

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله والصلاة والسلام على رسوله

DAVUD EMRE YAYINEVİ

Kitabın Adı:

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ
İTİKADİ KAVRAMLAR -5-
**KİTAP, KUR'AN,
OKUMA VE YAZMA**

Yazarı:

Ahmed KALKAN

Tashih:

Ahmed Kalkan

Mizanpaj:

Ehl-i Dizayn

Kapak Tasarım:

Ehl-i Dizayn

İstanbul 2011

Baskı:

?????

Dâvud Emre Yayınevi

Telefon: (0 216) 632 29 58

www.davudemreyayinevi.com

DÂVUD EMRE YAYINEVİ

KİTAP, KUR'AN, OKUMA VE YAZMA

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ
İTİKADİ KAVRAMLAR

-5-

Ahmed KALKAN

İnsanlara karşı ticarî amaç güdülmeyen bu eserin hiçbir hakkı mahfuz değildir. Kâr gayesi güdülmemek şartıyla dileyen dilediği şekilde, tümünü veya bir kısmını çoğaltabilir, korsan baskı yapabilir, dağıtabilir, iktibas edebilir, kitabın ve yazarın ismini vererek veya vermayerek kopye edebilir, mesaj amaçlı kullanabilir. Yazarın hiçbir telif hakkı söz konusu değildir, şimdi ve sonra bir hak talep etmeyecektir. İlim, insanlığın ortak malıdır. Ve ilim Allah için kullanılınca insana fayda sağlar.

İTHAF

*Canlı KUR'AN olmaya çalışıp toplumu
KUR'AN'la canlandırmaya gayret eden
ve tâğütlara karşı KUR'AN'la mücadeleyi
bayraklaştıran her yaştan muvahhid gençlere...*

*Doğru okuyup doğru anlayan, dosdoğru
yaşayıp insanları doğrultmaya çalışan
KUR'AN dostlarına...*

*Ümmetin ihyâsının vahdet içinde yeniden
KUR'AN'a dönüşle mümkün olduğunu kavrayıp
nebevî usûlle KUR'AN ve tevhid eksenli dersler
ve cemaat çalışması yapan tâvizsiz dâvetçilere,
her yaştan genç dâvâ erlerine...*

Önsöz

“Oku!” diye başlayan bir Kitab’ın mensûbuyuz. Neyi okumaktan ziyade nasıl okumamız gerektiği anlatılır Alak sûresinde. Rabbimizin ismiyle ve izniyle okumamız istenir. Okumayı tavsiye ederken, Peygamberimiz’in “faydasız bilgiden Allah’a sığındığını” unutmayalım. Mideyi nasıl zararlı gıdalarla doldurmak zararlı ise, zihnin gıdası olan kitaplar için de aynı durum söz konusudur. Beynin ve gönlün hastalanması, midenin hastalığından elbette çok daha kötüdür. Hazmedilmeyen gıdalar nasıl hastalıklara sebep oluyorsa, özümseyip hazmedilmeyen kitaplar ve okuma da kafanın ve gönlün hastalanmasına sebep olabilir. Bilgi, sindirildiği zaman hayata dönüşür. Bir kısmı düşüncüyü, bir kısmı duyguyu, bir kısmı da eylemi besler. Beslemeyen bilgi, kendisinden Allah’a sığınılması gereken faydasız bilgidir. Gıda zehirlenmesi gibi bilgi zehirlenmesi de olabilir. Bilgiyi ölçme ve değerlendirmenin, bilgiyi elde etmek kadar, belki daha fazla önemi olduğunu unutmamalıyız. Elimize geçen her kitabı okumak, bazen ciddi zararlara sebep olabilir. Her kitabı değil, bizim için faydalı olacağına inandığımız güzel kitapları seçerek okumalıyız. Faydalıdan ziyade, en faydalı olanları seçmek ya da güvenilen bir büyüğün tavsiye ettiği kitaplardan, program dâhilinde okumak en güzeldir.

Okumak, sadece boş zaman işi değildir. Okumayı boş zaman işi kabul edenler, onu çekirdek çitlemek, pul koleksiyonu yapmak türünden çok basit görmüş ve teferruat saymış olurlar. Okuma dürtüsü, bilgi ve hikmet sevgisinden kaynaklanmalıdır. O zaman okumak, bir zahmet değil; bir lezzet halini alacaktır. Bu zevki tadan biri, okumayınca rahatsız olur, sanki bir tarafının eksildiğini hisseder. Kitaplar sadece bilgiyi öğretmezler, aynı zamanda hayatı da öğretirler.

Elektronik ve dijital yazıların, çağdaş insanı olanca kuşatmasına rağmen, kitabın önemi devam edecektir. Kitaplar, bilginin en sâdik taşıyıcıları olmayı sürdürecektir. Kitaba alternatif olarak çıkartılan bilgi taşıma araçlarının hayli baştan çıkarıcı câzibesi bile kitabı tahtından etmeyi başaramamıştır. Her alanda ve her şeyde olduğu gibi, doğruyu, iyiyi, güzeli kitap konusunda aramak, okurların başta gelen görevidir.

Ciddi kitapları ve özellikle Kur’an’ı bütün dimağımızı, bütünü ruhumuzu ve şuurumuzu vererek okumalıyız. Okuduklarımız üzerinde düşünmeli ve hayatımıza daha iyi yön verebilmeliyiz.

Unutmayalım, bütün kitaplar bir Kitab'ı daha iyi anlamak için olmalı, ya da bütün kitapları bir tarafa koyarak Allah'ın Kitabı Kur'an'ı, hayata tatbik edip hâkim kılmak için, canlı Kur'an olmak gâyesiyle okumalıyız.

Bu kitap, sizi kulluk görevlerini yapmaktan, sözgelimi, Kur'an'ı anlayarak okumaktan engelliyorsa, yırtıp atın bu kitabı. Rabbinizin kitabını sevdirecekse, onu tavsiye edecek, onu daha uygun şartlarda okumaya çalıştıracaksa insanları, okuyun, okutun. Ama esas olarak Kur'an'ı okuyun, Allah'ın dinini Allah'tan, birinci elden alıp öğrenelim. Haydi okumaya... Kur'an'ı sanki yeni iniyor gibi, sanki şahsımıza nâzil oluyor gibi, Allah bizden ne istiyor, diye merak edip O'nun mesajını her sözden üstün tuttuğumuzu ispat edecek bir okuyuşla haydi okumaya...

Ahmed Kalkan

ahmedkalkan@gmail.com

Temmuz 2011, Ümraniye

KUR'AN

- Kitab; Anlam ve Mâhiyeti
- Kur'an; Anlam ve Mâhiyeti
- Zalıke'l- Kitab (Bu Kitab) Ne Demektir?
- Kur'an Hakkında Kısa Bilgi
- Kur'an Konuları
- Kur'an'da Kur'an
- Bu Kitab'ı Kim Göndermiştir?
- Bu Kitab Niçin Gönderilmiştir?
- Bu Kitab Neyi Anlatmaktadır?
- Kur'ân-ı Kerim Hakkında Bilgi
- Gerçek Anlamda Çağ Kapatıp Çağ Açan Sadece Kur'an'dır
- Bu Kitabı Nasıl Okumalı, Ona Nasıl Yönelmeliyiz?

"Kendisinde hiçbir şüphe olmayan bu Kitab, müttakiler için (takvâya, sorumluluk bilincine sahip olanlara) hidâyet kaynağı (rehber-kılavuz) ve yol göstericidir." ¹

Kitab; Anlam ve Mahiyeti

Kur'an'ın temel kavramlarından biri olan "kitab" 255 yerde geçmektedir. Türkçedeki 'kitab' anlamı yanında; yazılı şey, yazı, yazılan ve yazdırılan anlamlarına da gelir. "El-Kitab": Allah'ın Kitabı demektir. Kur'an istilâhında Kitab; Allah tarafından yazdırılan şey anlamında kullanılır ve bu anlamda imanın temel konularından biri de Kitaplara imandır.

Kur'an'ın "kitab"la ilgili ifâdelerinden şunların kast edildiği anlaşılır:

Genel anlamda vahy, ²

Son Peygamber'e gelmiş bulunan vahiyler toplamı, ³

1] 2/Bakara, 1-2

2] 43/Zuhuf, 4; 13/Ra'd, 39

3] 2/Bakara, 2; 38/Sâd, 29; 41/Fussilet, 3; 43/Zuhuf, 2; 44/Duhan, 2

Bütûn kâinat,

İnsan,

Levh-ı Mahfuz'daki Evrensel kayıt kitabı (evrensel kompütür),⁴

Her ferдин fiillerinin kaydedildiği bireysel disket.⁵

Kur'an'a göre insanın önüne, okunmak üzere konan üç temel kitap vardır: Kâinat kitabı, vahy kitabı (Kur'an) ve insanın bizzat kendisi. Kur'an, diğer iki kitabın gereğince okunup değerlendirilmesini kolaylaştıran bir nurdur/ışıktır. Evren ve insan adlı kitapların gerektiği şekilde okunabilmesi için, bizzat Allah, vahy kitabı aracılığıyla insana yardımcı olmak için devreye girmektedir. Kur'an, bu üç kitabın belirli pasaj ve parçalarını "âyet" olarak anmaktadır. Kur'an, bir âyetler topluluğu olduğu gibi, kâinat ve insan da âyetler topluluğudur.⁶ Ne vahy kitabı, insan ve eşyaya ait ilimler olmaksızın çözülebilir; ne de eşya ve insan, vahy kitabı olmadan lâıkiyla anlaşılabilir.

Kur'ân; Anlam ve Mahiyeti

Kur'an, Allah'ın Kitabı'nın özel adıdır. Kur'an'da, Kur'an için birkaç isme daha yer verilmekle birlikte; en çok Kur'an adı geçmektedir. Bu ad Kur'an'da 70 defa geçer. Kur'an kelimesi için iki ayrı kök gösterilir. Bunlardan biri, okumak anlamındaki kıraat; ikincisi toplamak, kompoze etmek anlamındaki karn köküdür. Kur'an, ilk emri olan "ikra'" yani oku anlamındaki kelimeyle aynı kökten bir isim taşıyarak okumaya ve ilme en büyük değeri verdiğini belirttiği gibi, neyi ve nasıl okumamız gerektiğini de gösterir. Birçok inceliği ve gerçeği topladığı için de toplamak mânâsındaki bir köke dayanması ayrı bir hikmet sergiler.

*"Bu o Kitaptır ki, kendisinde hiçbir şüphe yoktur. Müttakiler için rehberdir, kılavuzdur (Hûden)."*⁷

Bu âyet, Kur'an açıldığında Fâtiha'dan sonra ilk okunan âyettir. Kur'an'ı eline alan okuyucu için elinde tuttuğu Kitabın ne olduğu, ne işe yarayacağı ve kime fayda vereceğinin açıklanmasıyla başlamaktadır. Bu Kitap, "lâ raybe fih", kendisinde şüphe bulunmayan bir Kitaptır. Allah'tan (c.c.) geldiği kesindir. Kitabı okuyan kişinin ilk öğrenmesi gereken onun bir Allah kelâmı olduğunu şeksiz ve şüphesiz kabul etmesidir. Allah'tan geldiği konusunda meydana

4] 18/Kehf, 47-49; 45/Câsiye, 29

5] 17/İsrâ, 13-14

6] 51/Zâriyât, 20-21; 41/Fussilet, 53

7] 2/Bakara, 2

gelebilecek bir "acaba?" endişesi, Kitap ile kul arasındaki irtibatı zayıflatacağından, öncelikle bu konudaki endişenin giderilmesi ve tam bir güvenle Allah ile konuşuyormuşçasına Kitapla uyum sağlanmalıdır. Zira tüm Kitap boyunca birçok açıklama yapılacak, yol gösterilecektir. Ona yaklaşan kişinin, Kitabı bu bakışla değerlendirmesi gerekir.

Rayb kelimesi Kur'ân-ı Kerim'de toplam 17 yerde geçer.⁸ Bu kelimenin kökü, değişik kullanım biçimleriyle Kur'an'da toplam 36 yerde geçer. Rayb; r-y-b kökünden şu anlamda kelimeler geliyor: Râbehû-rayben: Şüpheye düşürmek, şüphe vermek; Rayb: Zan, şüphe, töhmet; İrtâbe: Şüphe etti, itham etti. Âyette geçen "*Lâ raybe fih* (onda şek, şüphe yoktur)"un anlamı, "Bu Kitabın Allah'tan olduğunda en ufak bir tereddüt bile geçersizdir" şeklinde olmalıdır. Zira Kitabı eline alan bir okuyucu ilk önce bu Kitabı kimin yazdığını ve nereden geldiğini merak eder. İşte bu şüphe, daha ilk cümlede ortadan kaldırılıyor. *Bu Kitap* açık, apaçık bir hakikat olarak işte elimizin altındadır.

"*Lâ raybe fih*" ifâdesiyle Kitabın "hak" olduğu; "*Hûden*" ifâdesiyle "ne işe yarayacağı", "*li'l-muttekîyn*" ifâdesi ile de "kime" yarayacağı açıklanmış oluyor.

Hidâyet kelimesinin kökü olan "Hdy" kelimesi ve türevleri Kur'an'da 317 yerde geçer. Hidâyetin zıddı olan dalâlet kelimesinin kökü "d-l-l" ve türevleri ise toplam 188 yerde kullanılır.⁹ H-d-y kökünden şu anlamlarda kelimeler geliyor: Hidâyet: Doğru yolu bulmak, yoluna girmek. Hûden (li): Yol tarif etmek, yol göstermek; Ehdâ: Mekke'ye kurbanlık sevk etmek; Hâdâ: Hediyeleşmek, sulh yapmak; İhtedâ: Doğru yolu buldu, doğru yol üzerinde durdu; Hâdî: Yol gösteren, boyun, aslan; Hâdiye: Önde olan; Hûdâ: Yol gösterme, itaat ve kulluk; Hedy: Saygıdeğer kişi, hal ve gidiş. Bu kitabın ne işe yarayacağının "Hûden" lafzı ile anlatılışı genel bir yol gösterme ve rehberlik-kılavuzluk fonksiyonuna işaret etmektedir. Ayrıca şu veya bu konuda diyerek kısıtlama yapılmayarak sadece yol göstericidir denilmesi, akla gelebilecek her alanı kapsamaktadır. Arapçada, devenin önünde yularını tutup ona çölde yol gösteren kişiye "Hâdî" denilmektedir. Bu Kitab'ın yol gösterişi genel ve temel esaslardadır. O her şeyin genel rotasını çizer. Temel

8] Rayb Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimler (Toplam 17 Yerde:) 2/Bakara, 2, 23; 3/Âl-i İmrân, 9, 25; 4/Nisâ, 87; 6/En'âm, 12; 10/Yunus, 37; 17/İsrâ, 99; 18/Kehf, 21; 22/Hacc, 5, 7; 32/Secde, 2; 40/Mü'min, 59; 42/Şûrâ, 7; 45/Câsiye, 26, 32; 52/Tûr, 30.

9] Hidâyet konusu ve hidâyetle ilgili âyetler için Bk. 1/Fâtiha, 6; İhdinâ's-sırâta'l müstekîm âyeti.

yönleri belirtir. Meselâ; doğu, batı, kuzey, güney gibi temel yönleri bildirir. Rasûller, güneybatı, kuzeydoğu vb. ara yönleri gösterir. Bunlar doğrultusunda muttakî fakih de daha iç yönleri bulabilir.

Bu Kitabın kime yararlı olacağı ise *li'l-muttekıyn* (Allah'tan sakınanlar için) ifâdesi ile açıklanır. V-k-y kökünden şu kelimeler gelmektedir: Vekaa: Sakınmak, korkmak, korumak, düzene koymak; İttikaa: Korku, saygı; et-takvâ: Allah'ın emirlerini tutup yasaklarından kaçınma; Muttekıy: Allah'tan sakınan; Takıyye: Korkmak, gerçek durumunu gizlemek. *Bu kitap* Allah'tan sakınan, O'nun koyduğu kuralları çiğnemekten çekinen ve bu hissi taşıyan kişilere fayda verecektir. Diğerleri için ise sadece okunan, ezberlenen, araştırılan, bilgi sahibi olunan bir Kitap konumunda kalacaktır.

Bu kitabın gerçekten *Hûden* olabilmesi, onu eline alan kişinin niyet ve hisleri ile gerçekleşebilecektir. Zira burada canlı olan okuyucudur. Niyeti ne ise, ameli de ona göre olacaktır. Kitabı eline almaktan, okumaktan maksadı ne ise, yararı da ona göre olacaktır.

Bu Kitabın fayda veriş i kişinin kasdına göre değişmektedir. Eğer kasdı kafasında önceden edindiği bir fikre delil bulmaksa, kasdı beğenmediği ve uymak istemediği bir ilkeyi, kuralı değiştirmekse, kasdı bilgi sahibi olmaksa, kasdı *Bu Kitabı* sermaye yapıp üzerinden geçinmekse, bu niyetler ona zarar vermeyecek; bu kasdı taşıyana zarar verecektir. Kasdı Allah'tan sakınmak, kalbi titreyerek gerçekten hayatına onunla yön çizmekse *Bu Kitap* işte bu kişiye *Hûden* olacak, fayda verecektir. Bütün bunlar *Bu Kitaba* hiçbir zarar vermeyecek, o tazeliğini ve zindeliğini daima koruyacak, ona yaklaşanlar eskiyecek, gelip geçecek; *Bu Kitap* ebediyete kadar yaşayacaktır.

*"Rablerinden korkanların derileri ondan ürperir. Sonra derileri de kalpleri de Allah'ın zikriyle yumuşar. İşte Bu Kitap Allah'ın insanlar için gönderdiği bir rehber (Hûden)dir. Allah onunla dilediğini hidâyete erdirir. Kimi de Allah saptırırsa ona hidâyet edecek yoktur."*¹⁰

Kur'an'ın önsözü durumundaki Fâtiha'dan sonra, Kitab'ı ilk açan okuyucu için; *"Bu Kitap kendisinde şek ve şüphe bulunmayan bir Kitaptır. Müttakiler için rehberdir, kılavuzdur (Hûden)."*¹¹ açıklaması yapılarak okuyucunun Kitap hakkında endişe etmemesi gerektiği âdeta teyid edilmiştir. *Lâ raybe fihi* denilerek Kitabın varlığı; *Hûden* denilerek de kitabın ne amaçla gönderildiği anlatılmaktadır. Böylece Kitabı eline alan mü'min, Allah'tan olduğu kesin olan *Bu*

10] 39/Zümer, 23

11] 2/Bakara, 2

Kitab'ı rehber-kılavuz edinerek yolunu bulabilecektir.

Devam eden ikinci âyetle yapılması gerekenler topluca özetlenmiştir. *Gayb* diye ifâde edilen çıplak gözle göremediği, kendini aşan birkaç konuya kesin *iman* edecek, *Salât* şeklinde anılan amel-lerden ilkiyle bazı görevleri yerine getirmeye başlayacaktır. *İnfak* şeklinde ifâde olunan inandığı ve bağlandığı bir dine hizmet için çaba ve gayretlerini ilkiyle bu esasları başkalarına da götürecektir. Bunlara ilk kendisinin inanmadığını, devam edegelen tarihî mücâdelenin izleyicisi olduğunu hatırlaması için kendinden öncekilerle de irtibatını kuracak, son olarak inzal olunan *Bu Kitab'a*, Kitabın indiği şahsa (Hz. Muhammed (s.a.s.) ve önceden inzal olan *Kitaplara* ve *Rasûllere* de iman edecektir. Bütün bu inanç, amel ve gayretleri hayatın ikinci ve ebedî bölümü olan *Âhiret* için yapacak, onun varlığına sanki görüyormuşçasına inanacaktır. Eğer böyle yaparsa hayatın dünyadaki bölümünün imtihanını başaracak ve *kurtulmuş* olacaktır.

Kur'an'da Kur'an

Kur'an, kendisini bir kılavuz, rehber olarak tanıtıyor. Kur'an, insanlara hayatları boyunca takip etmeleri gereken esasları, yasaları gösteren ve onları teşvik eden bir kitaptır. Kur'an, akleden insanlar için bir öğüt ve hatırlatmadır. Kur'an'ı, kendi dilinden tanımaya çalışalım:

"Elif Lâm Râ; Bunlar, gerçeği açıklayan Kitab'ın âyetleridir. Biz, onu anlayasınız diye Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Biz, bu Kur'an'ı sana vahyederek en güzel kıssaları anlatıyoruz. Oysa daha önce sen bunlardan habersizdin." ¹²

"Bu, Allah'ın izniyle, insanları karanlıklardan aydınlığa, güçlü ve hamde lâyıık olan, göklerde ve yerde olanların sahibi Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz kitaptır." ¹³

"Kur'an, âlemler için bir öğüt ve hatırlatmadan başka bir şey değildir." ¹⁴

"Bu Kitap, hiç şüphesiz müttakiler için rehberdir." ¹⁵

"Bu Kur'an, onunla uyarılınsınlar, tek bir ilâh bulunduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye insanlara tebliğ edilmiştir." ¹⁶

"De ki, Kur'an'ı Rûhul Kudüs (Cebrâil) Rabbinin katından mü'minlerin

12] 12/Yûsuf, 1-2

13] 14/İbrahim, 1-2

14] 68/Kalem, 52

15] 2/Bakara, 2

16] 14/İbrahim, 52

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

imanlarını pekiştirmek, müslümanlara doğruluk rehberi ve müjde olmak üzere hak olarak indirmiştir.”¹⁷

“Bu Kur'an, insanlara bir açıklama, müttakîlere yol gösterme ve bir öğüttür.”¹⁸

“Doğrusu size Allah'tan bir ışık ve apaçık bir Kitap gelmiştir. Allah, rızasını gözetenleri onunla selâmet yollarına erİştirir ve onları, izni ile karanlıklardan aydınlığa çıkarır, onları doğru yola iletir.”¹⁹

“O halde Allah'ın indirdiğı Kitap ile aralarında hükmet. Allah'ın sana indirdiğı Kur'an'ın bir kısmından seni vazgeçirmelerinden sakın. Onların heveslerine uyma. Eğer yüzçevirirlerse bil ki, Allah, bir kısım günahları yüzünden onları cezalandırmak istiyor. İnsanların çoğı gerçekten fâsıktırlar.”²⁰

“Biz sana onu böyle Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve onda tehditleri türlü biçimlerde açıkladık. Belki sakınırlar veya onlara bir öğüt olur.”²¹

“Andolsun, bu Kur'an'da insanlara her çeşit misali türlü şekillerde açıkladık. Ama insanların çoğı inkâr ederek yüzçevirirler.”²²

“Âlemlere uyarıcı olsun diye kuluna hak ile bâtılın arasını ayıran ölçüyü indiren ne yücedir!”²³

“De ki, bu, mü'minlere doğruluk rehberi ve şifâdır.”²⁴

“Kur'an'ı insanlara ağır ağır okuman için bölüm bölüm indirdik.”²⁵

“Rabbinizdin size indirilen Kitaba uyun; ondan başka veliler edinerek onlara uymayın. Pek az öğüt dinliyorsunuz.”²⁶

“O gün zâlim kişı ellerini ısırp 'keşke Peygamber'le beraber bir yol tutsaydım, vay başıma gelene, keşke falancıyı dost edinmeseydim, and olsun ki beni, bana gelen Kur'an'dan o saptırdı. Şeytan insanı yalnız ve yardımcısız bırakıyor.' der. Peygamber: 'Ey Rabbim, doğrusu kavmim/toplumum bu Kur'an'ı terk etmişti.' der.”²⁷

“Benim Kitabımdan yüzçeviren bilsin ki, onun dar bir geçimi olur ve Kıyâmet günü de onu kör olarak haşrederiz. O zaman, 'Rabbim, beni

17] 16/Nahl, 102

18] 3/Âl-i İmran, 138

19] 5/Mâide, 16

20] 5/Mâide, 49

21] 20/Tâhâ, 113

22] 17/İsrâ, 89

23] 25/Furkan, 1

24] 41/Fussilet, 44

25] 17/İsrâ, 106

26] 7/A'râf, 3

27] 25/Furkan, 27-30

niye kör olarak haşrettin? Oysa ben gören bir kimseydim' der. Allah: 'İşte böyle, âyetlerimiz sana gelmişti de sen onları unutmuştun (önemsemediğin, arkana atmıştın) bugün de öylece unutulursun' der." 28

"Gerçekten, indirdiğimiz belgeleri ve doğru yolu Kitapta insanlara açıkladıktan sonra, onu gizleyen kimselere hem Allah lânet eder, hem de bütün lânet edenler lânet ederler. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler hâriç. Onların tevbesini kabul ederim." 29

"Gerçekten, Allah'ın indirdiği Kitaptan bir şeyi gizlemede bulunup da onu az bir değere değişenler var ya, onların karınlarına tıkindıkları ancak ateştir. Allah, Kıyâmet günü onlarla konuşmaz ve onları günahlarından arındırmaz. Onlara elem verici bir azap vardır." 30

"Kur'an'ı işlerine geldiği gibi bölenlere de azâbı indirmişizdir. Onlar Kur'an'ı bölüp ayıranlardır. Rabbine and olsun ki mutlaka yaptıklarının hesabını hepsine soracağız. Sana emrolunanı açıkça söyle ve müşriklerden yüzçevir!" 31

"Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası dünya hayatında ancak rüsvaylık; Kıyâmet gününde ise en şiddetli azaba itilmektir. Allah sizin yapmakta olduklarınızdan asla gafil değildir." 32

"Onlar Kur'an'ı düşünmezler mi, yoksa kalpleri mi kilitli?" 33

Bu Kitab'ı Kim Göndermiştir?

Şu âyetlere dikkatle göz atalım: "Bu Kur'an, Allah'ındır. O'ndan başkasına nispet edilemez. Ancak o daha önceki inen Kitapları tasdik edici ve hükümleri açıklayıcı, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir. Bunda hiç şüphe yoktur." 34 "Onlar hâlâ Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunu ve mânâsını düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından olsaydı muhakkak ki içinde birbirini tutmayan çok söz ve ifâdeler bulurlardı." 35 "Bu Kur'an, sana, hükmünde hikmet sahibi olup her şeyi bilen Allah katından veriliyor." 36 "Bu Kur'an, Rahmân, Rahim tarafından indirilmedir." 37 O, bir şair sözü değildir, bir kâhin sözü de değildir. Siz pek az düşünüyorsunuz.

28] 20/Tâhâ, 124-126

29] 2/Bakara, 159-160

30] 2/Bakara, 174

31] 15/Hicr, 90-94

32] 2/Bakara, 85

33] 47/Muhammed, 24

34] 10/Yûnus, 37

35] 4/Nisî, 82

36] 27/Neml, 6

37] 41/Fussilet, 2

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

O âlemlerin Rabbından indirilmedi."³⁸ "Eğer o peygamber bazı sözler uydurup bize isnat etmeye kalkışsaydı, biz onu kuvvetle yakalar ve ondan intikam alırdık. Sonra da onun kalp damarlarını keserdik. O vakit, sizden hiçbir ininiz ona siper de olamazdınız."³⁹ "Kur'an'ı şeytanlar getirmedir; Kur'an'ı indirmek onlara uygun düşmez; hem de buna güçleri yetmez."⁴⁰

*Bu Kitap'ın Allah'tan geldiğinde şüphesi olanlara lâ raybe fih ifâdesini teyid için yukarıdaki âyetlerle tafsilatlı açıklamalar yapılmaktadır. Kur'an'ın Allah kelâmı olmadığı, olamayacağı yolundaki itirazlar şu noktalarda toplanıyordu: Onun bir şair sözü olabileceği, Onun bir kâhin sözü olabileceği, Onun bir şeytan ilhamı ve vesvesesi olabileceği, Peygamberin uydurması olduğu. Yukarıdaki âyetlerde bu iddialara bir cevap verilerek reddedilir. Ve doğru olan ortaya konur. İnanan inanır; inanmayan inanmaz. "Bu Kur'an, bir Peygamberin (Allah'tan) getirdiği sözdür."*⁴¹

Rasûlullah (s.a.s.) bir toplum içinde yaşıyordu. Onlardan biriydi. Ancak ona vahy olunuyordu. O da aldığı vahiyi açıklıyor, insanları buna çağırıyordu. Ona iman edenler, karşı çıkanlar oluyordu. Rasûl (s.a.s.) bu şekilde toplum içinde 23 yıl yaşadı. Bunun 13 yılını Mekke'de; 10 yılını Medine'de geçirdi. Kur'an bu süre içerisinde peyderpey nâzil oldu. Onun ölümü ile birlikte *Bu Kitap* tamamlanmış oldu.

Kur'an'daki âyetlerin olaylarla iç içe nâzil olduğunu bilmemiz bize Kitabın indiği toplum ve çevreden bağımsız anlaşılmayacağı gerçeğini öğretir. Zira o bir toplum hareketine öncülük etmiş, yönlendirmiş Kitaptır. Onu masa başı kitabı olarak ele almak yanlış sonuçlara götürür.

İlâhî vahy insana ve içinde yaşadığı topluma hitap etmektedir. Onu anlayacak, hayata geçirecek, toplum düzeni olarak bir sisteme dönüştürecek insandır. *Bu Kitap'ta* insanın düşünce, duygu, irade ve ünsiyet gibi yeteneklerini harekete geçirici âyetler vardır. Bu yeteneklerini kullanan insan, toplum içinde diğer insanları da etkileyecek, Şeytanın ilhamına kulak verenlerle Allah'tan gelen vahy ile mücâdele edecek; canını, malını bu yolda feda edecektir. Böylelikle İlâhî vahye olan bağlılığını ve imanını ispat etmiş olacaktır. Mücâdele, Allah'ın sözünün Şeytanın sözüne galebe çaldığı, İlâhî vahyin toplumda "ekber" hale geldiği âna kadar devam edecek, sonra dünyadaki tüm toplumlarda da bu İlâhî hedef

38] 69/Haakka, 41-43

39] 69/Haakka, 44-47

40] 26/Şuarâ, 210- 211

41] 69/Haakka, 40

gerçekleşinceye kadar sürecektir. İşte Allah'ın kitabı Kur'an, bütün bunları yapacak insana-topluma hitap etmektedir. İnsan bu mücadele içinde yetişecek, olgunlaşacak, kemal noktasına ulaşacaktır.

Bu Kitap Niçin Gönderilmiştir?

*"Elif, Lâm, Râ. Bu Kur'an, öyle bir Kitaptır ki, insanları Rablerinin izniyle zulumattan nura, her şeye galip ve hamde lâıyk olan Allah'ın yoluna çıkarmak için onu sana indirdik."*⁴² *"O (Kur'an) sizi zulumattan nura çıkarmak için apaçık âyetler olarak kuluna (Peygamber'e) indirilmiştir."*⁴³ *"O bir peygamber gönderdi; Allah'ın açıklayıcı âyetlerini sizlere okuyor ki iman edip salih amel işleyerek zulumattan nura çıkasınız."*⁴⁴

Bu Kitab'ın niçin gönderildiğini açıklayan birçok âyetten bazıları bunlar. Buna göre Kitabın inzal amacının şu esaslar üzerine kurulduğu söylenebilir:

Âyetlere göre şeytanın egemenliği altına giren herhangi bir durum zulumat (karanlıklar) olarak vasıflandırılmaktadır.

Rasûller bu zulumattan nura çıkışı gerçekleştirmek (dönüşüm-değişim) için seçilmişlerdir. Kitap ve âyetler bu ihracın (çıkışın) sağlanması için gönderilmişlerdir.

3- Bu çıkış, Allah'ın izniyle Kur'an ve salih amelle, yani çaba ile gerçekleşecektir. "Zulumattan nura çıkarmak için" ifâdesi *bu Kitabın* niçin gönderildiğini en veciz bir şekilde açıklamaktadır. Kur'an'a göre, aslanan toplumun karanlıklardan aydınlığa çıkmasıdır. Faziletli toplumun inşa edilmesidir. Bu arada fertler de bu mücadele esnasında yetişip ahlâkî faziletlerle donanacaklardır.⁴⁵

Zulumât, karanlıklar demektir. Zulüm kelimesi de aynı kökten gelmektedir. Dolayısıyla Nur kaynağından gelen aydınlığı kendine veya başkalarına engelleyip karanlıkları tercih, bir zulümdür aynı zamanda. O yüzden *"Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler, zâlimlerin ta kendileridir."*⁴⁶ Nur, tek olduğu halde; karanlıklar, yanlışların sayısı kadar çoktur. Allah, yeryüzünü maddî ışık kaynağı güneşten mahrum yaratmadığı, bir an olsun mahlûkatını ışıksız bırakmadığı gibi; gönlümüzü ve yolumuzu aydınlatan nur'dan da bizi mahrum bırakmamış, elçi ve Kitap göndermiştir. Karanlık, fitrî değil; ârizîdir. Karanlıklar, ışık kaynağıyla irtibatın kesilmesi olduğundan

42] 14/İbrahim, 1

43] 39/Zümer, 39

44] 65/Talâk, 11

45] İhsan Eliaçık, İtikad Üzerine, Şafak Y., s. 20

46] 5/Mâide, 45

zâlim insanın nur düşmanlığının neticesi oluşturduğu zindanlardır. Zindan; ışıktan, nurdan uzak yaşansın diye insanın kendi eliyle ördüğü duvarlardır. Âhiretteki cezanın sebebi, dünya hayatını kendine ve başkalarına zindan etmektir. İnsan, asr-ı saadetteki insanı mutlu eden kuralları değil de; zindanı, zindanları tercih ediyorsa, kendisi bilir. Ama başkalarına zindan hayatı yaşatmaya kimsenin hakkı yoktur. Saadet asrı insanının saadetine benzer bir mutluluğu, burada başlayıp orada bitmeyen mutluluğu, insana çok gören tâğutlar tarafından binâ edilmiştir zindanlar. *“Allah, mü'minlerin dostudur, onları karanlıklardan nura (aydınlığa) çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları da tâğuttur. O, onları nurdan (aydınlıktan) alıp karanlığa götürür.”*⁴⁷ Zâlim insan, ışığa karşı gözlerini kapatmış, karanlıklar içinde yaşamayı tercih etmiş, Allah'ın *“gözleri vardır, onlarla (görülmesi gerekeni) görmezler.”*⁴⁸ dediği körlüğü seçmiş, kendine de yazık (zulüm) etmiş insandır. Zâlimlerin en büyükleri olan tâğutlar ise, gören göze düşman olan, başkalarını da körlüğe zorlayan ışık (nur) düşmanı vahşilerdir.

Karanlıklar, korkuyu meydana çıkarır. Bu korku, yanlış bir korkudur. Allah korkusu, yani takvâ değil; vehimlerden oluşan korkudur; fobidir, aç kalmaktan, insanlardan... kısacası korkulmaması gerekenlerden korkmaktır. Karanlıklar, şeytanların faaliyetleri için uygun bir ortam oluşturur. Karanlıklar, insanın önünü ve ilerisini (istikbalini) görmesine engeldir. Yolda ne gibi tehlikelerin olduğunu görüp bilemez karanlıkların insanı. Işığın yardımını reddettiğinden, nurla, göz nuruyla görerek işini yapamaz; yapıp ettiklerini ancak el yordamıyla yapar, körebe gibi tuttuğunu yakalar. Fili de tuttuğu yeriyle tanır ve tanıtır.

Aydın insan, münevver insan, câhiliyye karanlıklarını reddedip, bir adı da “Nur” olan Allah'ın Kitabıyla nurlanıp başkalarını aydınlatmaya çalışan insandır. Kur'an'la bağı kopmuş insan, aydın değil; olsa olsa kara karanlıkların kapkara adamıdır. Kur'an'sız hayat, karanlıkların nuru boğduğu vahşi bir hayattır, zindan hayatıdır, körlerin hayatıdır. *“Kim benim zikrimden (Kur'an'dan) yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve biz onu, Kıyâmet günü kör olarak haşre-deceğiz. O: ‘Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Oysa ben, hakikaten görür idim!’ der. (Allah) buyurur ki: İşte böyle. Çünkü sana âyetlerimiz geldi; ama sen onları unuttun. Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun. Doğru yoldan sapanı ve Rabbinin âyetlerine inanmayanı işte böyle cezalandırırız. Âhiret azâbı, elbette daha şiddetli ve daha sürekli.”*⁴⁹

47] 2/Bakara, 257

48] 7/A'râf, 179

49] 20/Tâhâ, 124-127

Bugün fert ve toplumları Kitap yönlendirmiyor. Vatandaş "Kitapsız!" denildiğinde hemen herkes bu sözü büyük bir hakaret kabul eder ama, yaşayışıyla bu sözü hak edip etmediğini düşünmez. Kitapsız toplumdur câhiliyye toplumu. Devlet, Kitapsız devlettir. Öldükten sonra sorulacak sorulardan birinin "Kitabın ne?" sorusu olacağı hadis-i şeriflerde bildirilmiştir. "*O gün onların ağızlarını mühürleriz; yaptıklarını bize elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder.*"⁵⁰ "Kitabın ne?" sorusuna o gün ellerimiz "falan gazete", "filânın nutku", "falan anayasası", ya da "şu kanal", "bu televizyon" ... diyebilir. Yani, Kitabımız diye iddia ettiğimiz Allah'ın Kitabı yerine, bize yön veren, bizim O Kitap'tan fazla okuyup baktığımız, etkilendiğimiz, uyduğumuz ne ise vücudumuz yalan da söyleyemeden onları itiraf edecektir. "Kitabım Kur'an" sözü bir tekerleme ve bir iddiadan mı ibârettir, yoksa tümüyle yaşayışımıza yön veren gerçeği mi yansıtmaktadır? İnanmak, inandığını yaşamaktır. Ateşin yakıcı olduğuna inanan, kolay kolay elini ateşe uzatmaz.

Bu Kitap Neyi Anlatmaktadır?

Tüm peygamberler ve Allah'tan getirdikleri kitapların ana fikri insanoğlunu *ulûhiyyet* ve *ubûdiyyet* konusunda aydınlatmaktır. Hz. Âdem ve Havvâ'nın yeryüzüne indirilişinden bu yana binlerce sene geçmiş ve insan nüfusu altı milyara ulaşmıştır. Bu rakam şu anda diri olanların sayısıdır. Geçmişte yaşayıp ölenler de eklenince milyarları bulmaktadır. Allah, yeryüzünü hiçbir zaman rehbersiz ve kılavuzsuz bırakmamış, daima elçilerle kitaplar göndererek insanlara yol göstermiştir. Kitaplar bu rehberliğin yazılı metinleridir. Allah'ın insanlara çağırısı ve onlar için gösterdiği hayat tarzı kitaplara kaydedilerek insanoğlunun elinde vesika olarak bulunması sağlanmıştır. Ancak bu rehberlik en son "Bu Kitap" ile sona ermiştir. Bir daha Nebî seçilmeyecek, yazılı metinlerden oluşan Kitap gönderilmeyecektir. Artık insanlık son Rasûlün (s.a.s.) getirdiği Kitapla yükümlü olacaklardır.

Bu Kitabı Nasıl Okumalı, Ona Nasıl Yönelmeliyiz?

Kur'an okuyor veya dinliyor olmamız, tek başına, bizi aldatmasın. O İlâhi Kelâm'ı okurken, dinlerken, üzerinde düşünürken, sahih bir niyet taşıma gereği de unutulmasın. Bilelim ki Kur'an'a gerçekten muhatap olmamız, doğru bir niyetle, samimiyet ve ihlâsla ona yönelme şartına bağlanmış bulunuyor.

Bizatihi Kur'an'ın tarifıyla, âlemlerin Rabbinden gelen;⁵¹ in-

50] 36/Yâsin, 65

51] 56/Vâkıa, 80

sanları hidâyete erdiren ve hakkı bâtıldan ayıran;⁵² sonsuz hikmetler yüklü;⁵³ sonsuz derecede kerim;⁵⁴ bir Ezelî Kelâm'dır Kur'an. "Onun ahlâkı Kur'an'dır"⁵⁵ diye tarif edilen Ümmî Nebî (s.a.s.) kendi hayatıyla, Kur'an'ın bu sıfatlara hakkıyla mazhar olduğunun en birinci delilidir. Keza, ondan aldıkları hidâyet dersiyle bütün insanlık tarihine manidar ubudiyet örnekleri sunan sahabiler de. Ve herbiri ondan aldığı hakikat nuruyla kemale eren milyonlarca asfiya ve salih kullar ile hayatları onunla nurlanan yüz milyonlarca mü'min de onun tüm bu özellikleri hakkıyla taşıdığıнын şahidi ve delilidir.

Fakat bizatihi Kur'an, muhâtabı olan bizleri, kendisine sahih bir niyet ve sağlam bir itikad ile samimiyet ve ihlâs içinde muhatap olma konusunda uyarır. Meselâ Al-i İmran sûresinin yedinci âyetinde, kalbinde 'kaypaklık' taşıdığı halde 'saptırma ve fitne için' onu okuyanların varlığına dikkat çeker. Bir sonraki âyetle ise, hidâyet bulduktan sonra kalbimizi eğriltmenin mümkün olduğunu bildiren bir duâyla yüz yüze geliriz. Böylesi dehşetli bir tehlikeye karşı insan, acziyet ve tevâzu içinde Rabbine sığınma durumundadır: *"Ey Rabbimiz! Bize doğru yolu gösterdikten sonra kalbimizi kaydırma, bize katından bir rahmet ver. Gerçekten her şeyi veren Sen'sin."*⁵⁶ Tüm bu hususlar şunu açıkça gösterir:

Kur'an, gerçekten âlemlerin Rabbi namına bir ilâhî hitaptır. Bütün kâinatın Sahibi, bütün mahlûkatın Hâlikı namına bir ezelî konuşmadır. Hakîm, Kerîm ve Rahîm bir Rabbin kelâm-ı Ezelîsi olarak sonsuz hikmet, kerem ve rahmet yüklüdür. Furkan'dır ve mu'cizü'l-beyandır. Dolayısıyla onu okumak, okumaların en güzeli. Onu dinlemek, dinlemelerin en güzeli. Onunla düşünmek, tefekkürün en güzeli. Ona göre yaşanan bir hayat, hayatların en güzeli. Tüm bunlarla birlikte, unutulmaması gereken husus, eşsiz bir hidâyet rehberi olan Kur'an'ın doğru bir niyetle okunmasıdır.

Kur'an'dan öğrendiğimize göre, ona yönelirken dikkat edilecek hususlar şunlardır: İyi niyet, istiâze, Kur'an'a temiz olarak dokunup yaklaşmak, Kur'an'a kulak verip susmak, onu tane tane, özümseyerek okumak.

Kur'an'a yönelirken dikkat edilecek ilk husus, recmedilmiş

52] 2/Bakara, 185

53] 36/Yâsin, 2

54] 56/Vâkıa, 77

55] Müslim, Musâfirîn, B. 18, Hds. 139; Ebû Dâvud, Tatavvu, B. 26, Hds. 1342; Nesâî, K. Leyl, B. 2, Hds. 1601; Dârimî, Salât B. 165, Hds. 1342

56] 3/Âl-i İmran, 8

şeytana karşı, Rabbimize sığınmaktır: “Kur'an okumaya başladığın zaman, kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.”⁵⁷ İlk iş budur. Neden? Çünkü Kur'an'ın defaatle ders verdiği üzere, şeytanı şeytan kılan şudur: O, kendince bir 'üstünlük' vehmi üreterek Allah'ın yarattıklarını iyi-kötü, eksik-mükemmel ayırımına tabi tutmuştur. Bu şekilde, hem kendine bir üstünlük vermiş, hem de Allah'ın kudretine kudur ve noksan yüklemeye kalkışmıştır. Kendince açtığı bu yoldan yürüyerek, nefis ve esbab şirkine zemin hazırlamış; böylece, Rabbine karşı isyan ve inkâr cür'etini bulmuştur. İnsanı nefisperest olmaya sevkeden de, esbabperestliğe meylettiren de odur. Bütün kötülüklerin, bütün bâtil düşünce ve hayat tarzlarının gerisinde şeytanın bir dahli vardır. Bu bakımdan şeytandan istiâze etmek, tüm kötülüklerden uzaklaşma anlamını taşır.

Kur'an'ı böylesi bir sığınma içinde okumak, onu bütün menfiliklerden Allah'a sığınarak okuma anlamını barındırır. Şahsi bir menfaat için okuma da bu anlama dâhildir; bir dünya menfaati için okumak da. Onu okurken nefsin aldatmalarından uzak durma da bunun içindedir; dünyevî bir ideolojinin gözlüğünü takmak da. Ona şöhret için muhatap olmak da bunun içindedir; kendi aklına güvenip, aklını doğrulama mercii, Kur'an'ı ise aklın kölesi kılmak da. Zaten istiâze'nin bir esprisi, acziyetin kabulüdür. Acziyetini kabul etmeyip sadece kendisine güvenen kimse, başkasına sığınmaz. Dolayısıyla istiâze eder etmez, şeytanın bacağına Allah'ın izniyle kırmış oluruz. Kendisi bir üstünlük vehmiyle Allah'a isyan eden, Kur'an'da belirtildiği üzere kibirlenerek kâfir olan şeytanın ürettiği en büyük tuzak, bizde de böyle bir üstünlük vehmi ve bir kibir hali uyandırmak; nefsimizi okşayarak, enâniyetimizi kamçılamaaktır. “Şeytanlar ene'nin gaga ve pençesiyle akılları havaya kaldırıp insanı dalâlet derelerine atıyorlar.” İstiâze sâyesinde, bu tehlike, yolun daha başında bertaraf edilmektedir.

İkinci bir husus, ona 'temiz' olarak yönelmektir. “Temizlerden başkası ona (Kur'an'a) dokunamaz.”⁵⁸ Yani 'ancak temiz olanlar ona dokunabilir.' Bu âyetle emredilen bu temizlik, iki yönlü bir hazırlık niteliğindedir. En basit anlamıyla, bu temizlik şartı, insana sıradan bir kitap ve sıradan bir hitap ile yüz yüze olmadığını hatırlatır. O âna dek iştigal olunan ve muhtemelen nefsânîlik ve dünyevîlik karışmış hallerden arınma tâlimi yapılıdır. Böylece, kalpler ve akıllar, Rabbin pak, saf, temiz, bozulmamış, münezzeh, mukaddes ve ulvi Kitab'ına lâyıkınca muhatap olmaya hazırlanır. Bu arınma gerçekleşmeden o muhâtabiyetin sağlanması zaten mümkün değildir.

57] 16/Nahl, 98

58] 56/Vâkıa, 79

Onun nuruna açılmamız, ancak dünyevîlik ve nefsânîliklerden temizlenmemizle mümkün olacaktır.

Âyetle geçen 'dokunma'yı bu açıdan da dikkate almak gerekir. Bu ifâde, dünyevî kirlerden, nefsânî vehimlerden âzâde olamayan bir insanın, okusa bile onun hakikatini kavrayamayacağını da ih-sas eder. Temiz bir kalple, selim bir fıtratla ona muhatap olmayan, o hakikat okyanusundan maalesef hissesiz kalmaktadır.

Kur'an'a yaklaşım konusunda bir üçüncü husus: "O Kur'an okunduğunda ona kulak verin ve susun ki rahmet edilesiniz."⁵⁹ Bu âyetle, 'okuma' ve 'dokunma'nın yanına, iki husus daha eklenir: 'Dinleme' ve 'susma.' Dinlemek, tüm Kur'an'da en çok sözkonusu edilen insanî fiillerden biridir. Anlamanın ilk şartı odur. Kur'an okunurken dinlemeyen biri, onu nasıl anlayabilir ki? Yine dinleme, saygılı olmanın ve ciddiye almanın işaretidir. Kulun edebine yakışan da budur. En küçük bir âmiri konuşurken dahi dinlemeye memur olan insan, bütün âlemlerin Rabbi, bütün yaratıkların yaratıcısının kelâmı karşısında nasıl dinlemez, nasıl susmayıp konuşmayı sürdürür?

Âyetle zikredilen 'dinleme' ve 'susma' yalnız şu maddî kulağımıza ve dilimize ait değildir. İstenen, aynı zamanda, her vakit şeytanı dinleyen nefsin, hep gelip geçici zevklerin zebûnu olan hevâ ve hevesin susmasıdır. Ayrıca, semavî bir hitap karşısında dünyevî fikriyat ve felsefelerin asıl tutulmamasıdır. Hüdâ'nın karşısına dehâ (!) ile çıkmamaktır. Bütün bir felsefe tarihinin ana tavrı olan, vahye sırtını çevirip yalnızca kendi aklıyla hakikatı bulma iddia ve inadında olmamaktır. Bilakis, bizi yaratan, bize bu sûreti, bu şireti, bu fıtratı, bu aklı ve tüm bu duyguları veren; bizim yüz yüze olduğumuz, her bir mevcudundan gerek gözümüzle, gerek dilimizle, gerek fikrimizle, gerek kalbimizle istifade ettiğimiz şu kâinatı da yaratan bir Rabbin bir âlet olarak yarattığı aklı o şekilde kullanmaktır. Onu sürücü değil, binek; hâkim değil, hizmetkâr yapmaktır.

Diğer bir husus, tüm bu şartlara azamî derecede riâyet gayretiyle okumaya başladığımız Kur'an'ı, her bir harfine hakkını vererek, tane tane okumaktır. "Kur'an'ı tertil ile tane tane oku."⁶⁰ Her sûresi, her âyeti, her kelimesi ve her harfi böylesine i'cazlı ve îcazlı bir Kitab, ancak ve ancak tane tane okunur. Düşüne düşünce, sindire sindire okunur. Onu hızla okuyup geçmek, dil kıpırdarken aklı, kalbi ve pek çok duyguyu hissesiz bırakmak demektir. "Kur'an'ı tertil

59] 7/A'râf, 204

60] 73/Müzzemmil, 4

ile tane tane oku" buyrulması; sözkonusu özümsemenin usûlünü de bildirmektedir. Hızlıca okunup geçilen hangi şey özümsebilir ki? Tane tane okuma, okunan şeyi özümseme, sindirme, benimseme ve hayatının her anını ona göre yaşama niyetini yansıtır. Nitekim, Kur'an, nûrânî sırlarını, "fıtratımın kemâli sensiz olamaz" diyerek ona ciddiyle muhatap olanlara açmaktadır.⁶¹

*"Gerçekten bu Kur'an, insanları en doğru yola iletir. (Bildirdiği) hayırlı amelleri yapan mü'minlere kendileri için pek büyük mükâfâtın olduğunu da müjdeler."*⁶² İnanmak ve kanunlarına göre yaşamak mecburiyetinde olduğumuz Kur'an nedir?

Kur'an; Allah'ın insanlığa son peygamber ve önder olarak gönderdiği Hz. Muhammed'in, Cebrâil isimli melek aracılığı ile Yüce Rabbimizden vahiy yoluyla alıp insanlığa sunduğu hayat nizamıdır. Hayatın başlangıcı ve sonucunu açıklayan âyetleri, sunduğu hayat kanunları, felâket ve mutlulukla neticelenen yaşayış şekillerine ait tarihî belgeleri, kâinatla ilgili ilmî mucizeleri ve Hakk'ı, bâtılardan ayırıcı düsturları ile Kur'ân-ı Kerim bütün akıl sahipleri için hidâyet kaynağıdır.

Kur'an; kâinat nizamının son bulacağı zamana kadar yaşayacak bütün insanların muhtaç olacakları itikadî, ictimaî, iktisadî, hukukî ve ahlâkî en üstün hayat kanunlarını ihtiva eden bir Hak Kitaptır. Kur'an; bütün insanlığın bilginleri, aydınları, teknokratları, sosyologları, hukukçuları, edebiyatçıları, ahlâkçıları ve devrimcileri ile bir araya gelseler dahi bir benzerini meydana getiremeyecekleri ilâhî kanunlar manzumesidir. Kur'an; lafızları ve insanlığı kuşatıcı hayat düsturları ile ilâhî, edebî ve ebedî bir Hak Kitap olduğu içindir ki, **zaman aşımı, mekân değişimi onu eskitemez, yürürlükten düşüremez. O, her zaman yeni, her dem taze, her devirde eksiksiz ve mükemmeldir.** Bunlara rağmen, yaşadığımız câhiliyye toplumunda Kur'an'ın sunduğu hayat düsturlarına göre yaşanılması, egemen güçlerce engellenmekte, otoritesi yıkılmaya çalışılmakta ve o, nesillerimize bir mâzi ve ölü kitabı şeklinde tanıtılmak istenmektedir.

Bir ilke, bir kanun fert ve cemiyet hayatında ilgi ve saygı görüyor, tatbik olunuyorsa onun varlığının anlamı ve değeri vardır. Yok, sadece varlığına ve gerekliliğine inanılmakla yetiniliyor da fertlerin irâdelerine ve toplum hayatının akışına yön vermiyorsa onun mevcudiyetinin fiilî bir önemi yoktur. İnanılan ve kabul edilen bu ana kaideyi iman ve amel hayatımıza uygulayarak şu

61] M. Karabaşoğlu, Kur'an Okumaları, Karakalem Y., s. 15 vd.

62] 17/İsrâ, 9

soruları kendimize yöneltebiliriz:

Yüce Allah'ın varlığına, birliğine, yaratıcılığına, bilgisi ve gücü sınırsız, ortağı olmayan bir Rab olduğuna inanmamızın hayatımızdaki rolü nedir? Onun bildirdikleri, emirleri ve yasaklarını ihtivâ ettiğine inandığımız **Kur'ân-ı Kerim'in kişisel ve sosyal hayatımızdaki etkinliği nedir?** Kur'ân-ı Kerim vicdanların hâkim düzeni ve pratik hayatın tatbik edilir nizamı olmadan mâziyi, hali, istikbali bilen Allah'ı fiil ve hayatımızda biricik ma'bud; ortaksız ilâh tanımamız mümkün müdür? Elbette ki değildir. Zira Allah'ın haram kıldıklarını helâl kılan, helâl kıldıklarını da haram kılan kişileri ve sosyal kurumları meşrû tanımak, onları ma'bud edinmektir. İlâhî yasaları yürürlükten düşürmek ve bu yasalarla çelişen prensipleri yüceltmek ise Allah'a şirk koşturur.

Devrimiz müslümanları, ilâhlar edinip Allah'a ortak koşturmayı, sadece putlara tapmak gibi eksik ve kısır bir anlayış içinde kabul eder olmuşlardır. Bu kabulden ötürüdür ki, Allah'ın ferdî, ailevî ve ictimai hayatı tanzim edecek emir ve yasaklarını içeren Kur'ân-ı Kerim, düzenleyicisi olması gereken günlük hayattan çekilmiştir. Dirileri canlılığa ve ebedilik aşkına erdirmesi gerekirken mezarlık kitabı olmuştur. *"Ümmetimle ilgili olarak korktukları en korkutucu olanı, Allah'a şirk koşturmalarıdır. Dikkat edin, ben size onlar aya, güneşe ve puta tapacaklar demiyorum. Fakat Allah'tan başkasının emirlerine ve arzularına göre iş yapacaklar (Bu da onlar için Allah'a bir nevi şirk koşturmak olacaktır)."* ⁶³

Allah'ın yanı sıra ilâhlar tanımak, bağışlanmayacak ve cehennem azâbına uğratabilecek pek büyük bir suç olduğu içindir ki, **ilk mü'minler ilâhlar edinme anlamına gelebilecek davranışlardan şiddetle kaçınıyorlardı. Bu sebeptendir ki Kur'an'la bildirilen helâllar ve haramlarla çelişen inançları, gelenekleri ve uygulamaları hemen bırakıyorlardı.** Kur'ân-ı Kerim'in yasalarına uymayı Allah'ı ma'bud tanımının gereği görüyorlardı. Bu şuurlarından ötürüdür ki Rabbimizin Kur'an'da *"Namaz kılınız"* emri gelince bütün mü'minler namaz kılmaya başlamıştı. *"Zekât veriniz"* emri gelince, şartlarını taşıyan mü'minler, vermeyi bir iman zevki ve vicdan neşesi haline getirmişlerdi. *"Savaşınız"* buyruğu ise bütün mü'minleri iman saflarında savaşmaya hazırlamıştı.

Allah'ı biricik ma'bud; ortaksız ilâh kabul etmeyi, O'nun kitabı Kur'an'ın düsturlarına göre yaşamak mânâsına anlayan ilk mü'minlerin hayatından iki örnek verelim:

63] İbn Mâce, Hadis no: 4205

Asrımızın câhiliyyeti gibi karanlık bir câhiliyyet hayatı yaşayan miladi 6.-7. asır Araplarında alkollü içkiler her dudağın sevgilisi, her merasimin protokol gereğiydi. Böyle bir cemiyetin insanı olan Ebû Büreyde şöyle nakleder: *"Bir gün oturmuş içki içmeye başlamıştık. Ben bir ara kalktım, Peygamber'in huzuruna çıktım, selâm verdim ve orada içkinin haram edildiğini bildiren âyetin indirildiğini öğrendim. Derhal arkadaşlarımın yanına döndüm ve alkollü içkileri içme yasağını bildiren âyetleri "... artık bu iptilâdan vazgeçersiniz değil mi?"⁶⁴ cümlesine kadar okudum. Arkadaşlarım hemen kadehlerindeki içkileri döktüler, küpleri devirdiler ve 'Vazgeçtik ya Rabbi! Vazgeçtik ya Rabbi!' dediler."⁶⁵*

Kur'an'ın bu yasağından sonra Medine yolları günlerce içki aktı. Artık İslâm toplumunun içki diye bir problemi kalmamıştı. Annemiz Hz. Aişe (r.a.) de şöyle anlatıyor: *"Allah'a yemin ederim ki ben Allah'ın Kitabına iman ve onu tasdik etme bakımından Ensar kadınlarından daha gayretlisini görmedim. Nur sûresinin 'Başörtülerini yalakalarına vursunlar (başlarını, saçlarını, kulaklarını, gerdanları ve sinelerini sımsıkı örtünler)'⁶⁶ anlamındaki âyeti nâzil olup da erkeklerin herbiri evlerine dönerek karısı, kızı, kızkardeşi ve akrabasına Allah'ın indirdiği âyeti okuyunca onların herbiri Allah'ın Kitabına iman ve onu doğrulamak için örtülerine büründüler. Bu âyetin nüzûlünü takip eden sabah örtülerine bürünmüş olarak Hz. Peygamber'in arkasında namaza durdular. Örtülerine sımsıkı büründükleri için sanki başlarında kargalar varmış gibiydiler."⁶⁷*

Kısaca kadın ve erkek, Peygamber devrinin her mü'mini, Kur'an'ın ferdî ve ailevî hayatı tanzim eden her emrini, sosyal, iktisadî ve hukukî münâsebetleri düzenleyen her düsturunu aynı iman ve şuurla derhal tatbik ediyor ve Kur'an'ı yaşanan bir nizam haline getiriyordu. Onlar biliyorlardı ki, Kur'an'ın yüce emir ve yasaklarını tatbik etmemek; şanlı Peygamber'in önderliğinde yaşamamak, imanı anlamsız kılmak, hayatı gagesiz bir mâceraya sürüklemek, âhiret saâdetini putperestliğe feda etmektir. Biz de bugün kişilerin putlaştırıldığı, düzenlerin ilâhlaştırıldığı modern câhiliyyette yaşıyoruz. Dünya ve âhirette hor ve hakir olmaktan kurtulmak için ashâbın Kur'an'a yaklaştığı gibi yaşamalıyız. Sadece Allah'a kul olabilmek, özgürlüğe kavuşup yükselmek için Kur'an'ı harfiyyen ve aynı heyecanla hayatımıza geçirmeliyiz. *"(Siz) O'nun Kitabı Kur'an'a uyun. O'nun emirleri ve yasaklarına aykırı gitmekten de sakının ki merhamet olunasınız (da dünya ve âhirette mutluluğa eresiniz)."*⁶⁸

64] 5/Mâide 90

65] İbn Kesir, 5/Mâide 90 âyetinin tefsiri

66] 24/Nûr, 31

67] İbn Kesir, 24/Nûr, 31 âyetinin tefsiri

68] 20/Tâhâ, 98; 6/En'âm, 155; Ali Rızâ Demircan, İslâm Nizamı, Eymen Y., 1/88-92

Kur'ân-ı Kerim Hakkında Bilgi

Kur'an, Allah'ın Kitabı'nın özel adıdır. Kur'an'da, Kur'an için birkaç isme daha yer verilmekle birlikte; en çok Kur'an adı geçmektedir. Bu ad Kur'an'da 70 defa geçer. Kur'an kelimesi için iki ayrı kök gösterilir. Bunlardan biri, okumak anlamındaki kıraat; ikincisi toplamak, kompoze etmek anlamındaki karn köküdür.

Kur'an Nedir?

Allah'ın kendisine hitap ettiği en son peygamber, Hz. Muhammed (s.a.s.); insanlığa gönderilen son kitap ise Kur'ân-ı Kerîm'dir.⁶⁹ Kur'an, İslâm'ın ortaya koyduğu her tür inanma, düşünme ve davranma biçimlerini belirleyen tek temel dayanaktır. Hz. Peygamber, bu dayanağa istinaden ve onun doğrultusunda hareket etmiş, insanlara ulaştırmakla görevli olduğu bu mesajı öncelikle hayatında kendisi uygulayarak fiilî hâle getirmiştir. Bu hususta Hz. Âişe'nin şu tanıklığı yeterli ve anlamlıdır: "Allah Resulü'nün ahlâkı, Kur'an'dı."⁷⁰ Bundan daha doğal bir sonuç olamazdı; zira genelde bütün elçiler, özelde de Hz. Peygamber, aldığı haberi/mesajı sadece duyurmakla görevli bir postacı değildir. Aldığı mesajı öncelikle kendi hayatına dinamik bir şekilde yansıtabilmelidir ki ancak o zaman söylediği ile eylediği arasındaki uyum gün gibi âşikâr olabilsin. Dolayısıyla "Kitab"ı, "peygamber"den kopuk ve ayrı bir metin olarak algılamak, en başta bu metnin kendisine ihânet olacaktır. Peygamber, insanlar için hem bir "uyarıcı", hem de "en iyi model"dir.⁷¹

Kur'an'ın Tanımı

Allah'ın, Hz. Peygamber'e indirdiği Kur'an ile ilgili olarak çeşitli tanımlar yapılmıştır. Âlimler tarafından yapılan bu tanımlardan herbiri Kur'an'ın belirli yönlerini vurgulamaktadır. Bunlar arasından en kapsamlı olan tanım şudur: **Kur'an; Hz. Muhammed'e vahiy yoluyla indirilmiş, mushaflarda yazılmış, Hz. Peygamber'den bizlere tevâtür yoluyla nakledilmiş, okunmasıyla ibâdet edilen, benzerini getirmekten insanların âciz kaldığı Allah kelâmıdır.**

Bu tanımda yer alan temel özellikleri şimdi ayrıntısıyla ele alalım:

Allah'ın Kelâmı: Kur'an'ın en önde gelen bu niteliği, hiç şüphesiz onun sahip olduğu hakikatlerin ve bilgilerin kaynağına

69] 33/Ahzâb, 40

70] Buhârî, Edeb 309; Müslim 1/514, 746; Hâkim, 2, 342

71] 33/Ahzâb, 21

işaret etmektedir. Bu da ona inanmanın en temel gerekçesidir. Yaratandan tarafından söylenmiş bir söz elbette ki diğer bütün sözlerin üstündedir ve bu özelliğinden dolayı bir kutsallık kazanır. Zira yaratan, diğer bütün lütuf ve ihsanlarına ilâveten, yarattığı insana tenezzül buyurarak söz söyleme lütfunda bulunmuş ve bu vesileyle de insan diğer yaratıklar arasında bir imtiyaza sahip olmuştur. Kur'an'ın, Allah'ın Kelâm'ı oluşunda dikkat edilmesi gereken bir husus da onun bir beşer tarafından uydurulmadığı, dolayısıyla da ihtivâettiği hakikatlerin herhangi bir beşerin ortaya koyabileceğinin çok ötesinde olduğudur. Kur'an'a, peygamber de olsa hiçbir insanın sözü karışmamıştır, karışamaz da: *"Eğer o (peygamber), bize birtakım sözler isnat etmiş olsaydı onu sağ elinden yakalardık ve şah damarını koparırdık ve hiçbir iniz onu koruyamazdı."*⁷²

Hz. Muhammed'e İndirilmiş: Bu ifade Allah'ın, daha önce başka peygamberlere indirmiş olduğu kitapları (Tevrat, Zebûr, İncil gibi) dışarıda tutarak yalnızca Peygamber Efendimiz'e indirilen vahyin Kur'an olarak isimlendirileceğini vurgulamaktadır.⁷³

Mushaflarda Yazılmış: Mushaf terimi iki kapak arasında toplanmış sayfalar anlamına gelir ki Kur'an'ın elimizde tuttuğumuz kitap biçimini ifade eder. Kur'an, Hz. Peygamber'den sonra kitap hâline getirilmiş; ezberlenmesinin yanı sıra yazıya da geçirilerek günümüze kadar ulaştırılmıştır.

Tevâtür Yoluyla Nakledilmiş: Bir haber veya sözün, bir araya gelerek yalan söylemeleri mümkün olmayan çok sayıda kimse tarafından aynı şekilde aktarılmasına tevâtür denir. Kur'ân-ı Kerim, mushaflarda yazılı olmasının yanı sıra ayrıca ezberlenmiş ve insanlarca kuşaktan kuşağa şifâhen/sözlü olarak da aktarılmıştır. Kur'an, bu özelliğiyle yeryüzünde hiçbir kitaba -ne ilâhî, ne de insanî hiçbir kitaba- nasip olmayan bir ayrıcalığa sahiptir.

Okunuşuyla İbadet Edilen: Kur'an, insan hayatının her alanıyla ilgili temel ilkeleri ortaya koyarak bunların uygulanmasını talep eder. Bununla birlikte Kur'an bir ibâdet dilidir de aynı zamanda. Onun içindir ki namazın, namaz olması Kur'an'dan bir parçanın -kişinin güç yetirebildiği kadarının-⁷⁴ okunmasıyla mümkündür. Kur'an dışında bir şeyin okunması bu şartı yerine getirmez.

İnsanları Âciz Bırakan: Kur'an, hem lâfız hem mana hem de bu ikisinin oluşturduğu nazım/düzen/armoni itibarıyla bir bütünlük

72] 69/Haakka, 44-47

73] 2/Bakara, 185; 10/Yûnus, 37; 17/İsrâ, 73-75

74] 73/Müzzemmil, 20

oluşturur. Gerek indiği dönemde gerekse sonraki dönemlerde ne lâfız ne de mânâ açısından onun benzeri bir kitap meydana getirilmemiştir, getirilememiştir. Kendisinin İlâhî kaynaklı olduğunu iddia ederken Kur'an, bir sûresinin benzerini getirmelerini isteyerek hasımlarına meydan okumuş, bunu yapamadıklarını ve de yapamayacaklarını kesin bir dille ifade etmiştir.⁷⁵ Kur'an'ın bu özelliği, onun en son kitap oluşunu ve Kıyâmete kadar da bu şekilde devam edeceğini göstermektedir.

Kur'an'ın Diğer İsimleri

Kur'an'ın altmış kadar ismi olduğu belirtilir. Bunların hepsi Kur'an'da mevcut olan ve genelde Kur'an'ın özelliklerinin anlatıldığı kullanımlardan çıkarılmıştır.

Belli başlıcaları şunlardır:

Kitab: "Elif. Lâm. Mim. Bu kitab ki, kendisinde hiç şüphe yoktur; muttakîler için bir kılavuzdur." ⁷⁶

Tenzil (İndirilme): "Şüphesiz bu, âlemlerin Rabbi tarafından tenzîldir." ⁷⁷

Vahiy (Bildirim): "Bu bildirilen vahiyden başka bir şey değildir." ⁷⁸

Kelâmullah (Allah'ın Kelâmı): "Ve müşriklerden biri senin koruma-na başvurursa onu koruma altına al, olur ki böylece kelâmullahı işitir." ⁷⁹

Zikr (Hatırlatma): "Muhakkak ki Zikr'i Biz indirdik ve şüphesiz onun koruyucuları da Biziz, Biz." ⁸⁰

Furkan (Hakkı bâtıldan ayıran): "Bütün insanlığa bir uyarıcı olsun diye kuluna furkânı indiren ne yücedir!" ⁸¹

Hüdâ (Rehber, kılavuz, hidâyet): "Muhakkak Rabbinizden size apaçık bir kanıt, bir hüdâ, bir rahmet geldi." ⁸²

Rahmet: "Muhakkak ki bu (Kur'an), hidâyet ve inananlar için rahmettir." ⁸³

Şifâ: "Ey insanlar! İşte Rabbinizden size bir öğüt, kalplerdekiler için

75] 2/Bakara, 23-24; 11/Hûd, 13; 17/İsrâ, 88; ayrıca Bk. 15/Hicr, 9

76] 2/Bakara, 1-2

77] 26/Şuarâ, 192

78] 53/Necm, 4

79] 9/Tevbe, 6

80] 15/Hicr, 9

81] 25/Furkân, 1

82] 6/En'âm, 157

83] 27/Neml, 77

bir şifâ ve inananlar için bir hidâyet ve rahmet geldi.” 84

Mev'iza (Öğüt): “Gerçek şu ki biz size apaçık âyetler, sizden önce geçip gitmiş toplumlardan bir ders ve müttakîler için bir mev'iza indirdik.” 85

Hikmet: “Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın.” 86

Rûh: “İşte sana da kendi buyruğumuz altında rûhu vahyettik.” 87

Ahsenü'l-Hadîs (Sözün en güzeli): “Allah, sözün en güzelini, bir-birine benzer, ikişerli bir Kitap hâlinde indirdi. Rablerinden korkanların, ondan derileri ürperir, sonra derileri ve kalpleri Allah'ın zikriyle yumuşar. İşte bu Allah'ın rehberidir. Dilediğini bununla yola iletir. Ama Allah kimi sapkınlığında bırakırsa artık ona yol gösteren olmaz.” 88

Belâğ (Duyuru): “Bu, onunla uyarılınsın; O'nun yalnız tek tanrı olduğunu bilsinler ve sağduyu sahipleri öğüt alsınlar diye insanlara yapılmış bir duyurudur.” 89

Beyân (Açıklama): “Bu, insanlara bir açıklama, korunanlara yol gösterme ve öğüttür.” 90

Burhân (Delil): “Ey insanlar, size Rabbinizden delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik.” 91

Emr (Buyruk): “Bu, Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Kim Allah'tan korkarsa onun kötülüklerini örter ve onun mükâfatını büyütür.” 92

Hablullah (Allah'ın ipi): “Ve topluca Allah'ın ipine yapışın, ayrılmayın; Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman idiniz, kalplerinizi uzlaştırdı. Onun nimetiyle kardeşler hâline geldiniz. Siz ateşten bir çukurun kenarında bulunuyordunuz, sizi ondan kurtardı. Allah size âyetlerini böyle açıklıyor ki yola geyesiniz.” 93

Hâdî (Rehber, kılavuz): “Gerçekten bu Kur'an en doğru yola iletir ve iyi işler yapan mü'minlere, kendileri için büyük bir ecir olduğunu müjdelir.” 94

84] 10/Yûnus, 57

85] 24/Nûr, 34

86] 33/Ahzâb, 34

87] 42/Şûrâ, 52

88] 39/Zümer, 23

89] 14/İbrâhîm, 52

90] 3/Âl-i İmrân, 138

91] 4/Nisâ, 174

92] 65/Talâk, 5

93] 3/Âl-i İmrân, 103

94] 17/İsrâ, 9

Hikmet: “Bunlar üstün hikmettir! Ama uyarılar fayda vermiyor.” ⁹⁵

en-Nebeü'l-Azim (Büyük haber): “De ki: “O, büyük bir haberdir.” ⁹⁶

Nûr (Aydınlık): “Artık Allah’a, Elçisine ve indirdiğimiz nûra inanın. Allah yaptıklarınızı haber almaktadır.” ⁹⁷

Risâlet (Mesaj): “Onlara bir âyet gelince: ‘Allah’ın elçilerine verilenin aynısı bize de verilmedikçe katiyen inanmayız!’ dediler. Allah, risâletini koyacağı yeri bilir. Suç işleyenlere Allah katında bir aşağılık ve yaptıkları hileye karşı çetin bir azap erişecektir.” ⁹⁸

Tafsîlü'l-Kitab (Kitabın açıklaması): “Bu Kur’ân, Allah’tan başkası tarafından uydurulacak bir şey değildir. Ancak kendinden öncekinin doğrulaması ve kitabın açıklamasıdır. Onda asla şüphe yoktur. Âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.” ⁹⁹

Tasdîku'l-Kitab (Kitabı doğrulayan): “Elbette onların hikâyelerinde akıl sahipleri için ibret vardır. Kur’ân uydurulacak bir söz değildir; ancak kendinden öncekinin doğrulaması, her şeyin açıklanması; inananlar için bir kılavuz ve rahmettir.” ¹⁰⁰

Tezkira (Hatırlatma): “Kur’an korunanlar için bir hatırlatmadır.” ¹⁰¹

el-Urvetü'l-Vüskâ (Sağlam kulp): “Dinde zorlama yoktur. Doğruluk, sapıklıktan seçilip belli olmuştur. Kim tağutu inkâr edip Allah’a inanırsa muhakkak ki o, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitendir, bilendir.” ¹⁰²

Kur’an’ın bu isimlerinde iki önemli hususiyet dikkati çekmektedir. İlk dört maddedeki isimler Kur’an’ın mâhiyeti, tabiatı ve yapısını nitelerken daha sonrakiler onun muhtevası hakkında bilgi vermektedir. Başka bir ifadeyle, ilk dört madde Kur’an’ın kaynağı ve nasıl bir hitap olduğuyla, diğerleri ise onun insanlar üzerinde/arasında gerçekleştirdiği işlev ve görevleriyle ilişkilidir

Kur’an Hakkında Özet Bilgi

Kur’an; âlemlerin Rabbi tarafından son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)’e indirilen kitabın en çok söylenen ismidir. Kur’an’ın diğer isimlerinden bazıları da şunlardır: Zikir, Furkan,

95] 54/Kamer, 5

96] 38/Sâd, 67

97] 64/Teğâbün, 8

98] 6/En’âm, 124

99] 10/Yûnus, 37

100] 12/Yûsuf, 111

101] 69/Haakka, 48

102] 2/Bakara, 256

Mushaf, Kitabu'l-Mübin, Kelâmullah, Nur, Hüdâ, Şifa, Mev'ize... Bazı müfessirler, Kur'an veya Kitaba sıfat olarak gelen tabirleri de sıralayarak, bu isimlerin sayısını yüze kadar çıkarmışlardır.

Kur'ân-ı Kerim, yirmi üç senede peyderpey nâzil olmuştur. Kitab'ın hepsi bir defada indirilmemiştir. Kur'an, bölüm olarak 114 sûreye ayrılır. Bu sûrelerin hepsi aynı uzunlukta değildir. Elli sayfalık bir sûre olduğu gibi, bir satırlık sûre de vardır. Sûreler de âyetlere ayrılır. En kısa sûre üç âyet, en uzun sûre de iki yüz seksen altı âyettir. Âyetlerin uzunlukları da eşit değildir. Bir sayfalık bir âyet olduğu gibi bir kelimelik âyetler de vardır. Kur'an, sayfa adedine göre de cüzlere ayrılır. Her cüz yirmi sayfadır. Kur'an, toplam otuz cüzdür. Her cüz de kendi içinde dört hizb'e ayrılır. Her hizb, beş sayfadır.

Kur'an Konuları

Kur'an'ın dış yapısıyla ilgili bu bilgileri verdikten sonra içyapısına, konularına geçebiliriz. Kur'an, ülûhiyet ve ubudiyet konularını içerir. Rabbimiz ve sıfatları, yaratıklar, özellikle de insan ve onun Rabbiyle ve diğer yaratıklarla ilişkileri Kur'an'ın ana konusudur. Kur'an, Rabbimizin bize mesajları olduğu için, konuları da kul ile Rab arasındaki ilişkiler bağlamında, kulun varlık âlemindeki konumu, kendisini yaratan Rabbin özellikleri, insanın ilişki içerisinde olduğu ve olabileceği her şeyi içermektedir. Kısaca maddeler halinde sıralayacak olursak:

- Allah Teâlâ,
- İnsanlar,
- Tabiat ve evren,
- Rasûller, Nebîler ve iyi kulların örnekliği,
- Toplum ve Tarih,
- Göremediğimiz, fakat etkilendiğimiz varlıklar (melek, cin),
- Kötülük örnekleri, isyancı kullar (şeytan, Fir'avun, Karun, Ebû Leheb, kâfirler, müşrikler, zâlimler, fasıklar, münâfıklar...),
- Helâklar, Kıyâmet, âhiret, cennet, cehennem,
- Allah'ın gönderdiği kitaplar ve konuları,
- İnsandan yapması istenen emirler, tavsiyeler; yapmaması istenen yasaklar, uyarılar ve sakındırmalar,
- Dünya, evren ve hayatla ilgili hükümler.

Rasûlullah (s.a.s.) bir toplum içinde yaşıyordu. Onlardan biriydi. Ancak ona vahy olunuyordu. O da aldığı vahyi açıklıyor, insanları buna çağırıyordu. Ona iman edenler, karşı çıkanlar oluyordu. Rasûl (s.a.s.) bu şekilde toplum içinde 23 yıl yaşadı. Bunun 13 yılını Mekke'de; 10 yılını Medine'de geçirdi. Kur'an bu süre içerisinde peyderpey nâzil oldu. Onun ölümü ile birlikte *Bu Kitap* tamamlanmış oldu.

Kur'an'daki âyetlerin olaylarla iç içe nâzil olduğunu bilmemiz bize Kitabın indiği toplum ve çevreden bağımsız anlaşılmayacağı gerçeğini öğretir. Zira o bir toplum hareketine öncülük etmiş, yönlendirmiş Kitaptır. Onu masa başı kitabı olarak ele almak yanlış sonuçlara götürür.

İlâhî vahy insana ve içinde yaşadığı topluma hitap etmektedir. Onu anlayacak, hayata geçirecek, toplum düzeni olarak bir sisteme dönüştürecek insandır. *Bu Kitap*'ta insanın düşünce, duygu, irade ve ünsiyet gibi yeteneklerini harekete geçirici âyetler vardır. Bu yeteneklerini kullanan insan, toplum içinde diğer insanları da etkileyecek, Şeytanın ilhamına kulak verenlerle Allah'tan gelen vahy ile mücâdele edecek; canını, malını bu yolda feda edecektir. Böylelikle İlâhî vahye olan bağlılığını ve imanını ispat etmiş olacaktır. Mücâdele, Allah'ın sözünün Şeytanın sözüne galebe çaldığı, ilâhî vahyin toplumda "ekber" hale geldiği âna kadar devam edecek, sonra dünyadaki tüm toplumlarda da bu ilâhî hedef gerçekleşinceye kadar sürecektir. İşte Allah'ın kitabı Kur'an, bütün bunları yapacak insana-topluma hitap etmektedir. İnsan bu mücâdele içinde yetiyecek, olgunlaşacak, kemal noktasına ulaşacaktır.

Kur'an, Hz. İsa'dan 610 yıl sonra yeni ve son bir Rasûl (s.a.s.) ile başlayan zulumattan nura çıkış hareketinin kılavuz kitabıdır. 23 yıl süren bir devrim hareketinin yol gösterici metinlerinin (âyetlerinin) bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Bu açıdan Kur'an 23 yıllık bir toplumsal değişme mücâdelesinde anlaşılabilir. Âyetlerin inmesiyle beraber Rasûlullah harekete geçmiş, içinde yaşadığı toplumu bu âyetlerle değiştirmek için gece gündüz çalışmıştır. Nihâyet çağrısı kendi doğup büyüdüğü Mekke'de değil; Medine'de yankı bulmuştur. Orada toplumun lideri olarak Peygamberliğine devam etmiş, 10 yıl içinde insanlık için örnek bir toplum modeli kurulmuştur. Bu esnada yüzlerce âyet nâzil olmuş, ilk günden son güne kadar harekete sürekli Kur'an rehberlik etmiş, Rasûlullah da uygulamış, âyetlerin pratiğe geçirilmesinde Kur'an'ın mücessem bir ifâdesi olmuştur.

Kur'an, Peygamberimiz'in en büyük mücizesidir. Diğer

mûcizeler, belirli bir zamanda ve belirli bir yerde yaşayan sınırlı sayıdaki insanın şahid olduğu olağanüstülükler olduğu halde; Kur'an, her coğrafyada, Peygamberden sonra her tarih diliminde yaşayanlar için apaçık görülen bir mûcizedir. Edebiyat yönüyle mûcizedir, benzerinin yazılamayacağı için mûcizedir, problemlere çözüm getirip ölümcül hastalıklara şifa olduğu için mûcizedir, evrensel hakikatleri ihtiva etmesi yönüyle mûcizedir. Değiştirilmesi gerekmeyen, eskimeyen ve en âdil kanunları içermesi yönüyle mûcizedir.

Tarih, coğrafya, cinsiyet, maddi farklılıklara rağmen tüm insanları her yönüyle kuşatması, her topluma ve her bireye çıkış yolları göstermesi yönüyle mûcizedir. Okunmasıyla, kolay öğrenilmesiyle, okunuşunda ruhları arındıran, dinlendiren âhengi, musiki ile ruhları huzura kavuşturan, gönülleri titreten nağmeleriyle mûcizedir. En çok okunan kitap olması, en çok ve en kolay ezberlenen kitap olması yönüyle mûcizedir. Anlamalarının derinliğiyle mûcizedir. En doğru, en güzel kelâm olması, bıktırmaması, okundukça güzelliğinin artması yönüyle mûcizedir. Bitmeyen hazineleriyle, gaybdan verdiği haberlerle mûcizedir...

Bütün mûcizelerinin yanında Kur'an, tarihin akışını değiştirmiş, en köklü değişiklikleri gerçekleştirmiş, en sağlam nizamı oluşturmuş, pratikte muhteşem meyvelerinin görüldüğü, her isteyene nimetlerini sunan bir ağaçtır. Kendisine yönelenlere sırlarını açan, hazinelerini saçan gökten inen muazzam bir sofradır. Göklere doğru tırmanmak, yükselmek isteyenlere Allah'ın uzattığı kopmaz bir iptir. Tarihin şahid olduğu en büyük devrim, Kur'an'ın gerçekleştirdiği inkılâbdır. Kur'an, kişileri kısa zamanda, tepeden tırnağa değiştirdiği gibi; toplumları da nuruyla ihya etmiş, diriltmiş, değiştirmiş, dönüştürmüştür.

Fert planında sözgelimi, Ebû Cehil'in samimi arkadaşı, eli silâhlı katil adayı Ömer, Peygamber'i öldürmeye giderken kendisi dirilmiş, dinlediği Kur'an onu bir anda değiştirivermiştir. Kızını toprağa diri diri gömen Ömer, Kur'an sâyesinde insanları ihya eden, karıncayı ezmek için yere dikkatli basan merhamet ve adalet timsali Hz. Ömer oluvermiş. Fert planında tek tek yaşanan bunun gibi sayısız örnekler yanında, Kur'an, toplumu da, düzeni de kökten değiştirmiştir. Kabile halinde yaşayıp, sık sık birbirlerine saldıran, o güne kadar tarihte ciddi varlık gösteremeyen, devlet ve medeniyet nedir bilmeyen baldırı çıplak insanlar, Kur'an'ın gerçekleştirdiği inkılâp sâyesinde çok kısa bir zaman içinde üç kıtada at koşturan, en büyük devlet ve medeniyet olmuşlar.

Gerçek Anlamda Çağ Kapatıp Çağ Açan Sadece Kur'an'dır

Kur'an çağ kapatıp çağ açmıştır. Hemen her konuda olduğu gibi, câhiliyyenin çağ anlayışı da cahilcedir. İnsanlığın hattındaki en büyük fay kırılmasını da hakkı görmek istemediği için görmezden gelir, farklı çağ anlayışını zanna ve uydurmalara dayanarak değerlendirir. İslâm'ın çağ anlayışı, tevhid mücâdelesini yansıtan olaylarda, vahyin verdiği doğru haberler ışığındadır. İlk insan, aynı zamanda ilk peygamberdir. Ulu'l-azm denilen büyük peygamberler de çağ kapatıp çağ açmış devrimci liderlerdir. Nuh tufanı, o tarihte ve sonraki etkileriyle yeni bir çağı belirler. İbrahim (a.s.) putperest çağa destansı meydan okumaları ve mücâdeleleriyle tevhid çağını yeniden oluşturan inkılâbın köşe taşıdır. Mûsâ (a.s.) ve İsa (a.s.) da öyle. Ve en büyük inkılâb, Kur'an'ın yaptığı inkılâb; en büyük inkılâbçı da Hz. Muhammed (s.a.s.)'dir. Kur'an'la câhiliyye çağı kapanmış; mutluluk çağı başlamıştır. Kur'an'la birlikte Kur'an'ın oluşturduğu yeni çağın adı asr-ı saâdet; inkılâbçı insanın adı da müslüman'dır artık. Diğer devrimler, adına inkılâb denilemeyecek basit, sınırlı, sahte, avutucu değişimlerdir. Daha doğrusu zindanları değiştirmenin adına devrim adı verilip insanlar kandırılmıştır. Karanlıklar, zulümler, hapisler, kölelikler arasındaki değişikliğin adına devrim; küçük değişikliklerin veya tahmine ya da uydurmayaya dayanan zaman dilimlerinin adı çağ olamaz.

Peki, Kur'an, aynı Kur'an olduğuna göre, bugünkü câhiliyyeyi niye değiştiremiyor? Bugünkü insanlar Kur'an okudukları halde, niçin karanlıklardan sıyrılıp değişik bir kimliğe bürünemiyor? Yani Kur'an, niye artık inkılâb yapamıyor? Kur'an değişmemiştir ama, Kur'an okuyanlar başkalaşmıştır. Kur'an anlayışı, Kur'an'a bakış, Kur'an'a yaklaşım değişmiştir. Kur'an, aynı Kur'an'dır, ama Kur'an'a yönelmesi gereken insan, Kur'an'a sahabe gibi yönelmiyor. Çeşme, bindört yüz yıldır akmaktadır. Bu güne kadar onun hayat veren lezzetli suyunu içenleri suladığı, nimetlendirip dirilttiği gibi, hâlâ canlandıran rahmet suyunu sunmaya devam etmektedir. Ama biz, kabımızı o çeşmenin altına tutmuyor, çeşmeden yararlanmayı bilmiyorsak suç elbette çeşmenin değil; bizimidir. Karanlıklarda yaşayan insan çeşmenin yolunu unutmuş olabilir, ama çeşmenin suyundan az da olsa tatmış olanların yapmaları gereken büyük görevleri olmalıdır. Hele o çeşmenin yanı başındaki yangınları farkedenden itfaiyeci (dâvet ve tebliği) görevini yapmıyorsa, karanlıktan yararlanarak yangını çıkaran ve değişik araçlarıyla yangını körükleyenler kadar, o da suçlu değil midir? Kendilerini ve toplumlarını değiştirmek isteyenlere Kur'an yardıma hazırdır;

referansları, örnekleri ortadadır. Değişim ve dönüşüm projelerini, kendisine yöneleceklerle sunmaya, yol göstermeye, yollarını aydınlatmaya hazır beklemektedir.

Bir ilâcın şifaya vesile olması için, o ilacın kullanılması gerekir. Sadece reçetenin veya prospektüsün okunmasıyla şifa beklenemez. *"Kur'an şifadır."*¹⁰³ Hem ferdî hastalık, problem, stres ve buhranlarımıza; hem de sosyal kargaşamıza. Aynı zamanda devlet yönetiminin ölümcül hastalıklarına şifadır. Bunun böyle olduğu sayısız deney ve tecrübelerle kanıtlanmış tarihi ve güncel bir vâkiadır. Aynı ilaç, bayatlamadan bozulmadan duruyor. Raflarda, kabından açılmadan tutuluyor. Uygulayacak hastaları bekliyor.

Kur'an, gerçekten âlemlerin Rabbi namına bir İlâhî hitaptır. Bütün kâinatın Sahibi, bütün mahlûkatın Halıkı namına bir ezeli konuşmadır. Hakîm, Kerîm ve Rahîm bir Rabbin kelâm-ı Ezelîsi olarak sonsuz hikmet, kerem ve rahmet yüklüdür. Furkan'dır ve mu'cizü'l-beyandır. Dolayısıyla onu okumak, okumaların en güzelidir. Onu dinlemek, dinlemelerin en güzelidir. Onunla düşünmek, tefekkürün en güzelidir. Ona göre yaşanan bir hayat, hayatların en güzelidir. Tüm bunlarla birlikte, unutulmaması gereken husus, eşsiz bir hidâyet rehberi olan Kur'an'ın doğru bir niyetle okunmasıdır.

Kur'an'dan öğrendiğimize göre, ona yönelirken dikkat edilecek hususlar şunlardır: İyi niyet, istiaze, Kur'an'a temiz olarak dokunup yaklaşmak, Kur'an'a kulak verip susmak, onu tane tane, özümseyerek okumak.

Mü'min, Kur'an insanıdır. O'nu okumak, anlamak ve yaşamakla emrolunmuştur. İnandığı ve hayat nizamı edindiği **Kur'an'a karıştı mü'minin ilk vazifesi, O'nu sık sık okumaktır. Kur'an'ın ilk emri "oku" iken O'nu okuyamamanın mâzereti olamaz.** Her mü'min, asgari olarak günde beş defa namaz aracılığı ile Kur'an'la doğrudan doğruya bir bağlantı kuracaktır. İslâm'ın iman, ahlâk, iktisat, hukuk vs. düsturlarını teşkil eden Kur'an âyetlerini, Rabbinin huzurunda, Rabbinden indirildiği şekliyle okuyarak ve dinleyerek Allah'a ibâdet edecektir. Kur'an'ı okumak, mü'min için ne derece lüzumlu ise, öğrendiklerini korumak ve unutmamak da o nisbette zarûrîdir. **Kur'an'ı okumaktan asıl gaye, onu anlamaktır. İslâm, ana kanunlarını teşkil eden Kur'an'ın anlaşılmasını belirli bir zümrenin tekeline bırakmamıştır. Kur'an, her bir kişi için gönderilmiştir ve Kur'an mesajı ana hatlarıyla herkes tarafından anlaşılacak kadar açıktır.** *"Andolsun ki biz, Kur'an'ı anlaşılması;*

103] 10/Yûnus, 57; 17/İsrâ, 82; 41/Fussilet, 44

üzerinde düşünülmesi için kolaylaştırmışızdır. O halde bir düşünen (ibret alan) var mı?"¹⁰⁴ Kur'an'ı biraz olsun anlayarak okumuş olmak için, Kur'an'ın orijinal harfleriyle yazılmış metnini ihtivâ eden meal ve tefsirlerden sıra ile günlük dersler takip etmeliyiz. Bir sayfa metin, akabinde de okunan sayfanın meal ve tefsirini okumalıyız. Ayrıca, çeşitli konulardaki Kur'an âyetlerini açıklayan ilmî eserleri de ciddi bir gayretle takip etmeliyiz. Kur'an'ı okumanın, onu anlamak için olacağı gerçeğini kavrayamayan birçok mü'min, Kur'an'ı yıllarca okudukları, defalarca hatmettikleri halde, meal ve tefsirlere rağbet etmedikleri için, Kur'an'ın mana zenginliklerinden feyz alamamışlar, ellerindeki Kitab'ı hayatlarına geçirememişlerdir. Biz, bu duruma düşmemeliyiz.

Kur'an'ımızı okumak, anlamak için olacağı gibi; anlamak da şüphesiz tatbik etmek için olacaktır. Mü'minin Kur'an'a imanı, zaten onu yaşamak içindir. *"İşte bu Kur'an, indirdiğimiz mübarek bir Kitaptır. Artık Kur'an'a uyun, (onun emir ve yasaklarına aykırı davranıştan) sakının ki merhamet olunaszınız."*¹⁰⁵ Mü'min, Kur'an'ı, musikisinden yararlanmak ve kültürünü artırmak için okumayacaktır. Onu yaşamak için öğrenecek, okuyacak ve dinleyecektir. *"Allah, şu Kur'an'la amel eden toplumları yükseltir. Onun izinden gitmeyenleri de alçaltır."*¹⁰⁶

Tatbik olunmayan bilgilerden bir menfaat edinilemeyeceği gibi; inanılan, okunan, anlaşılan, fakat yaşanmayan Kur'an'dan da özlenen faydalar sağlanamayacaktır. *"Benim zikrimden (Kur'an'ımdan) yüzçeviren kişi(ler) için (buhranlarla dolu) dar bir hayat ve geçim sıkıntısı vardır."*¹⁰⁷

Bir ilke, bir kanun fert ve cemiyet hayatında ilgi ve saygı görüyor, tatbik olunuyorsa onun varlığının anlamı ve değeri vardır. Yok, sadece varlığına ve gerekliliğine inanılmakla yetiniliyor da fertlerin irâdelerine ve toplum hayatının akışına yön vermiyorsa onun mevcudiyetinin fiilî bir önemi yoktur. İnanılan ve kabul edilen bu ana kaideyi iman ve amel hayatımıza uygulayarak şu soruları kendimize yöneltebiliriz:

Tefsir, Te'vil, Tercüme ve Meal

Tefsir, ilâhî muradı kesin olarak beyan ettiği için çok daha hassâsiyet ve itinâ gerektiriyor. Aynı zamanda tefsiri yapanı derin ve ağır bir sorumluluk altına sokmuş oluyor. Bu yüzden, Hz. Peygamber'den veya sahâbeden sahih bir rivâyetle menkul

104] 54/Kamer, 17

105] 6/En'âm, 155

106] Riyâzü's-Sâlihîn ve Terc. II, 341

107] 20/Tâhâ, 124

olmayan haber ve izahlara itibar edilmemelidir.

Te'vil, muhtemel mânâlardan birini tercih etmek olduğuna göre, burada te'vili yapanın tercihi önem kazanıyor. Şüphesiz ki, âyeti te'vil eden kişinin bilgi ve kabiliyeti, ilâhî kelâma ve Hz. Peygamber'in sünnetine vukufu, Arap dili ve edebiyatına hâkimiyeti, bağlı bulunduğu mezhebi, hatta yaşadığı çevrenin sosyo-ekonomik ve politik yapısı, kurumsal faktörler... onun tercinde etkili olacaktır. Burada beşerî bir tercih sözkonusu olduğu için, tercümesinin de daha rahat ve endişeden uzak olarak yapılabileceği söylenebilir.

Herbiri Kur'an ilimlerinin birer dalı olan Tefsir, Te'vil ve Tercüme; bunların üşü de, ilâhî mesajın insanlara en güzel şekilde anlatılıp kavratılmasını hedeflemektedir.

Tefsir

Bir şeyi iyice açıklamak, keşfetmek anlamında "el-Fesr" masdarından tef'il babında bir kelime. İstılâhta beşerî takat oranında, Allah Teâlâ'nın muradına delâlet etmesi yönünden Kur'ân-ı Kerim'i inceleyen bir ilimdir.

Konusu, Kur'an âyetleridir. **Gâyesi**, iki cihanda selâmete ve mutluluğa ulaşmak için Allah Teâlâ'nın kitabını yine O'nun murâdına uygun bir şekilde anlamak, anlatmak ve yararlı hükümler çıkarmaya kudret kazanmaktır.

Tefsir ilminin şerefi: Bu ilmin şerefi, bilinen bir gerçektir. Allah Teâlâ; *"Dilediğine hikmeti verir, hikmet verilen kimseye çok şeyler verilmiştir"*¹⁰⁸ buyurur. İbn Abbas (r.a.)'dan gelen bir rivâyete göre âyet-i kerimede geçen "hikmet" kelimesi, Kur'an'ın nâsîhini, mensûhunu, muhkem ve müteşâbihini, ilk ve son inen âyetlerini, helâl ve haramını, mesellerini bilmek anlamındadır. Âlimlerin icmâ'ına göre Tefsir ilmini öğrenmek farz-ı kifayedir. Bu itibarla Tefsir ilmi Şer'î ilimlerin en yücelerindendir. Mevzû, gâye ve kendisine duyulan ihtiyaç yönünden de ilimlerin en şerefliisidir. ¹⁰⁹

Tefsire olan ihtiyaç: Kur'ân-ı Kerim'in tefsirine büyük bir ihtiyaç vardır. Vakıa, Kur'ân-ı Kerim bir belâğat mûcizesidir, birçok meseleleri, hükümleri pek açık lafızlarla beyan buyurmuştur. Fakat ilmî, edebî, ahlâkî, hukukî, sosyal hakikatlerine kadar açık bir tarzda yazılmış olurlarsa olsunlar; yine bunları herkes gereği gibi anlayamaz; bu hususta şerhlere, izahlara ihtiyaç görülür. Bunun

108] Bakara, 269

109] Mennâ' el-Kattan, Mebâhis Ulumi'l-Kur'an, Beyrut, 1408/1987, s. 327

içindir ki, en belîğ ediplerin, en güçlü yazarların eserleri hakkında birçok şerhler, haşiyeler yazılmıştır.

Bununla beraber, herhangi bir mesele, birçok meselelerle ilgili olabilir. Mütihazsıs olmayanlar bu ilgiyi göremezler. Bu meseleleri bir arada düşünmeye ve mütalâaya muktedir olamazlar. Müfessirler ise, her meseleyi izah eder ve o mesele ile ilgili olan diğer meseleleri de ortaya koyar. Artık bu hususta bilinmesi gereken maddeler bir tablo halinde gözler önüne serilir. Böylece mütalâa sahipleri fazla araştırmalardan kurtulmuş olur; az zamanda çok bilgi sahibi olurlar. Bir de herkes, Kur'an lafızlarının, ibarelerinin inceliklerini anlayamaz ve en ibret verici noktasına işaret edilen bir kıssanın, bir olayın teferruatına vakıf olamaz. Müfessirler ise, lafızlara ait incelemeleri yaparlar, kelimelerin ve terkiplerin hakiki, mecazî ve kinayeli mânâlarını, işaretlerini, delâletlerini gösterirler, Kıssalara, olaylara dair yeterli derecede bilgi verirler. Böylece Kur'an'ın hakikatları, güzellikleri büyük bir açıklıkla ortaya çıkarmış olur.

Tefsirler başlıca iki kısma ayrılır:

1- Rivâyet tefsirleri: Bu tefsir, selefden nakledilegelen eserlere dayanan tefsir-i naklîdir ki, buna et-Tefsir bi'l-me'sur veya Bi-Tariki'r-Rivâye Tefsir de denir. Bu tefsirlerde âyetlerin mânâları, nüzûl sebepleri, nâsîh ve mensuh olanları gösterilir. Böylece rivâyet yolu ile yapılan tefsirlerin başlıca kaynakları, Hadis-i Şerif kitapları ile Siyer ve Tarih kitaplarıdır. Bunlara muhalif, aklın hükümüne aykırı olan rivâyetlere itimat edilmez.

2- Dirâyet Tefsirleri: Buna rey ile tefsir de denir. Bu tefsirde müfessir, âyet hakkında açıklayıcı bir nakil bulamayınca reye başvurur. Yani ictihad eder, ve Lugat, Belâğat gibi lisan ilimlerinden yararlanır. Müfessir bunu yaparken, müfessirde aranan bazı şartları taşıması tabiidir. Gerek rivâyet ve gerekse dirâyet sahasında oldukça faydalı birçok tefsir te'lif edilmiştir.

Terceme: Bu kelimenin kökü dört harfli (rubâî) "Terceme" fiilidir. Cevheri bu kelimenin "Raceme"den geldiğini söylemektedir. Lügat mânâsı bir çok manaya gelmekle birlikte; bir kelâmı, bir dilden başka bir dile çevirmek, demektir. Istilâhî mânâsı ise, bir kelâmın mânâsını diğer bir lisanda dengi bir tabir ile aynen ifade etmektir. Tercüme yapılırken, kelâmın bütün mânâ ve maksatlarına itina gösterilmesi icab etmek gerekir.¹¹⁰

110] Cevherî, Sıhah, 5/1928; Zebidî, Tâcu'l-Arûs, 8/211; Menâhil, 2/16; Zehebî, et-Tefsir ve'l-Müfessirîn, 1/23; Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, 215-216

Terceme iki kısımda incelenebilir:

1) Harfî veya lafzî terceme: Aslına benzemesi gözetilen, başka bir deyimle eş anlamlılardan birinin yerine konulmasını hedefleyen tercemedir. Lafızları çeşitli yönlerden incelenmesini gerektiren zor bir terceme türüdür. Kur'an için mümkün değildir. Çünkü bütün insanlar ve cinler bir araya gelseler benzerini meydana getiremezler. Aksi taktirde Kur'an'ın belâğat hususiyetleri ve i'cazı kaybolur.

2) Mânevî veya tefsiri terceme: Nazmında ve tertibinde aslına benzemesi gözetilmeyen tercemedir. Bunda asıl gaye, mânânın güzel bir şekilde ifade edilmesi olduğu için uygulaması kolaydır. Üstelik harfî tercemeye tercih edilmiştir.

Kur'an'ın Tercemesi yapılabilir mi? Bu hususta âlimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Fakat hepsinin ittifak ettikleri nokta Kur'an'ın harfî tercemesinin yapılamıyacağıdır. Buna karşılık tefsiri tercemenin yapılacağına izin verilmiştir. Çünkü bu tün tercome, lafzın mânâsını daha geniş bir sözle mümkün olduğu kadar ifade etmektedir. Üstelik bu terceme aslının da aynı sayılmamaktadır. Yalnız yapılan tercemenin Kur'an'ın yerine geçmeyeceği ve Kur'an'ın değer hükmünü taşımayacağı da bilinmelidir. Kur'ân-ı Kerim'in zengin olan Avrupa lisanlarına yapılan tercümeleri bile asıl mânâyı ifade etmekten çok âcizdir.¹¹¹

Meal

Yaşadığımız ülkede Kur'ân-ı Kerim tercümesi yerine, daha çok "meal" lafzı kullanılmaktadır. Özellikle son zamanlarda yapılan Kur'an tercümelerinin hemen hepsi "meal" diye isimlendirilmişlerdir. Meal kelimesi, "döndü, aslına rucû etti" anlamına gelen âle fiilinden türemiştir.¹¹² Meâl; "Evl" kökünden mimli masdardır. Bir şeyin varacağı yer ve gâye mânâsında ism-i mekân da olur.¹¹³ Mânâsı ise, "bir şeyin hülâsası, zübdesi, neticesi", âkıbeti ve dönüp varacağı yer (masîr) demektir. "İşte dayanamadığın işlerin te'vilî/içyüzü budur."¹¹⁴ Bu âyette geçen te'vilin aslının "meal" olduğu ve bu mânâda kullanıldığı da söylenmiştir.¹¹⁵

Meal kelimesi lügatte "evl" kökünden mimli mastardır. Bir

111] Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, 217-218; Ali Turgut, Tefsir Usûlü ve Kaynakları, 222-223

112] İbn Teymiyye, Meccmeu' Fetâvâ, 13/291; Mennâ' el-Kattan, Mebâhis fi Ulûmi'l-Kur'an, 325

113] Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, I (Mukaddime, 30; Cerrahoğlu, Tefsir Tarihi, I/33

114] 18/Kehf, 80

115] Mennâ' el-Kattan, 326

şeyin varacağı yer ve gâye mânâsına mekân ismi de olur. Bir şeyin koyulaşıp katı hale gelmesine de meal denir. Istilâhta ise, bir sözün mânâsının her yönüyle aynen değil de, biraz noksanıyla ifade edilmesine meal denir. İşte Kur'ân-ı Kerim'in tercemesi için kullanılan meal kelimesi, onu aynen terceme etmeye imkan olmadığını, daha doğrusu yapılan işte bir eksikliğin mevcut olduğunu belirtmek içindir. Arapça bilmeyen müslümanlara, mümkün mertebe Allah'ın kelâmını kendi dilleriyle anlatmak ve müslüman olmayanlar arasında İslâm'ı yaymak için Kur'ân-ı Kerim'in tercemesi zârudur. Salahiyetli veya salahiyetsiz şahısların yaptıkları terceme-lerde, fahiş hatalar yapıldığı gözönünde bulundurulacak olursa, müslümanlar tarafından doğruya en yakın bir şekilde, Kur'an'ın bütün dillere tercemesi şartı kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Bunun da selâhiyetli heyetler tarafından yapılması gereklidir.¹¹⁶

Buraya kadar serdedilen mâlumattan, Kur'an'ın bütün özellik ve inceliklerini, mânâ ve maksatlarını edâ ederek tercümesinin mümkün olmadığı anlaşıyor. Bu durumu ileri sürerek Kur'an'ın başka dillere çevrilmesine itiraz edenler olabilir. Nitekim böyle de olmuştur. Ancak, unutmamak gerekir ki, Kur'an sadece Araplar için nâzil olmamıştır. Hz. Peygamber evrensel bir mesaj sunmuştur. Onun bu misyonu, Kur'an-ı Kerim'de *"âlemlere rahmet"*,¹¹⁷ *"tüm insanlara beşîr/müjdeleyici ve nezîrluyarıcı"*¹¹⁸ olarak gönderilmiş olmak gibi ifâdelerle belirtilmektedir. Tebliğ ettiği Kur'an'ın da bütün beşeriye indirildiğini beyan eden pek çok âyet mevcuttur.¹¹⁹ Dolayısıyla, Kur'an'daki emir ve yasaklar, kural ve kaideler, hüküm ve hikmetler Araplar kadar, dilleri farklı olan diğer müslümanları da, hatta bütün insanları da ilgilendirmektedir. O halde Kur'an, Arapların dışındaki müslümanların onu anlayıp kavramaları, emir ve yasaklarına şuurlu bir şekilde uymaları, kıssa ve hikmetlerinden ibret almaları... diğer insanların da üzerinde düşünüp tedebbür etmeleri, tahkik ve tedkiklerde bulunmaları... için, eksik ve yetersiz de olsa onların dillerine tercüme edilmeli; ancak bunun "meal" olduğu da belirtilmelidir.

Kur'an-ı Kerim, sadece Türkçe değil; hiçbir dile aynen çevrilemez. Her ne kadar Farsça, Fransızca, İngilizce gibi bazı diller, kelime hazinesi açısından zengin iseler de, yine de Kur'an'ın tüm mânâ ve maksatlarıyla bu dillere tercüme edilmesi mümkün olmamakta,

116] Cerrahoğlu, Tefsir Usûlü, 220-221

117] 21/Enbiyâ, 107

118] 7/A'râf, 158; 34/Sebe', 28; 35/Fâtır, 24

119] Bk. 2/Bakara, 158; 6/En'âm, 19; 17/İsrâ, 82, 89; 18/Kehf, 54; 30/Rûm, 58; 39/Zümer, 27; 41/Fussilet, 44

bu açıdan bu diller de yetersiz kalmaktadır. Buna rağmen, hemen hemen tüm bu dillere yapılan çevirilere “Kur'an tercümesi” denmiş, sadece içinde yaşadığımız toplum, Kur'an'a duyduğu sevgi ve saygının bir gereği olarak tercümeye “meal” deme nezâket ve inceliğini göstermiştir.¹²⁰

Kur'ân-ı Kerim'in Doğu ve Batı Dillerindeki Tercemeleri

Kur'anı Kerim Hz.Peygamber Aleyhisselam'a indirilirken bir yandan da çeviriliyordu. Aynı zamanda değişik dillere sahip uluslar Müslüman olduklarında onlar kendi dillerine çeviriyordu. Selman-ı Fârisî Farsça'ya çevirmişti. İlk tercümeler Farsça ve Türkçe dillerindeydi. Batı'da Latince olarak tercümenin tarihi 1143'tür. Bu tûrçüme 1543'te basılmıştır. Bugün bütün dünya dillerinde Kur'an tercümesi bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'in İslâm'ın ilk devrinden itibaren başka dillere tercüme edildiğine dair örneklerle rastlamaktayız. Kur'ân-ı Kerim hemen hemen bütün Avrupa dillerine terceme edilmiştir. Doğu ve Afrika dillerinin de çoğuna tercüme edilen Kur'an'ın hemen her dilde mealî vardır.

65 dilde 2 bin 672 adet basılmış Kur'ân-ı Kerim tercümesi var. Sırasıyla Farsça, Türkçe ve Urduca tercümeler, tespiti yapılan tercümelerin yaklaşık yüzde 95'ini oluşturuyor. Bu oran Türkçe meal çalışmalarının ne kadar yaygın olduğunu ortaya koyuyor.

Türkçe Mealler

En eski elyazması Türkçe meal Şirazlı Hacı Devletşah oğlu Muhammed'in istinsah ettiği (1333) mealdir ve Türk-İslam eserleri Müzesi'ndedir. Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki bir nüsha Harezmi Türkçesinde yazılmıştır.

Osmanlı Türkçesiyle yazılmış ve kelime kelime yapılmış olan tercemelerin, muhtelif kütüphanelerimizdeki sayısının 60'a vardığını biliyoruz. Latin harfleriyle yapılmış meallere gelince, sayıları hayli çoktur ve gittikçe artmaktadır. Günümüzde yayınlanan Türkçe meal sayısının 2010 yılı itibarıyla 200'e yaklaştığını ifade edebiliriz. Türkçe yazılmış veya Türkçeye tercüme edilip yayınlanmış tefsir sayısının da 50 civarında olduğunu belirtelim.

Bu kaynağın herkes tarafından okunup anlaşılması için çabalar her dönemde sürüyor. Bu yüzden pek çok kişi Kur'an meal ve tefsiri yazdı. Kesin olmayan bilgilere göre **Türkiye'de 2000 yılı itibarıyla, son 50 yılda 115 farklı kişi, 115 farklı meal kaleme aldı ve piyasaya sürdü.** Mustafa Nejat Sefercioğlu, İslâm Tarih, Sanat

[120] Hidâyet Aydar, Kur'ân-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi, s. 73-75

ve Kültür Araştırma Merkezi'nin (IRCICA) 1998'de tamamlanan bir araştırmasından yola çıkarak "Kur'an Bibliyografyası" isimli bir kitap yazdı. **En çok basılıp satılan meal olarak, rekor, aslında özel olarak meal şeklinde yazılmayan, tefsirinden alıntı olarak basılan Elmalılı Hamdi Yazır'ın mealindedir. İlk basıldığı haliyle ve farklı kişilerin sadeleştirip farklı yayınevlerince basılan günümüz diliyle Elmalılı meali bir milyondan fazla sattı. Yarım milyonu deviren meallerin sayısı da azımsanamaz. İşaret Yayınları'nın bir yetkilisi, Muhammed Esed'in "Kur'an Mesajı" mealinin 500 binden çok sattığını söylüyor. Yaşar Nuri Öztürk'ün "Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe çeviri)" kitabı 150 baskı yaptı. Bu da 500 bin civarında bir satışa tekabül ediyor. Prof. Suat Yıldırım ve Prof. Süleyman Ateş'in mealleri de çok satanlardan. Diyanet İşleri Başkanlığı da farklı kişilere meal yazdırıyor. Bir heyet tarafından kaleme alınan ve Türkiye Diyanet Vakfı tarafından çıkarılan "Kur'an-ı Kerim Meali" ve yine Diyanet tarafından bastırılan Prof. Dr. Halil Altuntaş ile Dr. Muzaffer Şahin imzalı aynı adlı eser de çok satanların başında. Türkiye'de yılda tahminen 650 – 700 bin adet meal okuyucuyla buluşuyor.**

Kur'ân'ın Tedrîcî Olarak İnzâl Edilmesi

Kur'an, Peyderpey, parça parça indirilmiştir. Kur'an, Hz. Peygamber'in yirmi üç yıllık risaleti süresince âyet âyet, bazen birkaç âyet, bazen de kısa sûreler hâlinde, ama aralarında mutlaka zaman boşlukları bulunarak nâzil olmuştur. Bunun önemli bir yönü bulunmaktadır; zira Kur'an'ın bu şekilde indirilişi, bizlere, onun anlaşılması ve uygulanmasına dair bir yöntem/usul de sunmaktadır.

Kur'an, Hz. Peygamber'e ilk defa Ramazan ayında,¹²¹ mübârek bir gecede,¹²² Hira mağarasındayken indirilmeye başlanmıştır. Hz. Peygamber'e inen ilk âyetler Alâk Sûresi'nin ilk âyetleridir.¹²³ Kur'an'ın bu ilk inişinin -yaklaşık olarak- hicretten önce on üçüncü yılda (ki milâdî Temmuz veya Ağustos 610 tarihine denk gelmektedir), Hz. Peygamber kırk yaşlarında iken gerçekleştiği belirtilir.

Kur'an'ın Peyderpey indirilişinde, önemli hikmetler mevcuttur. Kur'an'ın Peyderpey indirilişine, bizzat Kur'an'ın kendisi tanıklık etmektedir:

"Kâfirler 'Kur'an ona bir bütün olarak bir kerede indirilseydi ya!' derler.

121] 2/Bakara, 185

122] 49/Duhân, 3; ayrıca Bk.97/Kadr, 1

123] Buhârî, Bed'ü'l-vahy, 1

Oysa Biz onu kalbine iyice yerleştirelim diye indirdik ve böyle belli bir düzen içinde ağır ağır okuduk.”¹²⁴

“Biz bunu (Kur'an'ı) hakikatle indirdik ve o da sana hak olarak indi. Biz seni yalnızca bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Ve ayrıca onu insanlara yavaş yavaş okuyasın diye bir okuma/kur'an olarak bölüm bölüm ayırdık ve parça parça indirdik”¹²⁵

“Parça parça inene (Kur'an'a) ant olsun!”¹²⁶

“(Kur'an'ın) parçalar hâlinde indirilişini tanıklığa çağırırım. Eğer bilirseniz bu büyük bir yemindir. O gerçekten değerli bir okumadır/kur'andır. Sağlam korunan kelâm içindedir. Ona ancak arındırılmış olanlar dokunur. Âlemlerin Rabbinden indirilmedir!”¹²⁷

Bu âyetler hem Kur'an'ın Hz. Peygamber'in yirmi üç yılı bulan peygamberliği süresince Peyderpey (müneccemen) vahyedilmiş olmasındaki tarihî gerçeği, hem de bununla birlikte kendi içinde tutarlı bir bütün olduğunu¹²⁸ ve dolayısıyla ancak bir bütün olarak ele alınırsa, yani her bölümü diğer bütün bölümler gözönünde bulundurularak okunursa tam olarak anlaşılabileceğini ifade etmektedir.

Kur'an'ın Muhtevâsı ve İşlevi

Bütün peygamberlerin getirdiği din, İslâm/Teslimiyet olduğundandır ki onlara uyanları da Allah “Müslüman/Teslim olan” diye adlandırmıştır: “Ve Allah uğrunda gösterilmesi gereken çabayı gösterin. O sizi seçti ve din konusunda üzerinize bir zorluk yükledi. Atanız İbrâhim'in milletini/inancını izleyenler olarak, elçinin size, sizin de bütün insanlara tanık olmanız için sizi önceden Müslüman/Teslim olanlar diye isimlendirdi. Öyleyse namaz kılın ve zekât verin ve sınıksız Allah'a bağlanın. Sizin efendiniz odur. O ne yüce Efendi, ne yüce Yardımcıdır.”¹²⁹

Allah'ın, Müslümanlar olarak adlandırdığı kimselerin oluşturduğu topluluğun, çevresinde halkalandığı inanç merkezi (ümme) de ortaktır: “Gerçek şu ki bu sizin ümmetiniz tek bir ümmettir; çünkü hepinizin Rabbi benim. Öyleyse bana kulluk edin.”¹³⁰; “Muhakkak ki bu sizin ümmetiniz bir tek ümmettir, çünkü hepinizin Rabbi benim. Öyleyse Benden sakının.”¹³¹

124] 25/Furkân, 32

125] 17/İsrâ, 105-106

126] 53/Necm, 1

127] 56/Vâkıa, 75-80

128] 4/Nisâ, 82

129] 22/Hac, 78

130] 21/Enbiyâ, 92

131] 23/Mü'minün, 52

Farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda yaşamalarına rağmen, kendilerini Allah'a teslim edenlerin, içinde yaşadıkları şartlar gereği getirilen özel durum ve uygulamalar dışında ("*Biz herbiriniz için bir yoll/sistem (şir'a) ve bir hayat tarzı/yöntem (minhac) belirledik. Eğer Allah dileseydi hepinizi bir tek topluluk yapardı, ama size indirdikleri aracılığıyla sizi sınamak için böyle diledi. O hâlde hayırlı işlerde yarışın! Hepinizin dönüşü Allah'adır; o zaman Allah farklı olduğunuz hususları size bildirecektir.*"¹³² Tek Allah inancına dayanan bütün dinler, Hıristiyanlık ve yahûdiliğin sonradan tahrif olmasıyla birlikte, aslı itibarıyla hak dindir, evrensel bir bütünlüğe ve ortak bir yapıya sahiptir: "*O, sizin için dinden Nûh'a emrettiğini ve sana vahyettiğimizi, İbrâhim'e, Mûsâ'ya ve İsâ'ya emrettiğimizi teşrî buyurdu. Dini tastamam yerine getirin ve bu konuda ayrılığa düşmeyin.*"¹³³

Allah'ın bütün peygamberleri aracılığıyla gönderdiği ve adına İslâm dediği bu dinin temel ilkelerini de yine Allah kendisi açıklamaktadır. Bu ilkeler kurtuluşun temel ve yegâne şartıdır. Bu şartlar peygamberlere gelen bütün vahiylerin ortak paydasıdır. Bu sebeple Kur'an'ın getirmiş olduğu her türlü mesaj, emir, nehiy ve açıklama, bu şartlar altında ele alınabilir. İşte bütün inananların ortak olarak üzerinde birleştikleri şartları Kur'an bize şöyle açıklar: "*Hiç kuşku yok ki (bu ilâhî kelâma) inananlar ile Yahûdi inancının takipçilerinden, Hıristiyanlardan ve Sâbiîlerden her kim Allah'a ve âhiret gününe inanır ve (bu inanca) uygun ve doğru işler yaparsa elbette onların, Rableri yanında mükâfatları vardır. Onlara hiçbir korku yoktur. Ve onlar üzölmeyeceklerdir de.*"¹³⁴

Kur'an'ın Bölümleri

Âyet: Sözlükte işaret, delil, alâmet anlamlarına gelen âyet kelimesi Kur'an'da mûcize, alâmet, ibret, delil ve benzeri anlamlarda kullanılır. Kâinatta bulunan her şey bir âyettir; zira Allah'ın varlığına ve yüceliğine işaret eder. Kur'an'ın en küçük birimi de âyettir; zira o da Allah'ın mesajını göstermektedir. Bazı sûrelerin başında bulunan müstakil harflerin (hurûf-ı mukattaa) âyet sayılıp sayılmamasından ve iki âyeti birbirinden ayıran durakların tespitindeki değişik yaklaşımlardan dolayı Kur'an âyetlerinin sayısı hakkında farklı görüşler ileri sürölmüştür. Bu görüşlere göre âyetlerin sayısı, 6204, 6214, 6219 şeklinde farklılık göstermektedir ki, elimizde mevcut olan Kur'an-ı Kerim mushafları 6236 âyetten oluşmaktadır. Bir sûrenin içindeki âyetlerin sıralanışı/tertibi Hz.

132] 5/Mâide, 48

133] 42/Şûrâ, 13

134] 2/Bakara, 62; 5/Mâide, 69

Peygamber'in talimatına dayanmaktadır.

Sûre: Sözlükte yüksek rütbe, mevki, yüksek bina, etrafı surlarla çevrili şehir anlamlarına gelen sûre kelimesi Kur'an'ın, en az üç âyetten oluşan, farklı uzunluklara sahip her bir özel bölümüne verilen addır. Kur'an'da 114 sûre bulunmaktadır. En uzun sûre 286 âyetli Bakara, en kısası ise 3 âyetli Kevser'dir. Mushaflarda ilk sûre Fâtiha, son sûre de Nâs'dır. Sûrelerin isimleri tevkîfî (Hz. Peygamberin emri ve işaretine bağlı) olmadığından bazen bir sûrenin birden fazla ismi bulunmaktadır.

Cüz: Altı yüz sayfalık Kur'an mushafının yirmi sayfalık her bir bölümüne denir. Kelime anlamı parça, bir bütünü oluşturan bölüm demektir. Kur'an otuz cüze bölünmüştür.

Aşr veya Rukû': Her bir sûrenin içinde bir pasaj tarzında konu bütünlüğüne sahip olan ve âyet sonundaki duraklarda "ayn" harfiyle gösterilen kısa bölümlerin adıdır. Yaklaşık onar âyetten oluşurlar.

Kur'an İlimlerine Dair Kimi Kavram ve Terimler

Kur'an'ın inişinden itibaren, ona inananlar bu ilâhî kelâmı anlamaya ve hayatlarında canlı kılmaya çabalamışlardır. Ancak Kur'an'ın inişinin üzerinden zaman geçtikçe Kur'an'ın indiği dönemde yaşayan insanların karşılaşmadığı kimi anlama sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. Her kuşak kendinden önceki nesillerin Kur'an'a dair anlayış ve yorumlarını öğrenmiş ve kendinden sonrakilere aktarma ihtiyacı duymuştur. Kur'an'ın indiği dönemde yaşayan insanlar (sahabe) elbette bu inişe tanıklık etmiş; hangi şartlarda hangi âyetlerin indiğini, dolayısıyla âyetlerin delâlet ettiği anlamların neler olduğunu herhangi bir sorun yaşamadan anlamışlardır. Zaten Kur'an, onların kullanageldikleri ve hiçbir sûrette yabancılik çekmeyecekleri bir dil formunda nâzil olmuştur. Ancak yıllar geçtikçe ve farklı din ve milletlerden insanlar İslâm'a girdikçe İslâm toplumunda çeşitli görüşler ortaya çıkmaya ve bunlar tartışma konusu yapılmaya başlanmıştır. Bu etkiyle insanlar sorunları çözmek üzere Kur'an'a başvurmak durumunda kalmış; ancak her düşünce sahibi kendi düşüncesini Kur'an'da bulmaya ya da kendi görüşünü Kur'an'a dayanarak benimsetmeye kalkışmıştır. Bu ve benzeri sebeplerden ötürü sahabeden itibaren her çağda yaşayan ilim adamları Kur'an'la ilgili çalışma ve araştırmalar yapmaya ve bu çalışmalarını belirli bir yöntemle göre ortaya koymaya çaba göstermişlerdir. Yapılan bu çalışmalara Ulûmu'l-Kur'an/Kur'an İlimleri denmiş, bu ilimlerde takip edilen yöntemle de Usûl-i Tefsir/Tefsir Yöntemi adı verilmiştir. Şimdi Kur'an İlimlerine dair birtakım

kavram ve terimlere değinelim:

Sebeb-i Nüzûl: Kur'an âyetlerinin iniş sebebi demek olan bu ifade, Kur'an'ın peyderpey inen parçalarının, belirli bir olgu veya olay üzerine belirli bir maksadı elde etmek üzere indirildiğini işaret etmektedir. Kur'an'ın ahkâm (hukukî hükümler) ve ahlâka ait olan âyetlerinin çoğu, sebep-i nüzûl adı verilen ortamlarda inmiştir. Kur'an'ın yirmi üç yıllık bir süre zarfında bölük bölük, âyet âyet inmesindeki çeşitli hikmetlerden biri de yeni oluşmaya başlamış bir İslâm toplumunun, gelen vahiyleri özümsemesini kolaylaştırmak ve bu suretle insanları tekâmülî bir tarzda yavaş yavaş, tedricen eğitmek ve biçimlendirmektir. İşte sebep-i nüzûl, vahyin hangi durumlarda nasıl bir tavır aldığını göstermektedir ki bu da âyetler arasındaki münasebetleri anlamamızı kolaylaştıracı bir etkiye sahiptir.

Âyetlerin inişiyle ilgili olarak bahsedeceğimiz iki kavram daha bulunmaktadır:

1. Mekki âyetler: Hicretten önce inen ve genellikle iman ve ahlâkla alâkalı olan âyetlerdir.

2. Medenî âyetler: Hicretten sonra inen ve genellikle ibâdet, hukuk ve diğer semavî din mensuplarıyla münasebet gibi konuları ele alan âyetlerdir.

Bu ayrımın bilinmesi hangi hükümlerin hangi olgu ve şartlara göre nâzil olduğunu öğrenmeyi sağlar ki bu da Kur'an metnini daha iyi anlamamıza yardımcı olur.

Muhkem ve Müteşâbih: Âl-i Imrân Sûresi'nin yedinci âyetinde Kur'an âyetleri iki kısma ayrılmıştır:

1. **Muhkem:** Kelime mânâsı sağlamlaştırılmış, berkitilmiş demek olan muhkem, mânâsı ve lâfzı itibarıyla herhangi bir şüpheye yer bırakmayacak şekilde belirgin ve belli olan anlamına gelir.

2. **Müteşâbih:** Sözlükte birbirine benzeyen, benzeşen anlamına gelir. Müteşâbih âyet ise ya lâfız ya da mana yönünden başkasına benzemesi sebebiyle anlaşılmasında kapalılık bulunan, bu sebeple ilk anlaşılan mânâsı kastedilmeyen âyetler demektir.

Bu durumda muhkem, lâfzın zahirî anlamı itibarıyla yoruma ihtiyaç duymazken müteşâbih, ilk bakışta anlamı kapalı geldiği/göründüğü için ancak muhkeme başvurarak anlaşılabilir. Müteşâbih âyetleri, genellikle, gayb âlemiyle ilgili olan durum ve olguların sembolik ve benzetme yoluyla anlatımı şeklinde ifadelendirmek daha uygun bir anlayış olacaktır. Allah'ın sıfatları ile âhiretteki

mükâfat ve azap durumlarını anlatan âyetler müteşâbih grubuna girer. Örneğin, bize cennet ve cehennemden bahseden âyetler, tamamıyla bizim bildiğimiz ve idrâk dünyamıza dâhil olan olgu ve olaylardan yola çıkarak yapılan tasvir ve anlatımları içermektedir.

135

Hurûf-ı Mukattaa: Kelime anlamı bölünmüş, ayrı harfler demek olan hurûf-ı mukattaa, Kur'an'ın yirmi dokuz sûresinin başında bulunan ve elifbâ (alfabe) harflerinin tek olarak kullanılmasıyla ya da ikili, üçlü, dörtlü veya beşli bir kompozisyon çerçevesinde bir araya gelmesiyle oluşan; harflerin sesleriyle değil, kendi adlarıyla "Nûn", "Yâ. Sîn", "Elif. Lâm. Mîm", "Tâ. Sîn. Mîm.", "Elif. Lâm. Mîm. Râ.", "Kâf. Hâ. Yâ. Ayn. Sâd." şeklinde okunan harfsembollerdir. Bu harfler hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu tür bir kullanımın o dönemki Arap şiir/söz söyleme geleneğinde mevcut olduğu, hatibin/şairin muhatabın dikkatini söze/şiire çekmek gayesiyle eserine alfabenin bir veya birkaç harfiyle başladığı bize kadar ulaşan bilgiler arasındadır. Dolayısıyla Arap diliyle inen bir kitabın diğer durumlarda olduğu gibi burada da Arap edebiyat kültüründen faydalanması kadar tabii bir şey düşünülemez. Ayrıca şunu da hemen belirtelim ki hurûf-ı mukattaa hakkında ileri sürülen her türlü düşünce ve yorum nihâyetinde birer içtihatır. Bu harflerin aslını ve esasını Allah bilir.

Kur'an'ı Okumak ve Anlamak

Kur'an'ı okumaktan bahsederken burada onu Arapçasından ezbere veya yüzüne okumayı kastetmiyoruz. Elbette yerine getirene bu tarz bir okuyuşun faydası vardır. Ancak bizim burada üzerinde durduğumuz husus, Kur'an'ın anlaşılması olduğundan dolayı Arapça bilmeyen ya da Arapça bilgisi Kur'an'ı orijinal metinden okuyup anlayacak bir düzeyde olmayan kişinin bu okuyuşu bizim konumuz dışında kalmaktadır. Dolayısıyla bundan sonra kullanacağımız "Kur'an'ı okumak" ifadesiyle onun mushaftan, yani Arapçasından anlamaksızın yüzünden veya ezbere okunmasını değil, anlamının okunmasını kastettiğimiz önemle akılda tutulmalıdır.

Kur'an, anlaşılacak için okunur. Zira Allah'ın, Resûlullah'a Kur'an'ı indirmesinin amacı onu insanlara duyurması ve iletmesidir.¹³⁶ İnsanlar da kendilerine duyurulan ve iletilen bu mesajı anlamakla yükümlüdürler.¹³⁷ Zira hayatlarını Allah'ın istediği is-

135] 13/Ra'd, 35; 47/Muhammed, 15

136] 16/Nahl, 44, 64; 5/Mâide, 15,19; 14/Ibrâhîm, 4

137] 2/Bakara, 219, 221, 243, 266; 24/Nûr, 61; 7/A'râf, 176; 10/Yûnus, 24; 16/Nahl,

tikamette düzenlemekle sorumlu tutulan insanlar bunu ancak kendilerinden isteneni anladıkları zaman yerine getirebilirler. Bu yüzden Kur'an okumak farzdır: *"Bir de Kur'an'ı okumakla emrolundum."* ¹³⁸

Rasûlullah (s.a.s.) "Muhakkak ki ileride kapkaranlık geceler misâli fitneler olacak!" buyurdu. "Onlardan kurtuluşun yolu nedir, Ey Allah'ın Resûlü?" denildi. Buyurdu: *"Allah'ın kitabı! Onda sizden öncekilerin olayları, sizden sonrakilerin haberleri ve sizin de hükmünüz vardır. O, kesin çizgidir; şaka değildir. Her kim kibirlenerek onu terk ederse Allah onun belini kırar. Her kim ondan başka hidâyet ararsa Allah onu saptırır. O Allah'ın sapasağlam ipidir. O, apaçık bir nurdur. O hikmetli bir hatırlatmadır. O dosdoğru yoldur. Hevalar onun sâyesinde kaymaz. Görüşler onun sâyesinde dağılmaz. Âlimler ona doymazlar. Onun çokça tekrarı usanç vermez. Hayretengiz yönleri tükenmez. Her kim onun ilmiyle ilimlenirse ileri gider. Her kim onunla amel ederse ecirlenir. Her kim onunla hükmederse adalet eyler. Her kim ona tutunursa doğru yolu bulur."* ¹³⁹

Kendini Kur'an'a Açmak

Kur'an'ı okumaya niyetlenen kişinin ondan faydalanması için öncelikle kendisini Kur'an'a açması gerekir. Bu da ancak kendisine yapılan uyarı ve hatırlatmaya kulak veren için sözkonusudur: *"Sen ancak uyarılı/hatırlatmayı izleyeni ve gıyaben Rahmân'dan korkan kişiyi uyatabilirsin."* ¹⁴⁰ Bu sebeple, Kur'an okumaya yönelen kimse-nin onu okumakla neyi amaçladığını çok iyi belirlemesi gerekir. Kur'an'ı anlamak için okumalıyız; kendi düşünce ya da emellerimizi destekleyeceğini umduğumuz âyetleri bulmak için değil.

Kur'an'ı Yaşamak, Kur'anla Yaşamak

Kur'an okumaktan maksat onu anlamak, onu anlamaktan maksat ise onu yaşamak, pratiğe dökmek, "yap" dediklerini yapmak, "yapma" dediklerinden de kaçınmaktır. Okuyup anladığımız hâlde eğer onu uygulamaz isek Peygamber'in Kur'an'da zikredilen şu sitemine maruz kalanlardan oluruz: *"Ve (o gün) Resul şöyle diyecek: Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'an'ı terk edilecek bir şey olarak gördü."* ¹⁴¹

44; 38/Yâsîn, 29; 4/Nisâ 82; 47/Muhammed, 24; vd.

138] 27/Neml, 92

139] Ahmed b. Hanbel, 1, 91; Dârimî, Fezâilü'l-Kur'ân, 1; Tirmizî, Sevâbü'l-Kur'ân 14, 2908

140] 36/Yâsîn, 11

141] 25/Furkan, 30

Huzurun Kaynağı Kur'an

Kur'an anlamamız için kolaylaştırılmıştır. Bunu bize haber veren bizzat Allah'tır.¹⁴² Anlaşılması için kolaylaştırılan Kur'an, hayata aktarıldığı ve canlı kılındığı durumda insana mutluluk ve huzur verir; sıkıntı ve darlık değil: "Kur'an'ı sana, bedbaht olası diye indirmedik. Yalnızca saygısı olana, yeri ve yüce gökleri yaratan Allah katından bir öğüt, bir uyarıcı olsun diye indirdik."¹⁴³

Kitaplara İman

*"O müttakiler (takvâ sahipleri) ki, sana indirilene (Kur'an'a) ve senden önce indirilenlere (İlâhî Kitaplara) iman ederler. Onlar âhirete de yakînî olarak, kesin bir şekilde iman ederler."*¹⁴⁴

Kitaplara iman

*"O takvâ sahipleri ki, onlar sana indirilene de, senden önce indirilene de iman ederler."*¹⁴⁵

İman esaslarından biri de Kur'an'a ve Kur'an'dan önceki kitap ve suhurlara (küçük kitaplara) inanmaktır. O kitaplar ki Allah tarafından Rasullerine gönderilmiş ve Rasuller de hiçbir kapalılık bırakmadan o kitaplardaki hükümleri insanlara tebliğ etmişlerdir. Bu kitaplarda Allah insanlara emirlerini, yasaklarını, mükâfatını ve azâbını açıklamıştır.

Biz müslümanlar, peygamberlere gönderilen kitapların hepsine inanırız. Ancak, Kur'ân-ı Kerim hâricindeki kitaplar sonradan insanlar tarafından bozulmaya uğramışlardır. Bu sebeple biz onların bozulmuş haline değil bozulmamış haline inanıyoruz.

Mü'minlerin Kur'an'a ve önceki kitaplara inanması, Hz. Âdem'den kıyâmete kadar insanların tek bir dini, tek bir Rabbi olduğunu ispatlıyor. Onun için de bu inanç büyük bir değer taşır. Bu akîde, mü'minlerin ruhlarından kötü taassubu kökünden söküp attığı için büyük öneme sahiptir. Bu akîde sahibi her mü'min, hak olan geçmiş bütün din ve peygamberlere inanır.

Bu inanca sahip olan insanlar, peygamberden peygambere intikal eden tek dini (İslâm'ı) bulmuş olurlar. Böylece sağlam bir akîdeye sahip olduktan sonra Kur'an'a uymaları ve onu pratik hayatlarında yaşamaları kaçınılmaz bir görevdir. Çünkü hayat tarzını

142] 54/Kamer, 17, 22, 32, 40; 19/Meryem, 97; 44/Duhân, 58

143] 20/Tâhâ, 2-4; ayrıca Bk.13/Ra'd, 28; Kur'an Anlaşılsın Diye, Heyet, Yekder Y., s. 10-39

144] 2/Bakara, 4

145] 2/Bakara, 4

ancak Kur'an tesbit eder. Müslümanlar Allah'ın indirdiği kitaba göre hayatlarını düzenler. Kur'an'ın dışındaki bütün hayat modelleri yanlıştır ve sapıklıktır. Eğer Kur'an ölçüsüne göre değil de, insanların akıllarına göre hayat modelleri tesbit edilmeye çalışılırsa, o zaman ne kadar insan kafası varsa o kadar da hayat modeli ortaya çıkar. Bu modellerin hiçbir i vahye dayanmadığı gibi, aynı zamanda herbiri değersizdir. Mü'minin hayat modeli, onu yaratan Allah tarafından çizilmiştir. Mü'min ondan başkasını kabullemez. Bu gerçeği Allah Teâlâ şöyle ifâde ediyor: *"Kim İslâm'dan başka bir din (yol) ararsa, o istediği din kendisinden kabul olunmayacaktır. Ve o, âhirette de ebedî hursân/zarar çekenlerdendir."*¹⁴⁶

Mü'minler bilmelidir ki, İslâm dille söylenen laflardan ibâret olmadığı gibi, sadece kalple tasdik edilen bir inanç da değildir. İslâm, Allah'ın dinine teslimiyet demektir. Bu teslimiyet pratik hayatta bizzat görülmelidir. Yukarıdaki âyette görüldüğü gibi, mü'minin dini sadece İslâm'dır; İslâm'ın ana kaynağı da Kur'an'dır.

Kur'an-ı Kerim, kendinden önceki kitapları tasdik eder, fakat onlarla amel etmeyi emretmez. Kur'an geldikten sonra artık önceki kitapların hükmü tamamen neshedilmiştir (kaldırılmıştır).

Allah Teâlâ hiçbir insanı tebliğsiz bırakmamıştır. Her topluma kendi dinini bildirmiştir. Beşer hayatını peygamberlerine gönderdiği kitaplarla tanzim etmiştir. Her topluma itikad, şariat, ahlâk ve edeplerini gösteren hak kitaplar göndermiştir.

Tarih boyunca kimileri bu kitapları alıp kabul etmişler, kimileri de reddetmişlerdir. Kimileri ise alıp kendilerine göre değiştirmişlerdir. Bugün yahûdilerde bulunan Tevrat ve hristiyanlarda bulunan İncil tamamen değişikliğe uğratılmıştır. Birçok kısımlar çıkartılmış, birçok kısımlar da ilave edilmiştir. Dolayısıyla önceki ilâhî kitapların aslı kalmamıştır. Allah Teâlâ da onları neshetmiştir. Öyleyse bu kitaplara tabi olan hiç kimse hak yolda (İslâm'da) değildir. Hatta bir defasında Hz. Ömer'in elinde Tevrat sayfalarını veya Tevrat'ın tefsiri kabul edilen rivâyetleri içeren Mişna kitabını gören Rasûlullah (s.a.s.): *"Ey Ömer, vallahi Hz. Mûsâ da aramızda olsaydı bana uymaktan başka bir şey yapmazdı."*¹⁴⁷ diyerek onun elindeki Tevrat (veya onun yorumunu içeren) sayfalarını yok etmesini buyurmuştur.

Öyleyse Mü'min de Kur'an'dan başka hiçbir kaynağa bağlanamaz. Çünkü Kur'an geldikten sonra -ister değiştirilsinler, ister

146] 3/Âl-i İmran, 85

147] Ahmed bin Hanbel, III, 378

değiştirilmesinler- hiçbir hükmüne uyulmaz. Onların hükmü kalmayıp nesholunmuştur.

Allah'ın peygamberlerine indirdiği kitaplar büyüklüklerine göre iki kısımda incelenirler: Suhuf (Küçük Kitaplar) ve Büyük Kitaplar.

Suhuf (Sayfalar -Küçük Kitaplar-)

Allah tarafından gönderilen kitaplardan bazıları birkaç sayfadan meydana gelen küçük kitaplardır. Bunlara sahifeler (sayfalar) anlamına gelen "suhuf" denilir.

Kur'an-ı Kerim'de açıklanan bazı öğütlerin "*es-suhufu'l-ûlâ (ilk suhuf/sayfalarda)*" mevcut olduğu¹⁴⁸ bildirilmiştir. Yine benzer öğüt ve hükümlerin İbrâhim ve Mûsâ'nın suhufunda/sayfalarında¹⁴⁹ da bulunduğu bildirilerek suhuf denilen küçük ebatlı ilâhî kitapların mevcûdiyeti Kur'an-ı Kerim'de ifâde edilmiştir. Sayfalar halinde kayda geçirildiği için Kur'an, Kur'an'a da suhuf der.¹⁵⁰ Bununla birlikte hangi peygambere ne kadar suhuf verildiği açıklanmamıştır. Kur'an-ı Kerim, Hz. İbrâhim'in soyundan İshak, Yakup, Süleyman, Yusuf, Zekeriyâ, Yahya Peygamberler'e kitap verildiğini belirtir.¹⁵¹ Hadislerde de suhuf hakkında fazla bilgi yoktur. Bazı rivâyetlerde Hz. Âdem'e 10, Hz. Şit'e 50, Hz. İdris'e 30, Hz. İbrâhim'e 10 sayfa (suhuf) verildiği nakledilirse de, bu konuda kesin bilgi ifâde eden sahih hadisler mevcut değildir.

Peygamberlerin sayısını bilemediğimiz gibi suhuf ve kitapların tümünü ve hangi peygamberlere ne miktarda verildiği de Kur'an ve sahih sünnette tüm ayrıntılarıyla bildirilmemiştir. Peygamberlere indirilen küçük-büyük bütün kitaplara (suhuf ve büyük kitaplara) icmâlî olarak iman şarttır.

Büyük Kitaplar

Kur'an-ı Kerim'in haber verdiği büyük kitaplar dört tanedir. Bu kitaplar şu peygamberlere gönderilmiştir:

- 1 Tevrat ('ın bir bölümü, İsrâiloğullarına indirilen kitapların -Ahd-i Atîk'in- ilk 5 kitabı): Hz. Mûsâ'ya,
- 2 Zebûr: Hz. Dâvud'a,
- 3 İncil: Hz. İsa'ya,
- 4 Kur'an-ı Kerim: Hz. Muhammed'e indirilmiştir.

148] 20/Tâhâ, 133; 87/A'lâ, 18

149] 87/A'lâ, 19

150] 80/Abese, 13; 98/Beyyine, 2

151] 4/Nisâ, 54; 6/En'âm, 89; 57/Hadîd, 26

Zebûr, Tevrat ve İncil'in aslı bozulmuş, insanlar tarafından tahrif edilip değiştirilmişlerdir. Kur'ân-ı Kerim, kendinden önceki kitapların hükmünü nesh etmiş, yani ortadan kaldırmıştır.

Kitapların Gönderiliş Amacı

Kitapların gönderiliş amaçlarının başında insanların dünya ve âhiret mutluluğunu sağlamak gelir. İnsanı yaratan Allah, insanın hayatı boyunca takip edeceği itikat, ibâdet, ahlâk, emir ve yasakları içine alan kitap ve sayfeleri ilk insandan itibaren göndermiştir. Bu kitaplar sayesinde insanlar hidâyeti, dünya huzuru ve âhiret saâdeti gibi pek çok gerçeği anlamışlardır.

Vahy ve Vahyin Çeşitleri

“Vahy”in sözlük anlamı: Bir şeyi gizli ve çabuk bildirmek demektir. **Vahyin terim anlamı:** Allah Teâlâ tarafından doğrudan doğruya, ya da elçi melek vasıtası ile peygamberlere bildirilen ve kesinlik ifâde eden bilgilere vahiy denir.

Vahyin Çeşitleri

1) Sâdık Rüya: Allah dilediği bilgileri doğru bir bilgi ile peygamberlerine bildirmiştir. Peygamberlerin rüyalarında gördükleri şeyler aynen gerçek çıkmıştır. Peygamber Efendimize de zaman zaman vahiy böyle gelmişti.

2) İlham Yoluyla Vahiy: Allah'ın dilediği şeyleri peygamberin kalbine koyması şeklindeki vahiy çeşididir.

3) Perde Arkasından Vahiy: Allah ile peygamber arasında bir vasıta olmadan ve söyleyeni görmeden Allah kelâmının işitilmesidir.

4) Melek Aracılığı İle Gelen Vahiy: Allah Teâlâ'nın, bildirmek istediği bilgileri bir melek ile peygamberine bildirmesi şeklindedir. Bu melek Cebrâil (a.s.)' dir.

Kitab; Anlam ve Mâhiyeti

Kur'an'ın temel kavramlarından biri olan “kitab” Kitabımızda 255 yerde geçmektedir. Türkçedeki ‘kitap’ anlamı yanında; yazılı şey, yazı, yazılan ve yazdırılan anlamlarına da gelir. “El-Kitab”: Allah'ın Kitabı demektir. Kur'an ıstılahında Kitab; Allah tarafından yazdırılan şey anlamında kullanılır ve bu anlamda imanin temel konularından biri de Kitaplara imandır.

Kur'an'ın “kitab” la ilgili ifâdelerinden şunların kast edildiği anlaşılır:

Genel anlamda vahy¹⁵²

Son Peygamber'e gelmiş bulunan vahiyler toplamı¹⁵³

Bütün kâinat

İnsan

Levh-ı Mahfuz'daki Evrensel kayıt kitabı (evrensel kompütür)¹⁵⁴

Her ferдин fiillerinin kaydedildiği bireysel disket¹⁵⁵

Kur'an'a göre insanın önüne, okunmak üzere konan üç temel kitap vardır: Kâinat kitabı, vahy kitabı (Kur'an) ve insanın bizzat kendisi. Kur'an, diğer iki kitabın gereğince okunup değerlendirilmesini kolaylaştıran bir nurdur (ışık). Evren ve insan adlı kitapların gerektiği şekilde okunabilmesi için, bizzat Allah, vahy kitabı aracılığıyla insana yardımcı olmak için devreye girmektedir. Kur'an, bu üç kitabın belirli pasaj ve parçalarını "âyet" olarak anmaktadır. Kur'an, bir âyetler topluluğu olduğu gibi, kâinat ve insan da âyetler topluluğudur.¹⁵⁶ Ne vahy kitabı, insan ve eşyaya ait ilimler olmaksızın çözülebilir; ne de eşya ve insan, vahy kitabı olmadan layıkıyla anlaşılabilir.

Kur'ân-ı Kerim'in Özellikleri

Kur'an; âlemlerin Rabbi tarafından son peygamber Hz. Muhammed (s.a.s.)'e indirilen kitabın en çok söylenen ismidir. Kur'an'ın diğer isimlerinden bazıları da şunlardır: Zikir, Furkan, Mushaf, Kitabul-Mübin, Kelâmullah, Nur, Hüdâ, Şifa, Mev'ize... Bazı müfessirler, Kur'an veya Kitaba sıfat olarak gelen tabirleri de sıralayarak, bu isimlerin sayısını yüze kadar çıkarmışlardır.

Kur'ân-ı Kerim, yirmi üç senede peyderpey nâzil olmuştur. Kitab'ın hepsi bir defada indirilmemiştir. Kur'an, bölüm olarak 114 sûreye ayrılır. Bu sûrelerin hepsi aynı uzunlukta değildir. Elli sayfalık bir sûre olduğu gibi, bir satırlık sûre de vardır. Sûreler de âyetlere ayrılır. En kısa sûre üç âyet, en uzun sûre de iki yüz seksen altı âyettir. Âyetlerin uzunlukları da eşit değildir. Bir sayfalık bir âyet olduğu gibi bir kelimelik âyetler de vardır. Kur'an, sayfa adedine göre de cüzlere ayrılır. Her cüz yirmi sayfadır. Kur'an, toplam otuz cüzdür. Her cüz de kendi içinde dört hizb'e ayrılır. Her hizb, beş sayfadır.

152] 43/Zuhruf, 4; 13/Ra'd, 39

153] 2/Bakara, 2; 38/Sâd, 29; 41/Fussilet, 3; 43/Zuhruf, 2; 44/Duhan, 2

154] 18/Kehf, 47-49; 45/Câsiye, 29

155] 17/İsrâ, 13-14

156] 51/Zâriyât, 20-21; 41/Fussilet, 53

Kur'ân-ı Kerim, Peygamberimizin en büyük mûcizesidir. Kur'ân-ı Kerim Allah'ın koruması altındadır. O'nun bir kelimesi bile değiştirilmemiştir ve değiştirilemeyecektir. Dünyanın bir ucundaki Kur'an (Mushaf) ile diğer ucundaki Kur'an aynıdır. Allah, Kur'an'da şöyle buyuruyor: *"O'nu Biz indirdik, O'nun koruyucusu el-bette Biziz."*¹⁵⁷

Kur'ân-ı Kerim'in Peygamberimize gönderilmesi 23 senede tamamlanmıştır. Kur'ân-ı Kerim, Hz. Ebû Bekir zamanında yazılı sayfalar birleştirilerek mushaf haline getirilmiş, Hz. Osman zamanında çoğaltılmıştır. Kur'ân-ı Kerim'de 114 sûre vardır. Kur'ân-ı Kerim, yeryüzünde en çok okunan, ezberlenen ve yazılıp basılan kitaptır.

Kur'an'ın âyetleri ruhları coşturur, kalplere huzur verir. Kur'an, insanları dalâlet ten hidâyete, karanlıklardan nûra, bâtıldan hakka kavuşturur. Kur'ân-ı Kerim baştan sona hikmet hazinesidir. O'nun delilleri açık ve ikna edicidir. Haberleri doğru, hükümleri sağlamdır. Çünkü Kur'ân-ı Kerim Allah kelâmıdır. Bu yüzden Kur'ân-ı Kerim'de çelişki veya hatalar bulunmaz. Kur'ân-ı Kerim insanlar için bir rehber, bir yol göstericidir. Allah Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: *"Bu kitapta asla şüphe yoktur. O müttakiler (Allah'tan korkanlar) için yol göstericidir."*¹⁵⁸; *"Sana indirdiğimiz bu kitap mübârektir; âyetlerini düşünsünler, akli olanlar da öğüt alsınlar."*¹⁵⁹

Kur'ân-ı Kerim'deki sûreler Mekkî ve Medenî olmak üzere ikiye ayrılır. Mekkî sûreler; Peygamberimiz Medine'ye hicret edene kadar nâzil olan sûrelerdir. Medeni sûreler; hicretten başlayarak Peygamberimizin vefatına kadar nâzil olan sûrelerdir.

Mekkî sûrelerde daha çok inancı kuvvetlendirici âyetler nâzil olmuştur. Medenî sûrelerde ise, daha çok ahkâm âyetleri, yani dinin dünyada nasıl yaşanacağını gösteren âyetler nâzil olmuştur.

İlk inen âyetler Alak sûresinin ilk 5 âyetidir. Son inen âyet ise (müfessir ve araştırmacıların çoğunluğuna göre) Mâide sûresinin 3. âyetidir. Kur'ân-ı Kerim Fâtiha sûresi ile başlar, Nâs sûresi ile sona erer.

Kur'ân-ı Kerim'in birçok ismi daha vardır. Bu isimlerden bazıları şunlardır: Furkan (hak ile bâtılı ayıran), Hüdâ (hidâyet veren), Hakîm (hüküm koyan), Nûr, Şifâ, Rahmet, Zikir...

Kur'ân-ı Kerim Allah kelâmıdır. Hiç kimse Kur'ân-ı Kerim'in

157] 15/Hicr, 9

158] 2/Bakara, 2

159] 38/Sâd, 29

dengi bir kitap meydana getirememiştir ve getiremeyecektir. Kur'ân-ı Kerim bu konuda birçok âyette insanlara ve cinlere meydan okumaktadır: *"Bu Kur'an gibi bir kitap meydana getirmek için bütün insanlar ve cinler bir araya gelseler ve birbirlerine yardım etseler, yine O'nun bir eşini meydana getiremezler."*¹⁶⁰

Ne mutlu Kur'an gölgesinde hayatını sürdüren canlı Kur'an'lara...

Kur'an-ı Kerim İle İlgili Âyet-i Kerimeler

Kitab Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 255 Yerde -ktb kökü ve türevleri toplam 322 Yerde-) 2/Bakara, 2, 44, 53, 78, 79, 85, 87, 89, 101, 101, 105, 109, 113, 121, 129, 144, 145, 146, 151, 159, 174, 176, 176, 177, 213, 231, 235; 3/Âl-i İmrân, 3, 7, 7, 19, 20, 23, 23, 48, 64, 65, 69, 70, 71, 72, 75, 78, 78, 78, 79, 79, 81, 98, 99, 100, 110, 113, 119, 145, 164, 184, 186, 187, 199; 4/Nisâ, 24, 44, 47, 51, 54, 103, 105, 113, 123, 127, 131, 136, 136, 140, 153, 153, 159, 171; 5/Mâide, 5, 5, 15, 15, 15, 19, 44, 48, 48, 57, 59, 65, 68, 77, 110; 6/En'âm, 7, 20, 38, 59, 89, 91, 92, 114, 114, 154, 155, 156, 157; 7/A'râf, 2, 37, 52, 169, 169, 170, 196; 8/Enfâl, 68, 75; 9/Tevbe, 29, 36; 10/Yûnus, 1, 37, 61, 94; 11/Hûd, 1, 6, 17, 110; 12/Yûsuf, 1; 13/Ra'd, 1, 36, 38, 39, 43; 14/İbrâhim, 1; 15/Hicr, 1, 4; 16/Nahl, 64, 89; 17/İsrâ, 2, 4, 13, 14, 58, 71, 71, 93; 18/Kehf, 1, 27, 49, 49; 19/Meryem, 12, 16, 30, 41, 51, 54, 56; 20/Tâhâ, 52; 21/Enbiyâ, 10; 22/Hacc, 8, 70; 23/Mü'minûn, 49, 62; 24/Nûr, 33; 25/Furkan, 35; 26/Şuarâ, 2; 27/Neml, 1, 28, 29, 40, 75; 28/Kasas, 2, 43, 49, 52, 86; 29/Ankebût, 27, 45, 46, 47, 48, 51; 30/Rûm, 56; 31/Lokman, 2, 20; 32/Secde, 2, 23; 33/Ahzâb, 6, 6; 26; 34/Sebe', 3; 35/Fâtir, 11, 25, 29, 31, 32, 40; 37/Sâffât, 117, 157; 38/Sâd, 29; 39/Zümer, 1, 2, 23, 41, 69; 40/Mü'min, 2, 53, 70; 41/Fussilet, 3, 41, 45; 42/Şûrâ, 14, 15, 17, 52; 43/Zuhruf, 2, 4, 21; 44/Duhân, 2; 45/Câsiye, 2, 16, 28, 29; 46/Ahkaf, 2, 4, 12, 12, 30; 50/Kaf, 4; 52/Tûr, 2; 56/Vâkıa, 78; 57/Hadid, 16, 22, 25, 26, 29; 59/Haşr, 2, 11; 62/Cum'a, 2; 68/Kalem, 37; 69/Haakka, 19, 19, 25, 25, 25; 74/Müddessir, 31, 31; 78/Nebe', 29; 83/Mutaffifin, 7, 9, 18, 20; 84/İnşikak, 7, 10; 98/Beyyine, 1, 4, 4, 6.

Kitab Kelimesinin Çoğulu Kütüb Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 6 Yerde:) 2/Bakara, 285, 4/Nisâ, 136; 21/Enbiyâ, 104; 34/Sebe', 44; 66/Tahrîm, 12; 98/Beyyine, 3.

Kur'an Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 70 Yerde:) 2/Bakara, 185; 4/Nisâ, 82; 5/Mâide, 101; 6/en'âm, 19; 7/A'râf, 204; 9/Tevbe, 111; 10/Yûnus, 15, 37, 61; 12/Yûsuf, 2, 3; 13/Ra'd, 31; 15/Hicr, 1, 87, 91; 16/Nahl, 98; 17/İsrâ, 9, 41, 45, 46, 60, 78, 78, 82, 88, 89, 106; 18/Kehf, 54; 20/Tâhâ, 2, 113, 114; 25/Furkan, 30, 32; 27/Neml, 1, 7, 76, 92; 28/Kasas, 85; 30/Rûm, 58; 34/Sebe', 31; 36/Yâsin, 2, 69; 38/Sâd, 1; 39/Zümer, 27, 28; 41/Fussilet, 3, 26, 44; 42/Şûrâ, 7; 43/Zuhruf, 3, 31; 46/Ahkaf, 29; 47/Muhammed, 24; 50Kaf, 1, 45; 54/Kamer, 17, 22, 32, 40; 55/Rahmân, 2; 56/Vâkıa, 77; 59/Haşr, 21; 72/Cinn, 1; 73/Müzzemmil, 4, 20; 75/Kiyâmet, 17, 18; 76/İnsân, 23, 84/İnşikak, 21; 85/Bürûc, 21.

D- Kur'an'la İlgili Konular

Kur'an'a İman: Bakara, 2, 41, 97, 99, 129, 137, 176, 185, 285; Al-i İmran, 4, 7, 87; Nisa, 136, 140, 162; Maide, 15, 48; En'âm, 92, 153, 157; A'raf, 2-3, 52; Enfâl, 41, 111...

Kur'an'ı ve Âyetlerini İnkâr: Bakara, 98; Al-i İmran, 4, 19, 21-22; Nisa, 56; Maide, 10; En'âm, 21, 27, 39, 49, 93, 124, 157; A'raf, 36-37, 40, 177, 182; Enfâl, 54; Yunus, 17, 69-70, 95; Hud, 18; Nahl, 56, 62, 116; Taha, 100-101; AnkEbût, 23, 47, 49, 68...

Âyetleri Satmak: Bakara, 41, 174-176.

Âyetleri Gizlemek: Bakara, 159-160, 174-176.

Kur'an Sorumluluğuna Ulaşmak: Haşr, 21.

Kur'an, Kafirler İçin Hasrettir: Haakka, 50.

Kur'an'ın İnmesi, Mazeret gösterilmemesi İçindir: En'âm, 156-157

Cinlerin Kur'an Dinlemeleri: Ahkaf, 29-31; Cin, 1-2, 13, 19.

Kur'an Dinlemek:A'raf, 204; Enfâl, 20-22

Kur'an Âyetleri, Mü'minlerin İmanını Artırır: Enfâl, 2; 102; Furkan, 73; Secde, 15; Zümer, 23; Zariyat, 55.

Kur'an Âyetleri, Kafirlerin Küfrünü Artırır: Tevbe, 124-125; İsra, 41, 46, 60, 82; Hacc, 72; Şuara, 5-6, 198-201; Yasin, 45-46, Casiye, 9.

Kur'an Okurken Allah'a Sığınmak: Nahl, 98.

Kur'an Okumak: Neml, 92; AnkEbût, 45; Fatır, 29-30, Hadid, 16-17; Müzzemmil, 4.

Kur'an'a Sarılmak: Zuhurf, 43-44.

Kur'an'a Tabi olmak: Enfal, 20-22.

Kur'an Allah Katındandır: Bakara, 2; Al-i İmran, 7; Nisa, 82, 166; Yunus, 37; Hud, 1, 35; Ra'd, 1; Kehf, 2, 29; Furkan, 6; Şuara, 192, 210-212; Neml, 6; Kasas, 45-46; AnkEbût, 50; Secde, 2-3; Yasin, 5; Zümer, 1; Mü'min, 2-3; Fussilet, 2, 42; Şura, 3 ...

Kur'an'ın İ'cazi; Kur'an Eşsizdir ve Aciz Bırakır: Bakara, 23-24, 62; Enfal, 31; Yunus, 38-40; Hud, 13-14; Nahl, 103; İsra, 88; Şuara, 210-212; Lokman, 27; Fussilet, 41-42.

Kur'an'ı Cebail İndirmiştir: Bakara, 97; Nahl, 102; Şuara, 193-194; Tekvir, 15-24.

Kur'an, Ramazan Ayında İnmiştir: Bakara, 185.

Kur'an, Kadir Gecesinde İnmiştir: Duhan, 2-3; Kadr, 1.

Kur'an, Şeytan Sözü Değildir: Tekvir, 25-26.

Kur'an, Kâhin Sözü Değildir: Haakka, 42.

Kur'an, Peygamber Sözü Değildir: Haakka, 40, 44-47.

Kur'an, Şiir Değildir: Yasin, 69; Haakka, 41.

Kur'an Sözlğinde Bozukluk Yoktur: Kehf, 1.

Kur'an'ın Manasında Çelişki Yoktur: Kehf, 1; Zümer, 28.

Kur'an, Hak Olarak İnmiştir: Bakara, 252; İsra, 105; Fatır, 31; Zümer, 2, 41; Casiye, 6; Haakka, 51.

Kur'an'ın Geleceği, Önceki Kitaplarda Bildirilmiştir: Şuara, 196-197; Ahkaf, 10.

Kur'an, Hz. Muhammed'e Verilmiştir: Bakar, 99, 119, 151; Nisa, 163; Hıcr, 87; Nahl, 44; Kehf, 1; AnkEbût, 47; Şura, 52; Haakka, 40; Müzzemmil, 5.

Kur'an Kolaylaştırılmıştır: Meryem, 97; Kamer, 17, 22, 32, 40; A'la, 8.

Kur'an'ın Arapça Olması: Yusuf, 2; Ra'd, 37; Nahl, 103; Meryem, 97; Taha, 113; Şuara, 193-194; Zümer, 28; Fussilet, 3, 44; Şura, 7; Zuhurf, 2-3; Duhan, 58; Ahkaf, 12.

Kur'an'ın Koruyucusu ve Öğreticisi Allah'tır: Hıcr, 9; İsra, 86-87; Kiyame, 16-19

Kur'an, Korunmuştur ve Değişmez: En'am, 115; Yunus, 15-17; Hıcr, 9; Kehf, 27; AnkEbût, 48-49; Zuhurf, 5; Vakia, 77-78; Haakka, 40; Abese, 13-16; Buruc, 22, A'la, 6-7

Kur'an, Parça Parça İnmiştir: Nahl, 89; İsra, 82, 106; Taha, 4; Furkan, 32-33; İnsan, 23

Kur'an Hidâyettir: Bakara, 2, 185; Al-i İmran, 138; A'raf, 52, 203; Yunus, 57; Yusuf, 111; İbrahim, 1; Nahl, 64, 89; Neml, 2, 77; Lokman, 2-3; Zümer, 23; Fussilet, 44; Şura, 52; Casiye, 11, 20.

Kur'an Şereflidir: Vakia, 75-77; Kalem, 52; Abese, 13-14.

Kur'an'a Temiz Olanlardan Başkası El Süremez: Vakia, 79.

Kur'an, Hak İle Batılı Ayırır: Bakara, 185; Al-i İmran, 4; Nahl, 64; Furkan, 1; Şuara, 2; Neml, 1, 76, 78; Tarık, 11-14; Beyyine, 3.

Kur'an, Öğüttür: Bakara, 231, Al-i İmran, 138; En'am, 90; A'raf, 2; Yunus, 57; Yusuf, 104; Taha, 2-3; Nur, 34; AnkEbût, 51; Yasin, 69; Sâd, 87; Kaf, 45; Zariyat, 55; Haakka, 48; Müzzemmil, 19; Müddessir, 54-55; İnsan, 29; Abese, 11-12; Tekvir, 27-28

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

Kur'an, Kendinden Önceki Kitapları Tasdik Eder: Al-i İmran, 3; Nisa, 47; Maide, 48; En'am, 92; Yunus, 37; Yusuf, 111; Fatır, 31; Ahkaf, 12.

Kur'an Hikmet Doludur: Al-i İmran, 58; Yunus, 1; Ra'd, 37; Lokman, 2; Yasin, 2; Zuhurf, 4.

Kur'an, Beyandır, Açıklar: Bakara, 118, 221-222; Al-i İmran, 138; En'am, 97-98; Yusuf, 1; Hicr, 1; Nahl, 89; İsra, 89; Kehf, 54; Hacc, 16; Nur, 34, 46; Kasas, 2; Sâd, 67-68, 88; Fussilet, 2-4; Duhan, 2; Talak, 11.

Kur'an, Nurdur: Nisa, 105; Şura, 52; Teğabün, 8.

Kur'an, İlahi Kanundur: Nisa, 105; Maide, 48; En'am, 115; A'raf, 3.

Kur'an, Şaka ve Eğlence Değildir: Tarık, 14.

Kur'an Şeriatı: Maide, 48; En'am, 151-153

Kur'an, Feyiz Kaynağıdır: En'am, 155; Sâd, 29.

Kur'an, Muhammed Ümmetine Mirastır: Fatır, 32.

Kur'an, En Doğruya Götürür: İsra, 9; enbiya, 106; Zuhurf, 43; Cin, 2.

Kur'an, Mü'minlere Mükafat, Kafirlerle Azap Haberi Verir: İsra, 9-10

Kur'an, Mü'minleri Kafirlerden Korur: İsra, 45.

Kur'an İnzardır, Korkutur: En'am, 51; Kehf, 2, 4; Meryem, 97; Furkan, 1; Yasin, 6, 70; Fussilet, 4; Şura, 7; Ahkaf, 12.

Kur'an Müjdedir, Sevindir: Kehf, 2-3; Meryem, 97; Neml, 2; Fussilet, 4; Ahkaf, 12.

Kur'an zikirdir: Taha, 99-100; Enbiya, 10, 50.

Kur'an Şifadır: Yunus, 57; İsra, 82; Fussilet, 44.

Kur'an Rahmettir: A'raf, 203; Yunus, 57-58; Yusuf, 111; Nahl, 64, 89; İsra, 82; Neml, 77; Kasas, 86; AnkEbüt, 51; Lokman, 2-3; Duhan, 6; Casiye, 20.

Kur'an, Bütün İnsanlara Tebliğdir: İbrahim, 52.

Kur'an'daki Secde Âyetleri: A'raf, 206; Ra'd, 15; Nahl, 50; İsra, 107; Meryem, 58; Hacc, 18; Furkan, 60; Neml, 25; Secde, 15; Sâd, 24; Fussilet, 37; Necm, 62; İnşıkak, 21; Alak, 19.

Kur'an-ı Kerim İle İlgili Hadis-i Şerif Kaynakları

(Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi, İbrahim Canan, AkçağY.)

-İlk rakam: Cilt; sonraki rakam: Sayfa numarasıdır.-

1. Kur'an'ın Faziletine Dair: 3, 224-225
2. Kur'an En Büyük Mûcize: 12, 388
3. Kur'an'a Temiz Olanların Dokunmasıyla İlgili Hususun Mahiyeti: 4, 288-289
4. Kur'an'dan Bir Tek Âyeti İnkâr Edenin Durumu: 17, 314
5. Kur'an'ı Ezberledikten Sonra Unutan: 3, 242
6. Kur'an'dan Öğrenilen Sûrelerin Unutulmasının Cezası: 15, 318-319
7. Kur'an, İslâm'ın Anayasasıdır: 1, 338
8. Kur'an Öğrenip Öğreten: 16, 540-54
9. Kur'an Öğretimine Ücret Alınır mı? 11, 349; 16, 250-251; 17, 247.
10. Kur'an'da Geçen Malca ve Kuvvetçe Güçlü Olan Kavimler: 12, 376
11. Kur'an, Her Şeye Ehemmiyeti Nisbetinde Yer Verir: 14, 482-483
12. Kur'an, İki Büyük Dairenin Mühim Meselelerini Açıklar: 14, 483
13. Kur'an'da İnsanların Maymuna Çevrildiğini Belirten Âyetler ve Evrim Farkı: 11, 147
14. Kur'an-ı Kerim'in İcazı: 12, 390-391

15. Kur'an İlimleri Kıyamete Yakın Yok Olacak: 17, 548
16. Kur'an'ı İnkâr Edenlere Cevap: 12, 391-393
17. Kur'an'ın Hz. Peygamber'i Uyarması: 1, 345
18. Kur'an'da Hz. Muhammed Ümmetinin Tebcili: 3, 262-263
19. Kur'an'da Mesleki İhzariyeler: 14, 484
20. "Kur'an Hakkında Münakaşa Kûfûrdür" den Maksat Nedir? 5, 271
21. Kur'an'da, Hadiste Olmayan Hususların Çözümünde Âlimler Ne Yapmalı? 1, 312-314
22. Kur'an-ı Kerim ve İtaat: 5, 62-66
23. Kur'an'ın Kalbi Yasin: 4, 209
24. İhlas Sûresi Kur'an-ı Kerim'in Üçte Biri Demektir: 17, 490
25. Kıyamet Günü Kur'an'ın İnsan Şeklinde Gelişi: 17, 490
26. Kur'an-Sünnet Münâsebeti: 1, 337-338
27. Kur'an Şifadır: 11, 332, 334; 17, 449
28. Kur'an ve Hadis Arasındaki Fark: 1, 349
29. Kur'an ve Hadise Uymaya Dair: 2, 328
30. Kur'an ve Hadisin Sübut Yönü: 1, 351
31. Kur'an ve İlim: 1, 407-411
32. Kur'an ve Kadınlarla İstişare: 16, 159-160
33. Kur'an ve Sünnete Sarılma Bölümü: 2, 327
34. Kitabullah İle Hükmetmeyi Terk Halinde: 17, 540
35. Kur'an'ı Yazma ve Öğretmenin Ücreti: 14, 506
36. Kur'an'dan Başka Şeyi (Hadis vs.) Reddedecek İnsanlar: 2, 333-334
37. Koltuğuna Oturup Kur'an'dan Başka Bir şey Tanımayınız Diyenler: 2, 233-234
38. Kur'an'ın Tertibi Bölümü: (Cem Edilmesi, İstinsahı...) 4, 477-493
39. Kur'an'ın Tilaveti ve Kıraati Bölümü: 4, 430-476
40. Kur'an'ı Hizb ve Evrad Kılma: 4, 453-455
41. Kur'an Nasıl Okunur?: 8, 431
42. Kur'an Okuyanın Ahiretteki Durumu: 17, 489
43. Kur'an Tilavet Etmek: 3, 229
44. Kur'an'ı Hafi ve Cehri Okumak: 3, 234-235
45. Kur'an'ın Kıraatini Sesle Güzelleştirmek: 3, 239; 4, 433-436; 17, 88
46. Kur'an'ı Güzel Sesle Okuyanı Cenab-ı Allah Dahi Dinler: 17, 91
47. Kur'an'ı Kekeleyerek Mahir Olarak Okumak: 3, 238
48. Kur'an'ı Lahn ve Terci' İle Okumak: 3, 233
49. Kur'an'ı Teğanni İle Okumak: 4, 434
50. Kur'an Tilavetine Verilen Sevap: 3, 230
51. Kur'an Okuyunca Cennette Derecenin Yükselmesi: 3, 237
52. Kur'an'ı Okurken ve Namaz Kılarken Sesin Alçaltılıp Yükseltilmesi: 4, 66
53. Kur'an'ın Kıraati Anında Ağlamanın Dışındaki Hareketler Bid'attır: 4, 449
54. Kur'an'ı Okuma Şekli: 17, 89
55. Kur'an Okurken Manaya Nüfuz Edilmesi: 4, 450
56. Kur'an Okuma Zamanları: 12, 271
57. Kur'an Okuyan Kimsenin Vasfı: 17, 91

58. İnsanlar, Kur'an'la Olan İlgisi Derecesine Göre Değişik Evsftaki Topraklara Düşen Yağmura
59. Benzetilmiştir: 2, 336-337
60. Kur'an, Kıyamete Yakın Bir Gecede Kaldırılacak: 17, 549
61. Kur'an'ın Tercii İle Okunmasının Yasak Oluşu: 4, 437-438
62. Ashabın Kur'an Okuyuş Şekli ve Zamanları: 12, 271
63. Kur'an Tilavetinde Hz. Peygamber ve Ashab Ağlardı: 4, 448-449
64. Kur'an Okumada Hz. Muaz'ın takip Ettiği Usul: 12, 271

Konuyla İlgili Geniş Bilgi Alınabilecek Kaynaklar

1. KİTAB, EL-KİTAB
2. Tevhid, Muhammed Kutub, Risale Y. s. 227-242
3. İnanç ve Amelde Kur'ani Kavramlar, Muhammed El-Behiy, Yöneliş Y. s. 34-38
4. İnanmak ve Yaşamak, Ercüment Özkan, Anlam Y. s. 23-36
5. Kelime-i Tevhid Davası, Kul Sadi Yüksel, Yenda Y. s. 91-111
6. Yeryüzünün Vârisleri, Kul Sadi Yüksel, Yenda Y. s. 134-146
7. Sorularla Tevhid ve Akaid, Mehmet Alptekin, Saff Y. s. 51-61
8. İslâm İnanç İlkeleri, Mevlüt Uyanık, Esin Y. s. 111-121
9. Akaid ve Şeriat, Mahmut Şeltut, Yöneliş Y. c. 1 s. 88-113
10. İncancımız, Ömer Küçükağa, Buruc Y. s. 83-101
11. İslâm Nizamı, A. Rızâ Demircan, Eymen Y. c. 1 s. 49-53; 88-92; c. 2 s. 218-223
12. İslâm Ansiklopedisi, Şamil Y. c. 3, s. 405-411
13. Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır, Azim Y. 182-183
14. İman Risalesi, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y. s. 251-
15. İbâdet mi Ayin mi? Mustafa Karataş, Dersaadet Y. s. 108-121
16. Hak Yolda Yürürken (Davet İçin Yol Azığı), Mustafa Meşhur, Fecr Y. s. 17-30
17. Kur'an'da Temel Kavramlar, Ali Ünal, Kırkambar Y. s. 15-22
18. Kur'an ve Hayat, Celalettin Vatandaş, Pınar Y. s. 87
19. Kur'an Okulu Cüz Cüz Kur'an, Hanif Yay. I, s. 44-46
20. Kur'an Araştırmaları, 1, 2, Mevlüt Güngör, Kur'an Kitaplığı Y.
21. Kur'an Araştırmaları I, II, Muhammed Kutub, (Terc. Akif Nuri) Fikir Y.
22. Kur'ani Araştırmalar, Murteza Mutahhari, Tuba Y.
23. Kur'an Ansiklopedisi, El-İtkan Fi Ulumi'l-Kur'an, I-II, Suyuti, Hikmet Neşr.
24. El-İtkan Fi Ulumi'l-Kur'an, Celaeddin Suyuti, Ravza Y.
25. Kur'an'a Bakış, Ali Şeriatî, Fecr Y.
26. Kur'an'a Muhatap Olmak ve Engelleri, M. Said Çekmegil, Nabi-Nida Y.
27. Kur'an Çalışmalarında Yöntem, Mustafa Müslim, Fecr Y.
28. Kur'an Işığında Düşünmek, Ebû Haşim Hicazi, Fıtrat Y.
29. Kur'an Bilgisi, M. Sadeddin Evrin, Doğuş Matbaası, Ankara
30. Kur'an Bilgisi, Cavit Yalçın, Vural Y.
31. Kur'an'a Doğru, Mahmut Şeltut, (terc. M. Beşir Eryarsoy), Bir Y.
32. Kur'an'a Giriş, Hasan El Benna, İslâmoğlu Y.
33. Kur'an'a Hizmet İçin Kur'an Hamilinin Adabı-, İmam Nevevi, Tükdav Y.
34. Kur'an'a Yönelirken, Mehmet Alagaş, İnsan Dergisi Y.

35. Kur'an'a Yönelişler, Celal Kırca, Tuğra Neşriyat
36. Kur'an Bilinci, Abdullah Ali, Denge Y.
37. Kur'an'da Kur'an, Ejder Okumuş, Dünya Y.
38. Kur'an Kur'an'ı Tanımlıyor, Muhammed Çelik, Şule Y.
39. Kur'an Bize Ne Diyor? Hikmet Taşkın, Madve Y.
40. Kur'an Cevap Veriyor, İzzet Derveze, Yöneliş Y.
41. Kur'an Çalışmalarında Yöntem, Mustafa Müslim, Fecr Y.
42. Kur'an Çerçevesinde, Haşimi Rafsancani, Endişe Y.
43. Kur'an'da İnsan ve Medeniyet, Ramazan El-Buti, Risale Y.
44. Kur'an'da Ölçü ve Ahenk, Abdürrezzak Nevfel, İnkılab Y.
45. Kur'an'da Dini ve Ahlâki Kavramlar, Toshihiko İzutsu, Pınar Y.
46. Kur'an'da Allah ve İnsan, Toshihiko İzutsu, Pınar Y.
47. Kur'an'da İnsan ve Toplum, Ekrem Sağıroğlu, Pınar Y.
48. Kur'an'da İslâmî Düşünce, Seyyit Ali Hamenei
49. Kur'an'da İslâmî Düşüncenin Genel Yapısı, S. Ali, Bir Y.
50. Kur'an'ın Harika Mesajları, 1, 2, Haluk Nurbaki, Damla Y.
51. Kur'an'ı Anlamak Farzdır, Abdullah Yıldız, Şemseddin Özdemir, Pınar Y.
52. Kur'an'ın İkna Hususiyeti, Muhammed Çelik, Çağlayan Y.
53. Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine -Kur'an'ın Kur'an'la Tefsiri-, Halis Albayrak, Şule Y.
54. Kur'an Işığında Düşünmek, Ebû Haşim Hicazi, Fıtrat Y.
55. Kur'an Kıssalarına Giriş, M. Sait Şimşek, Yöneliş Y.
56. Kur'an'la Birlikte Düşünmek, İsmail Kazdal, Birleşik Y.
57. Kur'an'la Parıldayan Gerçekler, Nuray Oktay, Zariflik Birliktir Y.
58. Kur'an Mesajı, Muhammed Esed, (terc. Cahit Koytak) İşaret Y.
59. Kur'an Nedir, Mehmet Paksu, Nesil Basım Yayın
60. Kur'an Nedir, Ahmed Nedim Serinsu, Şule Y.
61. Kur'an Nizamı, Süleyman Ateş, Dergah/ Yeni Ufuklar Y.
62. Kur'an Niçin İndirildi? Muhammed Ahmed Abdüsselâm, Fecr Y.
63. Kur'an'ın İnsan-Biçimci Dili, Nadim Macit, Beyan Y.
64. Kur'an Sempozyumu, Heyet, Zaman Gazetesi Y.
65. Kur'an Sembolizmi, Sadık Kılıç, Kılıç Y.
66. Kur'an-Sünnet Bütünlüğü, Necati Kara, İhtar Y.
67. Kur'an Kültürü ve Ehemmiyeti, Muzaffer Can, Cantaş Y.
68. Kur'an Okulu, Muhammed Bağır Es-Sadr, Bir Y.
69. Kur'an Üzerine Makaleler, Rudi Paret, Bilgi Vakfı Y.
70. Kur'an ve Sünnet, Soruşturma 2, Sor Y.
71. Kur'an-Sünnet Bütünlüğü, Necati Kara, İhtar Y.
72. Kur'an ve Sünnet Üzerine, Hikmet Zeyveli, Bilgi Vakfı Y.
73. Kur'an ve Mesajı, John Davenport, Kültür Basın Yayın Birliği Y.
74. Kur'an ve İnsan, Celal Kırca, Marifet Y.
75. 1. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu: Kur'an'ın Aydınlığına Doğru, Heyet, Fecr Y.
76. 1. Kur'an Sempozyumu, Heyet, Bilgi Vakfı Y.
77. Kur'an-ı Kerim'den Âyetler ve İlmi Gerçekler, Haluk Nurbaki, Damla Y.

78. Kur'an "Temel İlkeler" , T. B. İrving, İlke Y.
79. Kur'an Tarihi, İsmet Ersöz, Ravza Y.
80. Kur'an Tarihi ve Kur'an Okumanın Edepleri, Ahmet Cevdet Paşa, Kültür Bas. Y. Birliği
81. Kur'an-ı Kerim Tarihi, Muhammed Hamidullah, Marmara Ün. İlahiyat Fak. Y
82. Muhtasar Kur'an Tarihi, Ahmed Cevdet Paşa, özel yayın
83. Şiada ve Sünni Kaynaklarda Kur'an Tarihi, Ekin Y.
84. Kur'an-ı Kerim'den Nasiplenme, Nail Çivrilili, Şahsi Y.
85. Kur'an-ı Kerim'den Dersler ve Öğütler, Ö. Nasuhi Bilmen, Bilmen Y.
86. Kur'an-ı Kerim'in Evrensel Mesajı, 1, 2, Süleyman Ateş, Kur'an Okulu Y.
87. Kur'an-ı Kerim'in Evrensel Mesajına Çağrı, Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat
88. Kur'an-ı Kerim Hakkında Bilmediklerimiz, Arif Arslan, Adım Y
89. Kur'an-ı Kerim Nasıl Bir Kitaptır? İsmail Cerrahoğlu, Altinkalem Y.
90. Kur'an-ı Kerim Cevap Veriyor, Abdüsselâm Erzen, Terazi Y.
91. Kur'an-ı Kerim'in Hedefleri, Sadık Yılma, Yeni Ufuklar Y.
92. Kur'an-ı Kerim Meleğin Vahyidir, Sadık Yılma, Yeni Ufuklar Y.
93. Kur'an İlimleri ve Kur'an-ı Kerim Tarihi, Abdurrahman Çetin, Dergah Y.
94. Kur'an İlimleri, Subhi Es-Salih (terc. Said Şimşek), Hibaş Y. (Esra Y)
95. Kur'an İlimleri, Muhammed Ali Sabuni, İnsan Y.
96. Kur'an-ı Kerim ve Kur'an İlimlerine Giriş, Suat Yıldırım, Ensar Neşriyat
97. Kur'an-ı Kerim Bilgileri, Osman Keskioğlu, T. Diyanet Vakfı Y.
98. Kutsal Kitabımız Kur'an-ı Kerim, Ahmet Okutan, özel yayın
99. Kur'an-ı Kerim ve 19 Efsanesi, Heyet, İnkılab
100. 19 Meselesi ve Edip Yüksel'e Cevaplar, Bahaeddin Sağlam, Tebliğ Y.
101. Kur'an-ı Kerim ve 19 Efsanesi, Mahmut Toptaş, İnkılab Y.
102. İnsanlar da Kayar, Emine Şenlikoğlu Özkan, Mektup Y.
103. Kuran Okumaları, Metin Karabaşoğlu, Karakalem Y.
104. Kur'an'ı Nasıl Okuyalım? Muhammed Kutub, Bir Y. ;
105. Kur'an-ı Kerim'in Nüzulü ve Kıraati, İsmail Karaçam, Nedve Y.
106. Kur'an'ı Nasıl Okumalı ve Okutmalı? Osman Zümret, Özel Y.
107. Kıraat İlminin Talimi, Necati Tetik, İşaret Y.
108. Kur'an'ı Okuma Adabı, Fikri Aksoy, Din Kültürü Neşriyat
109. Kur'an Okumanın Mükafatı ve Sûrelerin Fazileti, Bayram Altan, Kılıç Y.
110. Kur'an'ın Faziletleri, İbn Kesir (terc. Mehmed Sofuoğlu), Türdav Y.
111. Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri, İsmail Karaçam, Mar. İl. F. V. Y.
112. Kur'an-ı Kerim'in Fazileti Hakkında Kırk Hadis, Aliyyül Kari, Bahar Y.
113. Kur'an-ı Kerim'den Âyetler, Mehmet Akif Ersoy, Nakışlar Y.
114. Kur'an'ı Anlamak İçin Temel Prensipler, Mevdudi, İMKO Y.
115. Kur'an'ı Anlama'nın Anlamı, Düccane Cündioğlu, Tıbyan Y.
116. Kur'an'ı Anlama Metodu, M. Hüseyin Beheştî, Kıyam Y.
117. Anlamanın Buharlaşması ve Kur'an, Düccane Cündioğlu, Kitabevi Y.
118. Kur'an'ı Anlamada Yöntem, Muhammed Gazali, Şule Y.
119. Kur'an'ı Anlamak ve Yaşamak, Muhammed Savval, Işık Y.

120. Kur'an'ı Anlamak 1, 2, İsmail Kazdal, Kur'an Okulu Y.
121. Kur'an'ı Anlamak Farzdır, Abdullah Yıldız, Şemseddin Özdemir, Pınar Y.
122. Kur'an'ı Anlama Yolu, Mahmut Toptaş, Cantaş Y.
123. Kur'an'ı Anlamak, Cemaleddin Kasımı, İz Y.
124. Kur'an'ı Nasıl Anlayalım? Mevdudi, Bir Y. ; İşaret Y.
125. Kur'an'da Anlamı Kapalı Ayetler, Hüseyin Yaşar, Beyan Y.
126. Kur'an'ı Anlamada Siyakın Rolü, Mustafa Ünver, Sıd्रे Y.
127. Kur'an'ın Anlaşılmasında Esbab-ı Nüzul'ün Rolü, Ahmed Nedim Serinsu, Şule Y.
128. Kur'an'ın Anlaşılmasında İki Mesele, (Muhk-Müt., Nesh) M. Sait Şimşek, Yöneliş Y.
129. Kur'an-ı Kerim'de Muhkem ve Müteşabih, M. Fatih Kesler, Osmanlı Y.
130. Kur'an'ın Müteşabihleri Üzerine, Muhsin Demirci, Birleşik Y.
131. Kur'an'ın Nasih ve Mensuh Ayetleri, Ahmet Gürkan, Yeni İlahiyat Kitabevi Y.
132. Kur'an'da Temsili Anlatım, Veli Ulutürk, İnsan Y.
133. Kur'an'da Sembolik Anlatımlar, Necmettin Şahinler, Beyan Y.
134. Kur'an Sembolizmi, Sadık Kılıç, Kılıç Y.
135. Kur'an Mûcizesi -Müsbet İlimlerde- Hikmet Özdemir, Gonca Y.
136. Kur'an Mûcizesi, Muhammed M. Şaravi, Esra Y.
137. Kur'an Mûcizesi, Faruk Yılmaz, Furkan Y.
138. Kur'an Mûcizeleri, Haluk Nurbaki, Mayaş Y.
139. Mûcizeler Mûcizesi Kur'an, Ahmed Deedat, İnkılab Y.
140. Kur'an-ı Kerim Mûcizesi, Malik bin Nebî, T. Diyanet Vakfı Y.
141. Sonsuz Mûcize Kur'an, İsmail Karaçam, Çağ Y.
142. İslâm'ın En Büyük Mûcizesi Kur'an, Muhammed Mahmud Es-Savvaf, Emin Y.
143. Kur'an'da Edebi Vecde, Safvet Senih, Nil A.Ş.
144. Kur'an'da Edebi Mûcize, Abdullah Aymaz, -özel yayın-
145. Kur'an'da Edebi Tasvir, Seyyid Kutub, Çığı Y.
146. Kur'an-ı Kerim ve Fenni Keşifler, Suat Yıldırım, D.İ.B. Y.
147. Kur'an ve Peygamberimiz'in Çağımızı Aşan Mesajları, M. Avni Özmansur, Altınkalem Y.
148. 20. Asırda Kur'an İlimleri Çalışmaları, Halil Çiçek, Timaş Y.
149. Kur'an Yorumunda Çağdaş Yönelimler, J. M. S. Baljon, Fecr Y.
150. Kur'an'a Bilimsel, Filolojik, Pratik Yaklaşımlar, J. J. G. Jansen, Fecr Y.
151. Kur'an'a Yönelişler, Celal Kırca, Tuğra Neşriyat
152. Kur'an ve İnsan, Celal Kırca, Marifet Y.
153. Kur'an'da Fen Bilimleri, Celal Kırca, Marifet Y.
154. Kur'an-ı Kerim ve Müsbet İlim, Fahri Demir, D. İ. B. Y.
155. Kur'an ve İlimler, Safvet Senih, Nil Y.
156. Kur'an ve Bilim, Celal Kırca, Marifet Y.
157. Kur'an'ın İlmi Sırları, Süleyman Aksoy, Sır Y.
158. Kur'an'ın Matematik Sırları, Haluk Nurbaki, Damla Y.
159. Kur'an'dan Tekniğe, Şaban Döğen, Nesil Basım Yayın
160. Kur'an'dan İcatlara, Şaban Döğen, Nesil Basım Yayın

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

161. Kur'an'da İlmi Mucizeler, Abdülmecid Zindani, Kayıhan Y.
162. Kur'an'a Göre Uzayda Hayat Var, Rauf Pehlivan Gür, Gonca Y.
163. Kur'an ve Kainat Âyetleri, Safiye Gülen İnkılab Y.
164. Kur'an ve Kainat Âyetleri -Allah, Kainat ve İnsan- Fethullah Han, İnkılab Y
165. Kur'an'da Zihin Eğitimi, Yaşar Fersahoğlu, Marifet Y.
166. Kur'an'ın Zihin İnşası, Seyyid Abdüllatif, Pınar Y.
167. Kur'an-ı Kerim Tarihi ve türkçe Tefsirler Bibliyografyası, M. Hamidullah, Yağmur Y.
168. Tefsir Üzerine, İbni Teymiyye, Pınar Y.
169. Tefsir İlminin Temel Meseleleri, Cemaleddin El-Kasımı, İz Y.
170. Tefsirde İsrailiyyat, Abdullah Aydemir, D. İ. B. Y.
171. Kur'an-ı Kerim'in Tercümesi Meselesi, Hidâyet Aydar Kur'an Okulu Y.
172. Kur'an-ı Kerim Tefsirlerinde Hurafe ve Bid'atlar, M: Hüseyin Ez-Zehebî, Saba Y.
173. Peygamberimiz'in Kur'an'ı Tefsiri, Suat Yıldırım, Kayıhan Y.
174. Kur'an Tefsirinde Fıkhi Tefsir Hareketi ve İlk Fıkhi Tefsir, Mevlüt Güngör, Kur'an Kitaplığı
175. Kur'an Tefsirinde Yeni Bir Metod, Emin Huli, Kur'an Kitaplığı
176. Günümüz Tefsir Problemleri, M. Said Şimşek, Esra Y.
177. Kur'an Tercümesi Meselesi, Mustafa Sabri Efendi, Bedir Y
178. Kur'an Tercümeleri, Salih Akdemir, Gün Y.
179. Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercümeleri (Eleştirel Yaklaşım), S. Akdemir, Akid Y.
180. Büyük Tefsir Tarihi, Tabakat'ül-Müfessirin, Ö. Nasuhi Bilmen, Bilmen Y.
181. Tefsir Usulü, İsmail Cerrahoğlu, D.İ.B. Y.
182. Hadislerin Kur'an'a Arzı, Ahmet Keleş, İnsan Y.
183. Kelimeler Kavramlar 1- 2, Yusuf Kerimoğlu, İnkılab Y.
184. Kur'an'da Siyasi Kavramlar, Vecdi Akyüz, Kitabevi Y
185. Çarpıtılan, Değiştirilen, İnkâr Edilen Kur'ani Kavraml., R. Yılmaz, MücadeleY.
186. Kur'ani Terimler ve Kavramlar Sözlüğü, Müstansır Mir, İnkılab Y.
187. Ana Konularıyla Kur'an, FazlurRahman, Fecr Y.
188. El-Mucem'ül-Müfehres Li Elfaz'ül-Kur'ani'l-Kerim, Muhammed Fuad Abdülbakî, Çağrı Y.
189. Kelime ve Konularına Göre Alfabetik Kur'an Fihristli, Recep Aykan, Pınar Y.
190. Konularına Göre Kur'an (Sistematik Kur'an Fihristi), Ömer Özsoy, Fecr Y.
191. Konularına Göre Kur'an-ı Kerim Fihristi, Nevzat Yüksel, Bayrak Y.
192. Kur'an-ı Kerim Fihristi, Abdülvehhab Öztürk, Timaş Y.
193. Kur'an-ı Kerim Fihristi, Bedrettin Çetiner, Marm. Ün. İlahiyat Fak. Vakfı Y.
194. Kur'an-ı Kerim Fihristi, Muhammed El Arabi, El-Azzuzi, Sönmez Y.
195. El-Müfredat Fi Garibi'l-Kur'an, Rağıb El-İsfahani, Kahraman Y.
196. Terimler Sözlüğü, -Kitabu't-Ta'rifat, Seyyid Şerif Cürcani, Bahar Y.
197. El Vucuh Ve'n- Nezair, Mukatil b. Süleyman, İlmi Neşriyat
198. İki Kur'an Sözlüğü, Cemal Muhtar, Marmara Ün. İlahiyat Fak. Y.
199. Kur'an Lügatı, Zeliha Topaloğlu, Nil A.Ş.
200. Kur'an-ı Kerim Lügatı, Mahmut Çanga, Timaş Y.

201. Kur'an-ı Kerim Sözlüğü, Abdülvehhab Öztürk, Şamil Y.
202. Kıraat ve Tecvid İstılahları, Nihat Temel, Mar. Ün. İlahiyat Fak. V. Y.
203. Umdetül Huffaz; Kur'an Kelimeleri Sözlüğü, Mesud İbni İbrahim Halebi, Hizmet Kit.
204. Âyetlerle Cep Kitapları Serisi (20 Kitap), Said Köşk, Anahtar Y.
205. Hadis-i Şerifler Işığında İlahi Kelamın Müdafaası, İmam Buhari, İz Y.
206. Sözün Özü (Kelam-ı İlahi'nin Tabiatına Dair), Dücan Cündioğlu, Tıbyan Y.
207. Nüzulünden Günümüze Kur'an ve Müslümanlar, Zeki Duman, Fecr Y.
208. Kainatı Aydınlatan Kur'an-ı Kerim'den İnciler, Mehmet Fikri Seyhan, Şahsi Y.
209. İslâm'a İtirazlar ve Kur'an-ı Kerim'den Cevaplar, Süleyman Ateş, Kılıç Kitabevi Y.
210. Yüce Kitabımız Hz. Kur'an, Tayyar Altıkulaç, T. Diyanet Vakfı Y.
211. Son İlahi Kitap Kur'an-ı Kerim, Osman Keskioğlu, D. İ. B. Y.
212. İslâm'da Kur'an, Tabatabai, Bir Y.
213. İcazû'l-Kur'an, Nedim Yılmaz, Fatih Yayınevi Neşriyat
214. Garp İlminin Kur'an-ı Kerim Hayranlığı, İ. Hami Danişmend, Dergah Y.
215. Âyetler Işığında Reçeteler, M. Said Çekmegil, Nabi-Nida Y.
216. Âyetlerden İşaretler, Abdülkadir Es-Sufi, Yeryüzü Y.
217. Esenlik Yurdunun Çağrısı, Celaleddin Vatandaş, Pınar Y.
218. Esbab-ı Nüzul, Abdülfettah El-Kadi, Fecr Y.
219. Esbab-ı Nüzul, El-vahidi, İhtar Y.
220. Vahiy Gerçeği, M. Zeki Duman, Fecr Y.
221. Muhammedi Vahiy, M. Reşid Rızâ, Fecr Y.
222. Yemin Olsun ki, Sadık Kılıç, İhtar Y.
223. İncilerden Üç Sûre, Muhammed Mahmud Es-Savvaf, Emin Y
224. Gözardı Edilen Kur'an Hükümleri, Cavit Yalçın, Vural Y.
225. Ahkam-ı Kur'aniye, Konya'lı Mehmed Vehbi, Can Kitabevi
226. Cassas ve Ahkamu'l Kur'an'ı, Mevlüt Güngör, Kur'an Kitaplığı
227. Fert ve Topluma Kur'an'ın Mesajı, Vehbe Zuhayli, Risale Y.
228. Yeniden Kur'an'a Dönüş, Salih Çavuşoğlu, Hanif Y.
229. Soruşturma 2, Kur'an ve Sünnet, Heyet, Sor Y.
230. Temel Kaynaklardan Yararlanmada Yöntem, Hüseyin Hatemi, İşaret Y.
231. Kur'an'a Hicret, Adil Akkoyunlu, Çıra Y.
232. Ramazan ve Kur'an, Mehmet Pamak, İlkyay Y.
233. Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır, Azim Y. c. 1, s. 156-161; 182-183
234. Şifa Tefsiri, Mahmut Toptaş, Cantaş Y. c. 1, s. 80-81
235. Kur'an'da Temel Kavramlar, Ali Ünal, Kırkambar Yay. s. 30-34 (*308-315)
236. İtikat Üzerine, İhsan Eliaçık, Şafak Y. s. 20-60
237. Kelimeler Kavramlar, Yusuf Kerimoğlu, İnkılab Y. c. 1 s. 105
238. Kur'an Okulu Cüz Cüz Kur'an, Hanif Yay. Kavramlar: Kur'an: 1, s. 44-46
239. İman Risalesi, Mustafa İslâmoğlu, Denge Y. s. 251-
240. Kur'an'da Kur'an, Ejder Okumuş, Dünya Y. s. 11-13
241. Kur'an'ın Faziletleri, İmam Nesai, Hüner Y.
242. Kur'an'ı Yeniden Düşünmek, Kazım Dönmez, Rağbet Y.
243. Kur'an ve İslâm Üzerine, Ömer Rızâ Doğrul, Ağaç Kitabevi Y.

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

244. Kur'an'a Hicret, Adil Akkoyunlu, Çıra Y.
245. Kur'an En Büyük Mucize, Said Alpsöy, Gelenek Y.
246. Kitab'a Vâris Olanlar, Mustafa Akman, Ekin Y.
247. Yeniden Kur'an'a Yönelmek, Doç. Dr. Bahattin Dartma, Rağbet Y.
248. Kur'an Nedir? Prof. Dr. Ahmet Nedim Serinsu, Şule Y.
249. Kur'an'ı Nasıl Anlayalım, Ebû'l Ala Mevdudi, İşaret Y.
250. Kur'an'ı Nasıl Okuyalım, Prof. Muhammed Kutub, İşaret Y.
251. Kur'an'ı Anlamanın Anlamı, Düccane Cündioğlu, Kaknüs Y.
252. Kur'an'ı Anlamak Farzdır, Şemseddin Özdemir/ Abdullah Yıldız, Pınar Y.
253. Kur'an'ın Zihni İnşası, Seyyid Abdullatif, Pınar Y.
254. Kur'an'dan Nasıl Yararlanılır, Ebû'l Hasan Ali En-Nedvi, Şule Y.
255. Sahabenin Kur'an Anlayışı, Dr. Mehmet Sürmeli, Mavi Y.
256. Kur'an'ı Anlamaya Giriş, Şemseddin Özdemir/ Abdullah Yıldız, Pınar Y.
257. Anlamanın Buharlaştırması ve Kur'an, Düccane Cündioğlu, Kaknüs Y.
258. Temel Kaynağımız Kur'an, Fevzi Zülaloğlu, Ekin Y.
259. Kur'an Surelerinin Sıralanışındaki Sırlar, İmam Suyuti, Rağbet Y.
260. Kur'an'da İnsanlık Öğretisi, Şehid Murtaza Mutahhari, Ağaç Kitabevi Y.
261. Kur'an'da İnsan Tipleri ve Davranışları, Dr. H.Emin Sert, Bilge Y.
262. Ana Konuları Kur'an, Prof. Fazlur Rahman, Ankara Okulu Y.
263. Kur'an Dili ve Retoriği, Mustafa Öztürk, Kitabiyat Y.
264. Kur'an'a Giriş, W. Montgomery Watt, Ankara Okulu Y.
265. Kur'an'da Allah ve İnsan, Toshihiko Izutsu, Yeni Ufuklar Neşriyat
266. Kur'an ve Tarihseleilik, Dr. Şevket Kotan, Beyan Y.
267. Kur'an'a Bakış, Dr. Ali Şeriatî, Fecr Y.
268. Kur'an'a Giriş, Abdullah Draz, Kitabiyat Y.
269. Kur'anı Anlamada Yöntem, Muhammed Gazali, Şule Y.

TEFSİR KONUSUNDA YARARLANILABİLECEK KAYNAKLAR

Türkçe Tefsirler

1. Fi Zilâli'l-Kur'an, Seyyid Kutub, Hikmet Y. 16 cilt
2. Tefhimu'l Kur'an, Mevdudi, İnsan Y. 7 cilt
3. Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır, Eser Y. 8 cilt
4. Et-Tefsiru'l-Hadis, İzzet Derveze, Ekin Yayınları 7 cilt
5. Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesir, Çağrı Y. 16 cilt
6. Tefsir-i Kebir (Mefâtihu'l Gayb), Fahreddin Râzi, Akçağ / Huzur Y. 24 cilt
7. Tefsir-i Kebir, Mukatil bin Süleyman, İşaret Y. 4 cilt
8. Kur'an Yolu, Türkçe Meal Tefsir, Heyet, D.İ.B. Y. 5 cilt
9. Kur'an Mesajı, Muhammed Esed, İşaret Y. 3 cilt
10. Besairu'l Kur'an, Ali Küçük, 20 cilt
11. Safvetü't Tefâsir, Muhammed Ali es-Sâbûnî, İz Y. 7 cilt
12. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meal-i Âlisi ve Tefsiri, Ö. Nasuhi Bilmen, Bilmen Y. 8 cilt
13. El-Esas fi't-Tefsir, Said Havvâ, Şamil Y. 16 cilt
14. Tefsiru's-Sa'dî, Abdurrahman es-Sa'dî, Guraba Y. 5 cilt
15. Muhtasar Taberî Tefsiri, İmam Taberî, Ümit Y. 6 cilt

16. Min Vahyi'l Kur'an, Muhammed Hüseyn Fadlullah, AkÂdemi Y. 10 cilt
17. El-Mizan fî Tefsiri'l-Kur'an, Tabatabâî, Kevser Y.
18. Ruhul-Furkan Tefsiri, Mahmud Ustaosmanoğlu, Sıraç Kitabevi Y.
19. Kur'ân-ı Kerim Şifâ Tefsiri, Mahmut Toptaş, Cantaş Y. 8 cilt
20. el-Câmiu li Ahkâmi'l Kur'an, Kurtubî, 20 cilt
21. Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat 12 cilt
22. Kur'an Ansiklopedisi, Süleyman Ateş, KUBA Y. 30 cilt
23. Beyânul-Hak, M. Zeki Duman, Fecr Y. 3 cilt
24. Celâleyn Tefsiri, Celâleddin Suyûtî, Sağlam Y. 3 cilt
25. Et-Tefsirü'l-Münir, Vehbe Zuhayli, Risale Yayınları
26. Kur'an'a Bakışlar Zeynep el-Gazali, Uysal Kitabevi Y.
27. Dâvetçinin Tefsiri, Seyfu'ddin el-Muvahhid, Hak Y.
28. Vedahu'l Burhan, Muhammed Ebû'l-Hasan En-Nisaburi, Tevhid Yayınları 2 cilt
29. Nesefi Tefsiri, İmam Nesefî, Ravza Yayınları 8 cilt
30. Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri, Bayraktar Bayraklı, Bayraklı Y., 22 c.
31. Büyük Kur'an Tefsiri, Ali Arslan, Arslan Yayınları / Okusan 16 cilt
32. İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri, Celal Yıldırım, Anadolu Yayınları
33. Hulâsatü'l-Beyan Fî Tefsiri'l-Kur'an, Mehmed Vehbi, Üçdal Neşriyat 8 cilt
34. Furkan Tefsiri, Hicazi, İlim Y./Vahdet Y.
35. Yaşayan Kur'an Türkçe Meal/Tefsir, R. İhsan Eliaçık, İnşa Y. 3 cilt
36. Ruhul-Beyan, İsmail Hakkı Bursevi, Erkam Y.
37. Taberi Tefsiri, Taberi, Hisar Yayınevi
38. Tefsiru'l Kur'an, Ebû'l-Leys Semerkandi, Sezgin Neşriyat / Hizmet Kitabevi
39. Ebûssuud Tefsiri, Ebûssuud, Boğaziçi Y.
40. Ebû Bekir Cabir el-Cezâiri, En Kolay Tefsir, Mektup Yayınları
41. İbn Kayyim Tefsiri, Polen Y.
42. Talat Koçyiğit, İsmail Cerrahoğlu, Kur'ân-ı Kerim Meal ve Tefsiri, D.İ.B. Y.
43. Tanrı Buyruğu Kur'ân-ı Kerim'in Tercümesi ve Tefsiri, Ömer Rızâ Doğrul, İnkılâp Y. 1-2
44. Tıbyan Tefsiri Ayntabi Mehmed Efendi, Terc: Ahmed Davudoğlu, Huzur Y. 4 cilt
45. Şemseddin Yeşil, Füyuzat, Yeşil Yayınevi
46. Hayat Kitabı Kur'an Gerekçeli Meal-Tefsir, Mustafa İslâmoğlu, I-II, Düşün Y.
47. Kelâmullah Allah'ın Kelâmı, Meâl-Tefsir, Mehmet Türk, EDAV Y. (Konya)
48. Kur'an'ın Tümünü Kapsamayan, Bazı Sûre ve Âyet Tefsirleri
49. Kur'an'ın Konulu Tefsiri, Muhammed Gazali, Şûrâ Y. (var)
50. Celal Yeniçeri, Uzun Âyetleri Tefsiri, Erkam Yayınları (var)
51. İbni Teymiyye, Müşkil Âyetlerin Tefsiri, Tevhid Yayınları (var)
52. Fâtiha Tefsiri ve Namaz, Ömer Temizel, Şahsi Y. (var)
53. Fâtiha Üzerine Mülâhazalar Hikmet Işık, Nil Y. (var)
54. Fâtiha'nın Kırk Yorumu, Haluk Nurbaki, Damla Y. (var)
55. Fâtiha Sûresi Tefsiri, Ramazanoğlu Mahmud Sami, Erkam Y. (var)

56. Fâtiha ve En'am Sûreleri Tefsiri, Suat Yıldırım, Nil A. Ş. (var)
57. Fâtiha Sûresi ve Türkçe Namaz, Sait Şimşek, Beyan Y. (var)
58. Sorularla Fâtiha Sûresi, Zabit Durmuş- Ali İçipak, Yenda Y. (var)
59. Fâtiha Sûresi, Âzad, Bir Y. (var)
60. Fâtiha Sûresi Tefsiri, Sadreddin Konevi, İz Yayıncılık
61. Fâtiha Sûresi, Mahmut Toptaş, Cantaş Y.
62. Fâtiha Şuuru, Mustafa Çelik, Fütüvvet Y. (var)
63. Fâtiha Üzerine Mülâhazalar, M. Fethullah Gülen, Nil Y.
64. Besmele ve Fâtiha Tefsiri, Ebûlleys Semerkandi, Sezgin Neşriyat
65. Rahmân ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla, Harun Yahya, Araştırma Y.
66. Kur'an Okulu, Heyet, Hanif Y.
67. Âyet Yorumları, Ali Şeriatî, Kıyam Y.
68. İki Sûre İki Yorum, Ali Şeriatî, Endişe Y.
69. İlk Mesajlar, M. Ali Baltaş, Birleşik Dağıtım Ankara
70. Ahkâm Tefsiri, Muhammed Ali Sabuni, Şamil Y. 1 (2 var) (küçük boy, koyu kahverengi)
71. Ahmed Davudoğlu, Kur'ân-ı Kerim Meâli ve Tefsir-i Tibyân Tefsîri, Akpınar Y.
72. Bakara Sûresi Tefsiri, Ramazanoğlu Mahmud Sami, Erkam Y. (var)
73. Bakara Sûresi Yorumu, Halûk Nurbaki, Damla Y. (var)
74. Âyet-el Kürsî Yorumu, Halûk Nurbaki, Damla Y. (var)
75. Tefsir-i Sâvî (4 cilt), Ahmed Savi, Eser Neşriyat
76. Tefsir-ül İbn-i Abbas, Abdullah İbni Abbas, Eda Neşriyat
77. Tefsiru Ebdei'l-Beyan Li Cemî'i Âyi'l-Kur'an, Muhammed Bedreddin, Nil A.Ş. Y.
78. Kelimâtul-Kur'an Fî Tefsiri'l-Beyan, M. Mahluf, Esmâ Y.
79. Abdullah Parlıyan, Özlü Tefsir (var)
80. Tevbe Sûresinin Gölgesinde Cihad Dersleri, Abdullah Azzam, Buruc Y.
81. Kur'an Araştırmaları, Muhammed Kutub, Fikir Y. 2 cilt (1 var)
82. Eûzû Besmelenin Ve Fâtiha'nın İlginç Nûkteleri, Eşref İba, Şahsî Y.
83. Besmelenin Şerhi, Abdülkerim bin İbrahim Cîlî, Kitsan Kitap Kırtasiye Y.
84. Besmele Tefsiri, Hacı Bektaş Veli, Kültür Bakanlığı Y.
85. Besmele ve Fâtiha Tefsiri, Ebûl Leys Semerkandi, Hizmet Kit.
86. Asım Yılmaz, İşaratul Furkan ve Tevhid-i Beyan

Türkçeye Tercüme Edilmemiş Bazı Arapça Tefsirler

1. Mecmuâtut Tefâsîr (Hâzin, İbn Abbas, Nesefî, Kadı Beydavî Tefsirleri), Çağrı Y. İst. 1979
2. Keşşâf an Hakaikî Kavâmidi't Tenzil, Zemahşerî, Kahire, 1953
3. Mir Muhammed Kerim el-Bakûvi, Keşfu'l-Hakayık
4. Abdürrazzâk, Tefsir
5. Cemaleddin Kasımî, Tefsir
6. Ebû Tâlib el-Mekkî, Tefsiru'l Müşkil
7. Beğavî Tefsiri, Meâlimu't-Tenzil
8. Mâverdi, Mâverdi Tefsiri
9. İmam Vahidî, Tefsiru'l-Veciz
10. Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyan Tefsiri

Bazı Mealler

1. Ahmet Ağırakça, B. Eryarsoy, Meal, Buruc Y.
2. İnsanlığa Son Çağrı, Meal, Hamdi Döndüren, Çelik Y. 2 cilt
3. Son Mesaj, Mustafa Yıldız, Çıra Y.
4. Allah'ın Kelâmı (Meal-Tefsir), Mehmet Türk, Edav Y.
5. Kısa Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, Mahmut Kısa, Armağan Kitaplar
6. Hayat Kitabı Kur'an, Gerekçeli Meal-Tefsir, Mustafa İslâmoğlu, Düşün Y.
7. K.K. ve Açıklamalı Meali, Heyet, T. Diyanet Vakfı Y.
8. K.K. Yüce Meali, S. Gümüş, Y. Çiçek, M. Demirci, İpek Y.
9. Nüzul Sırasına Göre K.K. Türkçe Anlamı, Ali Bulaç, Birim Y.
10. K.K. ve Özlü Tefsir, Tefsirlerin Özü, Abdullah Parlıyan, Konya Kitapçılık
11. K.K. Meali, H. Altuntaş, M. Şahin, D.İ.B. Y.
12. K.K. ve İzahlı Meal-i Âlîsi, Ali Fikri Yavuz, Sönmez Neşriyat
13. Kur'an-ı Kerim'in Açıklamalı Meali, (Fatıha, Bakara), Abdülaziz Bayındır, Sül.Vakfı Y.
14. Feyzül Kur'an, K.K. Açıklamalı Meali, Hasan Tahsin Feyizli, Server Neşriyat
15. Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Çeviri), Yaşar Nuri Öztürk, Yeni Boyut Y.
16. Kur'an Türkçe Çeviri, Sadık Türkmen, Sistem Y. 2 cilt
17. K.K. ve Kelime Meali, Medine Balci, Ebrar Y. 2 cilt
18. K.K. Türkçe Anlamı ve Kelime Meali, Halil Uysal, Kitap Kent Y.
19. K.K. ve Türkçe Meali, Hasan Karakaya, Kerim Aytekin, İkra Y.
20. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, T.D.Vakfı Y., Heyet
21. Suat Yıldırım, Kur'an-ı Hakim ve Açıklamalı Meali, Işık Yayınları
22. Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru, Tefsiri Meal, Ahmet Tekin, Kelam Y.
23. Açıklamalı K.K. Meali, Tercümânü'l Kur'an, Mevdudi, İnkılab Y.
24. Kur'an-ı Kerim Meali, Şaban Piriş
25. Kur'ân-ı Kerim Meali, Talât Koçyiğit, Hüner Y.
26. Yaşayan Kur'an, Türkçe Meal-Tefsir, İhsan Eliaçık, İnşa Y.
27. Kur'an'a Bakışlar, Meal-Tefsir, Zeynep Gazali, Uysal Kitabevi Y.
28. Kur'ân-ı Kerim Yüce Meali, S. Gümüş, Y. Çiçek, M. Demirci, İpek Y.
29. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı, Mustafa Hizmetli, Erguvan Y.
30. Kur'ân-ı Kerim Meali ve Yüce Tefsiri, Hacı Murad, Doğuş Y.
31. Aziz Kur'an Çeviri ve Açıklama, Muhammed Hamidullah, Beyan Y.
32. Kur'an Mesajı Meal-Tefsir, Muhammed Esed, İşaret Y.
33. Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, Ahmet Ağırakça, M. Beşir Eryarsoy, Buruc Y.
34. Nüzul Sebepi Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali, Ahmet Ağırakça-Beşir Eryarsoy, İst. 1987
35. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı, Ali Bulaç, Bakış Y.
36. Yüce Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsir Notları, (3 cilt), Ebû'l-A'lâ Mevdudi, Merve Y.
37. Kur'ân-ı Hakim ve Meâl-i Kerim, Hasan Basri Çantay, Çantay Kitabevi Y./ Risale Y.
38. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali, M. Beşir Eryarsoy, Şafak Y.
39. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali, Heyet, Hikmet Neşriyat

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

40. Kur'an-ı Mecîd ve Tefsirli Meâl-i Âlîsi, Mahmud Ustaosmanoğlu, Yasin Y.
41. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklama, İsmail Mutlu, Nesil Basım Yayın
42. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Heyet, Marm. Ün. İlahiyat Fak. Vakfı Y.
43. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, Bahaeddin Sağlam, Tebliğ Y.
44. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, İsmail Mutlu, Yeni Asya Gazetesi Neşriyat
45. Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali, Ahmed Davudoğlu, Çile Y./Timaş Y./Merve Yayın Paz. / Çelik Y. /Seha Neşriyat
46. Kur'an-ı Kerim Meali, Ahmed Davudoğlu, Şelale Y./Temel Neşriyat/Cevher Y./Bahar Y.
47. Elmalılı Meali, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Azim Dağıtım Y./İhtar Y./Huzur Y./İslamoğlu Y./Eser Neşriyat
48. Kur'an-ı Kerim ve Meali, İsmail Kurt, Huzur Y.
49. Kur'an-ı Kerim'in Açıklamalı Türkçe Meali, İ. Atasoy, Ü. Şimşek, M. Paksu, İ. Mutlu, Ş. Döğen, C. Uşşak, İst. 1989
50. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal), Hüseyin Atay, Yaşar Kutluay, D.İ.B. Y.
51. Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Abdullah Aydın, Aydın Y.
52. Kur'an-ı Kerim ve Meali, Ali Arslan, Okusan Yayıncılık
53. Kur'an'ı Anlamaya Doğru, Açıklamalı Kur'an-ı Kerim Meali, Ahmet Tekin, Özel Y.
54. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, Hasan Rızâ, Diyanet İşleri Başkanlığı Y.
55. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, İsmail Hakkı İzmirli, Eren Y.
56. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı, Bekir Sadak, Ötügen Neşriyat
57. Kur'an-ı Kerim Meali, Ziya Kazıcı, Çağrı Y.
58. Kur'an-ı Kerim Meali, Ömer Nasuhi Bilmen, Bilmen Basım Yay./Akçağ Y.
59. Kur'an-ı Kerim Meali, Ali Arslan, Devran Y.
60. Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsiri, Ayntabi Mehmed Efendi, İst. 1956
61. Kur'an, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Ank. 1957
62. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Tefsirli Meal-i Âlîsi, Enver Baytan, İst. 1986
63. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâni-i Kur'an, İzmirli İsmail Hakkı, İst. 1977
64. Kur'an-ı Kerim Türkçe Meali, H. Karakaya, K. Kabakçı, M. Süslü, K. Seyidhanoğlu, K. Aytekin, İst. 1981
65. Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, Celal Yıldırım, İst. 1982
66. Kur'an-ı Kerim Meal ve Tefsiri, Talat Koçyiğit-İsmail Cerrahoğlu, Ank. 1985
67. Kur'an-ı Kerim Meali (Türkçe Anlam), Ziya Kazıcı, Necip Taylan, Çağrı Y.
68. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Tercümesi, Ali Özek , Hayreddin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağırıcı, İ. Kâfi Dönmez, Sadreddin Gümüş, Ank. 1993/S. Arabistan Krallığı, Medine
69. Kur'an-ı Kerim, Ş. Oral, Y. Z. Ersal, M. Runyun, A. S. Yücesoy, A. Güven, M. A. Köksal, M. Ş. Özmen, K. Edip Kürkcüoğlu, H. Atay ve Y. Kutluay (3 cilt), Ank. 1973
70. Kur'an-ı Kerim'in Konularına Göre Ayrılmış Türkçe Anlamı, Ahmet Okutan, İst. 1967
71. Türkçe Kur'an-ı Kerim, Osman Nebioğlu, İst. 1957
72. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, H. E. Çalışkan, Güneş Gaz. Y.

73. Kur'an-ı Kerim ve Meali, Akpınar Y.
74. Kur'an Tercümesi, Muhammed bin Hamza, İst. 1976
75. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali, Abdullah Tüzüner, İst. 1973
76. Kur'an-ı Kerim Meali, Enver Baytan, Baytan Y.
77. Kur'an-ı Kerim ve Meali, Abdülbâki Gölpınarlı, Remzi Kitabevi Y.
78. Fuyuzat; Kur'an-ı Mübin'in Mealen Tefsiri, Şemsettin Yeşil, İst. 1964
79. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meal) (3 cilt), Hüseyin Atay ve Yaşar Kutluay, D.İ.B. Y.
80. Kur'an-ı Kerim, Besim Atalay, İst. 1962
81. Kutsal Kur'an Türkçe Meali, Sadi Irmak, İst, 1962
82. Kur'an-ı Kerim Meali, Y. N. Öztürk, Yeni Boyut Y.
83. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Yüce Meali, Ayntabî Mehmed Efendi, Huzur Y.
84. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Açıklaması, Osman Kesioğlu, Eren Y.
85. Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Anlamı, Ş. Taha, Birleşik Dağıtım Ankara Y.
86. Kur'an ve Açıklamalı Meali, Heyet, Nesil Basım Yayın
87. Kur'an Meali, Ahmet Varol, Ozan Y.
88. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Tefsirli Meal-i Âlisi, Hasan Rızâ, Baytan Y.
89. Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, Mustafa Hizmetli, Birleşik Y.
90. Nüzul Sırasına Göre Kur'an-ı Kerim Meali, Mesut Okumuş, Birleşik Dağıtım Ankara Y.
91. Kur'an-ı Kerim ve Kürtçe Meali, Abdullah Varlı, Şahsi Y.
92. İngilizce Kur'an-ı Kerim Meali, Heyet, İlmi Neşriyat
93. Kur'an-ı Kerim'in Mealen Manzum Açıklaması, A. Adnan Sütmen, Üçdal Neşriyat
94. Tanrı Buyruğu Oku, Kur'an Nazım Çeviri, Rızâ Çiloğlu, İst. 1987
95. Kur'an-ı Kerim, Süleyman Tevfik Özzorluoğlu, İst. 1932
96. Lafzen ve Meâlen Kur'an-ı Hakim'in Tercümesi, Ali Rızâ Sağman, İst. 1980
97. Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Süleyman Ateş, Kılıç Y./Yeni Ufuklar Neşriyat/Şura Y.
98. Kur'an-ı Hakim ve Öztürkçe Meali, Dabbetu'l-Arz Profesör 1400 (Alevi Dedeleri), Ank. 1995
99. İslâm'ın Mukaddes Kitabı Kur'an-ı Kerim, Türkçe Tercüme ve Tefsiri, Hacı Murat Sertoğlu, İst. 55
100. İnış Sırasına Göre Kur'an-ı Kerim Meali, Y.N.Öztürk, Yeni Boyut Y.
101. Mevzularına Göre Âyetü-i Kerimeler ve Mealleri, (2 cilt), Şamil Y.

OKUMA VE YAZMA

- Kırâat/Okuma; Anlam ve Mâhiyeti
- Yazma
- Alfabe; Yazının Temel İşaretleri
- Okuma-Yazma Kavramıyla İlgili Diğer Yakın Kavramlar
- Namazda Okumak; Kiraat
- Kur'an'ı Okumak (ve Ona Tâbi Olmak); Tilâvet
- Tertil
- Kur'an'ı Nasıl Okumalı, Nasıl Anlamalıyız?
- Kur'ân-ı Kerim'de Okuma, Yazma ve İlim
- Hadis-i Şeriflerde Okuma, Yazma ve İlim
- Kalem
- Kitab
- Bilgisizlik Olarak Cehâlet (Cehl)
- Günümüz İnsanı ve Okuma

Kırâat/Okuma; Anlam ve Mâhiyeti

Okuma: Yazılı bir metnin harflerini tanıyarak ne yazıldığını anlamak, kiraat etmek, tilâvet etmek; yazılı bir metnin muhtevâsını kavramak ve öğrenmek demektir. Okumanın hayatımızdaki yerini ve önemini bilmeyen yoktur. Ama, günümüzde ekonomik problemler, kapitalist düzenin çalışma şartları, televizyon, bilgisayar gibi teknolojik ve eğlenceye dayalı araçlar, boş vakitlerin okuyarak değerlendirilmesine engel olmaktadır. Okumayı bilmek yetmemekte, okumaktan zevk almamız da gerekmektedir. Gerekli gördüğümüz yerleri not alarak, tartıp tartışarak, düşünüp üreterek tekrarlayıp yankılaştırarak, benimseyip sindirerek, genişletip tazeleyerek, gözleyip örnekletirerek, hayatta nasıl bir yer aldığını ve nasıl uygulanacağını değerlendirerek okumalıyız. Açlık yemekle giderildiği gibi, bilgisizlik de okumakla giderilir. Okumak bir gâye değil, bir araçtır. Niçin okuduğumuzu, okuduktan sonra bizde nasıl değişiklik olması gerektiğini değerlendirmemiz gerekir. Bir kitabı okuduktan sonra, eskisinden daha akıllı, daha şuurlu hareket edebilmeliyiz.

Okuma eylemi, çok kapsamlı ve oldukça karmaşık bir eylemdir.

İstenilen sonucu elde edebilmek için göz ve beyin arasında dikkatli bir işbirliği gerekir. Yani sayfada yazılı olan harflerin anlattığı fikirlerin tamamen kavranması şarttır. Aynı zaman okuma amaçlarımız da farklılık gösterir. Değişik okuma tekniklerine ve hızlı okumaya âşina olmak çok önemlidir. İlgili yazının uzunluğu, zorluğu ve konusuna göre doğru tekniğin seçilmesi gerekmektedir. Okumada kullanılan başlıca üç teknik; taramak, gözden geçirmek ve detaylı okumadır. İyi okumak, anlayarak okumak demektir. Okurken bütün akıl, bilgi birikimi ve hayal gücü harekete geçirilmelidir. Gözlerin kelimeler üzerinde dolaşması yetmez. Durulması ve düşünülmesi gereken yerler vardır. Altı çizilmesi, notlar alınması gereken yerler bulunabilir. Bütün benliği vererek açık bir zihinle okumanın gereği, fikir veren ciddi kitaplarda daha fazla ortaya çıkar.

Kitap, size istediğiniz zaman ders vermeye hazır bir öğretmendir. Büyük insanlarla oturup sohbet etmenin, onlarla konuşmanın yolu "okumak"tır. Bir kitabı dikkatle okumak, onun yazarıyla saatlerce sohbet etmek demektir. Kitaplar, insanlar, ülkeler ve asırlar arasında bilgi alışverişini sağlayan araçlardır. Değerli kitaplar, insana düşünmeyi de öğretir. Okumak, anlama yeteneğini geliştirir, duyguları güzelleştirir, sezgi gücünü artırır, olayları ve insanları anlamakta, problemleri çözmede yol gösterir. Mesleğinde, bulunduğu konumda yükselmek, başarılı olmak isteyenlerin yapması gereken en önemli işlerden biri okumak olmalıdır.

Sadece kitap değildir okunması gereken. İnsan, tüm eşyayı, tüm varlığı, tüm olayları, hayatı ve öteki hayatı, duyguları, her şeyi okumalı, okuyabilmelidir. Eşyanın dilinden anlayacak şekilde, yabancı ve yerli dile sahip olmalıdır. "Oku!" emrinin yöneldiği şey, tek bir şey değildir. Ama, okunacakların içinde kitap, kitapların içinde de "O Kitab" baş sırayı alır.

Okumayı tavsiye ederken, Peygamberimiz'in "faydasız bilgidenden Allah'a sığındığını" unutmayalım. Mideyi nasıl zararlı gıdalarla doldurmak zararlı ise, zihnin gıdası olan kitaplar için de aynı durum sözkonusudur. Beynin ve gönlün hastalanması, midenin hastalığından elbette çok daha kötüdür. Hazmedilmeyen gıdalar nasıl hastalıklara sebep oluyorsa, özümseñip hazmedilmeyen kitaplar ve okuma da kafanın ve gönlün hastalanmasına sebep olabilir. Bilgi, sindirildiği zaman hayata dönüşür. Bir kısmı düşünceyi, bir kısmı duyguyu, bir kısmı da eylemi besler. Beslemeyen bilgi, kendisinden Allah'a sığınılması gereken faydasız bilgidir. Gıda zehirlenmesi gibi bilgi zehirlenmesi de olabilir. Bilgiyi ölçme ve değerlendirmenin, bilgiyi elde etmek kadar, belki daha fazla

önemi olduğunu unutmamalıyız. Elimize geçen her kitabı okumak, bazen ciddi zararlara sebep olabilir. Her kitabı değil, bizim için faydalı olacağına inandığımız güzel kitapları seçerek okumalıyız. Faydalıdan ziyade, en faydalı olanları seçmek ya da güvenilen bir büyüğün tavsiye ettiği kitaplardan, program dâhilinde okumak en güzeldir.

Okumak, sadece boş zaman işi değildir. Okumayı boş zaman işi kabul edenler, onu çekirdek çitlemek, pul koleksiyonu yapmak türünden çok basit görmüş ve teferruat saymış olurlar. Okuma dürtüsü, bilgi ve hikmet sevgisinden kaynaklanmalıdır. O zaman okumak, bir zahmet değil; bir lezzet halini alacaktır. Bu zevki tadan biri, okumayınca rahatsız olur, sanki bir tarafının eksildiğini hisseder. Kitaplar sadece bilgiyi öğretmezler, aynı zamanda hayatı da öğretirler.

Elektronik ve dijital yazıların, çağdaş insanı olanca kuşatması na rağmen, kitabın önemi devam edecektir. Kitaplar, bilginin en sâdik taşıyıcıları olmayı sürdürecektir. Kitaba alternatif olarak çıkartılan bilgi taşıma araçlarının hayli baştan çıkarıcı câzibesi bile kitabı tahtından etmeyi başaramamıştır. Her alanda ve her şeyde olduğu gibi, doğruyu, iyiyi, güzeli kitap konusunda aramak, okurların başta gelen görevidir.

Ciddi kitapları ve özellikle Kur'an'ı bütün dimağımızı, bütünü ruhumuzu ve şuurumuzu vererek okumalıyız. Okuduklarımız üzerinde düşünmeli ve hayatımıza daha iyi yön verebilmeliyiz.

Unutmayalım, bütün kitaplar bir Kitab'ı daha iyi anlamak için olmalı, ya da bütün kitapları bir tarafa koyarak Allah'ın Kitabı Kur'an'ı, hayata tatbik edip hâkim kılmak için, canlı Kur'an olmak gâyesiyle okumalıyız.

Kur'an'ın ilk iki sûreye okumanın ve yazmanın önemini vurgulayarak başladığını biliyoruz.¹ Zaten okumak anlamına gelen "Kur'an" kelimesinin bu kitaba ad olması bir tesadüf değildir. Henüz vahyin ve mücâdelenin ilk yıllarında, geceleyin kalkıp Kur'an okuma ve bunun metodu konusunda özlü bilgiler veren Müzzemmil sûresinin ilk âyetlerinin uygulamasıyla ilgili olarak aynı sûrenin son âyeti, Rasûlullah (s.a.s.) ile birlikte bir topluluğun geceleyin Kur'an okuduğunu bizlere haber vermektedir.² Bir âyet-i kerimede hem okumak için hem de insanlara okutmak için

1] 96/Alak, 1-6; 68/Kalem, 1-2

2] 73/Müzzemmil, 1-8, 20

Kur'an'ın parça parça indirildiği ifade edilir.³ Bu âyetle "insanlara okuman için" ifadesinden, Rasûlün başkalarına Kur'an öğretmesinin istendiği açıkça anlaşılmaktadır.

Kur'an'da, okumayı emreden çok sayıda âyet vardır. Bu âyetlerin uygulanıp hayata geçirilmesi ile ilgili olarak belirtmemiz gereken bir hususa dikkat çekmek istiyoruz. Mekke'deki mücâdelenin, Rasûlün önderliğinde bir avuç arkadaşı tarafından gizlice yürütüldüğünü dikkate alırsak, bu âyetlerin gereği olarak resmî birtakım eğitim kurumları görme beklentisine girmemiş oluruz. Zira Mekke mücadelesinin tarzı gereği eğitim kurumları da sivil ve gizli bir özellik arz etmektedir. "Erkam'ın evi" örneğinde olduğu gibi, bu iş için, daha çok, dikkat çekmeyen emniyetli yerler seçilmiştir. Yine dönemin hassasiyeti gereği Rasul (s.a.s.), Mekke'de okuma-yazmaya ağırlık verme yerine daha çok sohbet şeklindeki bir eğitime önem vermiştir. Zira başka çalışmalara zaman yoktu. Müslümanlar çok kısa zamanda Kur'an'ı ve mücâdeleyi öğrenmek zorundaydı. Dahası Rasul, göstermelik şekilcilığe değil, bilakis eğitimin muhtevâsına önem veriyordu. Dolayısıyla bu zor şartlar altında insanların eğitilmesi, bireysel ve sosyal bir değişimin gerçekleşmesi çok daha önemliydi. Nasıl ve ne şekilde bir eğitim uygulanacağı ise şartların elverdiği ölçüde insanın inisiyatifine bırakılmıştı. Neticede bu gibi durumlarda sözlü eğitim, yazılı eğitime oranla zaman kazandırma ve takibatlarda risk önleme açısından daha müsaitti ve bu sebeple tercih edilmişti. Yazılı eğitime ve kurumlaşmaya ise Medine döneminde geçilmiştir.⁴

Rasûl-i Ekrem (s.a.s.)'e Kur'an'dan, önce 'ikra" âyeti inmiştir. Oysa, daha henüz Rasûl'ün elinde okuyacağı bir şey yoktu. Öyleyse, Rasûl'e daha ilk başta okuması emredilen neydi? Bu konuda, birkaç seçeneği belirtmeyi uygun görüyoruz.

1. Bilginler 'Kur'an'ın bir gecede indirildiğini, 'inzalini' belirten âyetler konusunda ayrılıklara düşmüşlerdir. Bu noktada, genellikle kabul edilen görüş, Kur'an'dan ilk âyetin Kadir gecesini indiği, daha doğrusu, Kur'an'ın Kadir gecesini inmeğe başladığı şeklindedir. Bu, yanlış bir görüş değildir. Çünkü, Kur'an'a dikkatle bakanlar, gerek Kitap, gerekse Kuran kelimesinin, bütün olarak Kitap ve Kur'an için kullanıldığı gibi, Kur'an'ın bir bölümü için de kullanıldığını görürler. Şu halde, Kur'an'ın bir tek kelimesi bile Kur'an'ın bütünü yerine geçmektedir. Kur'an âyetleri, kelimeleri, hattâ harfleri birbirleriyle iç içe bir örgü halindedir. Bu bakımdan, bir âyetin,

3] 17/İsrâ, 106

4] Tuncer Namı, Ahlâkî Kavramlarda Anlam Arayışı 1, Fecr Y., 176-177

hattâ bir kelimenin tam olarak anlaşılabilmesi için Kur'an'ın bütünüyle anlaşılması gerekir. Bunu, Yunus Emre bir deyişinde, "dört kitabın manâsı saklıdır bir 'elifte", bir diğer deyişinde, "dört kitabın manâsı Lâilâhe illallah" şeklinde ifade etmekte, aynı zamanda, üzerinde büyük tartışmalar olan "Lâ ilâhe illâllah diyen Cennet'e girer" ⁵ hadisini de gâyet güzel açıklamış olmaktadır. Bu noktada, Hz. Ali'nin de şöyle bir sözü vardır: "Kur'an hamd sûresinde toplanmıştır, hamd sûresi besmelede toplanmıştır, besmele başında b harfinde toplanmıştır, b altındaki noktada toplanmıştır, ben o noktayım." Sufiler, Kur'an'ın ilk kez toplu halde Peygamber'in kalbine indirildiğini, sonra da yerine ve zamanına göre parça parça indirildiğini belirtirler ki, bu da yaptığımız açıklamalarla aynı anlama gelmektedir. Şu halde, 'ikra' = Kur'an' diyebiliriz.

2. Peygamber' den okuması istenen kâinat da olabilir. Gerçekten, kâinat da Allah'ın âyetlerinden oluşmakta, Kur'an da Allah'ın âyetlerinden oluşmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Kur'an Kâinatın durulmuş ve sözle, ya da yazıyla ifade edilmiş biçimidir; insan da 'küçük kâinattır', şu halde insanı da okumak gerekmektedir. Temelde, bu açıklamayla, yukarıdaki açıklama birbirini tamamlamaktadır.

3. Bu "ikra" emrinden şu çok önemli gerçeği ortaya çıkarıyoruz: İlk çağlarda insanlar, kutsal metinlerini yazıya dökmenin, onlara karşı bir saygısızlık olacağına inanırlardı. Bu yüzden, eski kutsal metinler ağızdan ağıza aktarılırdı. İnsanlar yazmaya başladıktan sonra, ezberleme ve sözlü aktarım güçleri zayıfladı. Eskiden beri, geleneğin, eğitim ve öğretimin en etkili aktarım aracı esasen sözlü aktarımdır. Sözlü geleneğin çok büyük bir toplam oluşturan dizeleri, yüzlerce yıldan beri kuşaktan kuşağa aktarılmış ve korunmuştur).⁶ Bu gerçeği İslâm da vurgulamış ve bir yandan Peygamber'in ümmîliği üzerinde dururken, bir yandan da ona "yaz" değil, "oku" emrini vermiştir. Okumak, illâ kitap okumak demek değildir; okumak öncelikle ezberden okumayı ifade eder. Bu yüzden, Hz. Peygamber'e bir kitaptan okuması emredilmiyordu; ruhundan, kalbinden okuması emrediliyordu; çünkü, ortada yazılı bir kitap yoktu okunacak. İslâm'da hadisler de ağızdan ağza aktarılmış ve ancak 160-150 yıl sonra kâğıda geçirilmiştir. Gerçi İslâm yazmayı yasaklamaz, teşvik de eder. Fakat, aslolan yazmak değil, okumaktır. Bu bakımdan, İslâm' da Kur'an'ın belki yazılmasından çok, ezberlenmesi üzerinde durulmuştur. Ama, ne zaman ki yazı okumanın önüne geçmiş, modern medeniyet hep yazı üzerinde

5] Sahih-i Müslim, hadis no: 43, 44, 45

6] Martin Lings, Antik İnançlar Modern Hurafeler, Yeryüzü Y. İst. 1980

durmuş, o zaman sözlü aktarım ve kalpten okuma önemini yitirmiş, bilginlerin pek çoğu 'ilim' değil, Kur'an'ın diliyle, "kitap yüklü eşekler" haline gelmişlerdir.⁷

Yazma

Yazı: İsteklerimizi anlatmak için kullandığımız sözlerin, birtakım şekiller halinde gösterilmesidir. İnsanların birbirleriyle iletişim kurmak için kullandıkları, dil denen sistemin belli işaretlerle belirleyen ikinci bir sisteme yazı diyoruz. Yazı, sözün resimleşmiş (şekillenmiş, simgelenmiş) biçimidir. Yazı, alfabe denen ve seslerin yerini tutan işaretlerden oluşur. Yazı, zihnimizde oluşan sözlerin kâğıt üzerine dökülmüş şeklidir.

Yazının insanlık tarihindeki önemi hayli büyüktür. Peygamberlerin bir kısmına Kitap verilmiş, bir kısmı da önceki Peygamber'e gönderilen kitapla hükmetmiştir. Kitaplarda yazı vardır. Ve genel kabule göre ilk peygamber Hz. Âdem'e de küçük kitap (suhuf) verilmiştir.

Yazma: Harfleri, heceleri veya fikir anlatan işaretleri yan yana getirip istenilen şeyi anlatan şekiller ortaya koymaktır. Söz uçar, yazı kalır. Bir atasözünde: "Âlim unutmüş, kalem unutmamış" denir. Yazıyı boşluğa dağılan sözlerden üstün kılan unsurlardan biri, insanı geleceğe taşımasıdır. Yeryüzündeki bütün kitapların ve defterlerin yakılması halinde birçok şeye yeniden başlamak gerekecektir. Dolayısıyla yazı, geçmişten büyük hazineler devralmamızı ve gelecek nesillere bırakmamızı sağlar. Güzel yazmak için; iyi düşünmekle beraber, anlatım açık, cümleler kısa, kelimeler yerli yerinde, cümleler dilbilgisi kurallarına uygun, istenen konunun düşünceleri kafada iyice yoğrulmuş, gereksiz kelime tekrarlarından arınmış olmalıdır.

Peygamberimiz Zamanında Yazı ve Yazılı Eğitim: Mekke'de yazılı bir eğitime ağırlık verilmemiş; daha çok okuma, teşvik edilmişti. Medine artık müslümanların özgür vatani idi, yetki ellerine geçmiş ve devlet olmuşlardı. Nasıl ibâdetlerini evde yerine getirme zorunluluğundan kurtulup mescid edinmiş ve orada cemaat olarak açıktan ibâdet etme hürriyeti elde etmişlerse, eğitimi ve öğretimi de mescidde açıktan icra edecek hale gelmiş ve kurumlaşmışlardı. Daha Medine'nin ilk iki yılında, gelmiş olan Bakara sûresinde, alış verişte yazışma ve kâtiplerden bahsediliyor, iş akitlerinin yazılması emrediliyor.⁸ Tıpkı gayr-i müsiimlerle yapılan söz-

7] Ali Ünal, Kur'an'da Temel Kavramlar, Beyan Y., 72- 73

8] 2/Bakara, 282-283; 24/Nûr, 33

leşmede olduğu gibi, yazılı hukuka bile adım adım geçiliyordu. Hepimizin çok iyi bildiği gibi Bedir esirlerinin okuma yazma öğretileri karşılığında serbest bırakılması bu gelişmelerin bir parçasıdır. Hatta, esirlere verilen bu görev, Rasulün (s.a.s.) daha önceden başlatmış olduğu atılımın sadece bir uzantısıdır. Vatandaşların (müslümanların) eğitimi o kadar önemli ki müslüman olarak gelen Mekkeli kadınların imtihan edilmesi emrediliyordu. Toplumsal düşünce ve inancın korunması açısından bu samimiyet denemesi çok ileri bir adımdır (60/Mümtehine, 10). Sahabenin dolayısıyla müslümanların eğitimi konusunda Allah Rasulünün bu kadar titiz olmasının en büyük teşvik edicisi Kur'an'ın ilmi ve öğrenmeyi emreden âyetleriydi şüphesiz (Tuncer Namlı, Ahlâkî Kavramlarda Anlam Arayışı 1, Fecr Y., 177).

Alfabe; Yazının Temel İşaretleri

Dilin seslerini gözlerimizle ayırmaya yarayan işaret sistemine "yazı" denir. Yazı, çeşitli işaretlerle gösterilir. Dilde kullanılan sesleri gösteren işaretlere de "harf" adı verilir. Bir dildeki harflerin belli bir sıraya göre dizilmesine ise "alfabe" denilir.

Alfabelerin Ana Özelliği: Her kavim ve ulus, inandığı kutsal kitabın yazıldığı alfabeyi kullanmaktadır. Tarihte de böyle olmuştur. Dünyada hiçbir kavim ve ulus yoktur ki, din değiştirmeden alfabe değiştirmiş olsun. Alfabe değişikliği, toplumun tümüyle değişmesini ve tarihiyle bağlarını toptan koparmasını gerektireceğinden dolayı komünist ülkeler, ihtilal yapanlar (ve Rusya, komünizm rejimine geçince) bile alfabe değiştirme cesaret ve cür'etini göstermemişler, böyle bir girişimi köklerine, tarih ve kültürlerine bir ihânet olarak kabul etmişlerdir.

Çin alfabesi beş bin karakterden, daha doğrusu resim-kelimeden oluşmaktadır. I. Dünya Savaşı sırasında James Yen adında bir Çinli, bu alfabeyi sadeleştirerek bin karaktere indirdiği bir alfabe ile okuma yazma öğretmede devrim sayılacak gelişmeye öncülük etti. Hâlâ Çinliler, binlerce harfdan oluşan alfabe kullanmaktadır. Japonya'nın bazı kabilelerinde de, bin harften fazla harfi olan alfabe kullanıldığı halde, bu yazılarını değiştirmeyi akıllarının uçlarından bile geçirmemektedirler. Kutsal kitaplarının yazılı bulunduğu bu alfabeyi terk etmeyi, önce dinlerine ve kültürlerine bir ihânet olarak görmekte, bu alfabeleriyle teknik gelişmelerde Batıdan hiç de geri kalınmayacağını da ispat etmektedirler.

Türklerin Tarihten Beri Kullandığı Alfabeler: Türkler de tarihlerinde birkaç din değiştirmişler, yeni bir dini kabulleriyle beraber, o dinin yazılı metinlerinin veya kutsal kitabının yazısını/alfabesini

de kabul etmişlerdir. Bu alfabeler şunlardır: Göktürkçe, Uygurca, İslâm alfabesi, Latin alfabesi.

Türkler, İslâmiyet'i seçmeleriyle birlikte kabul ederek kültür birikimlerini o yazıyla eserlere geçirdikleri alfabeyi (elifbâyı) 900 yıl kadar benimseyip kullanmışlardır. Bu yazıya, bazıları yanlış olarak "Arap yazısı" demektedir. Fakat, Kur'ân-ı Kerim'in sadece o yazıyla doğru olarak yazılabildiğinden ve bütün Müslümanların ortak yazısı olduğundan, bu yazı çeşidine Kur'an yazısı veya İslâm alfabesi denilmesi daha doğru olur. Türkler bu yazıyı öylesine benimseyip kabullenmişlerdi ki, bu yazıya Osmanlıca denmeye başlanmış, değişik stiller (hat, yazı çeşitleri) katarak, yazıyı daha da zenginleştirmişler, nâdîde hat ve hattatları kültür dünyasına kazandırmışlardı.

Türkleri, İslâm kültüründen ve Kur'an'dan koparmak isteyen düşmanları, bunun yazı değişikliğiyle en kolay bir şekilde gerçekleştireceğini biliyorlardı. Bundan dolayı, Osmanlı Devletine akıl vererek Türklerin diğer kurum ve hayat tartında olduğu gibi, yazıda da Batıyı taklit etmesini tavsiye ve telkin ediyorlardı. Defalarca yetkililer tarafından reddedilmesine rağmen, sık sık Osmanlı devleti ve halkının yüzlerce senedir kullandığı alfabeyi atıp Batının yazısını kabul etmesini teklif etmişlerdi. Komünizm ihtilaliyle bile kendi yazısını değiştirmeyen Rusya, 1870 yıllarından itibaren defalarca elçiler göndererek Türkler için yeni Batı alfabe taslakları sunmuşlardır. Fakat, eski hayat tarzındaki bunca değişikliğe ve Batının nice bâtılına kapılarını açmakta tereddüt etmeyen son dönem Osmanlı yönetimi, yazısını/alfabesini değiştirecek kadar bir teslimiyete düşmemiş, bu teklifleri hep reddedebilmiştir.

Latin Alfabesinin Kabulü: Harf devriminden bu yana Türkçe konuşup yazan her insan, Atatürk devrimlerini benimsemeyen Müslümanlar dâhil, herkes (ilk zamanlar devlet zoruyla, sonraları artık çaresiz normal karşılayarak) Latin alfabesini kullanmaya ve giderek benimsemeye başlamıştır. Bu alfabeye bazıları Türk alfabesi demektedir. Bu, tümüyle yanlıştır. Çünkü ne eski Türkler böyle bir alfabe kullanmışlar, ne de bu alfabenin Türk ve Müslümanlarla bir ilgisi olmuştur. Bu yazı çeşidi Batılı ülkelerin kullanageldikleri bir alfabedir. Latin alfabesi, Batıyı her alanda taklit eden, eskiyle ve özellikle İslâm'la bağları kökünden koparmak için devrimler yapan yeni Türkiye Cumhuriyeti rejimince 1 Kasım 1928 tarihinde ve 1353 sayılı kanunla kabul ve tesbit edilmiştir. Bu kanuna göre Türk alfabesi olarak kabul edilen Latin alfabesinin Türkçe uygulamasında 29 harf vardır. Bu yazı sisteminde her ses için ayrı bir harf ve her harf için de yalnız bir ses ilkesi göz önünde tutulmuştur.

Başka bir medeniyetin alfabesinin kabulü, o uygarlığa teslimiyetin bir sembolü kabul edilebilir; teslimiyetin ve onda erimenin bir göstergesi. Alfabe ve medeniyet değişikliği, tüm tarihin, kültürün, çağdaş insanı eskiye ve İslâm'a bağlayan nice köprülerin yıkılması anlamına gelir.

Evet, dünyada din değiştirmeksizin alfabe değiştiren tek kavim olarak Türkler gösterilmektedir. Harf devrimi ve diğer devrimlerle birlikte, ortak bir medeniyeti paylaştıkları tüm kavimlerden laiklik ve kurumlardaki kıyafet gibi birçok konuda farklı bir yol izlenmiştir. Tüm Arap ülkeleriyle birlikte, İranlılar, Hintliler, Afganlılar, Pakistanlılar, Malezya, Endonezya gibi ülkelerdeki Müslümanlardan, tüm Müslüman Afrikalılardan, onların medeniyetlerinden kesin çizgilerle farklılaşmış; eski bağ ve ilişkilerin terk edilmesine, bir de yazı değişikliği gibi aşılması mümkün olmayan duvarlar örülmüştür. Ülkemiz, bunun yanında, Batılılar tarafından da sürekli dışlanmış, onların bu ülkeden şikâyetleri de bir türlü bitmek bilmemiştir.

Bu yazı değiştirmede gerekçe bellidir: Batı uygarlığına girmek, eskiyle bağları koparmak ve eski harflerin zorluğu, yeni harflerin kolaylığı.

Yazıyı değiştirmekle, Batının teknik ve bilimsel gelişmelerine ne kadar ayak uydurduğumuz her zaman tartışılmış, ama Müslümanlarla, İslâmî eserlerle ve Kur'an'la bağımızın kolayca koptuğunu herkes rahatlıkla görebilir. Eski harflerin zorluğu ve yeni harflerin öğrenilmesinin kolaylığı ise tam bir yutturmaca ve aldatmacadan başka bir şey değildir.

Latin alfabesini kullanan ülkelerle yazı birliği oluşturup onların gelişmelerinden yararlanmak iddiasının gerçekliği ise çok götürmektedir. Öncelikle belirtelim ki, Batıdan alındığı halde, bu alfabe, Batının kullandıklarıyla bile tam uyum sağlamaktadır. A, e, ı, i gibi birçok harf Batıda değişik şekilde okunup seslendirilmektedir. Batıda kullanılan birçok harf, kullandığımız bu alfabede yer almamaktadır: Q (q), W (w), X (x) gibi. Yine, iki, hatta üç sesli harfin veya bir sesli bir sessiz harfin yan yana gelip değişik bir ses meydana getirmesinin Türk alfabesinde bulunmayışı gibi problemler söz konusudur. Ayrıca, kullandığımız bu alfabedeki birçok harfi, Batılı hiç tanımamaktadır: Ç, ğ, ö, ş, ü gibi. Latin harflerinin Batıdaki kullanımında bu harflerin bilinmemesinden dolayı, bilgisayarlar, özellikle internet üzerinden iletişimlerde bu harflerin yazımı büyük çapta problem olmaktadır. Batılılar nice harfi de bizdekinden çok değişik telaffuz etmektedir. Renault yazıp reno

okumaktalar. Bizim Cek diye yazıp okuduğumuz ismi, onlar Jack diye yazmaktalar. Bu tür örnekleri çoğaltmak kolay. Söz gelimi bir Arap, eğer ille Latin alfabesiyle yazacaksa veya bir Batılı bir kelimeyi yazıya geçirecekse, Türklerin yazıya geçirdiğinden çok farklı olacaktır bu. Meselâ şeyh kelimesi shaikh şeklinde yazılmakta, ama şeyh diye okunmakta...

Devlet zoruyla da olsa, rejimin politikası gereği, okuma-yazma oranı Türkiye'de % 90'ların üzerine çıkmış olabilir, ama halkın kültür seviyesi acaba nasıldır? Okuma-yazma bilenlerin kaçta kaçta acaba hayatta gazeteden başka bir eseri hiç okumamış, mektup yazmada bile zorlanıp dilekçelerini hep arzuhalcilere yazdırmaktadır? Bu anketi kim yapacaktır? Çinliler ve Japonlar, alfabe değiştirmedikleri (alfabeleri gerçekten çok zor ve çok fazla harfli olduğu) halde, niye Türkiye'den daha geri değiller? Türkiye, alfabesini değiştirdiği halde, niye yeterli kalkınma yapıp ilerleyemedi? Halkın kültür seviyesinde niye ciddi gelişmeler olmadı; geçim ve seçimden başka bir şey konuşmayan ve anlamayan duruma düştü?

Kullandığımız Latin alfabesi, Türkçe kelimeleri doğru olarak, eksiksiz biçimde karşılayamamakta ve iddia edildiğinin aksine eski harflerden daha kolay belletilememektedir. Bunlardan daha acısı, Kur'an, bu harflerle okunamamakta ve yazılmakta, dilimize Arapça ve Farsça'dan girmiş binlerce kelime yanlış yazılmakta, yanlış okunmakta, dilimiz de küçük düşürülmektedir.

Kur'an yazısında, dolayısıyla 900 senedir kütüphanelerimizi dolduran eserlerde bulunan harfler, tam olarak Türkçeye yeni harflerle aynen yazılıp aktarılamamaktadır. Çünkü eski alfabemizde bulunan nice harfin tam karşılığı yeni alfabede bulunamamaktadır: Se, ha, hı, zel, dat, ayın, kaf, lâm, vav; eski alfabemizdeki bu harfler, yeni yazıda tam karşılıkları olmayan harflerdir. Ayrıca birçok eski harfin karşılığı tam olarak tesbit edilemekte, eski alfabedeki birkaç harf, aralırsın okunuş farkları olduğu halde, yeni alfabede tek harfle gösterilmekte, telaffuz ve anlam karışıklığına götürmektedir. Örnek verecek olursak:

Elif ve ayın harfleri a harfiyle karşılanmakta, sesler birbiriyle karışmaktadır.

Te ve tı harfleri, t harfiyle harfiyle karşılanmakta, sesler birbiriyle karışmaktadır.

Se, sin ve sat harfleri, s harfiyle karşılanmakta, sesler birbiriyle karışmaktadır.

Ha, hı ve he harfleri, h harfiyle karşılanmakta, sesler birbiriyle

karişmaktadış.

Dal ve dat harfleri, d harfiyle karişılanmakta, sesler birbiriyle karişmaktadış.

Zel, ze, zı ve dat harfleri, z harfiyle karişılanmakta, sesler birbiriyle karişmaktadış.

Kaf ve keş harfleri, k harfiyle karişılanmakta, sesler birbiriyle karişmaktadış.

Ayrıca, eski alfabede keş harfinin dikey çizgisine sağa doğru iki tane eğik çizgi eklenerek veya keş harfinin içine üç nokta konularak gösterilen nazal n (yani genizden gelen n sesi hiçbir harfle artık yazılamamakta, vav sesinin kalın ve yuvarlaklığı "v" sesiyle verilememekte, he harfinin göbekten geliyormuşçasına değişik fonetik özelliği "h" harfiyle tümenden kaybolmakta, ha, hı ve ayın harflerinin boğazdan çıkan değişik telaffuzları yeni alfabe sâyesinde tarihe karişmaktadış. Yine, uzatma işaretlelerinin aynı zamanda inceltme işareti olarak da kabul edilmesiyle, önceki harfin uzun mu, yoksa ince mi okunacağının kariştığı ve bilgisayarlardaki zorluk da eklenerek artık bu işaretin tümenden kaldırılması, Arapça ve Farsça'dan dilimize girmiş yüzlerce kelimenin hecelerinin uzun okunamayışı ile telaffuzun ve şivenin bozulması gibi problemler eklenebilir. Türkçe'deki ince ve kalın "e"leri de bu alfabe ile ayırt etmek mümkün olmamaktadış.

Kur'an, Latin alfabesiyle doğru bir şekilde yazılıp okunamadığı gibi, Kur'an terimleri, dinî tabir ve kavramlar da doğru bir şekilde okunmak, kökü bilinmez, anlaşılmaz hale gelip kolayca unutulması veya anlamlarının yozlaştırılması sağlanıyordu. Eski yazı denildiği halde, Kitab'ımızın yazısı olduğu için eskimeyen ve eskimeyecek olan bu yazımız, sağdan sola doğru yazıldığından, gözün yapısına uygunluk arz ediyor, gözü bozmuyordu. Onun için, eski Türklerde ve hâlâ İslâmî alfabeyi kullanan kavimlerde gözlük takana (veya lens kullanmak zorunda kalana) fazla rastlanmaktadır. Ayrıca, şimdiki harflerin şekillerinin sert ve donukluğuna, bu harflerle sanat ve üstün beceri gösterilememesine karşılık; Kur'an harflerinin güzel yazılması, hârikulâde tablolar ve sanat eserleri meydana getiriyor, hattatların ve kâtiplerin kabiliyeti güzel bir estetik oluşturuyor, okuyanları ve hatta sadece harflere bakanları tabii zevke gark ediyor ve sanat gösterisine dönüşüyordu.

Var mısınız, günlük işlerimizde kendi yazımızı kullanalım, en azından kendi aramızda hilâl/kamerî takvimini kullanalım, kendi medeniyetimize uygun kıyafetleri kuşanalım! Gücümüz yettiğince

ve kendi çapımızca devrimleri devirelim...

Okuma-Yazma Kavramıyla İlgili Diğer Yakın Kavramlar

İlim

Kur'an'ın, 854 yerde ilimden bahsetmesi, bilmeye, öğrenmeye verdiği önemi gösterir. Ayrıca Allah, Kur'an'ın bilgiye dayalı bir kitap ve yol göstermek için bir rahmet olduğunu ifade ediyor⁹. Bilmeksizin zan ile konuşmayı yasaklıyor (3/Âl-i İmran, 66; 4/Nisâ, 157). Bilenlerle bilmeyenlerin bir olmayacağından (39/Zümer, 9), Allah'tan en çok âlimlerin korkacağından (35/Fâtır, 28), iman edenlerle, kendilerine ilim verilenlerin derecelerinin yükseleceğinden (58/Mücâdele, 11) bahsediyor. "Rabbim ilmimi artır, de" (20/Tâhâ, 114) âyetiyle de mü'minin ruhuna şiddetli bir ilim ateşi yakıyor. Ancak ilmi, amaçsız bir şekilde kendi başına bir değer olarak alıp kutsamıyor. Onun salt bir bilgi yığını olarak biriktirilmesini yeterli bulmuyor, bir gâyeye hizmet etmesini ve topluma aktarılmasını da istiyor. İşte tebliğ ve inzârın böyle bir fonksiyonu vardır.

Tebliğ ve inzâr

Kur'an, tebliğ kelimesinden yaklaşık 25 defa çeşitli şekillerde bahsediyor. Açıkça "sana indirileni tebliğ et" diyerek bunu farz kılıyor.¹⁰ Ayrıca Kur'an 130 defa inzardan ve uyarıdan bahsediyor. Rasulün tebliğci, uyarıcı ve müjde-leyici (mübelliğ, münzir ve beşir) olduğunu zikrediyor.¹¹ Tebliğ ve inzâr deyince yüzeysel olarak gerçeği, insanlara bir defa duyurmakla tebliğin tamamlandığı gibi bir anlayış, şimdiye kadar düşüncelerimize hakim oldu. Ancak Kur'an, olayı bu kadar yalın olarak ele almıyor. Inatlaşmış inkârcıların ve iman etmeyecek olanların tekrar uyarılmasına gerek görmezken, Allah'tan korkan ve Kur'an'a uyan kimselerin uyarılmasını (inzâr) istiyor.¹² Uyarılan kimse Allah'tan korkuyor ve Kur'an'a tabi oluyorsa niçin uyarılacak, bu sorunun cevabını bulmamız gerekiyor. Hem bu âyet Mekkîdir ve imanla ilgilidir. İşte buradaki "Korkan ve tabi olan" kimsenin uyarılmasından maksat o kimsenin eğitilmesidir. Dolayısıyla bu tür kimseler için tebliğ ve uyarı bitmemiştir, devam etmektedir. Diğer bir deyişle tebliğ, anlık bir olay değil, düzenli bir süreçtir ve eğitimcinin yaptığını yapmaktadır. Bu sebeple kendisinin davetçi olduğunu hissedenler aynı zamanda iyi

9] 7/A'râf, 52

10] 5/Mâide, 67

11] 26/Şuarâ, 115, 13/Ra'd, 7; 14/İbrâhim, 52; 24/Nûr, 52

12] 36/Yâsin, 6-11

birer eğitimci olmak zorundadırlar.

Dâvet, Tezkir ve İrşad

İnsanları, İslâm anlamında hayra çağırmayı Allah emretmektedir. Ancak bu çağırımı zihinsel ve kültürel derinliği olmayan, yüzeysel ve yalın bir tellallık olarak algılamak, kavramı anlamından saptırmak olur. Çünkü Allah bu çağırının hikmetle ve güzel öğüt (va'z)le yapılması gerektiğini söylüyor.¹³ Burada hikmet ve mev'iza kelimelerinin muhtemel anıamları-nı kısaca belirtmek gerekirse, bu iki kelimenin, muhatabın gönlüne ve dimağına işleyen bir eğitim ve öğretimden bahsettiği muhakkaktır. Çünkü Bakara ve Ali İmran sûrelerinde kitabın ve hikmetin öğretilmesinden bahsediliyor, Peygamberin de bunun için gönderildiği açıkça söyleniyor.¹⁴ Dolayısıyla dâvet kavramının eğitimden ayrı düşünülmesi mümkün değildir.

Tezkir kavramında da böyle bir öğütten ve eğitimden bahsedildiğine inanıyoruz. Sen müzekkirsın (öğüt veren), öğüt vermek fayda verecekse öğüt ver, öğüt mü'minlere fayda verir bu sebeple öğüt ver ve Kur'an'la öğüt ver ¹⁵ âyetlerinde anlatılmak istenen, eğitimin ve eğitim yönteminin ta kendisidir. Özellikle mü'minlere fayda verecek "Kur'an'la öğüt" bunu çağrıştırmaktadır.

Hatta, öğüt almak anlamında kullanılan tezekkür kelimesi öğrenmek anlamında kullanılmaktadır. "De ki hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Ancak akıl sahipleri tezekkür eder (öğüt alır)." ¹⁶âyetinde geçen tezekkür öğrenme anlamındadır. Çünkü konu bilmek ve bilmemektir. Zaten kelimelerin Türkçe anlamı üzerinde düşünüldüğü zaman öğüt vermek öğretmek, öğüt almak da öğrenmek anlamına gelir.

Aynı şekilde Kur'an, iyilik ve doğruluk anlamına gelen Rüşd'ün,¹⁷ öğrenilmesinden ve öğretilmesinden bahsediyor.¹⁸ Dolayısıyla Kur'an, mürşid kavramını, kişiye doğruyu öğreten eğitimci anlamında kullanılmaktadır. Yine Allah, Rasûlü aracılığı ile mü'minlere İmanı sevdirdiğini, inkârı ve isyanı kötü gösterdiğini belirtiyor. Buna uyanları da Raşidier olarak niteliyor.¹⁹ Dolayısıyla Allah ve Rasûlü onların mürşidi oluyor.

13] Nahl/125

14] 2/Bakara, 129, 151; 3/Âl-i İmran, 164

15] 88/Gâşiye, 21; 87/A'lâ, 9; 51/Zâriyât, 55; 50/Kaf, 45

16] 39/Zümer, 9

17] 2/Bakara, 256

18] 18/Kehf, 66

19] 49/Hucurât, 7

Tefekkuh ve Tefekkür

Bu kavramları Kur'an, bilgiyi öğretme açısından değil, kendisine bilgi sunulan kimselerin anlaması ve düşünmesi açısından kullanılıyor ve edilgen kalıplarda zikrediyor. Tefekkür, ye-tefakkahu veya yefkahu şeklinde.²⁰ Sonraki dönem İslâm âlimleri sıkça kullandıkları fıkıh ve fakih, fikir ve mütefekkir kelimelerini Kur'an'ın bu ifadelerinden alarak kavramlaştırmışlardır. Benzer şekilde Kur'an, irfan kelimesini bizim kullandığımız kalıpta kullanmamış, örf-mâruf şeklindeki kalıplarda kullanmıştır. Her iki kelimeyi de kişiler için "tanınan" ve soyut ifadeler için "âdet olmuş uygulamalar" anlamında kullanmıştır.²¹ Bazen aynı kelimeyi iyilik anlamında kullanırken,²² bazen de bilmek anlamında kullanmıştır.²³ Sonraki dönemlerde irfan kelimesini kavramlaştıranlar, daha çok bu anlamda meşhurlaştırmışlardır. İlim-irfan görmüş" deyimine bakılırsa daha çok terbiye anlamına kullanıldığını farkedebiliriz. Daha sonraları tâlim ve terbiyenin kullanılması, bundan hareketle olmalı diye düşünüyoruz.

Tedris, Maarif, Tâlim-Terbiye

Terbiye kavramına Kur'an'da "Rabb" kelimesinin dışında rastlayamıyoruz. Ancak Araplar, bu kelimeyi "çocuğu büyütüp beslemek, doyurmak vs." anlamında kullandıkları için terbiye kelimesinin İslâm ümmeti tarafından bu anlamda kavramlaştırıldığını görüyoruz. (Mevarid, Rabb kelimesi). Edeplendirme anlamında tedip kelimesinin herhangi bir türevini de zikretmez Kur'an. Ancak Medrese, Müderris ve Tedris kavramlarının aynen olmasa bile türevlerinin Kur'an'da kullanıldığını görüyoruz. Kitabı okumak ve öğrenmek anlamında Kur'an'da 7 âyette geçmektedir. "Kur'an'ı indirdik ki Kitap sadece bizden önceki iki gruba indirildi, biz onların kitabını okumaktan fdiraset) habersizdik" demeyesiniz".²⁴ Hicri II. asırdan itibaren kurulup gelişen eğitim kurumlarının adı olan medrese, okutulan ders ve müderris kelimeleri hep bu mastardan türetilmiştir.

Tanzimattan itibaren medreseden ayrı olarak açılan modern okulların ve eğitim işlerinin tanziminden sorumlu bakanlığın kurulmasında farklı kavramların kullanıldığını görüyoruz. Söz konusu bakanlık önce Mekâtib-i Umumiye Nezâreti (1846), daha sonra

20] Muhammed Fuad Abdulbâki, Mucemül Müfehres li-Elfâz'ı'l Kuran

21] 2/Bakara, 146; 7/A'râf, 46

22] 2/Bakara, 235

23] 2/Bakara, 89; 7/A'râf, 199

24] 6/En'âm, 156

da Maarif-i Umumiye Nezâreti (1856) adları ile anılmıştır. Cumhuriyetle birlikte ise Tâlim-Terbiye ve Eğitim-Öğretim kelimeleri yaygın olarak kullanılmıştır.

Kur'an'ın Eğitime Yönelik İlkeleri

Okumaya, yazmaya ve ilim öğrenmeye yönelik olarak Kur'an'ın söylemi konusunda daha önce bilgi vermiştik. Bunlara tekrar girmeden eğitime yönelik teklif ettiği ilkeleri de kısaca ortaya koymak gerekir. Çünkü ilâhi kitap, insanın eğitimini belirsizliğe terk etmemiştir. Ancak bu ilke ve kurallar, daha çok genel bir nitelik arzetyekte, teknik düzenleme işlemlerini insan düşüncesine bırakmaktadır. Şimdi bu ilkelere kısaca göz atalım:

Her şeyden önce bilmeyi, anlamayı ve düşünmeyi öngören ilâhi vahiy; bilmeden konuşmayı,²⁵ yapmadıklarını söylemeyi²⁶ yasaklıyor; insanın bildiklerini uygulamasını istiyor ve uygulamayan kimseleri kınıyor.²⁷ Dolayısıyla eğitimcinin tutarlı olmasını istiyor. Öğretmedikçe sorumlu tutmuyor.²⁸ İnsanın sorumluluğu ile bilgilendirilmesini doğru orantılı olarak görüyor. Kolaylaştırmayı emrediyor, zorlaştırmayı çirkin buluyor²⁹; yumuşak muâmeleyi emrediyor,³⁰ muhâtabın seviyesine göre ve anlayacağı bir dille öğretilmesi gerektiğini öneriyor.³¹ Affedici olmayı, ceza ve sert muameleye tercih ediyor.³²

Faraziyeler üretmekten sakındırıyor,³³ hedefi olmayan salt bir eğitim kutsamasını kabul etmiyor. Hem uzun vadeli hem de kısa vadeli hedefleri gözönünde bulunduruyor, fakat uzun vadeli olanları ön plana çıkarıyor.³⁴ Bu nedenle inançlı bir eğitim ve öğretim öneriyor,³⁵ seküler ve dinsiz bir eğitimi reddediyor.³⁶ İnançlı bir eğitimde, ferdin ve âlemin, kısaca tabiatın parçalanmasını kabul etmiyor, bütönlöştirici ve tevhidi bir dünya görüşü kazandırmayı hedefliyor.³⁷ Bu tevhidi bilinçle Allah'tan başka kimseden korkmayan, kendine güven kazanmış, şahsiyetli bir fert ve ümmet

25] 3/Âl-i İmran, 66

26] 61/Saff, 2

27] 62/Cum'a, 5

28] 17/İsrâ, 15

29] 22/Hacc, 78

30] 3/Âl-i İmran, 159; 20/Tâhâ, 44

31] 2/Bakara, 233, 286; 41/Fussilet, 44

32] 57/Hadîd, 199

33] 5/Mâide, 101, 102

34] 25/Furkan, 77; 15/Hicr, 56; 74/Müddessir, 45; 75/Kıyâmet, 20, 21

35] 96/Alak, 1

36] 38/Sâd, 26

37] 17/İsrâ, 44; 13/Ra'd, 16

yetiştirmeyi amaçlıyor.³⁸

Yöntem olarak telkin, soru-cevap,³⁹ tartışma,⁴⁰ tekrar, kıssa, meseller ve örneklemeye sıkça baş vuruyor. Dahası eğitimcinin örneklik etmesi ve kendisinden örnek alınması gerektiğini söylüyor.⁴¹ Tümünden gelim ve tüme varım metodlarının her ikisini de kullanıyor.⁴²

Kur'an'ın Çocuk Eğitimi ile İlgili Hükümleri

Bu tür ilkeleri çoğaltmak mümkün, ancak yazımızın sınırlarını zorlamak istemiyoruz. Zira konumuzu daha çok çocuk eğitimi ilgilendiriyor. Dolayısıyla bu bilgiler ışığında kısaca çocuk eğitime değinmemiz gerekiyor. Çünkü Kur'an'ın çocuk eğitimiyle ilgili de birçok hükmü vardır şöyle ki:

Her şeyden önce Kur'an'ın tesbit etmeye çalıştığımız eğitimle ilgili genel prensipleri çocuklar için de geçerlidir. Zira Allah yetişkinlere karşı yapmadığımız şeyleri söylememizi nasîi abes olarak telakki ediyorsa çocuklara karşı da benzeri bir tutuma girmek haydi haydi abestir. Yani çocuklara karşı da tutarlı olmak zorundadır eğitimci. İster ebeveyn olsun, ister öğretmen olsun farketmez.

Allah Teâlâ yetişkinleri bile uyarmadan sorumlu tutmuyorsa ve cezalandırmıyorsa, sorumluluğu olmayan çocuklar, nasıl cezalandırılır ve dövülür? Hatta genel bir ilke olarak Allah'tan başkasından korkmayı yasaklayan Kur'an'ın hükmüne rağmen çocuklar nasıl korkutularak eğitilir? Dolayısıyla dayak nasıl cennetten çıkarılır? Büyüklere bile yumuşak muameleyi emreden Kur'an'ın bu hükmü, çocuklar için daha da öncelikli olarak geçerlidir. Büyüklelerin gücüne göre sorumluluk yükleyen Kur'an, çocukların seviyesine göre yük yüklemeye de aynı şekilde öncelik vermiş olur. Zira kolaylaştırmaya çocukların, büyüklerden daha çok ihtiyacı vardır.

Özel olarak da Kur'an, çocukların eğitime yönelik hükümler koymuştur. "Kendinizi ve ehlinizi ateşten koruyunuz." ⁴³ âyeti, bunun en bariz örneğidir. Mallarımızı Allah yolunda harcamamız nasıl imtihansa, çocuklarımızı, Allah yolunda yetiştirmemiz de, aynı şekilde imtihandır.⁴⁴

38] 5/Mâide, 3, 44; 2/Bakara, 150

39] 26/Şuarâ, 70-75

40] 56/Vâkıa, 58-72; 16/Nahl, 125

41] 33/Ahzâb, 21; 60/Mümtehine, 4, 6

42] 10/Yûnus, 31; 2/Bakara, 255

43] 66/Tahrîm, 6

44] 8/Enfâl, 28

Ayrıca Allah, Lokman (a.s.)'ın dilinden çocuğa öğüt verme konusunda çok ciddi bir örnek sunmaktadır. Allah'a ortak koşma,⁴⁵ namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten me-net, başına gelene sabret,⁴⁶ insanlardan yüz çevirme, şımararak yürüme, çünkü Allah kibiriileri sevmez,⁴⁷ yürümende ve konuşmada mutedil ol."⁴⁸ Allah, terbiye konusunda iman, amel ve ahlâk eğitimini bütünlük içinde sunmaktadır. Anne-babaya itaati öğütlerken, çocuğun şirk koşmasını dayattıkları zaman onlara bile itaat etmemesini isteyerek,⁴⁹ çocuğa sınırlı bağımsızlık ve şahsiyet kazandırmaktadır. Ancak ebeveynine karşı üf bile demeyecek vefalı bir insan olarak yetiştirilmesi ve merhamet duygusunun kazandırılması çok önemli bir hedef olarak önümüze konmaktadır.⁵⁰

İşte Rasûlün, çocuk eğitimindeki hassasiyetinin altında Kur'an'ın bu hükümleri yatmaktadır. Benzeri bir duyarlılıkla bizler de benzeri ibretleri yakalar ve uygulayabiliriz.⁵¹

Namazda Okumak; Kıraat

Kıraet, 'harflerin ve kelimelerin 'tertil' üzere birbirlerine ulanması' demektir. Bu yüzden, ağızdan tek bir harfin çıkmasına 'kıraet' denmez.⁵² Kıraet temelde dilin irâdeye dayalı bir eylemdir. Akıllı ve konuşan bir insanın ağızından, seslerin kendilerine özgü yerlerine göre çıkmasıdır. Bu nedenle, Cebrail'in eylemine 'kıraet' denmez; ilâhî eylem de bir kıraet değildir. Aynı şekilde, insanın dışındaki, sözgelimi, bir mikrofondan, taştan veya teypten çıkan sesler de kıraet olmaz; bu sesler ister doğrudan kendilerinden çıksın, isterse bir insan sesinin yansımaları olarak çıksın farketmez. Bir kitabı sessiz okumak 'kıraet' olmadığı gibi, bir çalgıda çınlayan ses de kıraet değildir. Şu kadar ki, bu, teypte çalınan (okunan değil) Kur'an'ın dinlenmeyeceği anlamına gelmez. Ama, teypte Kur'an'ı çalmak bir 'kıraet' değildir.⁵³

Öte yandan, Kıraet, Kelâm'ı rastgele söylemek, ağızdan çıkarmak değil, düzenli ve güzel bir biçimde, harfleri ve sözleri birbirine ekleyerek çıkarmaktır; çıkarma işlemi gizli olarak da yapılabilir, açık olarak da yapılabilir. Gizli ve açığın 'hafî, celî, sir,

45] 31/Lokman, 13

46] 31/Lokman, 17

47] 31/Lokman, 18

48] 31/Lokman, 19

49] 31/Lokman, 14, 15

50] 17/İsrâ, 23, 24

51] Tuncer Namli, Ahlâkî Kavramlarda Anlam Arayışı 1, Fecr Y., 178-185

52] Müfredat, 402

53] Hak Dini Kur'an Dili, IV; 2361

cehr' gibi dereceleri vardır. Kur'an, namazda ne sesin çok fazla yükseltilmesini, ne de duyulamayacak derecede kısılmasını değil, bu ikisi arasında orta bir yol tutulmasını emreder.⁵⁴ Bunu, Hz. Peygamber, gündüz namazlarında (öğle ve ikindi) kendi duyacağı kadar, sabah, akşam ve yatsı namazlarında ise daha sesli okumak sûretiyle tesbit etmiş ve uygulamıştır.^{55 56}

Kıraat, okumak demektir, Namazda kıraat ise; namaz kılanın kendisi işitecek şekilde, diliyle harflerini çıkararak Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinden bir miktar okuması demektir. Kıraat, namazın bir rük-nü olarak farzdır. Okuyanın kendisinin bile işitemeyeceği okuma, kıraat sayılmaz. Ancak imama uyan kimse bundan müstesnâdır.

Nâfile ve vitir namazının bütün rekatlarında, farz namazların ise herhangi iki rek'atında kıraat farzdır. Kur'ân-ı Kerîmde şöyle buyrulur: "O halde Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun".⁵⁷ Buradaki emir vücut içindir. Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur: "Kıraatsiz namaz olmaz".⁵⁸

Farz olan kıraat miktarı Ebû Hanîfe'ye göre, en az altı harfli bir âyet kadar olmalıdır. "Sümme nazara (sonra baktı)",⁵⁹ "Lem yelid (O doğurmamıştır, baba değildir)"⁶⁰ âyetleri gibi. Bu ikinci âyetin aslı "lem yevlid" olduğu için aslî harfler altıya tamamlanır. Ebû Yusuf'a, İmam Muhammed eş-Şeybânî'ye ve Ebû Hanîfe'den başka bir rivâyete göre, namazda kıraat, farkı olan her rek'atte en az kısa üç âyet veya böyle üç âyet miktarı uzun bir âyettir. İhtiyata uygun olan da budur.⁶¹

Kıraatin, dört rek'atlı farz namazlarda ilk iki rek'atte ifası farz değil vâcip hükmündedir. Hz. Ali'nin⁶²; "ilk iki rek'atteki kıraat, son iki rek'atteki kıraat yerine geçer" dediği nakledilir. Abdullah

54] İsrâ: 110

55] Rasûl-i Ekrem'in namaz kıldırırken sesini fazla yükselttiği, bunun üzerine müşriklerin Kur'an'a ve onu indirene, getirene küfrettiği ve İsrâ sûresi 110. âyetin indiğine dair rivâyetler vardır: Örnek olarak bk. Sünen-i Tirmizî Tercemesi, c. 5, hadis no: 3352, 3353. Rasûlullah'ın akşam, yatsı ve sabah namazlarında cehrt, gündüz namazlarında yanındaki kişinin duyacağı kadar 'içten' okuduğu mezhepler yanında kabul edilmekle beraber değişik rivâyetler de yok değildir -Bk. İbn Mâce, h. no: 829, 830-

56] Ali Ünal, Kur'an'da Temel Kavramlar, Beyan Y., s. 68-69

57] 73/Müzzemmil, 20

58] Müslim, Salât, 42; Ebû Dâvud, Salât, 132, 167

59] 74/Müddessir, 21

60] 112/İhlâs, 3

61] el-Kâsânî, Bedâiü's-Sanâi', Beyrut 1328/1910, I, 110; İbnü'l-Hümâm, Fethu'l-Kadîr, Kahire, t.y., I, 193, 205, 222, vd.; ez-Zeylaî, Tebyînü'l Hakâik, I, 104, vd.; İbn Âbidîn, Reddû'l-Muhtar, Mısır, ty., I, 415

62] ö. 40/660

b. Mes'ud ⁶³ ve Hz. Aişe, ⁶⁴ farz namaz kılanın son iki rekatte dilerse Kur'ân-ı Kerim okuyacağını, dilerse tesbihle meşgul olabileceğini belirtmişlerdir. Fâtiha, başka bir sûre veya uç âyetin okunması da böyledir. ⁶⁵

Namazda Fâtiha Sûresi'ni okumak Hanefî fakîhlere göre farz değil vâciptir. Gizli veya açık okunan namazlarla, imam veya cemaatin okuması hükmü değiştirmez. Hz. Peygamber, namazını yanlış kılan (musî') sahâbeye, namazın kılınışı şeklini tarif ederken kıraatle ilgili olarak; "Sonra, Kur'ân'dan ezberinde olan, sana kolay geleni oku" ⁶⁶ buyurmuştur.

Çoğunluk İslâm hukukçuları namazda Fâtiha'nın okunmasını farz kabul ederler. Onlar "Kur'ân'dan kolayınıza gelen yeri okuyun" âyetini Fâtiha olarak tefsir ederler. Çünkü hadislerde şöyle buyurulmuştur; "Fâtiha okunmadıkça namaz olmaz" ⁶⁷, "Ümmü'l-Kur'ân'ı (Fâtiha) okumayan kimsenin namazı yeterli olmaz" ⁶⁸, "Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın" ⁶⁹

Hanefiler bu konuda aşağıdaki delillere dayanırlar:

a. Kur'ân'dan kolayına gelen yeri okuma emri mutlaklıktır. Bu emir, Kur'ân adı verilen herhangi bir yerden en az kıraatla gerçekleşir. Diğer yandan, namaz dışında Kur'ân okumanın farz olmadığı icmâ ile sabittir. Durum böyle olunca namazda kıraatın farz olusu kesinleşmiş bulunur.

b. Namazda Fâtiha'nın okunmasını bildiren hadisler âhâd haber türündendir. Farz oluşu kesin Kur'ân delili ile sabit olan bir hükmün üzerine âhâd haberle ziyade yapmak câiz değildir. Bununla Fâtiha'nın okunması vacip olarak sâbit olur. O'nu terketmek tahrîmen mekruhtur. Yanılarak terkeden veya geciktiren sehiv secdesi yapar

c. Namazını yanlış kılan sahabeye Hz. Peygamber; "Namaza kalktiğin zaman, tam olarak abdest al, sonra kibleye yönelerek

63] ö 32, 652

64] ö. 57/676

65] ez-Zühaylî, el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh, Dımaşk 1405/1985, I/646

66] Buhârî, Husûmât 4, İsti'zân 18, İstîtâbe 9, Eymân 15; Müslim, Salâ, 45; Ebû Dâvud, Salât 144, Tatavvu' 17, Vitr 22; Tirmizî, Salât 110, Kur'ân 9; Nesâî, İftitâh 7, 37, Tatbik 77; İbn Mâce, İkame 72; Ahmed bin Hanbel, Müsned, I/40, 43, II/437

67] Müslim, Salât 42; Ebû Dâvud, Salât 132, 167; Tirmizî, Salât 116; Ahmed bin Hanbel, II/307, 428, 443

68] Tirmizî, Mevâkît, 29, 116

69] Buhârî, Ezân 18, Edeb 27, Ahad 1

tekbir getir, sonra Kur'ân'dan bildiğinin kolay gelenini oku" ⁷⁰ buyurmuştur. Eğer Fâtiha'nın okunması farz veya rükun olsaydı, bunun yanlış namaz kılan bu sahâbeye Hz. Peygamber'in bildirmesi gerekirdi.

d. Ubâde b. es-Sâmit (r.a)'ten ⁷¹ rivâyet edilen; "Fâtiha'yı okumayan kimsenin namazı yoktur." ⁷²hadisi, faziletin yokluğu anlamına gelir Namazın sahih olmadığını ifade etmez. Nitekim; "Mescid'e komşu olanın namazı mescidde kılmadıkça geçerli değildir" hadisinde de; "fazileti eksik olur" anlamı vardır.⁷³ Ancak Dârekutni'nin naklettiği bu hadis zayıftır.

Hanefîlere göre, ne Fâtiha'nın ve ne de başka sûrelerin başındaki besmeleler âyet değildir. Sadece, 27/Neml Sûresi'nin otuzuncu âyetindeki besmele bir âyettir. Enes (r.a)'ten ⁷⁴şöyle dediği nakledilmiştir: "Rasûlullâh (s.a.s), Hz. Ebû Bekir,⁷⁵ Ömer ⁷⁶ ve Osman ⁷⁷ ile birlikte namaz kıldım. Bunlardan hiçbirisini besmele çekerken, işitmedim".⁷⁸

Tek başına namaz kılan kimse Sübhâne keden sonra gizli olarak eûzü besmele okur ve her rek'atte Fâtiha'dan önce besmeleyi tekrar eder. Fâtiha bitince "âmin" der. Anlamı: "Ey Rabbimiz, duamızı kabul buyur" demektir.⁷⁹

İmama Uyan Cemaatin (Muktedî) Kiraati:

Hanefîlere göre, imama uyan için kiraat yoktur. Dayandıkları deliller şunlardır:

a. Kitap. Âyette şöyle buyrulur: "Kur'ân-ı Kerîm okunduğu zaman onu dinleyiniz ve susunuz ki merhamet olunasınız".⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, bilginlerin, bu âyetin namaza ait olduğunda görüş birliği içinde bulunduklarını belirtir. Âyet; "dinleme" ve "susma"yı emretmektedir. Birinci sabah, akşam ve yatsı namazları gibi sesli (cehrî) okunan namazlara âittir. Susma ise, açık veya gizli okunsun. Bütün namazları kapsamına alır Buna göre namaz kılanların sesli

70] Buhârî, Husûmât 4, İsti'zân 18, İstîtâbe 9, Eymân 15; Müslim, Salât 45; Ebû Dâvud, Salât 144; Tirmizî, Salât 110, Kur'ân 9; Nesaî, iftitah 7, 37

71] ö. 34/654

72] Müslim, Salât 42; Ebû Dâvud, Salât 132, 167; Tirmizî, Salât 116

73] ez-Zeylaî, Nasbu'r-Râye, I/365, 366; ez-Zühaylî, a.g.e., I/647

74] ö. 91/717

75] ö.13/634

76] 23/643

77] ö. 35/655

78] Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 264, 273, 275, 278

79] ez-Zühaylî, a.g.e., I, 646, 647

80] 7/A'râf, 204

namazda dinlemeleri, sessiz kılınanlarda ise susmaları vacip olur. Bu prensibe uymamak tahrimen mekruhtur.

b. Sünnet. hadiste şöyle buyrulur: “Kim imanın arkasında namaz kılsa, imamın kıraati onun da kıraatidir.”.⁸¹ Bu hadis, gizli ve açık okunan bütün namazları kapsamına alır. Başka bir hadiste söyle buyrulur: “İmam, kendisine uyulmak için öne geçirilmiştir. Bu yüzden, o tekbir alınca siz de alınız. Okuduğu zaman ise susunuz”.⁸²

Hız. Peygamber bir gün ikinci namazını kıldırırken, arkasında cemaatten bir adam “Sebbihi’sme Rabbike’l-a’lâ” sûresini okumaya başladı. Rasûlullah (s.a.s), namazın sonunda cemaate dönerek, okuyanın kim olduğunu sordu. Bir adam kendisinin okuduğunu söyleyince Hız. Peygamber: “Ben, sizden bazılarınızın benimle münâkaşa ettiğinizi sandım”⁸³ buyurdu. Bu hadis, gizli okunan namazda cemaatin kıraatte bulunmaması gerektiğine delâlet eder. Sessiz kılman namazda böyle olunca, sesli okunan namazlarda öncelikle gerekli olur.

c. Kıyas. Cemaat üzerine kıraat gerekseydi, diğer rükünlerde olduğu gibi, namaza imam rukuda iken yetişen (mesbûk) kıraatten sorumlu tutulurdu. Ama rükû’da yetişen kimse o rek’ate yetişmiş sayılır. Böylece, cemaatin kıraati, cemaate sonradan yetişenin (mesbûk) kıraatine kıyas yapılmıştır.⁸⁴

Hanefilerin dışında kalan çoğunluk İslâm hukukçularına göre, namazda kıraat olarak Fâtiha’nın okunması gerekir. “Fâtiha okumayanın namazı yoktur”, “Kendisinde Fâtiha okunmayan namaz yeterli olmaz”, “Namazı ben nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılınız” hadisleri bunun delilleridir.⁸⁵ Her namazın ilk iki rek’atında Fâtiha’dan sonra bir sûre okunması ise sünnettir. İmama uyan kimse, gizli okunan (sırrı) namazda Fâtiha ve bir sûre okur. Mâlikî ve Hanbelîlere göre sesli okunan (cehrî) namazda hiçbir şey okumaz. Şâfiîlere göre ise, cehrî’de yalnız Fâtiha’yı okur. Ahmed bin Hanbel’in, açıklık kazanan görüşüne göre, cemaat, imamın ilk ara verişinde, Fatihâ’nın yarısını, ikinci arada ise geri kalanını okur. Bu ikisi arasında, imamın okuyuşunu dinler.⁸⁶

81] İbn Mâce, İkâme 13

82] Buharî, Salât 18, Ezân 51, 74, 82, 128, Taksîru’s-Salât 17; Müslim, Salât 77, 82

83] Müslim, Salât 48

84] el-Kâsânî, a.g.e., I, 110 vd.; ez-Zühaylî, a.g.e., I, 648

85] bk. İbn Rüşd, Bidâyetü’l-Müctehid, Mısır, ty., I, 119 vd.; İbn Kudâme, el-Muğnî, 3. baskı, Kahire, ty., I, 376-491, 562-568; eş-Şîrâzî, el-Mühezzebe, Matbaatü’l-Bâbî el-Halebî, I, 72

86] ez-Zühaylî, a.g.e., I, 649

İslâm bilginleri, namazda Arapçanın dışında bir dille yapılacak kıraatin yeterli olmadığı konusunda görüş birliği içindedirler. Çünkü Kur'ân'ın dili Arapçadır, Âyetlerde; "İşte böylece, Biz onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik".⁸⁷ "Şüphesiz Biz, kâfirlerin: 'Bu Kur'ân'ı, Muhammed'e bir adam öğretiyor' dediklerini çok iyi biliyoruz. Kendisine isnatta bulundukları bu adamın dili yabancıdır. Kur'ân ise açık, fasîh arapçadır"⁸⁸; Kur'ân-ı Kerîm lafız ve mânâsı ile mûcizedir. Lafızlar terceme ile değiştirilirse Kur'ân, nazım özelliğini kaybeder. Bu sebeple terceme, ne Kur'ân ve ne de benzeri (misil) sayılmaz. Ancak, O'nun tefsîri sayılabilir. Tefsîr, tefsir edilmekten başkadır. Bu arada, bazı Hanefîler'e göre Fâtîha'yı okumaktan âciz olan kimse,⁸⁹

Kıraat, bilindiği gibi, okuma demektir. Kıraathane de okuma evi, okuma yeri anlamına gelir. Eskiden kahvehanelere kıraathane denilirdi. Gazete ve dergilerin, kitapların okunduğu yerlerdi de onun için bu ad veriliyordu. Bir nevi kültür merkezi görevi üstlenen kahvehanelerde kitap okunması, meddah hikâyelerinin anlatılması, şiir söylenmesi, bu yerlerin "kıraathane" ismiyle anılmasına da sebep olmuş, bu isim, günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. İsim olarak hâlâ kahvehanelere kıraathane denilmekle birlikte, içinde kitap ve dergi okunan kahvehane yok gibidir. Bugünkü haliyle tam bir tembelhane, kumar ve bira içimi gibi büyük günahların açıkça işlendiği yerler olarak görev yapmaktadır kahvehaneler.

Kur'an'ı Okumak (ve Ona Tâbi Olmak); Tilâvet

Tilâvet kelimesi, Arapça "t-l-v-" kökünden türemiş bir mastardır. Sözlükte; bir kimseye uyup ardından gitmek, tâbî olmak; okumak gibi anlamlara gelmektedir.⁹⁰ Tilâvet, her sözü okumak için kullanılırsa da, genel olarak tilâvet denilince, Kur'ân-ı Kerîm'i okumak anlaşılır olmuştur. Kur'an'ı ve bir kitabı okumakla birlikte mânâyı düşünmek de bu kelimenin taşıdığı anlamlar içinde bulunmaktadır.⁹¹

Kur'an-ı Kerîm'de bu kök, belirtilen her iki anlamda da kullanılmaktadır. Meselâ, Şems sûresi, 2. âyetinde "Ve'l-kameri izâ telâhâ" ifadesinde, uymak, tabi olmak, izlemek anlamındadır:

87] 20/Tâhâ, 113

88] 16/Nahl, 103

89] Fâtîha'yı öğreninceye kadar Arapçadan başka bir dille geçici olarak tercemesini okuyabilir (el-Kâsânî, a.g.e., I, 112. (Hamdi Döndüren, Şamil İslâm Ansiklopedisi

90] Âsım Efendi, Kâmus, IV, 886-887

91] Râgıb, Müfredât, 99

"Onu (güneşi) izlediği zaman aya yemin olsun".⁹² Müfessirler bu âyeti, "ayın güneşi izlediği zaman" şeklinde yorumlamışlardır.⁹³ Bakara sûresi, 44. âyetinde de; "tetlûne'l-kitâb" ifâdesinde, okumak anlamındadır: "Kendinizi unutursunuz da insanlara iyilikle mi emredersiniz? Halbuki siz Kitab'ı (Tevrât'ı) okuyup durursunuz. Artık akletmez misiniz?".⁹⁴ Bakara sûresi, 121. âyetindeki "yetlûnehû hakka tilâvetih" ifadesi de hem gerçek anlamda, gönüllerine sindirerek, anlayarak okumak, hem de "tam mânâsıyla tâbi olmak" anlamlarında yorumlanmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de tilâvet; Kur'an, Allah'ın âyetleri, Kitab, Allah'ın haram kıldıklarının okunması, Peygamberlerin kıssalarının aktarılması gibi konularla ilgili olarak geçmektedir.⁹⁵ Tilâvet; Kur'an'ı, Kitâb'ı ve Allah Teâlâ'nın âyetlerini okumakla birlikte, bunlar üzerinde iyice düşünmek, gereğince amel etmek anlamlarını da içermektedir. Bu bakımdan kıraat, genel bir anlam ifade ederken, tilâvet daha özel bir anlam taşımaktadır. Onun için her tilâvet kıraattir, fakat her kıraat tilâvet değildir, denilmiştir.⁹⁶

Tilâvet denilince, yukarıda belirttiğimiz anlamlarla birlikte genel olarak Kur'an'ın tilâveti, okunmasının anlaşıldığını söylemiştik. Âlimler, Kur'an'ın tilâveti konusuna büyük önem vermişler ve bunun için uyulması gereken birtakım âdâb ve kurallar sunmuşlardır. Kur'an tilâvetinin insanın ruhuna işlemesi ve onu yükseltmesi için, insanın Kur'an karşısındaki durumunu çok iyi anlaması gerekmektedir. Tilâvetin mânevî yönü ile ilgili birtakım hususlar bulunmaktadır. Bunları şöylece özetleyebiliriz: Kelâmın büyüklüğünü ve ulviyetini anlamak, okunan kelâmın beşer sözü olmadığını Allah'ın olduğunu idrâk ederek, O'nun büyüklüğünü kalbinde hissetmek; kalp huzuru ve nefsin dedikodularını terketmek; düşünmek, anlamak, Kur'an'ı anlamaya engel olan hallerden sıyrılma, Kur'an okuyan kimsenin O'nun bütün hitaplarında kendisinin kastedildiğini kabul etmek, vb. gibi konular.⁹⁷

Kur'an-ı Kerim'de secde âyetleri bulunmaktadır ve bunların sayısı da 14'tür. Bunlara tilâvet secdesi adı verilmektedir. Kur'an'ı okuyan veya işiten kimsenin, bu yerler geldiğinde secde etmesi

92] 91/Şems, 2

93] bkz. Müfredat, 100

94] 2/Bakara, 44

95] bkz. 2/Bakara, 252; 6/En'âm, 151; 7/A'râf, 175; 10/Yûnus, 15; 26/Şuarâ, 69; 28/Kasas, 45

96] Müfredât, 100

97] bu konuda daha geniş bilgi için bkz. İsmail Karaçam, Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okuma Kâideleri, 434-454

gerekmektedir. Ebû Hanîfe'ye göre Kur'an'ı okuyan ve dinleyen üzerine tilâvet secdesi vaciptir. bu secde namazın içinde, dışında yalnız veya bir imama uymak sûretiyle cemaat halinde de yapılabilir.⁹⁸

Tilâvet, 'Te-Lâ' fiil kökünden gelir. 'Gerek cismen, gerekse yaptıklarına uymak sûretiyle birinin ardına düşmek, ardından gelmek, demektir. Türkçe'de kullanılan ve 'ikinci derecede' anlamına gelen 'tali' kelimesi de 'te lâ'dan türemedir.⁹⁹ 'Ve'l-kameri izâ telâhâ' âyetinde, 'ay onu(güneşi) izlediği zaman' ¹⁰⁰ anlamı verilmiştir. Burada 'izlemek', güneşten sonra doğduğu, nurunu güneşten aldığı gibi çeşitli şekillerde yorumlanmıştır. Ragıp el-İsfahânî, 'güneşin yolunda gittiği, ışığını ondan aldığı' şeklinde tefsir etmektedir. İ. Kuteybe de, 'güneşi izlediği zaman' şeklinde yorumlamıştır.¹⁰¹

Bu âyetin dışında, Kur'an'da tilâvet, 'Allah'ın haram ettikleri, Zülkarneyn, Adem'in iki oğlu' gibi kıssalar, Kur'an, Allah'ın âyetleri ve Kitapla ilgili olarak geçer; yani 'kitabı tilâvet, Allah'ın âyetlerini tilâvet' gibi.¹⁰² Tilâvet, 'Kur'an'ı, Kitab'ı veya Allah'ın âyetlerini okumakla birlikte, üzerlerinde düşünmek, bir hadiste buyurulduğu gibi, azapla korkutulan âyetler okunurken Allah'a sığınmak, müjdelerle ilgili âyetlerde hamdetmek, âyetlerin gereklerini yapmak, haramları anlayıp inanmak ve işlememek, emirleri ise yerine getirmek' anlamlarını da içerir. Bu yönüyle, Kıraet genel bir anlam ifade ederken, Tilâvet daha özel bir anlam ifade eder. 'Her tilâvet kıraettir, fakat, her kıraet tilâvet değildir.' 'Onu tilâvetin hakkı olan bir tilâvette tilâvet ederler' ¹⁰³ âyetinde bu gerçek ifade edilmekte, Kitab'ın ilmine vâkıf olma ve Kitapla amel etme durumu açıklanmaktadır. "Şeytanların tilâvet ettiklerine uydular" ¹⁰⁴âyetinde, şeytanlardan hem ins, hem cin şeytanları kastedilmektedir. Kur'an, vahy'i açıklarken belirttiğimiz gibi, şeytanların da kendi adamlarına vahyde bulunduklarını, yani, birbirleriyle anlaşabilecekleri bir dilde konuştuklarını, şeytanların fısıldama ve vesvese sûretiyle vahyde bulunduğunu, insandan olan şeytanlarınsa gizli gizli toplantılarda Allah'ın vahyine karşı fısıldaştıklarını anlatır. İşte, bu âyetle belirtilen 'şeytanların tilâveti' böyle bir tilâvettir; kendi vahyilerindeki emir ve yasakları

98] Erdoğan Pazarbaşı, Şamil İslâm Ansiklopedisi

99] Müfredat, 75

100] 91/Şems, 2

101] Tefsîru Ğarib'il-Kur'an, s. 529

102] 6/En'âm, 151; 27/Neml, 92; 28/Kasas, 45; 2/Bakara, 252; 7/A'râf, 175; 26/Şuarâ, 69; 10/Yûnus, 15 vs.

103] 2/Bakara, 121

104] 2/Bakara, 102

fısıldamaları, gizli gizli birbirlerine ve adamlarına aktarmaları ve kendilerine tilâvet olunan kişilerin de, gerek tilâvet sözcüğünün anlamında yer aldığı, gerekse, 'uydular' kelimesiyle de belirtildiği gibi, bu emir ve yasakları yerine getirdikleri bildirilmektedir. Bu âyetteki tilâvet kelimesini İ. Cerir et-Taberî 'rivâyet etme' anlamında kullanmıştır.¹⁰⁵ Yaptığımız açıklamada bu anlam da vardır; insandan ve cinden olan şeytanlar birbirlerine kendi işleriyle ilgili olarak rivâyette, yani aktarımda bulunmaktadır.¹⁰⁶

Tertîl

Tertîl kelimesi, Arapça "rtl" kökünden "tef'l" ölçüsünde bir mastardır. Sözlükte; sözü güzel, yerinde ve düzenli söylemek, bir şeyi doğru yapmak, düzenlemek, sıralamak, açık açık hakkını vererek açıklamak gibi anlamlara gelmektedir.¹⁰⁷ Aralarında çok az açık bulunan ve gâyet düzgün görünen dişler için de "sağr retl" ifadesi kullanılır.¹⁰⁸ Bir metni okurken yavaş yavaş, acele etmeksizin, tâne tâne, her bir harfin edâsının, nazmının ve mânâsının hakkını vermek sûretiyle okumaya da tertl denmektedir. Kur'an okunuşuyla ilgili olarak, kelimeleri ağızdan kolaylıkla ve düzgün bir biçimde çıkarmak anlamındadır.¹⁰⁹ Kiraatta tertîl; yavaş yavaş, acele etmeden, harfleri ve hareketleri dizilmiş inci taneleri gibi açık bir şekilde, mana ve hikmeti düşünerek metni tâne tâne okumak anlamında kullanılmaktadır.¹¹⁰

Kur'an tertîl üzere nâzil olmuştur. Hz. Peygamber; "Allah, Kur'an'ı indirildiği şekilde okuyanı sever" sözleriyle Kur'an'ı tertîl ile okumayı teşvik etmişlerdir.¹¹¹ Nitekim Kur'an-ı Kerîm'deki "Kur'an'ı açık açık, tâne tâne (tertîl ile) oku" ¹¹² âyet-i kerîmesi de bu konuyu açık bir şekilde anlatmaktadır. Âlimler bu âyetle ilgili olarak bazı yorumlarda bulunmuşlardır. Fahreddin Râzî, "Kur'an'ı tertîl ile okumak; mânâsını anlayarak, âyetlerin içerdiği gerçekleri iyice düşünerek okumaktır. Allah'ın azametini belirten âyetleri, bu azameti gönlünde hissederek, tehdîd ve müjdeyi içeren âyetleri de, ümit ve korku duygularıyla dolup taşarak okumaktır" ¹¹³ demektedir. Gazâlî de, Kur'an okumaktan maksadın,

105] Nakl. İbn Kuteybe, a.g.e., s: 59

106] Ali Ünal, Kur'an'da Temel Kavramlar, Beyan Y., s. 69

107] bkz. Râgıb, Müfredât, 273

108] Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, VIII, 5426

109] İbn Kuteybe, Tefsîru Garîbi'l-Kur'an, 262

110] Kurtubî, Tefsîr, I, 17

111] İbnü'l-Cezerî, en-Neşr, I, 207

112] Müzzemmil, 73/4

113] bkz. Râzî, Tefsîr, XXX, 174

mânâsını anlamak ve üzerinde düşünmek olabileceğini; bunun için de Kur'an'ın tertîl üzere okunmasının gerekli olduğunu vurgulamıştır.¹¹⁴ Bu açıklamalar ışığında Kur'an'ın tertîl ile okunmasını; onun anlamını düşünerek, harflerin çıkış yerlerine ve tecvide dikkat ederek, anlamına göre sesi yükseltip alçaltarak, bir hadiste belirtildiği gibi, hitap ifade eden yerlerde karşıdakine hitab eder gibi bir ses tonuyla, durulacak yerde durup, geçilecek yerde geçerek, ağır ağır, Kur'an'ın gerçek amacını hem duyup, hem de dinleyenlere duyurarak okumaktır, şeklinde açıklayabiliriz.¹¹⁵

Âlimler, Kur'an-ı Kerim'i sūr'atlice okuyup, çok okumanın mı, yoksa ağır olarak okuyup az okumanın mı daha üstün olduğu konusunu tartışmışlar, bir kısmı "Tertîl ve tedebbür ile az okumak diğerinden daha üstündür" demişlerdir. İbn Abbas ve İbn Mes'ud bu görüşü savunmaktadırlar. Bu görüşün sahiplerine göre, kıraatten maksat; Kur'an'ı anlamak, düşünmek, içindekileri bilmek ve onunla amel etmektir.¹¹⁶ Buhârî, Sahîh'inde Kur'an'ın tertîl ile okunmasının gerekliliğine ve sūr'atli olarak okumanın mekruh olduğuna dâir bir bab açmış ve bu şekilde okumanın hoş olmadığını Abdullah b. Mes'ud'dan rivâyet ettiği bir hadisle açıklamıştır.¹¹⁷ İbn Kayyim, İbn Mes'ud'dan şu rivâyeti nakleder: "Alkame, İbn Mes'ud'dan Kur'an okurdu, sesi güzel bir kimse idi. İbn Mes'ud ona "Anam babam sana feda olsun, Kur'an'ı tertîl ile oku, çünkü tertîl onun süsüdür" dedi. Yine İbn Mes'ud: "Şiir söyler gibi Kur'an okumayın, çürük hurma atar gibi dağıtmayın. O'nun incelikleri üzerinde durun, kalbinizi onunla harekete geçirin".¹¹⁸ Bu konuda İbn Abbas'tan da şöyle bir rivâyet nakledilmektedir: İbn Abbas'a Ebû Hamze: "Ben sūr'atli Kur'an okuyan bir kimseyim. Çoğu zaman bir gecede Kur'an'ı bir veya iki defa okurum" deyince, İbn Abbas: "Benim ağır ağır bir sūre okumam, bana senin bu yaptığından daha güzel geliyor. Eğer sen bu işi yapacaksan, kulakların duyacağı ve kalbin anlayacağı bir kıraatle oku" demiştir.¹¹⁹ Sūr'atli okuyup, çok okumanın daha faziletli olduğunu söyleyenler de kim ne kadar fazla Kur'an okursa, o kadar çok sevap kazanacağını belirten hadisi¹²⁰ hareket noktası yapmışlardır. Üçüncü bir görüş daha vardır ki, o da konuyu insanın tabiat ve alışkanlığı ile değerlendirenlerin görüşüdür. Yani Kur'an'ın kıraatini sūr'atli

114] bkz. Gazâlî, İhyâ, I, 289

115] bkz. Ali Ünal, Kur'an'da Temel Kavramlar, 71

116] İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdül-Meâd, I, 88

117] Buhârî, Sahîh, VI, 109 vd

118] İbn Kayyim, Zâdül-Meâd, I, 89

119] İbn Kayyim, Zâdül-Meâd, I, 89

120] bkz. Şerhu Sahîhi't-Tirmizî, XI, 34

veya ağır şekilde okumaya alışmış olan kimseler, alıştıkları şekilde okumalarıdır.¹²¹

Kur'an-ı Kerim'de "r-t-l" kökü dört defa ve hepsi de "tef'il" ölçüsünde geçmektedir. İkisi Furkan sûresi, 4. âyetinde "ve rattili'l-Kur'âne tertilen" şekillerinde geçmektedir. Furkan, 32'de, inkâr edenlerin Hz. Peygamber'e, Tevrat ve İncil'de olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim'in de parça parça değil de, hepsinin birden indirilmesi gerektiği yolundaki sözlerini anlatan âyetin devamında "Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk" ¹²² ifâdesinde, Kur'an'ın parça parça indirilmesinin sebep ve hikmetleri anlatılmakta, Müzzemmil, 4.'de de, daha önce açıkladığımız gibi, Kur'an'ın tertil ile; açık açık, tane tane okunması istenmektedir.¹²³ Bu Kur'an ifâdelerinden anlaşıldığına göre, "tertîl" kavramı hem Kur'an'ı kalbe iyice yerleştirmek amacıyla bölümlere ayırmak, açıklamak,¹²⁴ hem de onun mânâsını düşünmek, anlamak ve yaşamak amacına yönelik olarak ağır ağır, dura dura okumak anlamlarını ifâde etmektedir.¹²⁵

Tertîl, Kıraet'in bir şeklidir. 'Ra-Te-Le' fiilinden 'tef'il' babında masdardır. 'Bir şeyi doğru yapmak, dosdoğru düzenlemek, kusursuz bir düzen içinde, açık açık hakkını vererek açıklamak demektir. Aralarında pek az açık bulunan ve gâyet düzgün görülen ön dişlere 'sağr retl denir.¹²⁶ Yani, 'tertîl', 'şeyleri aralarında az bir açıklıkla oldukça düzgün bir şekilde düzene koymak' anlamını taşımaktadır. Kur'an'ın okunuşuyla ügili olarak, 'kelimeleri ağızdan kolaylıkla ve düzgünce çıkarmak' anlamını verir.¹²⁷ Allah, "Kur'an'ı tam bir tertîl üzere oku" ¹²⁸ buyurmaktadır. Bu, Kur'an'ı anlamını düşünerek, harflerin çıkış yerlerine ve tecvide dikkat ederek, anlama göre sesi yükseltip alçaltarak, bir hadiste belirtildiği gibi, hitap ifade eden yerlerde karşıdakine hitap eder bir ses tonu vererek, durulacak yerlerde durup geçilecek yerlerde geçerek, ağır ağır ve Kur'an'ın gerçek amacını hem duyup, hem de dinleyenlere duyurarak okumak demektir.

121] geniş bilgi için bkz. İsmail Karaçam, Kur'an-ı Kerim'in Fazîletleri ve Okunma Kâideleri, 189-191

122] 25/Furkan, 32

123] 73/Müzzemmil, 4

124] bkz. Sâbûnî, Safvetü't-Tefâsir, II/573

125] Bkz. Sâbûnî, III/728; Erdoğan Pazarbaşı, Şamil İslâm Ansiklopedisi

126] Hak Dini Kur'an Dili, VIII, 5426

127] İbn Kuteybe, a.g.e. 262

128] 73/Müzzemmil, 4

Kur'an'ı Nasıl Okumalı, Nasıl Anlamalıyız?

Kur'an'ı Anlamak Farzdır; Kur'an, Anlaşılması Zor Bir Kitap Değildir

Allah'ın insanlığa sunduğu en son ve mütekâmil din olan islâm'ın ana kaynağı Kur'an'ın önündeki en büyük engel, onun ortalama insanlar tarafından anlaşılması zor hatta imkânsız bir kitap olduğu tarzındaki “zan”dır. Maalesef bugün, müslümanlar arasında doğrudan Kur'an'la muhatap olmanın günah olduğu, Kur'an meâli ya da tefsirini okumanın mahzurlu olduğu, daha-sı Kur'an'ı kendi başına okuyanın sapıtacağı veya küfre düşeceği tarzındaki kanaatler-kasıtlı ya da kasıtsız olarak-hayli yaygınlaştırılmış bulunuyor. Bu yüzdendir ki, günümüz müslümanı ile inandığı dinin esasını açıklayan Kitab-ı Mübin arasına konulan kalın duvarlar bir türlü aşılamamaktadır. Kur'an'ı bir temele dayanmayan birçok sözde dinî, mezhebî, tasavvufî yaklaşım, bâtil anlayış ve hurâfenin müslümanlar arasında bu denli yaygınlaşmasının biricik nedeni, Kur'an'dan kopuk olmak, Kur'anî kültüre sahip olmamak ve Kur'anî bakış açısından yoksun bulunmaktır.

Kur'an, ısrarla kendisinin Allah katından bütün insanlar ve inananlar için rehber, yol gösterici, **uyarıcı, açıklayıcı, kolaylaştırılmış bir kitap** olarak, bir rahmet olarak gönderildiğini hatırlatır dururken; O'nun **zorlaştırılmış, kapalı, şifrelerle dolu** veya **sadece uzmanların çözüp anlayabileceği bir kitap olduğunu söylemek**, gaflet değilse ihânettir. Kur'an'ın kapağını açıp da birkaç sayfa okuyan bir müslüman, Allah'ın kitabının ne kadar kolay anlaşılır, ne kadar cezbedici ve ne kadar kuşatıcı bir kitap olduğunu hemen farkedecektir. Kur'an'ın Arapça'dan herhangi bir dile yapılan çeviri ya da meâlindeki kapalılık, hata, dil yanlışları veya isabetsizlikler, Kur'an'ı okumamanın veya O'nu anlamaya çalışmamanın mâzereti olamaz. Üstelik, meâl, tercüme veya tefsirlerdeki- bir yerde doğal karşılanması gereken- beşerî hatalarda, öyle sanıldığı kadar büyük ve düzeltilemez yanlışlar değildir. Kaldı ki, bu engelleri aşmak da yine Kur'an'la doğrudan muhatap olması gereken müslümana düşmektedir. Ancak, görünen o ki, müslümanlar arasında yaygınlaştırılan anlayış, bu tür meâl ya da terceme yanlışlarına karşı ihtiyatlı olmak değil, tam tersine şudur: “Sakin ha, doğrudan Kur'an'la muhatap olmayın; onu her önüne gelen anlamamaz; binâenaleyh, onu anlamak için mutlaka bir aracıya başvurmak zorundasınız.” İşte Kur'an'la müslüman arasındaki en büyük engel budur ve kafalardaki bu betonlaşmış zihniyeti yıkmadan da müslümanların iflah olması mümkün değildir. İslâm dünyasının ve Türkiye müslümanlarının içinde bulundukları düşünce tembelliği,

zihin kirliliği, karamsarlık, üretimsizlik, bağnazlık, kısırlık, parçalanmışlık, rezalet ve sefalet bu granitleşmiş zihniyetin bir sonucu olarak "Kur'an'ın terkedilmiş bırakılmasından" kaynaklanmaktadır.

Kur'an'ın kapalı, muğlak, ne dediği anlaşılmayan ya da aracı-sız anlaşılması mümkün olmayan bir kitap olması Allah'ın sünneti-ne ve adaletine ters düşer.

Bir kere îslâm, Allah ile insanlar arasındaki bütün put, vesen, ilâh, sihirbaz, cibt, rahip vs. türünden ne kadar aracı ve vasita varsa hepsini ortadan kaldırmak için gelmiştir. Allah, kendisi ile kulu arasında hiçbir engeli kabul etmez.

"Dikkat edin! Katıksız din yalnızca Allah'a aittir. O'ndan başka veliler edinenler, "Biz bunlara bizi Allah'a daha fazla yaklaştırsınlar diye ibâdet ediyoruz" derler. Doğrusu Allah, hiçbir yalancı kâfiri doğru yola iletmez." ¹²⁹

Bu yüzdendir ki Allah, yüce kitabında doğrudan "insanlara" ve "inanana" hitab eder; uzmanlara, aracılar veya din adamları sınıfına değil. Kur'an sayfalarını şöyle bir karıştıran herkes, bu gerçeği kolayca farkedebilir. Bu gerçek, hiçbir zaman, bir başkasının bilgi, tecrübe ve araştırmalarından yararlanmamak anlamına gelmez. Ancak, tekrar hatırlatalım ki, Kur'an'ın doğrudan muhatabı birey olarak insandır.

İkincisi; Allah âdildir ve asla kullarına zulmetmek istemez. Dolayısıyla, Kur'an'ın bizim anlayış seviyemizin üzerinde, ağır ve kavranılması güç bir kitap olduğunu söylemek, hâşâ Allah'a zulüm izafe etmek olur. Bu tür iddialarda bulunanların şu Kur'an beyanlarından habersiz oldukları âşikârdır:

"Allah kimseye gücünü aşan bir sorumluluk yüklemeyiz." ¹³⁰"Allah sizi zorlamak istemez; Allah sizi arıtıp üzerinize olan nimetini tamamlamak ister ki, şükdesiniz." ¹³¹"Tâ, Sin. Bunlar, Kur'an'ın ve apaçık olan kitab'ın âyetleridir." ¹³²"O,size Kitab'ı açıklamış olarak indirmiştir." ¹³³"Allah, dinde sizin için bir zorluk kılmamıştır." ¹³⁴

Üçüncü olarak, insanları dünya ve âhiret mutluluğuna

129] 39/Zümer, 3

130] 2/Bakara, 285

131] 5/Mâide, 6

132] 27/Neml, 1

133] 6/En'am, 114

134] 22/Hacc, 78

kavuşturmak, onların yanlışlara düşmesini önleyip iyi ve güzel davranışlarda bulunmasını sağlamak, insan ve toplum hayatını a'dan z'ye düzenlemek amacıyla gönderilmiş olan bir dinin her-kesçe "anlaşılabilir" ve "kavranabilir" ilkeler ve kurallar ortaya koyması, tabiatının gereğidir. Kur'an, insanları irşat ve uyarmak için geldiğine göre, mesajı ve içeriği kapalı, anlaşılmaz ve soyut olamaz.

Kur'an'ı Nasıl Okumalıyız?

Kur'an'ı nasıl okumak, onunla nasıl ilişki kurmak gerektiğine dair çok sayıda âyet vardır. Bu âyetlerde bir hidâyet kitabı olan Kur'an'ı özüne ve amaçlarına uygun olarak okumanın yolları gösterilmiştir. Söz konusu yollar, aynı zamanda onun tefsirinin de yöntemine ilişkin köşe taşlarını da belirleyecek bir yeterliliktedir. Kullarına karşı engin bir rahmet kaynağı olan Rabbimiz mehame-tinin bir tezahürü olarak indirdiği Kur'an'da yorumlama kılavuzu yerine geçecek köşe taşları mesabesindeki ilkeleri de beyan etmiş-tir. Bize düşen, arınmak ve arındırmak, vahiyle yenilenmek yenile-mek için kılavuza uygun düşecek tutumlar içerisine girebilmektir.

Kur'an'da Nâsih ve Mensuh Var mıdır?

Nesh, bir şeyi yerinden yok etmek mânâsındadır. Bir şeyin yeri-ne başkasını yerleştirmek demektir. Güneş gölgeyi nesh etti, onun yerine geçti. İhtiyarlık gençliği nesh etti de aynı manaya gelir.

Neshin şer'î istilâh olarak mânâsı, herhangi bir hükmün hilâfına diğer bir delilin o hükmü kaldırması veya değiştirmesidir. Nâsih, hükmü kaldıran; mensuh, hükmü kalkan âyettir.

Kur'an'da nâsih ve mensûh var mıdır, yok mudur; çok mühim bir bahistir. Biz burada bu bahsi aydınlatmak istiyoruz.

Her şeyden evvel şu noktayı belirtmek isteriz ki, Kur'an'ı Kerim'den herhangi bir âyetin neshedilmiş olduğuna dair bir tek hadis-î şerîf rivâyet edilmemektedir.

Hz. Peygamber, böyle bir şeyden bahsetmediğine göre, bu-nun nereden çıkmış olduğunu anlamak çok kolaydır. Demek ki, Asr-ı Saâdet'ten sonra, birbirini tutmadığı görülen iki âyet kar-şısında kalanlar, bunlardan birinin diğerini neshetmiş olduğunu sanmışlardır. Halbuki Kur'an'ı Kerîm, nasıl tefsir edilmesi gerek-tiğini anlatan kaideleri beyan ederken bütün kitapta birbirine uymayan, birbirini tutmayan iki âyet bulunmadığını belirtmiştir. Diğer bir âyet-i kerîmede, Kur'an'ın âyetleri arasında hiçbir ayrılık

bulunmadığını anlatarak, "...Bu Kur'an Allah'tan gayrisi tarafından olsaydı, elbetteki, içinde birçok ayrılıklar ve âhenksizlikler bulacaklardı." ¹³⁵ diyor. Madem ki Kur'an içinde hiçbir ayrılık, hiçbir âhenksizlik yoktur, nâsih ve mensûh'un da bulunmaması icab eder. Çünkü, nâsih ve mensûhun temeli, âyetler arasında uygunsuzluklar bulmaktır. Çünkü, nâsih ve mensuhun temeli, âyetler arasında uygunsuzluklar bulmaktır.

Nesih meselesini Kur'an'a dayamak isteyenler, Bakara sûresi 106. âyetini delil olarak sunmuşlardır. "Biz bir âyeti nesheder, yahut unutturursak, ondan daha hayırlısını yahut eşini getiririz."

Bu âyetin, daha önceki şeriatlerin neshinden bahsettiği son derece âşikârdır. Çünkü nesihten başka "insâ"dan, yani unutturulan âyetlerden bahsediyor. Bu ise Kur'an'a uymaz; Bilakis Kur'an'ın saklanmış ve korunmuş olduğu bildirmekten başka A'lâ sûresinde Hz. Peygamber'e "Biz sana Kur'an'ı okutacağız ve sen asla unutmayacaksın" deniliyor. Esasen Kur'an'ı Kerim'in âyetleri vahy oldukça hemen yazıldığı için, onun unutulmasına imkân yoktur. Buna mukabil, İslâm'dan önceki dinlerden ve şeriatlerden mühim kısımların unutulmuş olduğu şüphe götürmez. Onun için Kur'an, bu âyetle, daha önce gönderilen şeriatlerin neshedilmiş, fakat ondan daha hayırlısının İslâm dini ile gönderilmiş olduğunu bildirmektedir.

Elhasıl, Kur'an'ı Kerim kendi âyetlerinden bazılarının neshedilmiş olduğuna dair vûcda getirilen nazariyeleri doğrulayacak hiçbir âyeti ihtivâ etmemektedir.

A-Yöntemin Temel İlkelerini Kur'an'dan Çıkarak Okumalıyız

Yönteme dair Kur'an'da geçen iki temel kavramdan söz edeceğiz. Şüphesiz tefsir usûlüne ilişkin olarak ilâhî kelâmın dile getirdiği çok sayıda kelime ve kavramdan bahsetmek mümkündür. Diğerlerinin bu ikisi etrafında dönmesinden dolayı, onlara uzun uzadıya değerlendirmeyeceğiz, Kur'an'ı Kur'an ile tefsirde belki de en belirleyici rol üstlenen iki kavramdan söz etmek mümkündür: Muhkem, müteşâbih ve buna bağımlı olarak anlaşılması gereken te'vil kavramı.

135] 4/Nisâ, 82

B- Kur'an'ı, Tefsir Usûlü'nün Anahtar Terimlerini Bilerek Okumalıyız

Muhkem – Müteşâbih Meselesi

Bu meseleyle ilgili anahtar âyet-i kerime şudur: "Sana Kitab'ı indiren O'dur. O'nda kitabın anası/temeli olan muhkem âyetler vardır. Diğerleri de müteşâbih âyetlerdir. Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve bunları kendilerine göre yorumlamak için ilâhî kelâmın müteşâbih âyetlerinin peşine düşerler. Oysa Allah'tan başka kimse onun tevilini/kesin anlamını bilemez. İlimde derinleşenler ise, "Biz ona inandık; (ilâhî kelâmın) tümü Rabbi-mizdendir." derler. Bunları ancak temiz akıl sahipleri düşünür ve anarlar."¹³⁶

Muhkem, açık olup mânâsının anlaşılması için bir başka şeye ihtiyaç göstermeyen, kendi başına kolayca anlaşılabilen âyetlerdir. Müteşâbih ise, mânâsı kapalı olan, doğrudan doğruya lafzından ne murad edildiği anlaşılmayıp başka bir âyetle tefsir edilen, birbirine benzer çeşitli anlamlara gelebilen âyetlerdir.

Muhkem âyetler, farzları, emir ve nehiyleri, helal ve haramı, vaad ve va'di açıklayan âyetlerdir. Müteşâbih âyetler ise, bunların dışında birbirlerini tasdik eden âyetler ile kıssa ve darbı meselleri ihtivâ eden âyetlerdir.

Şatıbî, müteşâbih unsurların Kur'an'da çok az olduğunu söyler ve buna delil olarak da yukarıdaki âyeti gösterir. Âyette geçen "onda ümmü'l kitab olan muhkem âyetler vardır." ifadesinden, muhkemlerin büyük çoğunlukta olduğu sonucunu çıkarır. "Ümmü'l Kitab," kitabın anası demektir; bir şeyin anası ise o şeyin büyük çoğunluğunu ve tamamına yakın kısmını teşkil eder. Ümmü, aynı zamanda asıl, esas manalarına da gelir.

Kur'an sadece insanlar arasında meydana gelen anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve onların problemlerine çözüm getirmek için gelmiştir. Müşkil ve açık seçik olmayan bir şey, sadece yeni açmazlara ve şaşkınlıklara sebep olur ve asla hidâyet ve beyan özelliği taşımaz. Oysa ki şeriat, ancak bir beyan ve hidâyettir. Dolayısıyla bu da, müteşâbihin çok olmadığına bir delili olur. Öyle ki, eğer bizzat nass (delili), şeriatta müteşâbih unsurların bulundurduğunu göstermeseydi, müteşâbihlikten söz etmeye imkân bile olmayacaktı. Ancak, nass ile varlığı bildirilen bu müteşâbih unsurlar, mükellefe (sorumluya) iman ve tasdik ötesinde bir hüküm

136] 3/Âl-i İmrân, 7

getirmemektedir ve bu durum gâyet açıktır.

Muhkem: Kur'an'ın muhkem oluşu her şeyden onun korunmuşluğu ve tahkim kılınışı ile alakalıdır. Rabbimiz mesajını cin ve insan şeytanlarından hem indiriliş sürecinde hem de daha sonra korumuştur. Muhkemdir Kur'an. Çünkü hükümleri sağlamlaştırılmıştır; yerinde sökülüp atılması imkânsız kayalar gibidir. İlâhî ahkâmın yerinden edilmesi, özüne müdahale edilmesi soyut ve somut güçlerin başarabileceği bir iş değildir.

Rabbimiz âyetlerindeki mesajını beşerin elinde oyuncak olmaktan, her türlü tasavvurun meşrulaştıncı aracı olmaktan korumuştur. Bu nedenle Kur'an, kendi bütünlüğünde göreceliğe, hakikatin birbiri ile çelişen çoğulculuğuna elvermeyecek bir mahiyet taşımaktadır. Kimi kötü niyetli insanların İlâhî mesajı emellerine alet etme gayreti göstermeleri, Kur'an ile değil ancak ve ancak Kur'an'a rağmen ve onun dışında olabilir. Kur'an tarihi boyunca -ki on dört asırdır mesajın bulandırılmasına yol açan iyi ve kötü niyetli saptırma gayretleri vardır- görülen bu türden çabalar, İlâhî vahyin özüne ilişkin hiçbir tesirde bulunamamıştır.

Tevhid mücadelesinin sapmasını önleyecek açıklıkta ilkeler koyan Yüce Rabbimiz, arınmak isteyenler için mesajını muhkem kılmıştır. Bu bağlamda Kur'an'ın tüm mesajı muhkemdir: "Elif-Lâm-Râ. (Bu) İlâhî bir kitaptır ki, âyetleri her şeyden bütünüyle haberdar olan hikmet sahibi Allah tarafından (kendi bütünlüğünde) muhkem kılınmış/birbiri ile izah edilerek açık ve anlaşılır kılınmış ve mufasssalen/ayrıca birbiriyle bağlantılı olarak etraflı bir biçimde dile getirilmiştir."¹³⁷ Kur'an'ın, her tür cin ve insan şeytanın "İslâmî mücâdeleyi saptırarak başarısını gölgeleme gayretlerini boşa çıkaracak evsafa oluşunu" vurgulayan diğer âyetler için bkz. 22/Hacc, 52; İlâhî vahyin göreceliğe elvermeyecek açıklıkta oluşunu vurgulayan âyet için bkz. 47/Muhammed, 20.

Müteşâbih: 'Ş-b-h' kök harflerinden türeyen bir ismi fail olan müteşâbih; kısaca aralarında tenakuz ve çelişki olmayan şeylerin bir biri ile benzeşen karakterde olması demektir. Kur'an'ın bütün sûrelerinde yer alan âyetleri mesajın özü itibariyle birbirine benzer; aralarında her hangi bir çelişki, uyumsuzluk yoktur. İlâhî vahiy, farklı konular üzerinden, farklı sahnelerde mesajını dillendirmiş olsa da tüm âyetleri arasında açık ve anlaşılır bir denkliliği esas almıştır. Bu nedenle tüm âyetler -muhkemler de dahil- müteşâbihtir. Müteşâbihin kapalı, muhkemin kapalı manalar ihtivâ ettiği önyargısı doğru değildir. Eğer müteşâbihler, mânâsı kapalı âyetlerden

137] 11/Hûd, 1

müteşekkil olsaydı, “tüyleri diken diken eden, kalpleri yatıştıran duyarlılığa” nasıl yol açacaktı?

“Allah sözlerin en güzelini, müteşâbihen/birbiri ile uyumlu, kendi içinde tutarlı, her türlü ifadesini çeşitli çeşitli biçimlerde tek-
rarlayan bir ilâhî kelâm şeklinde indirir. Rablerinden korkanların
ondan tüyleri ürperir; (fakat) sonunda Allah'ın rahmetini hatırla-
yınca kalpleri ve tenleri yumuşar, sakinleşir.”¹³⁸

Kur'an'ın mesajı itibariyle kendi bütünlüğü içinde ihtilafsız
-tertil ve tertip esasına göre- tutarlı, mesajı birbiri ile uyumlu ve
çelişkisiz bir kitap oluşunu vurgulayan diğer âyetler için bkz. 4/
Nisâ, 82 (ihtilafsız); 25/Furkan, 32 (Tertîlen/tertipli; tutarlı bir bü-
tün oluşturacak şekilde); 10/Yûnus, 37; 18/Kehf, 1; 32/Secde, 2; 39/
Zümer, 28; 98/Beyyine, 3 (Suhufun mutahhara/arı-duru, kirlilik
bulaşmamış); 80/Abese, 11-16 (mutahhar/arı-duru, kirlilik bu-
laşmamış).

Müteşâbihin Te'vili: Te'vil; bir şeyin gerçekleşme zamanı, âhiri,
nihai anlamı demektir. Tefsirde yorum anlamına gelen bu kelime
Kur'an-ı Kerim'de terim olarak müteşâbihle ilişkilendirilmiştir. 3/
Âl-i İmrân sûresi, 7. âyete göre, “müteşâbihin te'vilini/nihai an-
lamını Allah'tan başkası” bilemez. Müteşâbihin terim anlamını
izah ve te'vili bu bütünlük içinde kavramaya çalışmadan önce
âyeti okuyalım: “... ilâhî kelâmın özü (temeli) olan mukemler/açık
ve kesin hükümlü mesajlar ile müteşâbihleri/benzetmeler içeren
mesajlardan oluşan bu ilâhî kelâmı sana bahşeden O'dur. Fitne
çıkarmak/kalpleri hakikatten sapmaya meyilli olanlar, sırf kafaları
karıştıracak şeyler bulmak için ona (keyfi) anlamlar yüklemek için
müteşâbihleri gündeme getirirler. Oysa onların te'vül'ni Allah'tan
başkası bilemez. Bu yüzden bilgide derinleşenler şöyle derler: 'Biz
ona inanırız tümü (muhkemler de müteşâbihler de) Rabbimizin
katındandır. Derin kavrayış sahipleri dışında kimse bundan düşü-
nüp öğüt almaz.”¹³⁹

Bu âyette müteşâbih, gaybın/görünmez alemin bilgisinin in-
san zihnine kavratılması için yüksek teşbihlerle izah edilmesi bağ-
lamında geçmektedir. Müteşâbihin ilk bakışta öne çıkan; “ben-
zeşmek, birbirine uyumlu olmak” mânâsı, kavramsal bir mahiyet
kazanarak genişlemiştir. Böylece müteşâbihin terim anlamı şöyle
bir mahiyet kazanmış olmaktadır:

Müteşâbih; Yüce Allah'ın sınırlı kavrama yeteneğine sahip olan

138] 39/Zümer, 23

139] 3/Âl-i İmrân, 7

insanoğluna, görünmez âlemin bilgisini yüksek teşbihlerle beyan ettiği âyetlerdir. Eğitimde de kullanılan "bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta" yöntemi insanoğlunun sınırlı kavrama yeteneğini harekete geçirmek için neredeyse tek yoldur. Yani Allah'ın zatını tanıtan sıfatları, cennet, cehennem, melekler v.b. konular ancak teşbihlerle -müteşâbih olarak- beyan edilebilirdi. Gayb âleminin başka türlü de -mesela, soyuttan somuta, bilinmeyenden bilinene doğru- açıklanması, tanıtılması idrâk alanı sınırlı beşeri noksanlıklar taşıyan insanlara izah edilmesi mümkün de değildir.

Tanımdan da anlaşılacağı gibi, kapalılık müteşâbih âyetlerin Kur'an'î lafızlarında değil, yüksek benzetmelerle insan zihinine yaklaştırılmak istenen konuların sınırları aşan boyutundadır. Bir örnekle izah edecek olursak; cennet Rabbimizin teşbihlerle biz mü'minlere anlattığı akidevî bir konu olup, çok sayıda âyetten söz edilmiştir. Bu söz edişler müteşâbih/benzetmeli bir mahiyet taşımakta ve bizim kalplerimizde ilâhî kelâmın murad ettiği kadarı ile sınırlı bir inanç oluşturmaktadır. Öte yandan Ahiret hayatında bir mutluluk yurdu olarak mü'minlere va'dedilen cennetin bilgisi Kur'an'da anılanlarla sınırlı değildir. Fakat insan olarak dünyada kavrayabileceklerimiz de bize anlatılanlarla sınırlıdır.

Şimdi bu durumda bize anlatılanların ardına düşmek boşuna bir çaba olmaktadır. İşte gözün kulağın ve kalbin sorumlu olduğu bu boş çaba içerisine düşenler müteşâbih'in te'vilini araştırmaya kalkmakla suçlanmaktadırlar. Müteşâbih'in te'vilinin peşine düşenlerin ise, "halis niyet taşımayan fitneciler" olduğu beyan edilmiştir.

C- Amacına Uygun Olarak Okumalısınız

İlâhî mesajın temel amcacı, "muttakileri hidâyete erdirmek"tir. Rabbani bir tebyin olan Kur'an, kalbini hak söz ile arınmaya açık tutan ve kendine alçak gönüllü olmayı ahlâk edinen kimseler için hidâyet kaynağıdır. Yoksa O, her insanın sadrına şifa verecek değildir. Bu nedenle Kur'an'ı her okuma ve anlama çabası hidâyetle sonuçlanımayabilir. Bunda şaşılacak bir şey yoktur.

Kur'an ile kimlerin hidâyete erebileceğini aşağıdaki birkaç âyetin mealinden okuyalım: "(Şu) söylenen her sözü (dikkatle) dinleyen ve onların en güzeline uyan (kullarım)a (müjdeler vardır, çünkü) onlar Allah'ın hidâyetine mazhar olmuşlardır ve onlar gerçekten) akıl iz'an sahipleridir." ¹⁴⁰

“Kur'an insanoğluna bir rehber (hüden), bu rehberliğin apa-
çık bir delili (beyyine) ve doğruyu yanlıştan ayırt edici bir ölçü
(furkan) olarak (ilk defa) bu Ramazan Ayı'nda indirilmiştir...”.¹⁴¹
Kur'an'ın bir hidâyet kitabı olduğunu ve “ancak takvâ sahipleri
için rehber olabileceği” ısrarla vurgulayan çok sayıda âyet vardır,
bunlardan bazıları için bkz. 2/Bakara, 1 -3; 3/Âl-i İmran, 101; 6/
En'âm, 104; 7/A'râf, 203; 10/Yûnus, 107; 16/Nahl, 104; 17/İsrâ, 9;
45/Câsiye, 29-30 vd.

Kur'an'ın temel amacı, insanları hidâyete sevk etmektir. Bu
nedenle onun bir hidâyet kitabı olduğunu unutarak okumak, in-
sanı yanıltıcı sonuçların handikaplarına düşürecektir. Mesela, onu
bilimsel gelişmeler hakkında bilgi vermek zorunluluğu ile karşı
karşıya bırakmak, Kur'an'ın hidâyet kitabı olduğunu unutmak de-
mektir. Geçmişte bu tür bir yanılgı ile Kur'an'a yaklaşanlar, dünya-
nın düz olduğunu ve dönmediğini ilâhî kelâma onaylatmak gibi
bir handikapa düşmekten kendilerini kurtaramamışlardır.

Tefsir'deki yetkinliğinden kuşku duymadığımız Fahrüddin
Razi, 27/Neml, sûresi 61. âyette geçen “yeri sizin döşek kıldık”
şeklindeki nimet vurgusunu, dönemin bilimsel anlayışını belirle-
yici kılarak tefsir edince ortaya bugün için gülünüp geçilecek bir
yorum çıkmıştır. Razi döşek meselinin çağrışımlarını, yeryüzünün
küre şeklinde olduğunu ama dönmediğini -sakin olduğunu- ispat-
lamak için kullanarak şöyle demiştir: “Eğer hareketli olsaydı, mut-
lak mânâda o yeryüzü bizim için bir döşek olmazdı. Çünkü yük-
sekten atlayan bir kimsenin bu durumda yer yüzüne düşmemesi
gerekirdi. Zira yeryüzü kayıp gitmektedir. Bu insan da boşlukta
kalmaktadır.”.¹⁴²

“Döşek meseli” aslında Yüce Allah'ın insanoğluna nimetlerini
hatırlatmaktan ibarettir. Bu ve benzer âyetlerin mesajının amacı
dışında yorumlanması son derece yanlıştır. Şükür gerektiren bir
çok ilâhî lutfun hatırlatıldığı diğer âyetlerin mesajı gibi bu da ken-
di gâyesi ve bütünlüğü -bağlamı- içinde tefsir edilmelidir. Bu se-
beple, yeryüzünün beşiğe benzetildiği 43/Zuhuruf sûresi, 10. âyeti
de aynı şekilde “dünyanın hareketli olduğuna, döndüğüne kanıt
olarak kullanılmamalıdır. Çünkü “bilim”in verileri her zaman için
“yanlışlanabilir” tartışılabilir, hipotetik materyaller ihtivâ etme ka-
biliyetini haizdir. Bundan daha fazla değer vermek, Kur'an'ı ikincil
kaynak durumuna düşürür; bilimi birincil-belirleyici, etkin kaynak

141] 2/Bakara, 185

142] Fahrüddin er-Râzî, Tefsir-i Kebir Mefatihü'l-Gayb, Ankara, 1988, cilt: 2, s.
113-114

mesabesine çıkarır. Ki, bu durumda İlâhî olanın beşeri olan tarafından kuşatılması, belirlenmesi durumu ortaya çıkar.

Böyle bir yanılgı ile günümüzde Kur'an'ı tefsir etmeye kalanlar da abesle iştigal anlamına gelecek uğraşlar içine girebilmişlerdir. Nasıl dünyanın düz oluşuna ilişkin hakim bir yargıyı, Kur'an'dan delillendirmeye kalkmak yanlışsa, hipotetik-zanni yargılar içeren ve her zaman "yanlışlanabilir" bir mahiyet taşıyan kimi moda düşünce ve kanaatleri -meselâ dünyanın döndüğü ve yuvarlak olduğu gibi- İlâhî vahye onaylatmaya çalışmak da yanlıştır.

Bu tür yanlışları Kur'an'ı bilimsel yorumlama kaygısı güden "modern bâtinîler" çokça yapmaktadırlar. Örneğin, cehennem bir bölümü ve sıfatı olan "sekar"a, bilgisayar diyecek kadar modern bilim karşısında kompleksli hareket eden bazı yorumcuların düştüğü durum, en az dünyanın düz olduğunu söyleyenlerinki kadar traji-komik bir vehâmet düzeyini imlemektedir.¹⁴³

Yahut da İlâhî kelâmın amaçları arasında yer almayan "insanlığın aya gidebilme imkânı" hakkında Kur'an'ı konuşturmaya kalanlar, zorla kendisinden bilgi devşirmeye çalışmakla nevalarını Yüce Allah'a onaylatmaya çalışarak aslında zanni olanla yakînî olanı kuşatma altına almak gibi abes bir görev üstlenmiş olmaktadır. Kısacası, ona olmayan anlamlar yüklemek veya gâyesi dışında bilgiler sağlamak maksadı ile okumak son derece yanıltıcı sonuçlara yol açacaktır. Bu da Kur'an'ın moda bir akımın, bir felsefi görüşün, bir ideolojinin yedeği, onaylayıcısı durumuna indirgemek mânâsına gelecektir. İşin vehameti ve traji-komikliği ise, aradan zaman geçmesi ile anlaşılacaktır. Orta çağda Katolik Kilisesi'nin bu ikrah ile dayattığı, "dünyanın düz ve kainatın merkezi olduğu" inancı bugün ne kadar komik karşılanmakta ise, hipotetik/bilimsel bir dille ifade edilmesi gereken rnode bir düşüncenin dînî bir ifade ile itikad haline getirilmesi gelecekte o kadar komik karşılanabilecektir.

Her zaman yanlışlanabilir doğrular içeren bilimsel konuların dînî ifadeler aracılığıyla kutsanmaya çalışılması veya mü'minlerde varolan kompleksleri giderme gâyesi ile Kur'an'ın enstrümantal/araç durumuna düşürülmesi son derece yanlıştır. Çünkü bir hidâyet kitabı olan Kur'an'ın hipotetik bilgiler verme gâyesi yoktur. İlâhî kelâmın gâyesi; Allah'ın mütevazî, arınmak isteyen kullarına yol göstermektir.

[143] Y. N. Öztürk, Kur'an'daki İslâm, İstanbul, 1993, s. 21

Özetle, Kur'an'ın amacı; ona gönül veren mü'minler için, insanların etkilerine açık olan itikadî ve amelî alanları sürekli yeniden onarmayı öğreten hükümler va'z etmektir. Buna ek olarak yeryüzünde adaleti ikame etme görevini icra ederken karşılaşılan sorunlara 'Ahiretin önceliği ilkesi'nden hareketle çözümler bulmayı mü'minlere öğretmektir.

1-Allah'ın Adı ile ve Arınmak İçin Okumalıyız

a) Besmele ile Başlamak Farzdır: Kendi yaşamının farkında olup, kaderini tayinde söz sahibi kılınmış bir varlık olan insanoğlu bilinçli olduğu oranda beşeri zaaflarından arınabilmektedir. Bu nedenle eylemlerini bir alışkanlık eseri değil de belli bir şuurla yapması insanların tekamülü için elzemdir. İlâhî vahyi önyargılardan arınarak okumak gerekir. Salt "Allah'ın adı ile" O'nun rızasını kazanmak maksadı ile girilen çabalar, mesajın doğru kavranmasında başarılı olabilecek bir mahiyet taşımaktadır. Zaten Allah'ın adı ile başlamayan, ilâhî vahyin ölçüleri anlaşılmıyarak hiçbir fikri arınma ve hiçbir amel İslâmîlik vasfını hak edemez. Değil mi ki ilâhî vahiy, ilk hitabını "Yaratan Rabbânin adı ile oku!" şeklinde yapmıştır? Öyleyse O'nun adı ile başlama bilinci taşımayan hiçbir fehmi-fıkhi ve eylemlilik çabası Rabbânî rızâyâ ulaşamayacaktır.

Övülmeye değer bulunan bu bilinçlilik hali, ilâhî vahyin ilk hitabında şöyle dillendirilmiştir: "Oku! insanı bir alaktan Yaratan Rabbinin adı ile oku! Çünkü Rabbin sonsuz kerem sahibidir." ¹⁴⁴

Allah'ın adı ile okumak, O'nun rızasını ve memnuniyetini arzularak mücadeleyi biçimlendirmek anlamına da gelmektedir. Bu noktada Kur'an okumaları eğer şer odaklarını memnun etmeyi amaçla" yarak yapılıyorsa, ilâhî rızadan hiçbir iz taşımayan sonuçların hası olmasına engel olmak mümkün olmayacaktır. Bu nedenle aşağıdaki âyette beyan edildiği üzere, niyetin halis olması gerekmektedir; Allah'ın adını yüceltmeyi amaçlamayan okuma hiçbir şekilde ilâhî vahyin bütüncül mesajını doğru takdir edemeyecektir: "Ama (hem gece hem de gündüz) Rabbinin adını an! Ve bütün varlığıyla kendini O'na ada!" ¹⁴⁵

Önyargılardan arınarak, Allah'ın rızasını kazanmak için Kur'an'ı okumak, istiâze ile şeytani olan her tür güç odaklarından ilâhî vahyin esenliğine sığınarak mümkündür. Hem şeytani güçleri hem de Rabbi memnun etme amacı taşıyan Kur'an okumaları, yarım gönüllü münafıkların işidir. Günümüzde bu tür münafıklar,

144] 96/Alak, 1-3

145] 73/Müzzemmil, 8

Kur'an'ın aslına nüfuz edemedikleri için mânâsında, meal ve tefsirinde reform yapma, ilâhî vahyin te'vili ile tahrif yapmaya yönelmektedirler. Çünkü onlar her işlerinde olduğu gibi vahyi te'vil etmede de Allah'a istiâze'de bulunmamakta, tâğutlara sığınmaktadır. Oysa sığınmaya değer tek güç Allah'tır: "Şimdi Kur'an okuyacağın zaman, hemen o kovulmuş şeytandan istiâze yap: Allah'a sığın (Eûzü-Besmele çek). Gerçekte onun İmana erişenlerin ve Rablerine güven bağlamış olanların üzerinde bir nüfuzu/etkisi yoktur. Onun yalnızca kendisini izlemeye istekli olanlar üzerinde ve bir de ona tanrısal nitelikler yakıştıranlar üzerinde etkisi vardır." ¹⁴⁶

Kur'an'ı Her TürLü Vesvese ve Önyargıdan Arınarak Sırf Allah için Okumak: Kur'an'ın ilk cümlesi "Oku" emriyle başlar; ancak, şöyle devam eder; "Yaratan Rabbinin adıyla..." ¹⁴⁷Yani besmele ile... Allah adına, O'nun rızasını kazanmak için, O'nun lütfu ve keremi ile, O'nun yardımı ve inâyetiyle, O'nun koruması ve gözetimi altında...

Buna ilâveten, Kur'an okurken şeytan iğvâsı ve vesvesesinden Allah'a sığınmak gerekir; "Kur'an okumak istediğin zaman kovulmuş şeytandan Allah'a sığın." ¹⁴⁸

Kafası ve gönlü şeytani vesveselerle dopdolu ve karmakarışık hale gelmiş, günahkâr, kibirli ve nefsinin esiri olmuş kimseler Kur'an'ın mânâlarını anlamakta güçlük çekerler, hatta anlamazlar. Kalb, şeytani vesveselerden, dünyevi düşünce ve endişelerden kurtulduğu nisbette Kur'an'ı anlamak kolaylaşır. ¹⁴⁹

Kur'an'a yönelirken kurtulmamız gereken tek şey, şeytani vesvese ve iğvâlar değildir. Kafamızdaki betonlaşmış önyargılardan ve kalıplaşmış sabit fikirlerinden de kurtulmak zorundayız. Bu tür beşerî zaafların cenderesinden kurtulup en azından özgür bir kafa ile Kur'an'a yaklaşma arzusu taşımadan, onu okuyup anlamayı amaçlayan bir gönül hazırlığı yapmadan bir kitabın kendine özgü engin ve parlak niteliklerini kavramak mümkün olmaz.

2) Tâğutları İnkâr Ederek Okumalıyız

"Günümüzde birtakım çevrelerin sistemlerin düzenlerin onayını alabilmek için veya zâlimlerden "aferin" alabilmek için, ya da özgüvenden yoksun kompleksli kişiliğini doyurmada dünyayı

^{146]} 16/Nahl, 98-100

^{147]} 96/Alak,1

^{148]} 16/Nahl, 98

^{149]} İhya, 1/807

ahirete tercih eden bir ahlâkı tercih ettiği için Kur'an'ı yorumlamaya kalkan Samiriler vardır. Böyle kimselerin Kur'an'ı doğru anlama ve doğru tebliğ etmeleri mümkün değildir. Çünkü Onlar Kur'an'ı Allah'ın adı ile değil tâğütun adı ile okumakta, yorumlamakta, hatta tefsirleri ile tahrif etmeye kalkmaktadırlar.

Tâğuttan yardım dilemek için, zâlimlerin rızasını elde etmek için Kur'an'a yapılan tüm müracaatlar telafisi imkânsız yanlışlara yol açacak, ilâhî mesajın bir kısmının ya neshi/hükmünün ortadan kaldırılmak istenmesi ile ya da müstekbirlerin hatırı için tahrif edilmesi sonuçlanacaktır. İslâmî bir dâva, tâğutlardan müdâhane/yağcılık ve ilkesizlik yaparak onların gönüllerini alma anlamına gelecek hiçbir yardım almamalı, ilâhî mesajı da onların gözlüğü ile okuyup yorumlamaya kalkmamalıdır. "Saray uleması" diye geçmişte ünlene Samiri kılıkli bir takım "dîn!" uzmanlarının Allah'ın bizim için seçip râzı olduğu İslâm'ı zâlimlerin hizmetlerine sunabilmek için çeşitli çabalar içerisinde oldukları tarih boyunca vaki olmuştur. Böyle kimselerin varlığı fitne/sınama vesilesi olarak, Kıyamet'e kadar da devam edecektir.

Furkanın/doğru ile yanlış ayırdetmenin ölçülerini lütfeden ilâhî kelâm, zâlimlerin yanlışlarını onaylama, fasıkların günahlarına fetva çıkarma aracına indirgendiğinde tabii ki, sonuçta Kur'an anlaşılamayacaktır. Çünkü Kur'an, sadece kalplerini arınmaya açık tutan, mütevazı, Rablerine karşı sorumluluk bilinci taşıyan kimseler için bir hidâyet kaynağıdır. Muttakiler için Kur'an'ın genel mesajı Arapça bilmeseler de meal, tefsir okumasalar da, ilkesel ve amelî yol göstericiliğe ilâhî rızayı kazanmaya elverecek açıklıktadır. Çünkü yeryüzünde her zaman İslâm'ı yaşayan sünnet ile hayatına hakim kılmış bir zümre mutlaka var olmuş, Kıyamet'e kadar da var olmaya devam edecektir.

Tâğutu inkâr etmeden iman etmek nasıl mümkün değilse, tâğüt adına Kur'an'a başvurmak da fehmi-fıkh çabalarında istenmeyen neticelerin hasıl olmasına yol açacaktır. Aslında Kur'an, bütün boyutları ile açık ve anlaşılır bir mahiyet taşımaktadır. Fakat asıl sorun, müstağnilerin, müstekbirlerin, zâlimlerin kısaca arınmak değil saptırmak için pazarlıklı bir şekilde Kur'an'ın açacağı kapıların önünde bekleyen kötü niyetli kimselerden ve onlara içerden izinsiz yardım yapmaya kalkan işbirlikçilerin "Allah'ın adı ile" olmayan çabalarından kaynaklanmaktadır.

Tâğutların râzı olduğu bir mücadele nasıl İslâmîlik vasıflarından uzak ise, ilâhî rızayı elde etmede bulanık niyetler taşıyan her okuma da Kur'an'ı yanlış anlamaktan, yanlış yerlerde araçlaştırmaktan

asla kurtulamayacaktır. Rabbimiz çok sayıda âyetle bu tehlikeye dikkat çekerek loyalist/bağımlı, yamalıkçı, eklelemeci, entegrist kişilerin muhtemel saptırmalarına karşı bizleri uyarmakta, mücadelenin ' tagutu inkâr"la başlaması gerektiğini beyan etmektedir: "O halde tâğuta/şeytani güç ve düzenlere (uymayı) reddedenler ve Allah'a inananlar, hiçbir zaman kopmayacak en sağlam mesnede/urvetü'l-vüskaya tutunmuşlardır. Zira Allah her şeyi işitendir, her şeyi bilendir." ¹⁵⁰

Burada Peygamberimizin "müstekbirlerin hatırı için mustaz'afların kalbini kırmakla sonuçlanabilecek eğilimleri"nin eleştirildiği 80/Abese Sûresi âyetleri hatırlanmalıdır. Eğer bu eğilime Rabbani izin çıkmış olsaydı, İslâmî mücadele ana caddesinden, asıl ekseninden sapabilecekti. Öte yandan bundan daha kötüsü ilâhî vahyin sağladığı olanakları zâlimlerle ilişkilerde, heba etmek de mümkündür.

Bu sebeple Kur'an'ın mesajının gönüllerde meydana getirdiği kazanımların yok olmasına yol açabilecek, haksızlığı körükleyici, sömürüye çanak tutucu, zulmü meşrulaştırıcı tutumlardan kaçınmak şarttır. Aksi takdirde Rabbani mesaj, "mücadelede kazanılanın masada kaybedilmesi" mânâsına gelebilecek ilişki biçimlerinin meşrulaştırıcı aracı durumuna düşürülmüş olacaktır. Ki bu tür anlama ve yorumlama şekilleri ile, ilâhî mesajın doğru kavranması/fıkhedilmesi imkânsızdır. Kur'an ile olan ilişkide niyetin sonucu nasıl da belirlediğini aşağıdaki âyetleri mealinden okuyalım: "Ve (gerçeği anlamamalarından ötürü onlara) Kur'an okunduğu zamanlar seninle Ahiret'e inanmayacaklar arasına görünmeyen bir perde çekeriz. Ve kalplerine, kalplerine onu kavramalarına engel olacak bir örtü koyarız ve kulaklarına da bir tıkaç. Ve bu yüzden Kur'an okunurken ne zaman Rablerinden tek ilâh olarak söz etsen nefretle sırtlarını dönüp giderler. Seni dinledikleri zaman, Biz onların aslında neye kulak kesildiklerini ve kendi aralarında görüş-tükleri zaman, bu zâlimlerin (birbirlerine): '(Eğer Muhammed'e uyarsanız), düpedüz büyülenmiş bir adama uymuş olacaksınız.' dediklerini çok iyi biliyoruz." ¹⁵¹

3) Müdâhanesiz Okumalısınız

Tâğutlarla ilişkiyi belirleyen bir diğer ilke de, "müdâhane etmemektir. Müdâhane; şer güçlerin ilgisini, sevgi ve hoşnutluğunu elde etmek için yağcılık yaparak ilkesiz davranmaktır. Bu ilkesizlik hali ile yapılan Kur'an okumaları, "Allah'ın adaleti ikame etme

150] 2/Bakara, 256

151] 17/İsrâ, 45-47

emri"ne hizmet edeceğine, bir kısım âyetlerin içinin boşaltılmasına, bir kısmının tahrifine ve neshine/hükmünün ortadan kaldırılmasına yol açabilecek tehlikeleri özünde barındırmaktadır.

Bize göre Kur'an'ın kimi konularını kimileri ile rekabete sokmak, birbirleri ile üstünlük yarısına sokmak müdâhanedir. Fariza veya tavsiye içeren âyetleri birbirleri içerisinde kıymetlendirme hiyerarşisine tabi tutmak, anlatım kolaylığından çok etkisiz kılma çabasından başka bir şey değildir. Mesela, ilim öğrenmek de, te-settörü başörtüsü ile taçlandırmak da gereklidir. Fakat bunların birinin diğerinden daha üstün ve öncelikli olduğunu iddia etmek gayba taş atmaktır. Çünkü haginin Allah katında diğerinden daha öncelikli olduğunu O'ndan başkası bilemez.

Aynı şekilde Allah'ın bazı âyetlerinin "yasama ruhu, fiilî yasama ayırımları ile, devir değişti" türünden bahanelerle neshine yol açabilecek tutumlar içerisine girmek, Kur'an'ı Allah'ın adı ile değil, tâğutun adı ile okumaktan ileri gelmektedir. Ki, bu tutum Kitab'ı ikincil kaynak durumuna düşürmekte, seküler akli birincil kaynak durumuna yükseltmektedir. İlkeyi değil, icâbât-ı vakt-i hal'i (reel politiği veya mevcut durumun geçici, dönemsel şartlarını) kutsal laştıran, müstekbirlerin hatırı için mustazafların gönlünü kırmaya yol açan bu tür tutumlar, Kur'an mesajının yanlış anlaşılmasına ve yanlış yaşanmasına yol açacaktır. Aşağıdaki âyetler zâlimlerle olan ilişkilerde Kur'an talebelerinin takınması gereken onurlu tutuma dair Rabbanî buyrukları özetlemektedir. Bu tür saptıracılara karşı nasıl uyarıldığımızı ve tehlikelerin her zaman varolacağını, Peygamberimizin şahsında dile getiren İlâhî vahyin mesajından okuyalım: "Gerçek şu ki, yalnız senin Rabbin, kimin kendi yolundan saptığını bilir ve yalnız O'dur, kimin doğru yolda olduğunu bilen. O halde kâfirlerin arzu ve özlemlerine uyma. Onlar senin (kendilerine müdâhane yapmanı/yağcılık yapacak derecede yumuşak davranmanı isterler ki, kendileri de sana yumuşak davransınlar. Ayrıca yemin edip duran alçağa uyma, yahut iğrenç dedikodular yapan iftiracıya, yahut iyiliğe mani olana, (yahut) günahkar zorbaya, yahut ihtiraslarına esir olmuş zâlime ve bütün bunların ötesinde (insanlara) hiçbir faydası dokunmayana."¹⁵²

4- Arınmak İsteyenlere Öncelik Vererek Okumalıyız

"İçlerinden seni dinleyenler vardır. Biz onların kalpleri üzerine anlamamaları için örtüler, kulaklarına da ağırlıklar koyduk. Her mucizeyi görseler de ona yine inanmazlar. Seninle tartışmak için

sana geldiklerinde o Kâfirler derler ki; bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.”¹⁵³

Arınmak gibi hiçbir niyet taşımayan -üstüne üstlük mücadeleyi ekseninden saptırmaya çalışan- müstekbirleri kale alan bir yorumlama yöntemi, İlâhî vahyin neshi ve tahrifi ile, İslâm dâvâsının yolundan sapması ile sonuçlanabilecektir. Çünkü kendilerini arınmaya muhtaç hissetmeyen, gurur ve kibir küpü bir kalp ile Kur'an'ın açacağı kapıların önüne gelen bu kimseler, aslında gereğince iman etmek için değil, saptırmak için gelmişlerdir. Mü'minlerin bu kimselerin kalıplarına ve dış görüntülerine aldanarak atacakları her adım, İslâm dâvâsının sapmasına ve Kur'an'ın temiz gönüllere gidecek mesajının tarihte ve günümüzde zâlimlerin hoşuna gidecek şekilde İlâhî mesajının önünün tıkanmasına yol açacaktır.

Tarihte İlâhî vahyi tâğutların istekleri, şirk kültürlerinin etkisi ile yorumlayan işbirlikçi Sâmirî'lerin örnekleri çoktur. Geçmiş vahiyler bu şekilde asıl amacından, mihverinden sapmış ve onların şahitlikle görevli ümmetleri geçici olanın büyüüne kapılarak saf, an, duru olan Rabbani mesajı bu nedenle bulandırarak sonraki nesillere aktarmışlardır. Bu duruma en iyi örnek, Yahudiler ve Hristiyanlardır. Hristiyanlar Yunan pagan kültürü ile zihinleri talan edilmiş ve Roma uygarlığının hakim putperest paradigmasının etkisi altında yaşayan geniş kitlelerin cazibe merkezi olabilmek için onların yanlışlarını önce sineye çekmişlerdir. Daha sonra da sineye çektikleri şirk tezahürlerini İsa Peygamberin şahsında yeniden üretmiş, yeniden canlandırmışlardır. Aynı şekilde benzer bir yanlış da kapitalistleşme sürecinde yapmışlardır. Sanayi devrimi ile birlikte başlayan, 1789 Fransız Devrimi ile perçinlenen süreçte, "sınırsız maddî olanaklar elde etme, sonsuz büyüme amacı ile hareket eden" talancı liberal dünya görüşü, her tür mistik tasavvuru önünde engel olarak görmüştür.

Halen de içinde yaşadığımız bu dönemin miladı olan Fransız Devrimi'nin laik-seküler idealleri ile Hristiyanlığın hayata çekidüzen vermeyi amaçlayan nasslarına sokağa çıkma yasağı konulmuştur; dini bir çok görüntü vicdanlara ve mabedlere hapsedilmiştir. Tabii ki Hristiyanlığın seküler politikaların emrine verilme süreci başlamamıştır. Maalesef Yunan pagan kültürünün şirk unsurlarını, M.S. 325 yılında başlayan konsiller zinciri ile, gerçek dinin tahrifinde kullanmaktan çekinmeyen Katolik Kilisesi, yeni dönemde de liberal dünya görüşünün "Allah'a alan tahsis etme emeli"ne karşı direnememiş, sessizliğe bürünerek durumu sineye çekmiştir.

153] 6/En'âm, 25

Bireylere sınırsız bir hareket alanı açan, hiçbir güce karşı sorumluluk bilinci uyandırmayan bu dünya görüşü Birinci ve İkinci Dünya talan savaşlarını örgütlemiştir.

Rabbimiz önyargı ile ilâhî bildirime yaklaşanlar için hakikatin kapılarını kapatmıştır. Çünkü niyetleri annmak değil, saptırmaktır. Öyleyse müstekbirlerin kabulünü kolaylaştırmak gâyesi ile de olsa ilâhî hakikat dili eğip bükerek değil, olanca çıplaklığı ve olanca açıklığı ile dillendirilmelidir. Çünkü kendini kendine yeterli görüp kibire kapılanlar, haksız yollarla elde ettikleri menfaatlerinin ve statülerinin sarsılacağı hiçbir hakikati kabule yanaşmayacaklardır. Eğer zâlimler, tevhid ve adaletin yegane teminatı olan ilâhî hakikatin kapılarına dayandırlarsa bilinmelidir ki bu, saptırmak içindir desteklemek için değil. Yüce Allah ve mesajı karşısında takınılması gereken alçak gönüllü tutum yerine, istighnâyı ahlâk edinen yeryüzünün mağrur putperestleri, yaşadıkları müddetçe ilâhî vahyin saf kaynağını asıl mihverinden, kendi bütünlüğünde kopararak bozmaya çalışacaklardır. İsrâ Sûresi'nden konu ile ilgili ufkumuzu açan uyarıcı bir kaç âyet okuyalım: "(Ey Muhammedi) onlar (yolunu şaşırmış kimseler), Bizim adımıza, vahyettiğimizden başka bir şey ortaya atasın diye, seni ayartarak vahyettiğimiz gerçeklerden uzaklaştırmaya çalışmaktalar, öyle ki, bunu başarabilselerdi, seni kendilerine hemen dost edinirlerdi. Eğer sen(in imanını) berkitmemiş olsaydık, belki de onlara biraz olsun eğilim gösterecektin. O zaman sana hayatta da, ölümünden sonra da kat kat (azap) tattırırdık ve Bize karşı sana yardım edecek kimseyi de bulamazdın!".¹⁵⁴ Rasûlullah'ın Müstekbirler'in saptırma amacıyla tezgâhladıkları oyunlara karşı Rabbimiz'den tarafından korunduğu, birçok âyetle tekrar edilmiştir.¹⁵⁵

İlâhî vahyin ebedi mutluluğun anahtarlarını veren hatırlatma ve öğütlerinden, sadece arınmak isteyenlerin bir nasibi vardır. Yoksa kötü niyetle Kur'an'ın mesajına yaklaşanların ondan bir hayır elde etmeleri mümkün değildir. Öyleyse tâğutların rızasını elde etmek amacı ile Kur'an'ı emellerine alet eden okumalardan dolayı, Allah'ın adı ile, annmak için vahye gönül veren biz mü'minler moralimizi bozmamalıyız. Çünkü aşağıdaki âyetler, Peygamberimizi bile kuşatacak kadar amellerini süsleyen bu tür saptırıcıların her zaman bulunacağını beyan etmektedir: "İstighnâ edene/kendini kendine yeterli görüp Allah'a muhtaç olduğunu

154] 17/İsrâ, 73-75

155] bkz. 2/Bakara, 120, 145; 5/Mâide, 48-49; 6/En'âm, 150; 10/Yûnus, 93; 13/Ra'd, 37; 18/Kehf, 27-28; 28/Kasas, 49-50, 87; 42/Şûrâ, 24; 68/Kalem, 8-10; 69/Hakka, 44-48.

itiraf edecek tevazuya sahip olmayanlarla gelince, sen bütün ilgiyi ona gösterdin. Halbuki, onun arınmaktan geri kalmasından sen sorumlu değilsin. Ama sana büyük bir istekle geleni ve (Allah) korkusu ile (yaklaşanı) sen görmezden geldin! Elbette bu (mesaj) lar yalnızca birer hatırlatma ve öğütten ibarettir. Kim istekliyse O'nu hatırlayıp öğüt alabilir.”¹⁵⁶

Sözün özü, Kur'an mağrur ve iflah olmaz müstekbirleri değil, mustad'aflan kollayan bir bilinçle okunmalıdır. Geçmiş yüzyıllardaki ve günümüzdeki örneklerini incelediğimizde görüleceği üzere, “yeryüzündeki küçük dağları ben yarattım edası” ile dolaşan kibir müptelası zâlimleri celbetmek için, Kur'an'ın mesajında her hangi bir oynama yapmak doğru değildir. Aksine Kur'an'ı okurken ve hayata müdâhil kılarken, mustazafları kollayan bir tebliğ usûlü takip etmeliyiz.

İlâhî vahyin korunmuş kaynağı olan Kur'an'ı kolaylaştırmak, inceltmek adına yapılan yumuşatma çabaları terk edilmelidir. İlkeyi yumuşatmak yerine da'vet'te “ruveydâ/yavaş yavaş, planlı bir şekilde, sevgi ile düşmanın kalbini feih etme ilkesi”ni hatırlayıp işletmek daha doğru bir tutumdur.

Tâğut olduğu basiretli her mü'mince hemen takdir edilebilecek güçlerin rızasını elde etmek için Kur'an okumak, her sârenin başında yer alan “besmele ilkesi”ne aykırıdır. Ki bu ilke birincil derecede önemli olup, besmelesiz Kur'an okumak hem şeklen hem de öz itibariyle haramdır.

D- Sürekli Olarak Okumalıyız

İnsanoğlu unutkan bir varlık olduğu için sürekli hatırlamaya muhtaçtır. Bu nedenle, ilâhî vahyin insan benliğinde amaçlanan tesiri uyandırabilmesi için, onunla sürekli hemhal olunmalıdır. İnsanlara asli görevlerini, varoluş gâyelerini hatırlatan Kur'an sürekli okunmalı, başucu kitabı yapılmalıdır ki, amaç hasıl olabilsin. Yoksa ikinci dereceden bir kaynakmış gibi, arada sırada başvuru olan bir kitap durumuna düşürülmesi mü'minler için olacak şey değildir. Çünkü Kur'an öncelikle müslimler, sonra da bütün insanlık için müzekkirdir/İlâhî bir hatırlatmadır.

Sürekli okumanın bir hikmete binaen olması da şarttır. Yoksa bilinçsiz bir şekilde öylesine okumak, her hangi bir faydaya haiz olmaktan uzaktır. Bu nedenle ilâhî kelâmı, Rabbimizle iletişim kurmanın, O'nun buyruklarını öğrenmenin en sağlam en sahih

yolu olduğu için tüm yaşamımızı kuşatacak şekilde okumalıyız. Bu iletişimin amacı, "salt malumat edinmek için değil, bir derin bilinç, bir yerleşik inanç ve dünya üzerine ondan kaynaklanan ahiret ekinleri ekmek" için olmalıdır.

1- Kur'an Tezkire'dir

"Gerçek şu ki; bu (Kur'an) muttakiler için bir tezkiredir."¹⁵⁷ Bu âyetle de beyan edildiği üzere, biz muttakiler kalplerimizi Allah'ın arındırmasına açık tutup, O'na karşı sorumluluk bilinci taşımanın bir gereği olarak, şer odakları ile mücadele için savunma ve taarruz yöntemlerini öğrenmek için Kur'an'ı sürekli okumalıyız. Çünkü İlâhî Kelâm, Allah'ın özellikle gayba iman eden muttaki kullarına öğüt vermek, asli görevlerini hatırlatmak için gönderilmiş bir zikir kaynağıdır. Gayba iman etmeyen kâfirlerin ondan okumak sûretiyle amaçlanan verimliliği alması, mümkün değildir. Kur'an'ın bir tezkire/Rabbani buyrukları hatırlatma elçisi oluşunu vurgulayan diğer âyetler için bkz. 20/Tâhâ, 3; 69/Hakka, 48; 74/Müddessir, 49; 76/İnsan, 29; 80/Abese, 11.

2- Kur'an Zikrullahtır

Kur'an Allah'ın hatırlanması, hatırlatılması için bir bilinçlenme, bir arınma ve arındırma kaynağıdır. Şan ve şeref anlamına da gelen zikir, her şeyden önce Rabbimizin gönüllerimize şifa verecek olan öğütlerini hatırlatan bir elçiliktir. Kalpler ancak ve ancak bu zikir ile tatmin olur, dinginleşir, huzura erer, doyuma erişir. "Onlar ki, imana ermişler ve Allah'ı zikir ile kalpleri huzur ve doyum bulmuştur. Çünkü bilin ki, kalpler gerçekten de ancak Allah'ı anarak huzura erişir."¹⁵⁸

Kur'an, rahman ve rahim olan Allah'ın öğüt ve uyarıları ile doludur. Bu öğütlere tabî olanlar, kendisi ile dünyâ ve Ahiret'te şereflenir, onurlanır, vesveseci cin şeytanlarının süsledikleri günahlara ve zikri örtbas etmek isteyen vellececi insan şeytanlarına karşı karşı direnme gücü bulur.

"... Onlar Rahman'ın zikrini/insanlara asli sorumluluklarını hatırlatan uyarılarını ört bas ederler; gizleyip saklarlar."¹⁵⁹ "... Unutmayın ki o (Kur'an) bütün insanlığa bir zikirden/asli sorumlulukları hatırlatıcı öğütlerden ibârettir."¹⁶⁰ Kur'an'ın zikrullah oluşunu vurgulayan diğer âyetler için bkz. 7/A'râf, 2; 12/Yûsuf, 104; 15/Hicr,

157] 60/Haakka, 48

158] 13/Ra'd, 28

159] 21/Enbiyâ, 36

160] 6/En'âm, 90

9, 16; 16/Nahl, 44; 19/Meryem, 97; 20/Tâhâ, 99; 21/Enbiyâ, 10; 25/Furkan, 29; 29/Ankebût, 51; 36/Yâsin, 11, 69; 38/Sâd, 1, 8, 49, 87; 41/Fussilet, 41; 68/Kalem, 51-52; 81/Tekvîr, 27.

E- Gâyeli Okumalısınız

1- Hikmetlerini Tefekkür Ederek Okumak

Kur'an'ı öylesine, her hangi bir kitabı okuyor gibi okumak amaçlanan verimin kazanılmasını imkânsız hale getirecektir. Çok sayıda âyet sonunda Rabbimiz "Neden tefekkür, tedebbür, tezekkür etmiyorsunuz?" buyurarak, gâyeli okuyuşa dikkatlerimizi çekmektedir.

Bu sebeple Kur'an'ı tezekkür için, Rabbimize, kendimize ve çevremize karşı sorumluluklarımızı hatırlamak için, tedebbür için; işin inceliğini kavramak, iyiden iyiye düşünmek, bazı şeylerin kıyas ile sonucunu önceden kestirecek basiret ölçüleri edinmek maksadı ile okumalısınız.

Hakikatin kaynağının Kur'an olduğunu takdir edecek olanlar, sadece ulu'l-elbâb/akıl sahipleridir: "Bu (Kur'an) bütün insanlığa bir mesajdır. Öyleyse artık onunla uyarı bulsunlar ve bilsinler ki, tek ilâh O'dur; ve ulu'l-elbâb/sağduyu sahipleri de bunu akıllarında tutsunlar." ¹⁶¹

Kâinat âyetleri ile Kur'an arasında irtibat kurmak için okumalısınız. İkisini birbirine kırdırmak için yoğun çaba sarfeden bilimi seküler ideolojilerine alet eden tabiat bilimcileri kevnî âyetler ile ilâhî vahyin hakikatlerini kapıştırmak için bıkmadan usanmadan çalışmaktadırlar. Biz İbrahim (a) gibi kevnî olan ile vahyî olanı dengeli bir şekilde okumayı becerecek bir basirete sahip olmalıyız. "Onlar ki ayakta dururken, otururken ve uyumak için uzandıklarında Allah'ı anar (ve) göklerin ve yerin yaratılışları üzerinde tefekkür ederler/iyice inceden inceye düşünürler. (Ve şöyle derler): 'Ey Rabbimiz! Sen bunlan(ın hiç birini) anlamsız amaçsız yaratmadın. Sen yücelikte sınırsızsın, sübhansın. Bizi ateşin azabından koru!'" ¹⁶²

Öyleyse şunu söyleyebiliriz: Yüzeysel okuyanlar Kur'an'dan gerekli faydayı sağlayamazlar. Kafa yormadan, derin bir kavrayışı amaçlamadan, işin inceliğine vakıf olma gâyesinden uzak olarak okumak, ilâhî vahyin mesajını doğru anlamayı engelleyecek olumsuz tutumlar olarak anılabilir.

^{161]} 14/İbrâhim, 52

^{162]} 3/Âl-i İmran, 191

Aşağıdaki âyetlerde beyan edildiği üzere, Kur'an'ı gereğince anlamak, iyice kavramak için "derin bir tefekkürle, halis bir niyetle, arınmak isteyen bir kalple" ilâhî vahyin mesaj kapılarını tıklatmak gerekmektedir.

"Öyleyse, onlar bu Kur'an üzerinde hiç düşünmezler mi? Yoksa kalpleri üzerinde kilitler mi var?" ¹⁶³Gereğince idrâk etmek isteyenler için Kur'an'ın mesajının anlaşılması Rabbimiz tarafından kolaylaştırılmıştır; (tabii ki, sadece müddekirler/sahiden idrâk etmek isteyenler için): "Bu nedenle biz bu Kur'an'ı zikir için/akıl-da kolay tutulması için, kolaylaştırdık." ¹⁶⁴Gereğince idrâk etmek isteyenler için Kur'an'ın kolaylaştırıldığı defalarca vurgulanmıştır; bkz. 54/Kamer, 22, 32, 40. Derin tefekkür sahipleri, Kur'an'ın lafzı ile mânâsı arasındaki uyumunu idrâk edebilirler; tedebbür, tefekkuh ve tezekkür sahipleri için mesajın çelişkisizliği, âhengi, icazı onun Allah'tan indirildiğine dair bir kanıttır. Bk. 4/Nisâ, 82. Yeryüzündeki ve Kâinattaki eşsiz dengelerin varlığı da tezekkür edilmesi/üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur: 27/Neml, 62.

2- Sorumluluklarımızı İdrâk Etmek İçin Okumak

İlâhî vahyin mesajını okumanın temel gâyesi, hidâyete ermek, yani sâlih ameller işlemeye hazır bir benlik kazanmak, arınmak, bilgilenmek, bilinçlenmek olmalıdır. Rabbimizin öz benliklerimizde oluşturmaya hedeflediği gâyenin gerçekleşmesi imkânsız değildir. Fakat basit, yüzeysel ve sıradan bir iş de değildir. Çünkü Kur'an "kavlün sekiyi" dir. Yani ağır sorumluluklar yükleyen bir mesajın kaynağıdır: "Ey örtülere bürünen! Gece biraz ilerleyince kalk! Gece yarısı -gece yarısı biraz önce ya da sonra- (kalk) ve Tertilen/ağır ağır (derin bir bilinç, düzenli ve gâyeli bir okuyuşla), duyarak-hissederek Kur'an okul Biz sana kavlen sektyli/sorumluluğu ağır bir mesajı tevdi edeceğiz." ¹⁶⁵ **F- Bilinçlenmek İçin Okumalıyız**

Bilinçli bir şekilde, ibret almak için, basiretli bir gözle okumalıyız. Kur'an'dan ahiret gününe iman etmeyenler ders alamazlar. Müddessir Sûresi'ndeki Rabbani beyan'a göre, ilâhî vahy'in mesajının sadece, öte dünya gerçeğine iman edenler için "faydalı öğüt" niteliği vardır: "Asla onlar öte dünya(ya inanmazlar ve on) dan korkmazlar. Aslında bu (Kur'an) bir öğüttür Ve dileyen herkes ondan ders alabilir. Ama o (öteki dünyaya inanmaya) nlar, Allah dilemedikçe ondan ders almazlar. Çünkü o (Kur'an'ı indiren Rab),

163] 47/Muhammed, 24

164] 54/Kamer, 17

165] 73/Müzzemmil, 1-5

takvâ ve mağfiretin kaynağıdır.”¹⁶⁶ Kur’an’ı gereğince anlayanlar, iyi niyetle okuyup, bütün benlikleri ile kulak ve gönül verenlerdir. Kur’an gerçeği gördüğü halde kabule yanaşmayan, ön yargılarının esareti altında olup, kötü niyetli bir şekilde ilâhî vahye yaklaşanların hakikate karşı körlüklerini inatlaştıran bir işlev görür. Kur’an’a başvurma amacının, okuma niyetinin anlama-idrâk etme, ve gereğince kavramaya ilikin sonucu nasıl belirlediğine ilişkin hakikati dile getiren bir grup âyet için bkz. 5/Mâide, 64-68; 6/En’âm, 25, 39; 7/A’râf, 176; 9/Tevbe, 125; 17/İsrâ, 41, 45, 46, 82; 18/Kehf, 57; 22/Hacc, 72; 23/Mü’minûn, 63, 71; 26/Şuarâ, 200-203; 41/Fussilet, 44; 56/Vâkıa, 79. Kur’an’dan ancak ulu’l-ebşâr/derin kavrayış sahipleri ders alır: 59/Haşr, 2; 69/Haakka, 50.

Bizi Âlim Yapacak Bir Okuyuş Hedeflemeliyiz

“Yoksa siz, gece boyunca secde ederek yahut ayakta durarak/kiyam ederek kendini Allah’a ibadete adayan, ahirete öncelik veren ve Rabbinin rahmetim dileyen kimse (ile kendinizi bir mi tutuyor) sunuz? De ki! Hiç bilenlerle (alimlerle) bilmeyenler (cahiller) bir olur mu? Ancak yalnızca akıl- izan sahipleri bunun farkındadır.”¹⁶⁷

Gece az uyumak övülmüş bir sâlih ameldir. Yüce Allah cennetini hak eden takvâ sahiplerin özellikleri arasında “az uyuyup çok ibadet ve zikirle meşgul olmayı” saymıştır: “Gecenin az bir kısmında uyurlardı. Bağışlanmak için kalplerinin derinliğinden gelerek yalvarırlardı.”¹⁶⁸

Yukarıda meallerini verdiğimiz âyetler de göstermektedir ki, gece kıyamı huşû ile Kur’an okuyup arınmak ve arındırmak için gereken bilincin kazanılmasında asla ihmal edilmemesi gereken olanaklar sunmaya namzettir.

İnsanları birbirinden üstün kılan hasletin ne olduğunu, tabii ki en sarîh bir şekilde Rabbimizin beyanlarından öğrenebiliriz. Gece kıyamının yüreklerimize katkısını unutmayalım. Çünkü, gece yapılan ibadet özgüven aşılar, kalbe dinginlik kazandırır. İnsan ve cin şeytanlarına karşı cihadımızda bilinç hazırlığı sağlar, bizi diğer insanlarından üstün kılar. Bu nedenle Kur’an’ı huşû ile okumak, ilâhî merama uygun bir şekilde mesajı kuşanmak, yerinden oynatılamaz bir kaya gibi kalbimize yerleştirmek için bu imkândan yararlanmak gerekmektedir.

166] 74/Müddessir, 53-56

167] 39/Zümer, 9

168] 51/Zâriyât, 17-18

Bizzat kendi öz benliğimizden gelen kötülük çağrılarına ve dışımızdaki şer güçlerin bizi sürüklemek istedikleri cehennem çukurlarına karşı silâhlanmak, hazırlıklı olmak zorundayız. Bu hazırlığın yöntemlerinden biri de düzenli Kur'an okuyuşu ve ibadetle taçlandırılmış gece kıyamıdır.

G- Huşû ile Okumalıyız

"Onların bu elçiye indirilen (Kur'an'ı) anlamaya başladıkları zaman gözlerinden yaşlar boşaldığını görürsün, Çünkü ondaki hakikatin bir kısmını tanırlar, (ve) 'Ey Rabbimiz!' derler. Biz inanıyoruz, öyleyse bizi hakikate şahitlik yapanlarla birlikte tut!".¹⁶⁹ Kur'an'ı ağlayarak secdelere kapaklanacak bir duyarlılıkla okumak, övül-müştür: 17/İsrâ, 107-109; 19/Meryem, 58; 32/Secde, 15-16).

Kur'an'ı anlamak gözlerden yaşların boşandığı bir duyarlılığa yol açıyorsa, anlamlıdır. Yoksa arınmayı ve arındırmayı amaçlamayan, salt mekanik bir bilgilenme aracı olarak görülmesi, mü'minlerle müşrikler (müslümanlarla-şarkiyatçılar/oryantalistler) arasında varolması gereken farkları ortadan kaldırır; ki bu farkın ortadan kalkması demek, Kur'an'ın sıradanlaştırılması demektir.

İlâhî olma vasfı olan bir kitap, her şeyden önce insan ile yaratıcı arasındaki temel ilişki biçimi olan "imtihan" araçlarını düzenler. Yoksa insanlar arasında -hele hele mü'minler arasında- bir bilgi yarışının müsabaka alanı olarak görülemez. Böyle bir muamele ilâhî vahye ihanet anlamına gelir.

Duygu ve duyarlılık dolu bir gönülle Kur'an'ın bize açacağı kapılara dayamalıyız tüm kalbimizi. Çünkü mü'minlerin Kur'an'ı okudukları ve dinledikleri zaman takınması gereken tutum "İmanın kökleşmesi, kalplerin korku ile titremesi, ümit ile yatışması"dır. Enfal Sûre-si'nden bir âyet ile, bu örnek gösterilen duyarlılığa dikkatlerimizi yoğunlaştıralım: "Mü'minler ancak o kimselerdir ki, her ne zaman Allah'tan söz edilse kalpleri korku ile titrer; Ve kendilerine her ne zaman O'nun âyetleri ulşatırılsa inançları güçlenir, Rablerine tevekkül ederler/güven hisleri ile dolarlar."¹⁷⁰

Kur'an'ı okumak da dahil tüm eylemlerimizi Allah'a tevekkül ederek, sadece O'na güvenip dayanarak yapmalıyız; bu konuda Yusuf Peygamberin örnek gösterilen tevekkülü için bkz. 12/Yûsuf, 85-86.

1- Huşû ile Okumanın Vakitleri

169] 5/Mâide, 83

170] 8/Enfâl, 2

Cahiliyyenin karanlığını bir meşale gibi ışık huzmeleri saçarak âyetleri ile aydınlatan Rabbimiz huşû ile Kur'an okumanın övülen bir vakti olarak geceye dikkatlerimizi çekmektedir. Çünkü gece zamanının idrâkine varmamızı sağlayıcı işaretlerle doludur.

"Rahman'ın has kulları ki, onlar yeryüzünde tevazu ve vekar içinde yürürler ve ne zaman kötü niyetli, dar kafalı kimseler kendilerine laf atacak olsa (sadece) 'selâm!' derler. Onlar ki, gecenin derinliklerinde secdeye vararak ve kıyama durarak Rablerini anarlar." ¹⁷¹ Yüreklerle çöreklenmiş olan cahiliyye alışkanlıklarından arınmak ve gündüz yapılacak mücadeleye hazırlık için, gecenin uygun bir vakit olduğunu belirtilmiştir. Peygamberimiz gibi öncü mü'minlere tavsiye edilen gece kıyamı ile ilgili âyetlerde vurgulandığına göre bu vakitler, öz benliğimizi ve çevremizi Kur'an ile irşad etme eğitimi için huşû ile göreve kendini vermek için çok uygundur. Bu olanaktan Kur'an'ı gereğince okuyup, gündüze hazırlanmak için, hem fert olarak hem de toplu olarak yararlanmalıyız.

Gece "Kur'an ile" Rabbimize ibadet etmek; benliğimizin kötülüğe çağıran vesveselelerine karşı yenilmez bir iman donanımı kazandıracaktır. Çünkü geceleyin rukular, secdeler tüyleri diken diken eden kalpleri yumuşatıp yatıştıran, gönülleri dinginleştiren bir muhteva kazanmaya gündüzden daha uygundur.

Zor zamanda mücadeleyi üstlenen Peygamberimiz ve öncü mü'minler, gecenin üçte birini veya daha azını, bazen daha çoğunu kıyam halinde, uyanık geçiriyor, ibadet ediyor, gündüzü planlıyorlardı.

Müzzemmil Sûresi'nden öğrendiğimize göre, gecenin bazı vakitlerinde kalkıp düzenli, planlı bir şekilde Kur'an okuyup namaz kılmak; gündüzün meşakkatlerine ve her taraftan saldıran şeytani tuzaklarına karşı, iman ettiğimiz değerlere uygun hareket edebilme azmini yakalayabilmek ve bizi bekleyen ağır sorumluluklara hazırlık için şarttır.

Kur'an Okumak İçin En Uygun Zamanı Seçmek: Kur'an'ı, geneği gibi, duygulanarak okuyabilmek ve üzerinde yeterince düşünüp kavrayabilmek için en uygun zaman, mekân ve ortam seçilmelidir. Öyle ki, göz, kulak ve dil ile kafa, gönül ve kalp arasında tam bir harmoni ve uyum sağlanmış olsun. Bu konstrasyonu sağlamadan Kur'an atmosferine girmek, onu hissetmek ve anlamak çok zor olacaktır.

Bu yüzden Allah Teâlâ, Kur'an dâvetçisine "gece kıyamı" nı

171] 25/Furkan, 63-64

tavsiye eder ve dil ile kalp arasında sağlanması gereken uyuma dikkat çeker: "Ey örtüsüne bürünen! Birazı hâriç gece kalk! Veya bunu artır ve ağır ağır Kur'an oku! Doğrusu biz sana (sorumlu-luğu) ağır bir söz indireceğiz. Gerçekten gece kalkmak, (kalp ve uzuvlar arasında) tam bir uyuma ve sağlam bir kırâate daha elverişlidir. Çükü gündüz senin uzun süre uğraşacağın şeyler vardır." ¹⁷²

Görüldüğü gibi, Kur'an'ı huşû içinde okumaya, üzerinde derin derin düşünmeye en müsait ortamın gece vakti olduğunu yine Kur'an beyan ediyor. Herkesin uykuya daldığı, insan zihninin en uyanık ve zinde olduğu, sessiz, sakin ve riyasız bir ortamda gece kıyamında bulunup ibâdet etmek ve uzun uzun Kur'an okumak... Müzzemmil 6'da geçen "eşeddü vat'en" ibaresinin anlamı bu olmalıdır. "Gerçekten gece vakti, kalp ile dil arasında tam bir harmoni oluşturmak için çok elverişli bir ortamdır. Bu ortamda kul ile Allah arasına başka bir engel giremez; dolayısıyla kişi, diliyle ne söylüyorsa kalbinin sesi de aynı şeyi söyler. Yine aynı âyette geçen "ekvamü kıylen" ifadesi de şu anlama gelir; gece vakti, Kur'an'ı sakin, huşû içinde ve yüreğinde duya duya okumaya, dolayısıyla onu en iyi bir şekilde anlamaya çok uygun bir zamandır. ¹⁷³Gündüz vakti ise, meşgalelerin çokluğu ve dikkati dağıtan, zihnî çabayı zayıflatan etkenlerin çeşitliliği nedeniyle okuma, anlama ve kavramaya pek fazla uygun bir zaman dilimi değildir.

2- Makam-ı Mahmûda Erişmeyi Hedefleyen Bir Okuyuş

İsra Sûresi'nde buyurulduğuna göre Teheccüd Namazı, nefsi tekamül ettirir; makam-ı mahmuda yükseltir: "Ve gecenin bir vaktinde kalkıp kendi isteğinle yaptığın nafil (ilave) bir eylem olarak teheccüd namazı kıl! Ki, böylece Rabbin seni belki makam-ı mahmuda (övgüye değer bir konuma) yükseltir." ¹⁷⁴

Mü'miminleri makam-ı mahmuda yükseltenin gece yakarışı olduğunu, Kur'an'ın sarîh beyanlarından anlamaktayız. Allah'a ibadeti amaçlamayan bir Kur'an kıraati asla maksada erişebilme kudretini kendinde bulamayacaktır. Bu sebeptendir ki, İlâhî övgüye mazhar olmanın yollarından biri olarak Kur'an'da teheccüd namazı önerilmiştir. Aynı zamanda bir Kur'an tilavetini de içeren teheccüd namazı, bütün mü'minler için farz değildir. Ancak peygamberler gibi toplumlara dinin şahitliğini yaparak öncü olmaya azmetmiş mü'minler için, "zorunluluk derecesinde" bir ibadet şeklidir. Çünkü sabikûnun orta yolda gidenlerden ve geriden

172] 73/Müzzemmil, 1-7

173] Tefhimü'l-Kur'an, 6/457

174] 17/İsrâ, 79

gelenlerden her bakımdan farklarının olması gerekmektedir.

Gece kıyamında Kur'an'ı düzenli bir şekilde gâyeli olarak okumak, tek başına olabileceği gibi, mü'minlerden bir grupla toplu olarak da yapılmalıdır. Peygamberimizin hem tek başına hem de mü'minlerle birlikte Kur'an'ı geceleyin tertilen okuduğuna Kur'an şahittir: Tek başına kıraate örnek olarak bkz. 52/Tûr, 49; 73/Müzzemmil, 18. Mü'minlerle birlikte yapılan kıraate örnek olarak bkz. 73/Müzzemmil, 20.

Böyle yüce bir gâye ile Kur'an'a gönül vererek okuyanların yâr ve yardımcısı Yüce Allah olacağından, ilâhî vahyin mesajını doğru anlamının teminatı da sağlanmış olacaktır. Çünkü gece kıyamında huşû ile ibadet edip, düzenli bir şekilde Kur'an okumak, ilâhî vahyin hidâyete yönelten işlevinden yararlanmanın birinci şartı olan "takvâ"nın aşkın bir göstergesidir.

H- Bütüncül Okumalıyız

"Allah'ın indirdiği vahiyden bazı kısımları gizleyenler ve bunu az bir kazanç karşılığı değiştirenlere gelince: Onlar karınlarını ateşle doldururlar. Ve Kıyamet Günü Allah onlarla ne konuşacak, ne de (günahlarından) onları arındıracaktır. Şiddetli azap onları beklemektedir." ¹⁷⁵

Geçmiş yüzyıllarda -Kur'an'dan önce- ilâhî vahye muhatap olanların temel yanlışlarından biri yukarıdaki âyette "Kitab'ı bölmek" şeklinde ifade edilmiş ve bu tutum sahipleri ebedi azap ile tehdit edilmişlerdir. Kur'an; Rabbimiz tarafından beyan edilen, tefsir edilen bir kitaptır. Bu nedenle bir yerde genel olan bir hüküm, başka bir tahsis edilebilmekte, bir âyette kapalı gibi duran hususlar başka âyetlerde mufassalen, musarrafen açıklanabilmektedir. Açıklamalar bazen aynı süre içerisinde yer alırken, bazen de Kur'an'ın tüm süreleri içindeki genel mesaja yayılmış olabilmektedir. Bu durumda arınmak için, sâlih niyetlerle Kur'an'a gönül verenlerin tek bir âyetin ilk anda akla gelen anlamından hüküm çıkarmak yerine, mesajın bütünlüğünde mündemiç olan öğütlerin tümüne dikkat ederek karar vermesi gerekmektedir. Bu konuyu önceki konularda, musarrafa, müfesser, mufassal başlıkları ile açıklamıştık.

Kur'an'ı atomik/parçacı bir şekilde okuma çabaları "Bektaşî mantığı" diye önlenmiştir. Bu mantık "hakikatin bir kısmını öne çıkarırken diğer kısmını işine gelmediği için görmezden gelmeye

175] 2/Bakara, 174

çalışmak"- diye özetlenebilir.

İnsan yaşamını tüm yönleri ile tevhid ve adaletin gerektirdiği bir ölçüye göre kuşatmak isteyen ilâhî kelâmın mesajına karşı düşmanlar hem içerden -dost gibi gözükkenler eli ile- hem de dışarıdan olabilir. Her iki düşman da, 3/Âl-i İmrân sûresi, 7. âyet bağlamında izah etmeye çalıştığımız gibi, müteşâbih'in te'vili'ni fitne konusu yapabilmek için Kur'an'ın bütüncül mesajını göz önünde tutmadan yoruma gidebilir. Oysa Rabbimiz bu âyetle, mesajın yanlış anlaşılmasının önüne geçmenin yollarından birini açıklamakta ve "müteşâbih âyetlerin muhkem âyetlerin temeli üzerine bina edilerek anlaşılması gerektiğini" beyan etmektedir. Tek bir müteşâbih âyetle geçen bir kelime üzerinden fitne çıkarmak maksadı ile yapılan atomik/parçalayıcı tefsir çabaları hem iyi niyetli olamaz; hem de iyi niyetli olsa bile vehametle sonuçlanmaktan kendini kurtaramaz. Geçmişte Kitap Ehli'nin düştüğü bu duruma biz mü'minlerin -Kur'an talebelerinin- de düşmemesi için ilâhî vahyin mesajını hikmetleri ile birlikte bütüncül olarak okumak zorundayız.

Hiçbir ilâhî hükmü diğeri ile üstünlük yarışma, -örneğin ilim öğrenmek, başörtüsünden daha öncelikli bir farzdır demek gibi- diğeri ile rekabete sokmamalıyız. Tüm ilâh mesajı bir bütünün ayrılmaz parçaları ile görmeliyiz. Bu bağlamda Kur'an konularını "îtikad, ibadet, şariat-muâmelât" diye ayırmak ifade kolaylığı açısından olmalıdır. Yoksa Rabbimiz mesajını böyle ayırımlara tabi tutmamıştır. Biz hiçbirini ötekinden ayırmamalıyız. Öyle ki, bütünün parçalarından biri olmadığında eksik kalacağını, özgünlüğünü -acebenliğini- yitireceğini bilmeliyiz. itikad olmadan ibadet ve şariat ahkamı, şariat olmadan da ahlâkî ilkeler yetimdir, öksüzdür.

Öte yandan tâğutların rızasını elde etmek veya tembelliğe mazeret üretmek için Kur'an'ın bütünlüğünü parçalamak isteyen kimselerin -sınav devam ettiği müddetçe, Kıyamet'e kadar- her zaman varolacağı muhakkaktır.

Öyleyse bu tür durumlara hazır olmak lazımdır. Hazırlığımızı da sağdan ve soldan yaklaşan insan şeytanlarının düşürebileceği tuzaklara karşı uyanık, tedbirli olmak sûretiyle yapmalıyız. Bilmeliyiz ki, yeryüzünde ilahlık taslayan ve gücü elinde bulunduran insan şeytanlarının kalbini kazanmak için yağcılık yapacak gönüllü münafıklar her zaman ümmet içersinde bulunacak, Kitab'ın bütünlüğünü tâğutlar lehine bozmaya çalışacaklardır.

Bu tür kimselere karşı Rabbimiz, Rasûlullah'ın şahsında bizleri uyarmaktadır: "O halde (ey peygamber! Sırf kâfirler

hoşlanmıyorlar diye ve) onların 'Niçin ona gökten bir hazine indirilmedi, ya da niçin onunla (gözle görülür) bir melek gelmedi?' diye söylenmelerinden ötürü yüreğin daralıyor diye, sana vahyedilen mesajın bir kısmını göz ardı etmen hiç doğru olur mu? Unutma ki, sen sadece bir uyarıcısın; Allah ise her şeyin üzerinde gözetleyici olarak bulunuyor." ¹⁷⁶ İlâhî vahyin gönülleri aydınlatan mesajını, "alimlerin hoşuna gitsin diye" dünyevi menfaatler karşılığında satanlar; onun bütünlüğünü göz ardı eden çabalar peşine düşerek bunu yapmaktadırlar. Günümüzde de Kur'an'ı zâlimlerin hizmetine âmâde bir kitap haline getirmek isteyenler, fitne çıkarmak maksadı ile âdeta didik didik ederek onda çelişki aramakta, fitne konusu yapılabilecek unsurlar bulabilmek için çırpınmaktadırlar.

Biz mü'minlere düşen; bu tür durumlara düşmemek için, Kur'an'ı bütüncül okumalı, parçacı yorumlardan kaçınmalı, İlâhî rızayı elde etmek gâyesi ile Kitab'a yaklaşmalıyız; İlâhî vahyin bir kısmını diğerine kurban etmek" gibi şeytanların süslü gösterebileceği uçurumların cazibesine kapılmamalıyız. Şeytanların sağdan yaklaşılabileceğini bilerek hareket etmeliyiz. 2/Bakara sûresi, 86. âyette beyan edildiği üzere, garrâya/dünya hayatının cazibesine kapılarak Kur'an'ı yorumlamaya kalkmamalıyız; yoksa sonuç ebedi mutluluğumuz açısından bir felaket olabilir!

Kur'an'ı mesajın bütününe göz önüne alarak okumak gerekir. Fitne çıkarmayı amaçlamayan iyi niyetli bir okuyucu bilmelidir ki, İlâhî vahyin bir bölümünde gözüken kapalılık, ya başka bir yerde giderilmiştir; ya da konu şahitliklikle ilgili ise Rasûlullah'ın amelî tanıklığına bırakılmıştır. Haddi zatında parçacı okuyuş, çoğunlukla kötü niyetli hasedçiler -reformistler, tutarsızlık arayan ve mesajı saptırmak isteyen kâfirler- tarafından yapılan bir iştir.

"Kitab'ın bir kısmına iman edip diğer kısmını göz ardı etmek, bir kısmını diğerinin hükmünü iptal etmenin gerekçesi kılmaya çalışmak" gibi alçakça emeller taşıyanların, düştükleri zelil duruma ilişkin Bakara Sûresi'nden bir âyet daha okuyalım: "... Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden bunu yapanın cezası, dünya hayatında zilletten ve Kıyamet Günü en acıklı azaba uğratılmaktan başka bir şey olmayacaktır. Zira Allah yaptıklarınızdan gafil değildir." ¹⁷⁷

Dünya hayatının câzibesine kapılarak, ilâhî mesajın bir kısmını -Tevrat'ın, İncil'in kendi içindeki kimi hakikatleri veya onların bir

176] 11/Hûd, 12

177] 2/Bakara, 85

uzantısı oları Kur'an'ı- inkâr veya tahrif etmeye çalışmak sûretiyle kazanç elde etmeye çalışacak kötü niyetli fitnecilerin geçmişte varolduğunu ve Kıyamet'e kadar da varolabileceğini Kur'an'ın kimi âyetlerinin sarîh beyanlarından anlamaktayız; bkz. 2/Bakara, 41, 113; 3/Âl-i İmran, 7, 119; 5/Mâide, 44, 66, 68; 15/Hicr, 88-91. Allah'ın kendilerine haksızlık yapacağından korkacak kadar iman ilkelerine uzak olup dünya menfaatlerini önceleyenler, Kitab'ın âyetleri arasında ayırım yaparlar: 24/Nûr, 46-51.

Kendi iç bütünlüğünde hiçbir çelişki ve tutarsızlık barındırmayan Kur'an'ı Yüce Allah müşriklerin bütün tenkitlerine rağmen tenzilen-tertilen/yavaş yavaş, planlı bir şekilde indirmiştir. Bu nedenle onun kıraati de nüzûlüne uygun olmalıdır. İlâhî kelâm yirmi üç yıllık bir süreçte indirildiği halde âyetleri arasında tam bir tutarlılık ve tam bir iç bütünlük oluşturacak ilişki vardır.

Kur'an'ın yavaş yavaş indirilmesi onun mesajının muhataplarıncı özümsemesini, yüreklere işleyen bir yaşam alanın kazanmasını sağlamıştır. İşte bu sebeptendir ki, İlâhî vahyi tam olarak anlamak isteyenler aceleci davranmamalıdır. Bir sonuç çıkarmadan önce mesajın tümünü incelemeli, bir parça hakikatin diğer âyetlere yayılan umûmi anlam örgüsü içindeki yerini doğru tespit etmelidirler.

İlâhî kelâmda münferit gibi gözükken meselelerin bile mesajın bütünlüğü içinde bir yeri vardır. Bu bütünlüğü göz ardı ederek yapılan kıraat, hikmetten yoksun sonuçlara yol açabilme ihtimali taşımaktadır. Hikmetle kıraat etmek ise tefhim ve tefsir ise konuları bütünlük içinde ele almayı, hepsini ortak bir potada eritmeyi gerektirir.

İşte bu nedenlerle Kur'an'ı mekanik bir şekilde, lalettayin sıradan bir iş yapıyormuş gibi kıraat etmek doğru değildir. İlâhî vahyin mesajını kalbimizde duyumsamadan, gönlümüzde özümsemeden, huşûsuz bir sekile papağan gibi tekrarlamaktan kaçınmak gerekir. Bunun yerine mesajın kulaklara ve yüreklere işleyen mesajının elfâzından ve meânisinden gerekli faydayı elde etmek için ağır ağır, planlı bir şekilde hazmederek okunması gerekmektedir.

Kur'anın kimi konulara ilişkin yaklaşımlarını bütünü göz önüne tutmadan, tez canlılıkla, duygusal ve tepkisel bir şekilde açıklamaya kalkmak aşağıdaki âyette yasaklanmaktadır: "Öyleyse (bil ki) Allah, var olan her şeyin ötesinde yüceler yücesidir. Mutlak ve nihai egemenlik sahibi, mutlak ve nihai gerçektir. Dolayısı ile Kur'an'ın vahyi bütünüyle sana ulaştırılmadan önce onun hakkında (görüş bildirmekte) tezlik gösterme, fakat (daima) 'Ey Rabbim!

Benim ilmimi arttır' de!" 178

İ- Tertilen Okumalıyız

"Biz bu (Kur'an 'ı) hak ile/batıl bulaştırmadan indirdik ve o da sana hak ile/hiçbir değişikliğe uğramadan ulaştı. Çünkü biz seni yalnızca bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Ve ayrıca onu insanlara yavaş yavaş (Alâ müksin) okuyasın diye, bir Kur'an/temel bir okuma metni olarak bölüm bölüm açıkladık, âyet âyet tenzilen/planlı bir şeklide, safha safha indirdik." 179Tertil ve tenzile ilişkin açıklamalara geçmeden önce Kur'an'ın kaynağı ve oradan indiriliş süreci hakkında ön bir bilgi vermek istiyoruz:

1- Kaynağından Tertilen-Tenzilen İnmiş Bir Kitap Olarak Kur'an

Kur'an; levh-i mahfuzda, meleklerden oluşmuş bir güvenlik kuşağı ile cin şeytanlarının kötü emellerinden beri kılınmış olan ümmül-kitaptan/ana kitaptan Rasûlullah'ın kalbine indirilmiştir. "Şüphesiz bu İlâhî mesaj âlemlerin Rabbi tarafından tenzilen/yavaş yavaş indirilmiştir; onunla mutlak güvenilirlik derecesinde olan bir vahiy inmiştir; senin kalbine ki, (Ey Muhammed onunla) uyarıcı kimselerden biri olasın." 180 Kuran'ın kaynağının ilk mekânından yavaş yavaş inişi ile ilgili diğer âyetler için bkz. 85/Burûc, 21-22.

Nüzûl Zamanı

İndiriliş zamanı itibari ile Kur'an; Ramazan ayının son on günü içinde yer alan, bin aydan hayırlı bir değer biçilmiş Kadir Gecesi'nde indirilmiştir. Nüzul/iniş zamanı ile ilgili âyetler için bkz. 2/Bakara, 185; 44/Duhân, 1-3; 89/Fecr, 1-2; 97/Alak, 1-5.

Yüce Rabbimiz Kur'an'ı yavaş yavaş, planlı bir şekilde indirmiştir. Bu nedenle onun nüzûl şeklini dikkate alan "bütüncül bir okuma sünneti" oluşturmak, biz mü'minlerin Allah'ın mesajına karşı sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Rabbimiz gönülleri aydınlatan mesajını peyderpey, planlı ve düzenli bir şekilde indirmiştir. Ki bu sayede kalpler iyice ona aşına olsun, sıcak bir yakınlık ketsin, gönüllerde taht kuracak biçimde pekişsin. Bu sebeple tertilen indirilen İlâhî vahyin yine aynı şekilde, merhale-tedric olgusuna dikkat ederek okunması gerekmektedir. Aksi takdirde yanlış anlamaların önünün almak mümkün olamayacaktır.

178] 20/Tâhâ, 114

179] 17/İsrâ, 105-106

180] 26/Şuarâ, 192-194

Yukarıdaki âyetin bir tefsiri bağlamında okunması gerektiğini düşündüğümüz Kıyâme sûresi âyetleri, tenzîl ve tertîle ilişkin olarak yol gösterici bir muhteva içermektedir. Bu âyetlerde Rabbimiz Kur'an'ın hıfzı ve tebyini esnasında acele etmemeyi, bilinçli planlı bir şekilde hareket etmeyi Rasûlullah'ın şahsında vahye gönül veren tüm mü'minlere emretmiştir: "Dilini hızla oynatıp durma. Çünkü onu (senin kalbine) yerleştirmek ve okutturmak Bizim işimizdir. Böylece onu telaffuz ettiğimiz zaman kelimelerini (bütün zihnini vererek) takip et; sonra onun anlamını açıklamak da Bize düşer."¹⁸¹ Bu âyet herkesten çok peygamberimiz Muhammed (s.a.s.) ile alakalıdır. Yeni gelen vahyi an önce ezberlemek için Allah'ın elçisi Muhammed (s.a.s.) acele ediyor, duygusal davranıp unutmaktan korkuyordu. Vahyi indiren Yüce Allah Peygamberimizin onu kolayca ezberde tutmasını da sağlayacak lutuflarda bulunmuştur. Bu hakikat Kıyâme Sûresi'nin alıntılıdığımız âyetlerinden başka, bir de Tâhâ Sûresi'nde dile getirilmektedir. Öncelikle Peygamberimizin Kur'an'ı ezberlemesi ve vahyin onun kalbinde korunmasını anlatan âyetlerin bize de söyleceği yönüne dair çok hikmetli bir mesajı vardır: 20/Tâhâ, 114.

Yukarıdaki âyette belirtildiği üzere Rasûlullah'a yüklenen "bütün benliğini vererek Kur'an okuma" görevi, bizim de Allah'ın vahyine karşı vazifemizdir. Rabbimizin vahiy ile gönüllerde meydana getirmek istediği amaçların hasıl olabilmesi ancak bu vazifeyi yerine getirmekle mümkündür.

Hem gereğince Kur'an okumalarımızda hem de İslâmî mücadelenin başarısını arzulamada, hem de kâfirlere muntakîm olan Allah'ın vâid ettiği dünyevi ve uhrevî azabın başlarına getirilmesinde acele etmemek, sabırlı olmak mü'minler olarak takınmamız gereken vakarlı tutumlar arasında yer almaktadır.

İnsanoğlu aceleden yaratılmış bir varlıktır; her şeyin hemen olmasını isteyen bir karaktere sahiptir. Fakat biz mü'minler, hem vahyin mesajını kavrarken, hem de hayatımıza rehber olacak tanıklıklar ortaya koyarken acele etmememiz gerekir. Çünkü aceleyle getirilemeyecek, ciddi sorumluluklar yükleyen bir İlâhî vahiy karşısında sabır ve metaneti kuşanmak gerekir. Ciddi bir şekilde anlamak ve kavramak, amellerimizin sıhhatinin de teminatı olmaktadır. Hikmetli bir derinlikten yoksun, bütünlükten uzak Kur'an kıraati "yüzeysel olma zaafı"ndan kurtulamayacağı için, onu gereğince kavramaktan söz edilemez. Bu nedenle Kur'an yüzeysel değil derin, ciddiyetten uzak bir basitliğe indirgeyerek değil

¹⁸¹] 75/Kıyâme, 16-19

hikmetli bir şekilde okunması gerekir.

Tenzîl ve tertîl esasî üzere indirilen Kur'an'ın kıraati aynı şekilde nüzûlüne uygun olması gerekiyorsa, tatbikinde de aynı ölçüler geçerlidir. Allah'ın va'd ve vâdinin acele istenmemesi, sınava talip olması gereken mü'minlere yakışan bir tutum değildir. Adaletin yegane teminatı olan ve işlerin sonunu belirlemede hiçbir otorite boşluğu oluşturmeyen kudreti sonsuz Yüce Allah'ın takdirlerinin acele ile yerine getirilmesini beklemek doğru değildir. İslâmî mücadelenin öncüleri olan mü'minler, tertit ile sabır arasındaki ilişkiyi unutmadan hesaplarını daima gözden geçirmek durumundadırlar.

Özetle; tenzîl ve tertîle İslâm'ı yaşamlştırırken, yeryüzünü Allah'ın boyası ile boyarken de dikkat etmek gerekmektedir. Allah'ın mü'minlere va'dettiği fetih-nusret/zafer ve yardımı da aceleye gelmez. Kâfirlere vâid ettiği dünyevi-uhrevi azap da aceleye gelmez. Bu durumda sabır; hem Kur'an'ın kıraatinde hem de tatbikinde sürekli mü'minin başında bulunması gereken metanet tacı olmaktadır. Mü'minler yakışan ahlaki tutum; acele etmeden sabırlı bir şekilde, özümseye özümseye Kur'an'ı okumak ve sonuçların gerçekleşmesini metanetle beklemektir; bize bu metaneti tavsiye eden âyetler için bkz. 21/Enbiyâ, 37-44.

2- Tenzîlin Hikmetleri

“Gerçek şu ki, bu Kur'an'ı sana safha safha indiren Biziz.”¹⁸² Tenzîl; bir şeyi yavaş yavaş, acele etmeden, hazmederek huşû ile, bilinçli, planlı bir şekilde yapmak, iç bütünlük oluşturacak şekilde indirmek anlamına gelmektedir.

Kur'an'ın kaynağının “Tenzil” kelimesinin muhtevası bağlamında dile getirildiği çok sayıda âyet vardır. İlahi mesaj âlemlerin rabbi, yeri ve yüce gökleri yaratan, aziz/kudret sahibi, rahîm/rahmet kaynağı, hakim/hikmet sahibi, günahları bağışlayan, tevbele ri kabul eden intikamı çetin, lütfu sınırsız, hamîd/en güzel övgü lere layık olan Allah tarafından safha safha indirilmiştir. 17/İsrâ, 106; 20/Tâhâ, 4; 25/Furkan, 25; 26/Şuarâ, 192; 32/Secde, 2; 36/Yâsin, 5; 39/Zümer, 1; 40/Mü'min, 2; 41/Fussilet, 2, 42; 46/Ahkaf, 2; 56/Vâkıa, 80; 69/Haakka, 43.

Kâfirlerin, müşriklerin bütün ısrarlarına rağmen rahmeti sonsuz rûbbimiz Kur'an'ı bir defada değil, yavaş yavaş, safha safha indirmiştir. Bizim de ilk nesil mü'minler gibi İlâhî vahyin bu

182] 76/İnsan, 23

karakterini göz önünde tutmamız, onu düzenli ve hikmetli bir yöntemle okuyup anlamamız gerekmektedir.

İlâhî vahyin yirmi üç yıllık tedricî ile indirilmiş olmasının bakışta akla gelen hikmeti, şeriatın maksatlarının ve gâyelerinin iman edenlerce iyice anlaşılıp kavranmasıdır. Sâlih amellerin kaynağı olan Kur'an vahyin iyice kavranması ise uygulamanın sıhhati ve Kıyamet'e kadar gelecek mü'minler için takip edilebilir örneklikler oluşturabilmek için şarttır. Bu durumda Kur'an'ın indirilirden yüzyıllar sonra yaşayan biz mü'minler için tenzîlin safha safha olmasının hikmeti de ortaya çıkmış olmaktadır:

Acele etmeden, yüzeyselliğin handikaplarına düşmeden, derin bir tefekkür, engin bir tefekkuhla Kur'an mesajını idrâk etmeye çalışmak.

İnsanlığın ne yapacağını bilemez, şaşkın bir durumda kalmaması için, âlemlerin rabbi Allah tarafından tenzilen/parçaları birbiri ile uyumlu bütünlük oluşturacak şekilde, kontrollü olarak yavaş yavaş indirilmiştir. Kur'an'ın peyder pey, aralıklı olarak indirilmesinin bir çok hikmeti vardır. Mesela tenzilen indirilmiş olmasının hikmetlerinden biri, insanların -öncelikle mü'minlerin- ilâhî vahyin yol gösterici mesajlarına ihtiyacını yangın bir yürekle hissetmesi içindir. Diğer bir hikmet de, birdenbire derin hakikatleri kavramaktan aciz olan biz insanların mesajı iyice kavrayacak bir sürece ihtiyacımız olduğu içindir.

Tenzilin çok sayıda hikmetinden söz edebiliriz. Bir tanesini daha anarak diğerlerini "ilimde derinleşenler"ın selim akıllarının engin kavrayışına bırakalım: Kur'an salt bir bilgi kaynağı değil, eylem ve talimatlar dizgesi olduğu için, hayata geçirilmez malumatlar yerine, yaşanılabilir hakikatlerin menşei olduğu için tenzilen/yavaş yavaş indirilmiştir.

"Kur'an indirilmiştir." Öyleyse onu kutsama adına, göklere çıkararak -daha doğrusu geri gönderme cüretini göstererek- aşırı tazim gösterisi yapmak doğru değildir. Çünkü ilâhî vahyin 'mesajı hayalın tam ortasına, yaşamın merkezine onu dönüştürmek, ıslah etmek için indirilmiştir. Bu nedenle Rabbanî mesajın gönülleri aydınlatan mesajından faydalanmak için onunla iletişim kurmak gerekir.

Kur'an'ı biçimsel ve mahiyet itibari ile ulaşılmaz bir yükseklikte tutmaya gayret etmek, yüceltmek değildir; ince bir tahkirle, örtük bir alçaltına girişimidir. Söz konusu girişim iyi niyetli ama cahil kimseler eli ile olabileceği gibi kasıtlı bir şekilde de olabilir.

Kur'an'ın kasıtlı bir şekilde indirilmiş olduğu yeryüzü ile -yani hayat ile- bağıını koparmaya çalışanlar, Allah'ın mesajının sorumluluk doğurmayan gerçek üstü bir alana ait olduğu vehmini yaymaya çalışmaktadırlar. İşte şirkde zaten bu yaklaşım şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Âfâkî bir ilâh tasavvuru görüntüsü altında, ilâhî mesajın tevhid ve adalet esasının etki gücünü akıllarınca kırmaya çalışmaktadırlar. Çığırkanlık yaparak her fırsatta çıkardıkları velveleler, göz boyayıcı sihirler ile ilâhî vahye gönül veren mü'minlerin önüne, hem asli hüviyeti ile hem de sağdan yaklaşarak çıkan şeytan ve dostlarının hileli tuzaklarına karşı uyanık olmak zorundayız. Günümüzde şeytan bir kesim üzerinde "bâtıl bir kutsiyet" şekli oluşturarak etkili olmaktadır. Kur'an'ın yücelttiklerini iddia eden bir kesim onu "anlaşılmaz, ulaşılamaz" bir mevkiye çıkarmakla azaltmaktadırlar. Bu bir tür aşağılamadır. Çünkü, Kur'an'ın sadece teberrüken/sevap kazanmak amacı ile okunabileceğini, anlamak, ondan hüküm çıkarmak maksadı ile ilâhî vahye gönül vermeyi günah saymaktadırlar.

(Kur'an-ı Kerim'i anlamak maksadı ile okumayı haram kabul eden bir zihniyet yaşadığımız coğrafyada varlığını halen devam ettirmektedir. Neredeyse tüm tercüme ve meal çalışmalarını tahkir eden bu zihniyet, sadece kendi anlayışlarını doğrulayan çabaları meşru kabul etmektedir. Tam İlmihal adlı, 1248 sayfalık kitaplarının da bir tür Kur'an tercümesi, meali, tefsiri olduğu gerçeğini görmezden gelen bu zihniyet sahipleri, kendileri dışında gelişen Kur'an'ı anlama çabalarını "dinsizlik" ve "cahillik"le itham etmekte ve konu ile ilgili şu ibretlik iddiaları ileri sürmektedirler:

"Kur'an-ı Kerim'in hakiki mânâsını anlamak, öğrenmek isteyen bir kimse, din âlimlerinin kelâm ve fıkıh ve ahlak kitaplarını okumalıdır. Bu kitapların hepsi, Kur'an-ı Kerim'den ve hadisi şeriflerden alınmış ve yazılmışlardır. Kur'an tercümesi diye yazılan kitaplar, doğru mana veremez. Okuyanları bunları yazanların fikirlerine, düşüncelerine ve maksadlarına esir eder ve dinden ayrılmasına sebep olur." Gümüş M. Sıddık, Tam İlmihal, Seâdet-i Ebediyye, 82. Baskı, Hakikat kitabevi, İstanbul, 2000, s. 46-25. mektup.

Yukarıdaki alıntı yaptığımız pasajda dile getirildiği gibi, Kur'an'ı tercümelerden yanlış anlama ihtimali vardır. Doğrudur. Fakat aynı tehlike Tam İlmihal'den din öğrenilmeye kalkışıldığında yok mudur? Belki meallerden daha fazla bu tür kitaplar zararlıdır. Çünkü mealler bütün zaaflarına rağmen tefsir kitaplarından bile Kur'an'a daha yakındır; çünkü konusu doğrudan Kur'an'dır.

Bir çok ihya önderi'ne küfürler dolu, sözde İslâm ilmi hali olan bu kitap aynı zamanda bir Kur'an meali, tefsiri işlevi gördüğü gerçeğini kim inkâr edebilir? İslâm'ı çok iyi bilmeyen halkın Kur'an mealleri ile yanlış bilgilendirilme riski ne kadarsa, Tam İlmi hal'le de o kadardır; 1248 sayfalık bir kitap ne kadar anlaşılır bir mahiyet taşıyor ki, Kur'an tercüme leri-mealleri de o kadar anlaşılır bir mahiyet taşısın? Kısaca, yanlış anlama riski tercüme leri kadar Tam İlmi hal için de söz konusudur.

Peki Kur'an'a "anlaşılmaz" damgası vurulduğunda neler olmaktadır? Olan; "her adıma uygun bir fetva ısmarlamak ve gönül rahatlığı ile faiz işlemleri yapmak, mankenleri yarı-çıplak bir vaziyette televizyon programlarına çıkarıp, -harama bakmayı yasaklayan âyetlerin meallerini anlayamayacakları için- onlardan zekata konu olacak servetler kazanmak"tır.)

Bu bakış açısının çok ciddi neticeleri olmaktadır. Kur'an'ı bir hidâyet kılavuzu değil de, sevap kazanma aracı olarak görenler artık bütün davranışlarını fetvalarla meşrulaştırma cihetine gitmektedirler. Kendilerinin ilâhî vahyin saf, tertemiz mesajının gereklerini "biz kimiz onu anlamak kim" diyerek, güya yüceltme görüntüsü altında, Rabbani buyrukların hayat damarlarına kasdetmektedirler. Kendileri sağdan yaklaşan şeytanın vesveselerine aldanan, garrâya kapılarak bâtil bir kutsiyet havası estiren din bezirganları, beraberlerinde sürükledikleri milyonlarca insanın daha önce yaptıkları sâlih amellerinin değer bakımından hubûtuna/sıfırlanmasına yol açmaktadırlar.

Şeytan sağdan da yaklaşır, soldan da. Bu sebeple "dindarlık görüntüsü altında" doğru yoldan çelmek için önümüze çıkan müşriklerin oyunlarını bozmak, Kur'an'ın hayatın kalbine "indirilmiş" bir kitap olduğu gerçeğini unutmamak lazımdır.

Yanlış kutsiyet anlayışlarının aldatmasına kanmamalıyız. Kur'an'ı şekil olarak yükseklerde tutmak yeterli değildir. Yüceltmek, onun insan hayatına yön vermek maksadı ile indirildiği hakikatini daima göz önünde tutmak, mesajın rehberliğinde hayatımızı idame etmektir. Kur'an yücelere aittir diye, aşağılarda/dünya hayatında etkinlik kurmasına izin vermemek, siyasetten, eğitimden, sokaktan, giderek hayattan kovarak bunun adını da "saygı" koymak, büyük bir aldanma, aldatmacadır. Çünkü Kur'an; yüceler yücesi bir makamdan aşağılık dünya hayatında yaşanan rezillikle ri törpülemek, ıslah etmek ve gerekirse değiştirmek-dönüştürmek için "indirilmiştir."

Münezzel Oluşunun Hikmetleri

Kur'an, kalemle yazmayı öğreten, vahiyle insanoğlundan arınmak isteyenlere yol gösteren Yüce Allah tarafından sırası geldikçe, planlı ve düzenli bir şekilde safha safha indirilmiştir. Öyleyse okuyuşumuzda bu nüzûl şeklini göz önünde tutmalıyız. Yani iniş ortamındaki canlılığa ve çözümünü amaçlanan sorunun konu ile ilgili bağlamına dikkat ederek, acele etmeden, yüzeyselliğin tuzaklarına düşmeden Kur'an'ı okumalı, anlamalı, kavramalı ve amelî cihetini de aynı şekilde düzenli bir şekilde gözetmeliyiz.

Tenzille ilgili -aynı kökten türetilmiş bir ismi mef'ul olan- bir başka kelime de Münezzal'dır. İki âyetle geçen ketime tenzîl'in kaynağı olan Yüce Allah'ın vahiy üzerindeki tartışılmaz otoritesini ve belirleyiciliğini vurgulamaktadır. O hidâyet amacı ile indirdiği vahyi bir defada değil, peyderpey tebyin etmeyi takdir etmiştir. Kur'an'ın Yüce Allah'ın takdiri ile, şükrü gerektiren büyük bir nimet olarak bir defada değil safha safha, gerektikçe indirildiğini vurgulayan âyet için bkz. Enam: 6/114. Bu kelime bir de İsa peygamber ve arkadaşlarının Allah'tan kendilerine lütfetmesini istedikleri "sofra" ile alakalı olarak geçmektedir: Maide: 5/11 5. Ki "sofranın indirilmesi", her şeyin gerçek sahibinin Allah olduğunu, her şeyin belli bir ölçü ile, planlı bir şekilde O'nun kudret elinden çıktığını ifade etmektedir.

Öte yandan tenzîl ve tertîle uygun Kur'an tefsiri, bütün âyetleri iniş sırasına göre okumak demek de değildir. Eğer öyle olsaydı Yüce Rabbimiz Kur'an'ı nüzûl sırasına göre toplar ve o şekilde okunmasını emrederdi. İlâhî kontrol altında olduğunda kuşku bulunmayan Kur'an'ın cem'i -ki yukarıda alıntılarladığımız Kıyâme sûresi âyetlerinde cem'in Rabbani denetiminin mahiyetine ilişkin önemli ipuçları vardır- bize mütevatir olarak gelen mushaf sıralamasına göre oluşturulmuştur. Öyleyse "hangi âyetin hangisinden önce indirildiğini kesin olarak bilmek gerektiği" şeklindeki bir varsayım, bunu "onsuz olmaz" denilebilecek kesinlikte öne süremez. Fakat yine de elimizde kesin karineler varsa ve güçlü dayanaklara sahip icthadlar yapabilecek verilere sahipsek âyetlerin nüzûl sırasını bilmek çok faydalı olacaktır. Bu durumda hangi âyetin hangisinden önce indirilmiş olduğunu bilmek tabii ki, ufuk açıcı etkilere haiz olacaktır. Fakat resmî bir nüzûl sırasının tespitinin de, sübutu ve delaleti kati nasslarla mümkün olmadığının bilinmesi lazımdır.

Özetle, bizim vurgulamak istediğimiz hakikat, "Kur'an'ın peyderpey -safha safha, aşama aşama- indirilmiş olduğu ve her tür tefsirin bu gerçeği unutmaması gerektiği"dir.

3- Tertîl'in Hikmetleri

"Kâfirler: 'Kur'an ona bir bütün olarak bir kerede indirilseydi yal'diyorlar. Oysa, Biz onu böyle tutarlı bir bütün oluşturacak şekilde, terülen/belli bir düzen içinde ağır ağır vahyediyoruz ki, onunla senin kalbini pekiştirelim.'" ¹⁸³

Tertîl kelimesi Kur'an'da iki âyette geçmektedir. Birisi alıntıldığımız âyet, diğeri ise 73/Müzzemmil, 4. âyettir. Düzenli, planlı bir nüzul sonucunda ulusan Kur'an'ın bu sıfatını sabır, acele, tenzil, tedric gibi kelimelerin muhtevası desteklemektedir. Birden bire indirilmeyen Kur'an'ın iniş biçimine uygun olarak, acele etmeden, sindire sindire, palanlı bir şekilde -hikmetlerine vakıf olmak maksadıyla- okunması gerekir. Aşağıdaki âyette Kur'an vahyinin bütünlüğünü göz önünde tutmadan acele ile karar vermek, görüş bildirmede göstermek yasaklanmaktadır: 20/Tâhâ, 114.

Acele etmeden, bir bütünlük ve hedef gözeterek Kur'an okumanın gereğine işaret edilen bir başka kavram da tertîldir. Kur'an bir defada değil, safha safha indirilmiştir ve bu biçime uygun bir kıraat, tefsir, tebyin ve tefekkuh da teşvik edilmiştir.

İlâhî mesajı doğru kavramak ve doğru yaşamak konusunda dikkat edilecek hususlara ilişkin olarak tertîl kelimesinin yol gösterici muhtevasından yararlanmak istiyoruz.

Tertîl, bir şeyi yavaş yavaş, acele etmeden, planlı-uyumlu bir şekilde yapmak demektir. Rabbimiz Kur'an'ı tertîlen/programlı, parçaları arasında eşsiz bir uyum oluşturacak şekilde indirmiştir.

Kur'an'ın indiriliş sıralaması ve tasnifinde Rasûlullah'ın doğrudan bir dahli yoktur. Bir defada değil de sırası geldikçe yavaş yavaş indirilen Kur'an'ın nüzûlüne uygun olarak da okunması gerekmektedir. Yani planlı, programlı, sabırlı, düzenli bir şekilde. Kur'an'ı okurken acele etmemek, onu ağır ağır okumanın da ötesinde yüzeysel değil derinlikli bir şekilde kıraat etmek demektir.

Tertîl Kur'an'ın bir parçasının diğerleri ile irtibatını kurmak, yaşadığımız coğrafyanın içinde bulunduğu şartları dikkate alarak, tedrici göz önünde bulundurarak okumaktır. İslâmî mücaledelemin ilk örneği olan Rasûlullah'ın Asr-ı Saadet'te gerçekleştirdiği Sünnet'te, tertîlin, tedricin uygulanışı ile alâkalı çok sayıda örnek vardır. Örneğin, Mekke döneminde fiilî bir kıtal cihadına izin vermeyen Yüce Allah şartların değişmesi ile birlikte Medine döneminde yaşayan müslümanlara adaletin ikamesi ve doğru yol üzerinde

müşriklerin kurdukları barikat engellerinin bertaraf edilmesi için kıtal cihadını teşvik etmiştir.

Tertilen Kıraatin Vakti

Gece kalkıp çalışmayı, ibadet etmeyi öğütleyen Müzzemmil Sûresi âyetlerinde ‘Kur’anı tertilen okumak’ emredilmektedir. Bu uyarı sadece mekanik bir plan yapmayı değil; aynı zamanda ilâhî vahyin mesajını yüreklere işleyen bir özümseme ile okunmasını da gerektirmektedir. Programlı okuyuşta, acele etmeden huşû ile hareket etmek esastır. Kur’an’ı huşû ile kıraat etmede ise gecenin önemli bir yeri vardır. Rabbimiz gecenin sağlayacağı olanaklara, çok sayıda âyette dikkatimizi çekmekte, sessizliğin imkânlarından yararlanmayı özendirmektedir.

Gecenin derin düşünüş ve hikmetli engin bir kavrayışa ulaşabilmek için uygun bir vakit olduğunda kuşku yoktur. Bize Kur’an’ın anlaşılması ve yaşanması noktasında örnek şahitlikler bırakan Rasûlullah ve arkadaşlarının bu olanaktan yararlanmaları övgü ile Kur’an’da zikredilmiştir. Gece, ilâhî bir nimettir; Rabb’e yaklaşmak, kendini görev olarak planlanacak işlere vermek için, gündüzden daha çok olanaklar sunmaktadır.

Gecenin sağladığı olanakların farkında olan Peygamberimiz bazen yalnız başına, bazen de mü’minlerle toplu olarak kalkıp ibadet etmiş, Kurân’ı “tertîl üzere” okumuş, üzerinde tefekküre dalmış, kavrayışını derinleştirip, öğrendikleri ile ertesi gün yapacaklarını planlamıştır.

K- Amel Etmek İçin Okumalıyız

Kur’an’ı yaşamsal sorunlarımızı çözmek amacı ile okumalıyız. Çünkü Rabbimizin rehberliğinde çözüm kaynağı, Kur’an’dır. Hidâyetin ön şartı, salt bilgilenmek değildir. Bilginin takvâ sahibi olabilmek için, kendi özümüzde ve çevremizde yer alan şeytani unsurlara karşı cihad usullerini öğrenmek için bir değeri vardır.

Bu sebeple aşağıdaki âyete göre, “Allah yolunda üstün gayret göstermek”, dosdoğru yola iletilmenin şartlarından biri olarak gösterilmektedir: “Dâvamız uğrunda cihad edenleri/üstün gayret gösterenleri, Bize varan yollara mutlaka yöneltiriz. Allah kuşkusuz muhsinlerle/iyilik yapanlarla beraberdir.”¹⁸⁴

1- İnanç ve Eylem İçin Bilgilenmek

“Elif-Lâm-Mîm. İnsanlar (sadece) ‘inandık’ demeleriyle

bırakılacaklarını ve sınava çekilmeyeceklerini mi sanıyorlar? Evet andolsun ki, Biz kendilerinden öncekileri de sınadık; o halde (o halde bugün yaşayanlar da sınanacak ve) elbette Allah, doğru davrananları ortaya çıkaracak ve yalancılarını da kimler olduğunu gösterecektir.”¹⁸⁵

Yeryüzündeki büyük sınavda Rabbimiz, rahmetinin bir teza-hürü olarak biz insanlara nübüvvet vahyi ile rehberlik etmektedir. Bu şuurla başvurulması gereken sonsuz rahmet sahibi Yüce Allah'ın kelâmı, bir “inanç kılavuzudur. Hakikatin yakînî kaynağı olan Kur'an; kesin bir inanç, derin bir bilinç ve can veren bir eylem için, uygulamaya geçirmek maksadı ile okunmalıdır.

İlâhî vahyin gönülleri aydınlatan mesajı felsefi spekülasyonların, sonu gelmez kelâmî mülâhazaların aracı olarak kullanılmamalıdır. Aksi takdirde ilâhî iradenin amaçladığı bir verimliliğe yol açması bir yana, Kur'an ifsada sürükleyen şeytanın sağdan yaklaşımının aracı durumuna indirgenmiş olur; ki bu durum basiret ehli tarafından dünyada, Rabbimiz tarafından ahiret gününde ona değer vermekten çok ihanet anlamı taşıyan bir tutum olarak nitelenmekten asla kaçıp kurtulamayacaktır.

İnançlarımızın kaynağı olan Kur'an'a, “önceden sınırları belirlenmiş tezlerin onaylayıcı aracı olarak yaklaşmak” biz mü'minlere yakışmaz. Bilgiyi sömürü ajanlığı için kullanan müsteşriklere/şarkiyatçılara uygun düşecek tavır/tutumlardan kaçınmak, ilâhî vahye karşı üstümüze düşen vazifelerdendir. Bu nedenle salt akademik-entelektüel bilgilenme maksadıyla okunan Kur'an'dan maksada muvafık verim elde edilemez.

İmtihan şuuru ile okunmayan Kur'an'dan öğrenilecek bilgiler, sırtımızda yük olmaktan, bize hiçbir değer kazandırmayan şeyler taşımaktan öte bir anlam ifade etmeyecektir. Hayata ilişkin sorunlarımızın temel çözüm kaynağı olan Kur'an “sadra şifa” olması için okunmalıdır. Malumatfuruşçuluk için, bilgi hamallığı için değil.

Alîmu'l-habîr olan Allah, salt bilgisini-kültürünü artırmak için ilâhî vahye başvuranlar için hidâyet etme sözü vermemiştir. Geçmişte ilâhî vahye muhatap olduğu halde, ona gerektiği değeri vermeyen Kitap Ehli'nden ilmi ile amel etmeyenler “entel eşek meseli” ile Cum'a Sûresi'nde anılmaktadır: “Tevrat'ın/ilâhî vahyin yükü ile onurlandırılmış iken bunu taşıyamamış olanların durumu, sırtına kitaplar yüklenmiş (ama onlardan habersiz bulunan)

185] 29/Ankebût, 1-3

eşeğin durumuna benzer. Allah'ın mesajlarını yalanlamaya şartlanmış olanların durumu ne acıdır. Çünkü Allah rehberliğini böyle zâlim bir halka ihsan etmez.”¹⁸⁶

Yüreklereimize çöreklenmiş şirk alışkanlıklarını yok etmek, şeytanın körüklediği küfrün ateşinin izlerini silmek için sürekli Kur'an'a başvurmalıyız. Şu dünya hayatının geçici heveslerine kapılıp kalmamak için, Kur'an'ın aşkın dilinin elçiliğinde Allah'tan yardım dilemeliyiz.

2- Gereğince Okumanın Anlamı

Gereğince takdir ederek okumalıyız. Gereğince takdir etmek nedir? Onu zanna ve vehime dayanan beşeri kuruntuların meşrulaştırıcı aracı kılmamaktır. Arınmak ve ma'ruf olanın yaygınlaştırılması için okumaktır. Öğrendikleri ile amel etmeyen veya amel etmek için değil, spekülasyon üretmek için Kitab'a başvuran kim-seler belki ilâhî mesajı kısmen anlayabilirler; ama asla engin bir kavrayışla onu idrâk edemezler. Dolayısı ile öğrendikleri onları hidâyete sevk etmez; ya dalâletlerini ya da vehimlerini derinleştirmekten başka bir işe yaramaz.

Aşağıdaki âyetlerde belirtildiği üzere, Kur'an hidâyete ermek, arınmak, arındırmak, uyarılmak, uyarmak için okunmalıdır.

“O kitap ki, mü'minler için bir yol gösterici ve bir müjdedir. O mü'minler ki, salatta/namazda devamlı duyarlıdırlar; arınmak için infak ederler/sahip olduklarını Allah yolunda feda ederler ve ahirete de canı gönülden iman ederler.”¹⁸⁷

“... Kulları arasından yalnızca ulemâ/gereğince anlama kavrama gayreti içinde olanlar, Allah'tan (hakkiyla) korkar-çekinirler. (Çünkü yalnızca onlar bilirler ki) Allah sonsuz bir kudret sahibidir, çok bağışlayıcıdır. Allah'ın vahyine (seksiz şüphesiz) uyanlar, namazlarında dikkatli ve devamlı olanlar ve kendilerine verdiği-miz rızıktan gizli-açık ihtiyaç sahipleri için harcayanlar: İşte ancak bunlar (dünyada ve ahirette) kesintiye uğramayacak bir kazanç umabilirler.”¹⁸⁸

Kur'an'a gereğince ilgi göstermek, “ilâhî mesajın gönülleri ısıtan aydınlığına kalbimizi tamamiyle açmak” demektir. Salt bir fehm/anlama çabası, Rabbani mesajı kavramak ve hayatın kalbine onun aydınlık meşalesini dikmek için yeterli değildir. Çünkü ilâhî

186] 62/Cum'a, 5

187] 27/Neml, 2-3

188] 35/Fâtır, 28-29

vahye gönül vermeyen biri bile, Kur'an'dan bir şeyler öğrenebilir, bir şeyler çıkarıp anlayabilir. Fakat şeriatın maksatlarını gerçekleştirecek verimlilik, onu ancak "bir inanç kaynağı, bir eytem talimatı' olarak okumakla mümkün olabilir.

Kur'an'ı önceki ümmetlerin yaptıkları gibi, gereğince amel etmekten başka maksatların meşrulaştırıcı aracı kılmamak gerekir. Ona gerçek anlamına uygun bir kavrayışı amaç edinerek, tam anlamıyla uygulamak gâyesi ile başvurmak lazımdır.

İlâhî kelâmı gereğince okuyup anlayabilmek için, arınma niyeti ile tevazu tacını takmak, takvâyı kuşanmak lazımdır. Kur'an'ın mesajındaki derin hikmetleri kavramak için tam anlamıyla nüfuz etmeyi gâye edinen bir okuma yöntemi gerekir.

Bu yöntemle İlâhî mesajı kavramak, ona malumatfuruşçuluk için değil uygulama düşüncesi ile başvurmak demektir. Aşağıdaki âyet İlâhî mesajı gereğince okumanın, gönülden teslim olanlarca yapılabileceğini beyan etmektedir: "Kendilerine İlâhî kelâmı emânet ettiklerimiz (ve) ona gereği gibi uyanlar -işte onlardır (gerçekten) iman edenler; kâfirlere gelince- işte onlardır asıl kaybedenler." ¹⁸⁹

Hikmetin temel kaynağı olan Kur'an'ın rehberliğinde oluşmuş her tür yorumlama şekline mesafeli yaklaşmak zorundayız. Değil mi ki, hayatı ve içinde yer alan her tür olguyu İlâhî vahyin klavuzluğunda anlamlandırmak gerekir? Öyleyse anlayışlarımızı, bütün anlama çabalarımızı, tüm tefekkür gayretlerimizi, de İlâhî vahyin biricik korunmuş kaynağı olan Kur'an'ın yönlendirmesine açık tutmak boynumuzun borcu olsa gerek.

Bu bağlamda Kur'an'ın ruhundan onay alması mümkün olmayan tarihselcilik, tarih üstücülük gibi dışardan yorumlama yöntemlerinin hiçbir değeri yoktur. Anlamı metnin dışına arayan tarihselcilik de, anlamı metnin içinde ve içinde yaşanan dünyanın verilerinde arayan tarih üstücülük de, bir birlerine zıt gözükmelerine rağmen aynı kapıya çıkan sonuçlar vermektedirler. Çünkü her ikisi de anlamamanın merkezine insanı koymakta, bu bakımdan aşağıdan yukarıya doğru bir yorumlama usûlü ile konulan ele almaktadırlar. Her ne kadar, bir tür risalet vehmi ile, "tarih üstücünealcilik" anlamın yukarıdan aşağıya doğru yağdığını iddia etse de netice itibarıyla durum bu meyanıdır.

Kısaca Kur'an'ın denetiminde, İlâhî vahyin rehberliğinde oluşmayan tüm geleneksel ve modern yorumlama biçimleri neticeleri

itibariyle asıl olan fer', belirleyici olması gerekenin belirlenen, etkin olması gerekenin edilgen olması gibi zulümlere yol açmıştır; açmaya devam etmektedir. Bir imtihan alanı olan dünyada, tabii ki denenme konularımız arasında İlâhî vahyin insanlara iletilmiş tek korunmuş kaynağı olan Kur'an'a, hayatımızda nasıl bir yer verdiğimiz de vardır. Her mü'minin, Kitapla ilişkisini bu bilinçle kurması da beklenmesi gereken bir şeydir.

Kur'an'ı doğru anlamanın yolu, tefsir/yorumlama usûlünün de doğru olmasına bağlıdır. Yöntemin de Kur'anî olması gerektiğini "hikmet" kavramı çerçevesinde dile getirmiştik. Buraya kadar aktarmaya çalıştığımız gibi, Yüce Allah'ın biz insanlara bahşettiği bir bilgi, inanç-bilinç ve eylem klavuzu olan Kur'an'da, tefsir yöntemine ilişkin temel yaklaşımlarımızın neler olması gerektiği açıkça beyan edilmiştir. Bu köşe taşları oturtulmadan girişilen tefhim, tefsir, tefek-kuh çabaları vehametle sonuçlanmaktan kendini kurtaramayacaktır.

Tabii ki, Kur'an tek kaynak değil temel kaynaktır. Onaylı gönderme yapılarak bize önemsetilen Sünnet ve ilk muhataplarla mesajın bağlantısını koparmak, Kur'an'ın doğru anlaşılmasını mümkün kılacak yolların kapanmasına neden olacaktır. Bu sebeple her tür ikincil derecede kaynağın, her tür bilgilenme aracının Kur'an'ı temel alarak değerlendirmeye tutulması gerekir.

Aceben/ilginç bir kitap olan Kur'an'dan orijinal, duyulmamış, şaşırtan bilgiler çıkarmak için yararlanmak mümkündür. Ancak elde edilen bu ma'lûmât, mesajın bütünlüğü ve gâyeleri göz önünde tutulmadan kullanılmaya kalkıldığında bir işe yaramayacaktır. Asıl amacı insanlardan takvâ sahiplerine hidâyet etmek olan İlâhî vahyin kalpleri aydınlatan, gönülleri ısıtan mesajına salt bir ma'lûmât muamelesi yapmak doğru değildir.

Özetle; küfrün karanlığında kalarak ölüme terkedilmiş kalpleri, ışık saçan bir meşale gibi aydınlatarak yeniden hayat veren Kitabımızı, "sorunlarımızın nihai çözüm kaynağı" gözü ile okumalıyız. İlâhî kökeni unutmadan, beşeri yöntemlere bel bağlamadan okumamız gereken İlâhî vahyin can veren mesajlarını günlük hayatımızın her anında varoluşumuzun gâyelerini hatırlamak ve hatırlatmak için okumalıyız. Kur'an'ı belli bir plan ve program içinde, duyarlı bir şekilde, takvâyı kuşanmış bir yüreğin duyarlılığını taşıyarak okumalı, Yüceler Yücesi Rabbimizin katından "indirilmiş" Kitab'a gönül vermeli, ona başvurmali, onun yoluna baş koymalıyız. (Fevzi Zülaloğlu, Temel Kaynağımız Kur'an, Ekin Y., s. 356-394.

Kur'an'ı Tertîl üzere, Dura Dura Okumak

Kur'an-ı Kerim'i ağır ağır, dura dura, acele etmeden okumak, onu anlamanın en önemli prensiplerinden biridir. Alel acele, âdet yerini bulsun diye ve bir an önce bitirmek endişesiyle Kur'an'ın mesajını anlamadan yapılan kıraat veya hatim, okuyucuya hiçbir fayda 4'de "Kur'an'ı tam bir tertîl üzere oku!" emri ile, yüce kitabının tane tane, yavaş yavaş ve hazmedilerek okunmasını istemiştir. Üstelik sağlamaz.

Nitekim Allah Teâlâ, Müzzemmil, âyette geçen "rettil" emri, daha sonra gelen "tertîlâ" mastarıyla kuvvetlendirilerek bu tertîlin en güzel bir tarzda yapılması emredilmiştir.

Tertîl üzere okumak; Kur'an'ı dosdoğru ve güzel bir tarzda, açık açık, hakkını vere vere, sesin mana ile ilişkisini ayarlayarak, yerine göre şiddetli, yerine göre yumuşak bir tonla ruhî ve mânevî bir uyum içinde, yani anlayıp yaşayarak okumak demektir.

İsrâ sûresinde de aynı prensibe dikkat çekilmiştir; "Biz onu Kur'an olarak, insanlara dura dura okuyasın diye (âyet âyet, sûre sûre) ayırdık; yine onu peyderpey indirdik." ¹⁹⁰

Rasûlullah bu tavsiye gereğince, gerek namazda, gerekse diğer zamanlarda Kur'an'ı ağır ağır, dura dura okur, hızlı okumaktan ısrarla kaçınırdı. Öyle ki; onun tertîl üzere okuduğu kısa bir sûre, daha uzun bir sûre okuyanındakinden çok daha fazla sürerdi. Her âyetin sonunda bir miktar durur, beklerdi; onu bir sonraki âyete eklemeydi. ¹⁹¹

Tilâvetin Hakkını Vermek: Anlayarak Okumak

Bakara sûresinin 121. âyeti şöyledir: "Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, onu gereği gibi/tilâvetinin hakkını vererek okurlar." Bu âyette sözü edilen tilâvetin (okumanın) hakkını vermekten ne anlaşılmalıdır ?

Tilâvetin hakkını vermek; Kur'an'ın anlamını, hükümlerini düşünerek, hissederek, sindire sindire ve yavaş yavaş kıraat etmek demektir.

Mü'min, Allah'ın kitabını adeta Rabbi ile sohbet ediyormuşçasına okumalıdır. Kur'an'daki emirlere uymaya, yasaklardan kaçınmaya azmetmeli, yeri geldiğinde dua etmeli, yalvarmalıdır.

Kur'an'ı gereği gibi okumak, İmam Gazâlî'nin belirttiği gibi,

190] 17/İsrâ, 106

191] Sıfatu Salâti-n Nebî, 77, 104

“bütün gayret ve dikkatini harflerin mahreçlerini çıkarmaya yöneltip mânâsını düşünmemek” demek değildir. ¹⁹² Tam tersine, âyetlerin anlamlarını düşününe düşününe, anlayarak, hissederek ve yaşayarak okumaktır. Bu bağlamda, Dehlevî’nin el-Fevzü’l-Kebir’inde (s. 26) zikrettiği şu söz oldukça anlamlıdır: İnsanlar tecvid kaidelerini ezberledikleri zaman, Kur’an tilâvetindeki huşûdan alıkonulurlar.

Bakınız, Mehmet Âkif, Kur’an’ın sadece lafzına önem verip de O’nun mânâsını anlamaya yanaşmayan geleneksel alışkanlığımıza nasıl isyan ediyor:

“Lafzı muhkem yalnız, anlaşılan, Kur’an’ın;
Çünkü kaydında değil hiçbirimiz mânânın.
Ya açar Nazm-ı Celil’in, bakarız yaprağına,
Yahut üfler geçeriz bir ölü’nün toprağına.
İnmemiştir hele Kur’an, bunu hakkıyla bilin!
Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için.”

Kur’an’ı Huşû İçinde ve Duygulanarak Okumak

Kur’an, huşû içinde, duygulanarak, hüzünlenererek, ürpererek, gözyaşları içinde okunabilmelidir. Zaten Kur’an iyi anlaşılıp hissedilerek okunduğunda huşû duymamak, ürpermek mümkün değildir;

“Rasûl’e indirileni duydukları zaman, kavradıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün.” ¹⁹³

“Rablerinden korkanların bu kitaptan tüyleri ürperir. Sonra hem derileri ve hem de kalpleri Allah’ın zikrine yumuşar ve yatıştır.” ¹⁹⁴

“Ağlayarak yüzüstü kapanırlar. Kur’an onların huşûunu arttırır.” ¹⁹⁵

Rasûlullah Kur’an okurken çok duygulanır ve çok ağlardı. O, zaman zaman ibn Mesûd’a Kur’an okutur ve dinlerken göz yaşlarını tutamazdı.

“İbn Mes’ud anlatıyor: Resûlullah bana; “Kur’an’ı bana oku!”

192] İhyâ, c. 1, s. 806.

193] 5/Mâide,83

194] 39/Zümer, 23

195] 17/İsrâ, 109

dedi. Ben hayretle; 'Sana indirilmiş bulunan Kur'an'ı mı sana okuyayım?' diye sordum. Bana; "Evet, ben onu kendimden başkasından dinlemeyi seviyorum!" dedi. Ben de ona Nisâ sûresini okumaya başladım. Ne zaman ki; "Her ümmete bir şâhid getirdiğimiz ve ey Muhammed, seni de bunlara şâhid kıldığımız vakit durumları nasıl olacak?" mealindeki âyete ¹⁹⁶ geldim. "Dur!" dedi. Durdum ve dönüp Rasûlullah'a baktım. Bir de ne göreyim, iki gözünden de yaşlar akıyordu." ¹⁹⁷

Kur'an'ı Uygulamaya Dönük Olarak Okumak

Kur'an'ı bir müsteşrik (oryantalist) edasıyla salt bilgilenmek için veya mezhebî ve hizbî bir yaklaşımla kendi önyargılarına gerekçeler bulmak için okumanın, okuyucuya bir fayda sağlaması mümkün değildir. Kur'an, okunup anlaşılın ve uygulansın diye indirilmiştir. O'nu bilgi hamallığı olsun diye, mâlumâtürûşluk yapmak için veya sırf sevap kazanmak amacıyla okuyup ezberlemenin bir anlamı yoktur.

Hz. Peygamber, Kur'an'ı "uygulamak" amacıyla okuyanları yücelterek onların bu eylemlerini takdir ve teşvik etmiş; Kur'an'ı hayata aktarmayanları ise "münâfık" olarak tanımlayıp Ebû Cehil karpuzuna benzetmiştir.

"Kur'an'ı okuyan ve okuduklarını uygulayan mü'min kişi, tadı güzel, kokusu da güzel portakal meyvesi gibidir. Kur'an'ı okumayan, fakat onunla amel eden mü'min kişi ise, tadı güzel, fakat kokusu olmayan hurma meyvesi gibidir. Kur'an'ı okuyan, fakat buyruklarıyla amel etmeyen münâfık gibi hareket eden de, kokusu güzel, fakat tadı acı reyhane otu gibidir. Kur'an'ı okumayan ve amel etmeyen münâfık gibi davranan da, tadı acı ve kötü, kokusu yine tiksiniyen acı Ebû Cehil karpuzu gibidir." ¹⁹⁸Esasen, herhangi bir bilginin değeri ve kıymetinin, tatbikatla ortaya çıkması gibi; Kur'anî bilgilerin, emir ve yasakların, ilke ve prensiplerin değeri, anlamı ve kadrü kıymeti de uygulamayla anlaşılacaktır.

Merhum şehid Seyyid Kutub'un ifade ettiği gibi; "İlk nesillerin dimamizmi ve bereketi, Kur'an'ı uygulamak amacıyla okumalarından kaynaklanıyordu. Onlar Kur'an'a, kültürlerini geliştirme, bilgi edinme, haz duyup tatmin olma gibi maksatlarla yanaşmazlardı. Onlar Kur'an'ı Allah'ın öğrenmek üzere okurlar ve her emri de, savaş alanında, aldığı günlük emri hemen uygulayan bir ordu gibi

196] 41. âyet

197] Buhârî, Fedâilü'l Kur'an 32, 33, 35; Müslim, Müsâfirün 247; Tirmizî; Tefsir, hadis no: 3027; Ebû Dâvûd, İlm 13

198] Buhârî, Fedâilü'l Kur'an, 82

duyar duymaz yerine geitirirlerdi. İşte bu, uygulamak üzere öğrenme şuurudur.”¹⁹⁹ Sahabenin bu konudaki tutumunu Abdullah ibn Mes’ud şöyle anlatır: “Biz Kur’an’ı on âyet on âyet alırdık ve aldığımız on âyeti anlayıp hayatımıza aktarmadan diğer on âyeti almaktan kaçınırdık. Kur’an insanlara, onunla amel etsinler diye nâzil olmuştur. İlk nesiller Kur’an’ı amel etmek için okudular. Sizin herhangi biriniz ise, Kur’an’ı başından sonuna kadar okur; tek bir harfini dahi bırakmaz; halbuki onunla amel etmeyi tamamen terketmiştir.”²⁰⁰ Kur’an ancak onu yaşayan, onun mücadelesini veren, karşılaştığı sorunları onunla çözmeye çalışan, her fırsatta ona başvuran, yanlışlarını onunla düzelten, doğrularını ondan öğrenip pekiştiren, kısaca **Yaşayan Kur’an** olmaya çalışan insanlarca anlaşılabilir. Kur’an’ı yaşayıp anlattıkça öğrenir, öğrenip yaşadıkça anlatırsınız. Kur’an’ı okudukça imanınız güçlenir, imanınız güçlendikçe de, yaşar ve mutmain olursunuz. “Uğrumuzda cihad edip çaba sarfedenlere biz yollarımızı gösteririz”²⁰¹

Kur’an’ı Tekrar Tekrar Okumak ve Onunla İrtibatı Kesmemek

İnsan unutkan bir varlıktır. İnsan kelimesi, “unutmak-nisyan” kelimesi ile aynı kökten türemiştir. Dolayısıyla insan, öğrendiği şeyleri, verdiği sözleri, geçmişteki olayları genellikle unuttur. En kötüsü de Rabbini ve O’ndan gelen gerçekleri, öğütleri, uyarıları unutma eğiliminde olmasıdır. Şeytanın görevi de insana Rabbini ve emirlerini unutturmaktır.

Şu halde insanoğlu sık sık uyarılmaya, hatırlatırılarmaya ihtiyaç duyar. Bazı gerçekler, bazı emir ve yasaklar tekrar tekrar hatırlatılmalı ve insanlar sıkça ikaz edilmelidir ki, hatalar, yanlışlar tekrarlanmasın. Zaten Kur’an’ın bir adı da zikr ve tezkira’dır ki, hatırlatma ve öğüt anlamına gelir.

Bu yüzden Kur’an sık sık okunmalı, Kur’an’la irtibat kesilmemelidir. Vahyin unutulması ve Kitab’ın uzun süre terk edilmesi, imanın zayıflamasına ve kalbin katılaşmasına yol açar; “İman edenler için hâlâ vakit gelmedi mi ki, kalpleri Allah’ın zikrine (Kur’an’a) ve inen Hakk’a huşû duysun ve bundan önce kendilerine Kitap verilmiş, sonra da üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalpleri katılaşmış, çoğu da yoldan çıkmış kimseler gibi olmasınlar.”²⁰²

199] Yoldaki İşaretler, s. 10

200] İhyâ, 3/13

201] .(29/Ankebût, 69

202] 57/Hadîd, 16

Kur'an'ı Yeniden Hayat Rehberi Edinmek

Kur'an'ı okuyup anlama ve uygulama sorumluluğunu en güzel bir şekilde yerine getirerek bize örnek teşkil edenler, hiç şüphe yok ki, Allah Rasulü ve O'nun kutlu arkadaşları, takipçileriydi. Kur'an'ı bir "hayat kitabı" olarak algılayan, onu dâvetlerinin eksenine haline getiren ve hayatlarına aktaran ashâb-ı kiram ve selef-i sâlihîn, ondan aldıkları feyz ve bereketle başarıdan başarıya koştu. Onlar, inen Kur'an âyetlerini hemen alıyor, ezberliyor, yazıyor, yaşamlarını ona göre düzenliyor, çevresindeki insanlara onu anlatarak gönüllerini fethediyorlardı. Yani müslümanlar, ilk dönemlerde bütün güçlerini Kur'an'dan almışlardı. İslâm, Kur'an etrafında yayılmış, odak noktasını Kur'an'ın teşkil ettiği o muazzam kültür faaliyeti, İslâm toplumunu kısa zamanda dünyanın en medenî, en huzurlu ve en mükemmel bir toplumu haline getirmişti. Kur'an'dan aldıkları güçle asırlarca hükümler olmuş muazzam imparatorlukları dize getirmiş; sosyal adaleti, hakkı ve hukuku gözetken örnek sistemler kurarak o günden bu güne bütün toplumlar için model teşkil etmişlerdir.

O ilk nesilleri eğiten, yetiştiren, başarılı kılan mükemmel okul Kur'an'dı. Ashabı ashab yapan, İslâm toplumunu ayakta tutan Kur'an'dı. Onlar Kur'an'a sarılarak kâmil insanlar haline geldiler. Hayatlarının her alanında onun ilkelerini ayakta tutarak başarılı oldular ve örnek İslâm medeniyetinin temellerini attılar.

"Din bilginlerimiz, Kur'an'dan, yaşanan pratik bir hayat nizamı çıkaracaklarına, onun yalnız dil ve üslûp özellikleri üzerinde durdular. Fesâhat ve belâğat yönünden eşsiz bir eser olduğunu belirterek ki, bunda şüphe yoktur; daha çok gramer bakımından ondan yararlanma yoluna gittiler. Tefsirlerimizin büyük bir kısmı, onu metin çözümlemesi için bir malzeme olarak kullandı. Onun hayata uygulanmasından ibaret olan fıkıh, bir müddet sonra teferruat içinde kaybolup gitti. Kısaca el birliğiyle Kur'an'ı hayatımızdan uzaklaştırdık. Kur'an'dan uzaklaşınca da hayattan uzaklaştık."

Günümüz müslümanları, Kur'an'ı yeniden hayatın içine sokmadıkça onu bir "hayat rehberi" olarak kabul edip "anlamak ve uygulamak için okumaya" yönelmedikçe ve hayatlarını Kur'an'ın ölümsüz ilkeleri doğrultusunda yeniden düzenlemedikçe, içinde bulundukları kaos, bunâlim ve sıkıntılardan kurtulamayacaklardır.

Kur'ân'ı Nasıl Okuyalım?

İnanmayanlar fazla ilgilendirmiyor bizi... İnandığını söyleyen

bazı Müslümanlar da marjinal (sıra dışı) bir söz manzûmesi olarak görüyorlar Kitabı... Kulak verilmeyen, dinlenmeyen; sadece Mushaf'a (sahifelerine) saygı duyulan bir söz...

Bırakın büyükleri, üç yaşındaki bir çocuk, akıl hastası bir insan bile bir şey söylese kulak kabartırız... Kur'an konuştuğunda; "bize ne diyor?" diye dediğini merak eden, anlamaya çalışan kaç Müslüman gösterebilirsiniz sağınızda, solunuzda?..

Yabancı dilde bir şarkı dinler gibi, Onu anlamadan dinlemek; dinlemek değildir!... Ölü gözlerle bakmak; bakmak değildir. İşe yaramaz, tarihî bir eşya gibi ilgilenmek; ilgilenmek değildir. Hiçbir ev eşyasına dahi bu denli ilgisiz kalmıyor Müslümanlar. Müslümanın hayatında, Kur'an'ın yeri son sıralarda. Müslüman'la barışacağı, kucaklaşacağı günü hasretle bekliyor Kur'an. Korkarım ilgisizliğe mahkûm edilmenin dâvâcısı olarak çıkacak Kitabımız yarın karşımıza. Şefaathçi değil; şikâyetçi olacak! Dâvâcı olacak bizden. Sanık sandalyesine oturup hesap vereceğiz Yaratan'ın huzurunda...

Hasan Ali en-Nedvi, "Muhammed İkbal'in Mesajı" adlı eserinde anlatıyor: Her gün sabah namazından sonra Kur'an okumaya karar vermişim. Babam, beni görür ve ne yaptığımı sorardı. "Kur'an okuyorum" diye cevap verirdim. Tam üç sene hep bu suali sormuş, ben de aynı cevabı vermişim. Bir gün dedim ki: "Baba bu soruların mânâsı ne? Hep aynı şeyi soruyorsun; cevap veriyorum; ertesi gün tekrar soruyorsun?" Bunun üzerine babam dedi ki: "Oğlum, demek istiyorum ki; Kur'an'ı sana inmişçesine oku!" İşte o günden itibaren Kur'an'ı anlamaya ve Ona tam yönelmeye başladım. Şu söylediklerim, Onun nurlarından aldıklarım. Ve nazmettiğim şiirlerim, Onun incilerinden dizdiklerimdir." ²⁰³

Müslüman, sen Kur'an okurken, ne okuduğunu düşünüyor musun? Sana inmişçesine; anlayarak, düşünerek ve yaşamak amacıyla okuyor musun? Hayatımızın her ânında bir uyarıcı, her zaman, her yerde, en güvenilir, en güzel bir rehber O bize. Bunu düşünüyor musun?

Kur'an'la ilgilenmekten anladığımız, bundan başkası değil. Güzel sesle, mahreçle okunan ama anlaşılmayan, düşünülmeyen, yaşanmayan Kur'an'dan kimseye bir fayda yoktur. İmam Gazali'nin tespiti ne kadar güzel! Şöyle diyor: "Ey insanlar! Sizden öncekiler Kur'an'ı Kerim'i, Allah Teâlâ tarafından gönderilen

203] Ebu'l Hasan Ali El Haseni En Nedvi, Muhammed İkbal'in Mesajı, çev. Y. Işıcık, s. 45

bir mektup (hayatın anayasası) bildiler. Gece okur, düşünürler; gündüz Ona uyarak iş yaparlardı. Siz ise, Ondan ders (almayarak sadece) okutmakla meşgul oluyorsunuz. Mahreci (ses ve harflerin ağızdan çıkış tarzını) ve irabı (kelimelerin düzgün okunuş şekli) düzeltiyorsunuz. Emirlerini ise basit ve kolay tutuyorsunuz (önemsemiyorsunuz).

Muhakkak bilmek lâzım ki; Kur'ân-ı Kerim'den maksat; Onu okumak değil; Ona uyarak iş yapmaktır. Okumak (ve ezberlemek) ise, akılda tutmak içindir. Akılda tutmak da yapmak içindir. Emirlerine uymadan Kur'ân-ı Kerim'i okuyan; efendisinden mektup (emirnâme) alıp yapması (ve yapmaması) gereken işler bildirilen bir kölenin, bir yere oturup mektubu yüksek sesle okuması ve fakat emirlerinden hiçbirini yapmaması gibidir. Şüphesiz, azarlanmaya ve cezalandırmaya müstahak olur..."²⁰⁴

Evet, imam Gazali böyle diyor. Ve ne kadar güzel bir tespitte bulunuyor. Bizler de Kur'an okurken, okuduklarımızı anlıyor ve yaşıyor muyuz? Yoksa -anlamadan- irabına, mahrecine ve sesin güzelliğine dikkat ederek -sadece- okuyor muyuz Rabb'imizin emir ve yasaklarını içeren mektubunu? Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle buyuruyor: "Dikkat edin; Anlamadan yapılan ibâdette hayır yoktur. İncelikleri kavranmayan ilimde ve tedebbür etmeden (düşünmeden, anlamadan) Kur'an okumada da hayır yoktur."²⁰⁵

Kur'an, boynunu bükmüş; Büyük Şairimiz Mehmet Akif'in şiir diliyle ifade ettiği acı gerçeklerin geçerliğini yitireceği günü bekliyor... Şöyle diyor Akif: "İbret olmaz bize; her gün okuruz ezbere de! Yoksa bir maksat aranmaz mı bu âyetlerde? Lafzı muhkem yalnız, anlaşılan Kur'an'ın, Çünkü kaydında değil, hiçbirimiz mânânın; Ya açar Nazm-ı Celil'in, bakarız yapırağına; Yahut üfler, geçeriz bir ölünün toprağına. İnmemiştir hele Kur'an, bunu hakıyla bilin, Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!" Peygamberimiz (s.a.s.)'in İbn Abbas'a duâsı: "Ey Allahım, bunu dinde fakih (anlayış, idrâk, şuur sahibi) kıl. Kur'an'ın tevilini de (inceden inceye araştırıp derinlemesine bilgi edinme, anlama ve yorumlamasını) öğret."²⁰⁶ Ne güzel duâ! Rabb'im, bize de bu özellikleri nasip buyursun.

Kur'an'ı bırakıp da, daha yararlı ve daha güzel bilgiler içerdiğini zannedip başka sözlere, yazılara rağbet edenler, düşünemiyorlar mı ki; yaratılmışların sözü, Yaratanınki gibi olmaz. Herkes

204] İmam Gazali, Kimya-yı Saâdet, Bedir Y., s. 168

205] Mevdudi, Modern Çağda İslâmî Meseleler, ter. Y. Işıcık, s. 25

206] İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, 2/101

yanılır, hata eder, aldanır. Ama Allah (c.c.) asla!

Yeryüzü insanlığının bugün sosyal, siyasi, ekonomik, psikolojik, kültürel, ahlâkî, itikadî çöküntülerin, bütün sıkıntı ve problemlerinin sebebi; Kur'an'dan ayrı düşüştür. Yaratana itaat ve kulluğu terk edıştır.

Nasuh bir tevbe ile insanlık, yeniden Kur'an'a dönmedikçe; Kur'an ile kucaklaşıp barışmadıkça; fert ve toplumların hayatlarına vahiy hâkim olmadıkça; yapay tedbirlerle insanlığın sıkıntıları ve problemleri bitmeyecek, gözyaşları dinmeyecek, yüzü gülmeyecektir. Gülmüyor işte. Gülmesi de mümkün değil!

Yeryüzünde güven, huzur, barış ve esenlik isteyenler; önce kendileri Kur'an'la barışsınlar. Görecekler, bütün problem ve sıkıntıların nasıl kolayca çözüldüğünü. Aksi halde, insanlar beledikleri mutluluğu, kâbusa dönen düşlerinde bile göremeyeceklerdir.²⁰⁷

Kur'ân-ı Kerim'de Okuma, Yazma ve İlim

Okumak anlamında K(a)-r-e kelimesi ve türevleri, Kur'ân-ı Kerim'de toplam 88 yerde geçer. Yazmak anlamında K(e)-t-b kelimesi ve türevleri ise toplam 322 yerde zikredilir. Tilâvet kelimesinin kökü olan T-l-v ve türevleri toplam 3 yerde kullanılır. Kalem ve çoğulu Aklâm kelimesi toplam 4 yerde geçer. İlim kelimesi ve türevleri de toplam 854 yerde zikredilir. İlm'in zıddı cehâlet (c-h-l) kelimesi ve türevleri toplam 24 yerde kullanılır.

"Yaratan Rabbinin adıyla (besmele ile) oku!

O, insanı bir alaktan yarattı.

Oku (ve öğren)! Rabbin ekremdir/en cömerttir.

O, kalemle (yazmayı) öğretendir.

İnsana bilmediklerini öğretendir."²⁰⁸"Nun. Kaleme ve satır satır yazdıklarına andolsun."²⁰⁹"Bilmiyorsanız zikir ehline (bilenlere) sorunuz."²¹⁰"Hatırla ki; Rabbin meleklerle, 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım' dedi. Onlar, 'Biz hamdinle Sana tesbih ve Seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökcek insanı mı halife kılıyorsun?' dediler. Allah da onlara 'Sizin

207] Âdil Akkoyunlu, Kur'an'a Hicret, Çıra Yayınları: 95-98

208] 96/Alâk, 1-5

209] 68/Kalem, 1

210] 16/Nahl, 43

bilemeyeceğinizi Ben bilirim' dedi²¹¹"Allah Âdem'e bütün isimleri, (eşyanın adlarını ve ne işe yaradıklarını) öğretti. Sonra onları önce meleklerle arz edip, 'Eğer siz sözünüzde sâdık iseniz; şunların isimlerini Bana bildirin' dedi."²¹²"Melekler, 'Yâ Rab! Seni noksan sıfatlardan tenzih eder, kemâl sıfatlar ile tavsif ederiz ki, Senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz âlîm (her şeyi bilen) ve hakîm olan (her yaptığında hikmetler olan) ancak Sensin' dediler."²¹³

"Allah, sizi analarınızın karnından hiç bir şey bilmez halde çıkarmıştır."²¹⁴"Biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zâlim, çok câhildir."²¹⁵"Ey iman edenler! Eğer fâsıkın biri size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bir topluluğa câhilce sataşırsınız da sonra yaptığınıza pişman olursunuz."²¹⁶"Utanmalarından dolayı, câhil, onların zengin olduklarını sanır. Sen onları simalarından tanırsın."²¹⁷

"Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak cehâletle işlenip de sonra tez elden tevbe edenlerin tevbesidir."²¹⁸

"Sizden kim, cehâletle bir kötülük yapar, sonra ardından tevbe edip de kendini ıslah ederse..."²¹⁹

"Sonra şüphesiz Rabbin câhillik sebebiyle kötülük yapan, sonra da bunun ardından tevbe edip (durumunu) düzelterleri (bağışlayacaktır)."²²⁰

"Bir zamanlar Musa kavmine 'Allah, bir sığır kesmenizi emreder dedi. 'Bizimle alay mı ediyorsun?' dediler. 'Câhillerden olmaktan Allah'a sığınırım' dedi"²²¹

"Allah dileyeydi, elbette onları hidâyet üzere toplayıp birleştirirdi; o halde sakın câhillerden olma?"²²²

211] 2/Bakara, 30

212] 2/Bakara, 31

213] 2/Bakara, 32

214] 16/Nahl, 78

215] 33/Ahzâb, 72

216] 49/Hucurât, 6

217] 2/Bakara, 273

218] 4/Nisâ, 17

219] 6/En'âm, 54

220] 16/Nahl, 119

221] 2/Bakara, 67

222] 6/Enâm, 35

"Rabbim, ilimce herşeyi kuşatmıştır." ²²³

"O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme. Ben sana câhillerden olmamanı tavsiye ederim." ²²⁴ "Eğer sen onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve câhillerden olurum dedi." ²²⁵

"...Allah'ın dilemesi müstesna yine de inanacak değillerdi. Fakat çokları cehâlet segiliyor." ²²⁶ "Ey Mûsâ! Onlara ait tanrılar gibi bizim için de bir tanrı yap!' dediler. Musa, 'Gerçekten siz câhil bir toplumsunuz' dedi." ²²⁷ "...Ben, iman edenleri kovacak değilim; çünkü onlar Rabblerine kavuşacaklardır. Fakat ben sizi câhillik yapan bir topluluk olarak görüyorum." ²²⁸

"De ki: 'Rabbim ilmimi arttır.'" ²²⁹ "...Yeryüzünde tevâzu ile yürürler ve câhil kimseler kendilerine laf attığında 'Selâm!' derler." ²³⁰

"De ki: hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" ²³¹

"İlim, ancak Allah katındadır." ²³²

Hadis-i Şeriflerde Okuma, Yazma ve İlim

"İlim tahsil etmek maksadıyla bir yola giden kimseye Allah Teâlâ, cennet yollarından birini açar. Melekler, ilim tahsil edene karşı memnuniyetleri ve tevâzûları sebebiyle kanatlarını yere sererler. Göklerde ve yerde olan her şey, hatta su içindeki balıklar, âlim için Allah'tan rahmet diler. Âlimin, bilmeden ibâdet eden kimseye üstünlüğü, on-dördündeki dolunayın görünen diğer yıldızlara üstünlüğü gibidir. Âlimler, peygamberle-rin vârisleridir. Peygamberler ne altın ne de gümüş bırakmışlardır; onlar miras olarak sadece ilim bırakmışlardır. Kim ilmi almışsa büyük ve değerli bir şey almış demektir." ²³³

"Kim ilim tahsil etmek için (evinden veya yerleşim yerinden) çıkarsa, geri dönünceye kadar o kişi Allah yolundadır." ²³⁴ "İlim aramak, her müslüman üzerine farzdır. Ehil olmayan insanlara ilim öğretmeye kalkan kimse, domuzların boynuna cevher, inci ve altın gerdanlık

223] 6/En'âm, 80

224] 11/Hûd, 46

225] 12/Yûsuf, 33

226] 6/En'âm, 111

227] 7/A'râf, 138

228] 11/Hûd, 29

229] 20/Tâhâ, 124

230] 25/Furkan, 63

231] 39/Zümer, 9

232] 46/Ahkaf, 28

233] Ebû Dâvud, İlm 1; Tirmizî, İlm 19, hadis no: 2822; İbn Mâce, Mukaddime 17, hadis no: 223

234] Tirmizî, İlm 2

takan adama benzer²³⁵

"Ey Ebû Zer, sabahleyin evinden çıkıp Kur'an'dan bir âyet öğrenmen senin için yüz rekât nafile namaz kılmaktan daha hayırlıdır. Yine sabahleyin evinden çıkıp mükellefin ameliyle ilgili olan veya olmayan ilimden bir bâbı öğrenmen (senin için) bin rekât nafile namazdan daha hayırlıdır." ²³⁶

"Kıyamet gününde âlimlerin mürekkebi, şehidlerin kanı ile tartılır." ²³⁷

"Hikmet, mü'minin yitiğidir. Onu nerede bulursa o mü'minin kendisi ona daha lâyıktır." ²³⁸ "Ne âlimlere karşı iftihar edip övünmek için, ne câhillerle münakaşa etmek ve ne de meclislerin seçkin köşelerinde yer almak için ilim talep edin. Bu yasağa rağmen kim böyle yaparsa ateşe (müstahaktır), ateşe (müstahaktır)." ²³⁹

"Allah kim hakkında hayır dilerse, onu dinde fakîh (derin anlayış sahibi) kılar." ²⁴⁰

"Şeytana, bir fakîhi (dinde anlayış sahibi bir bilgini) aldatmak, bir âbid(i) aldatmak) tan daha zordur." ²⁴¹

"Rasûlullah (s.a.s.)'a biri âbid (ibâdetle çokca meşgul) ve diğeri âlim (ilimle çokca meşgul) olan iki adamdan bahsedildi ve bunun üzerine Rasûl-i Ekrem: "Bir âlimin bir âbide karşı üstünlüğü, benim en aşağı mertebede olanınıza üstünlüğüm gibidir." buyurdu. Sonra şunları söyledi: "Allah, melekleri, göklerin ve yerin halkı, hatta yuvalarındaki karıncalar ve balıklar, insanlara hayır (faydalı şey) öğreten kişiye dua ederler." ²⁴²

"İnsan öldüğü vakit bütün amelleri ondan kesilir. Yalnız üç şeyden dolayı kesilmez; sadaka-i câriyeden, faydalanılan ilimden ve kendisine dua eden sâlih evlâttan kesilmez." ²⁴³

"Allah'ım, huşûu olmayan (korkmayan) kalpten, kabul olmayan duadan, doymayan nefisten ve fayda vermeyen ilimden sana

235] ." (İbn Mâce, Mukaddime 17, hadis no: 224

236] İbn Mâce, Mukaddime, 16, hadis no: 219

237] Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, c. 2, s. 400

238] Tirmizî, Kitabu'l-İlm, 19, hadis no: 2827

239] İbn Mâce, Mukaddime 23; hadis no: 254

240] S. Buhâri, İlm 14, hadis no: 13; S. Müslim, İmâre 53, hadis no: 175; İbn Mâce, Mukaddime 17, hadis no: 220-221

241] Tirmizî, İlm 19, hds no: 2821; İbn Mâce, Mukaddime 17, hds no: 222

242] Tirmizî, Kitabu'l-İlm 19, hadis no: 2825

243] Sahih-i Müslim, Vesâyâ 3, hadis no: 14 (1631; S. Tirmizî, Ahkâm, 36, Hadis no: 1393

sığınırım.”²⁴⁴

“İlmin kaldırılması, câhilliğin kökleşmesi, şarabın içilmesi, zina-
nın çoğalması kıyamet alâmetlerindendir.”²⁴⁵

“Şüphesiz Allah, ilmi kullardan silmek sûretiyle değil, âlimlerin ruhlarını kabzetmek sûretiyle giderecektir. Nihâyet hiçbir âlim bırakmayınca insanlar, câhil kişileri başlarına geçireceklerdir. Bunlara meseleler sorulacak; onlar da bilgileri olmadığı halde fetva verecekler. Onlar bu sûretle hem kendileri sapıklığa düşerler, hem de halkı sapıtırlar.”²⁴⁶

“Allah’ın benim vasıtamla gönderdiği hidâyet ve ilim, bol yağmura benzer. Bu yağmur bazen öyle verimli bir toprağa düşer ki, onun bir kısmı toprağı suya doyurur ve çayırda bol ot yetişir. Bir kısım toprak kurak olur, suyu üstünde tutar, gölcük olur da Allah onunla insanları yine faydalandırır; ondan hem kendileri içerler, hem de hayvanlarını sularlar, ekin ekerler. Bu yağmur bir de diğer bir çeşit toprağa isabet eder ki, kıraç ve kaygandır; ne suyu üstünde tutar, ne de ot bitirir. İşte Allah’ın dinini anlayıp da Allah’ın benim vasıtamla gönderdiği hidâyet ve ilimden faydalanan ve bunu bilip de başkasına bildiren kimse ile; bunu duyduğu vakit kibrinden başını bile kaldırmayan ve Allah’ın benimle gönderilen hidâyetini kabul etmeyen kimse böyledir.”²⁴⁷ Hz. Ebûbekir (r.a.) Peygamberimiz’i anlatırken şöyle ifade eder: “Rasûlullah (s.a.s.) (Vedâ Haccında) şöyle buyurdu: “...Kanlarınız, mallarınız, ırzlarınız birbirinize haramdır. Burada hazır bulunanlarınız, burada bulunmayanlara (yeni nesillere) bunu tebliğ etsin. Olabilir ki, hazır olan kimse, bunu daha iyi anlayan bir kimseye tebliğ etmiş olur.”²⁴⁸

Kalem

Bir yazı âleti olan kalem Yunanca’da “sulak yerde yetişen kamış, hasır otu, Hint kamışı” mânâlarına gelen kalamos ile Latince kalamustan Arapça’ya ve oradan Türkçe’ye geçmiştir. Pek çok anlamı yanında hat sanatında farklı yazılan da (aklâm-ı sitte) ifade etmektedir. Ayrıca Farsça’dan geçen kilik ve hâme kelimeleri de Türkçe’de kalem karşılığında kullanılmıştır.

244] Tirmizî, Kitabu'd-Deavât 68, hadis no: 3711

245] S. Buhâri, İlm 22, hadis no: 22; S. Müslim, İlm 5, hadis no: 8 -2671-

246] S. Buhâri, İlm 35, hadis no: 41; S. Müslim, İlm 5, hadis no: 13 -2673-

247] S. Buhâri, İlm 21, hadis no: 21; S. Müslim, Kitabu'l-Fedâil 5, hadis no: 15 -2282-

248] S. Buhâri, İlm 10, hadis no: 9

Tarih öncesi çağlardan itibaren coğrafi bölgelere ve kullanılan yazı malzemesinin türüyle yapısına göre farklı biçimde kalemler geliştirilmiştir. Günümüze ulaşmış en eski yazı örneklerinden anlaşıldığına göre kil tablet, kurşun ievha, bal mumu veya sert bir zemine kazılan yazılar için kemik, demir ve bronz gibi malzemelerden yapılmış, sivri uçlu tığ kalemler (Yun. graphis, Lat. stylus) kullanılmıştır. İstanbul Arkeoloji Müzesi ile British Mu-seum'da çeşitli devirlere ait değişik malzemeden yapılmış tığ kalem örnekleri sergilenmektedir. Milâttan önce III. bin-yıldan itibaren Mısırlılar, Yunanlılar ve Romalılar yazı malzemesi olarak papirüs, parşömen veya beyazlatılmış tahta kullanmaya başladıklarında bunların üzerine mürekkeple ve ucu bıçakla sivriltilmiş, eğri kesilmiş kamış kalemle yazmışlardır. Romalılar'dan başlamak üzere diğer milletlerin de kamışla beraber metalden ve kuş tüyünden yapılmış kalemleri XIX. yüzyıla kadar kullandığı bilinmektedir. XII. yüzyıldan sonra Avrupa'da kâğıt sanayiinin, ilim ve tekniğin gelişip yayılmasıyla beraber yazı alet ve malzemelerinde de büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. XVIII. yüzyılın başlarında Avrupa'da, 1840'lı yıllardan itibaren Osmanlı coğrafyasında demir uçlu yazı aletlerinin kullanımı yaygın hale gelmiştir. Ancak hattatlar yazının tabiatına, hareket ve cereyanına daha uygun olması sebebiyle kamış kalemi Avrupa yapımı metal uçlu yazı aletlerine tercih etmişler, bu kalemle yazma geleneğini günümüze kadar sürdürmüşlerdir.

Hat sanatında kullanılan en iyi cins kamış kalem (kalem-i ney), Hazar denizi sahilleri ile Dicle nehri kenarındaki Vâsıt (Kut) şehri çevresinde yetişen kamışlardan elde edilmiştir; bu sonuncusu kalem-i Vâsîtî diye tanınır. Eskiçağ'larda Cnidus ile Asya'da Anaetic gölü çevresinde de iyi tür kamışın yetiştiği bilinir. Kalem için tabii sertlikte, daire çemberi 15-25 mm. ve boğum mesafesi en az 20-25 cm. tutan silindir biçimindeki kamışlar makbul sayılır. Kamışın içi boydan boya nâl denilen liflerle dolu olduğundan ilk açışta bunlar çekilip çıkartılır. Sarımsı beyaz renkli ham kamışlar sazlıktan kesildiği haliyle kalem olarak kullanılamayacağından belli bir sıcaklıkta kurumaları için at gübresi içinde bekletilerek sertleştirilir, cinsine göre değişik kahverengi tonlarına, hatta siyaha dönerler. Tabii sertliği dolayısıyla bu şekilde ıslah edilmesi icap etmeyen, üzeri kendiliğinden benekli, menevişli (kaplan postu) bir cins kamış kalem de vardır. Eskiden açılmamış kalem tek veya çift boğumlu olarak satılırdı. Çatlak kamış açılırken kırıldığından sağlamlığını tecrübe için 8-10 cm. yükseklikten sert bir yere bırakılırdı, çatlak ve zayıf ise zırlıtlı bir ses çıkararak düştüğü yerde kalır, sağlam ve iyi cins kamış ise dolgun ve tannan bir ses vererek sıçrar.

Kalem açılıp da kullanılmaya başlandıktan sonra ağzı zamanla bozulduğundan yeniden açılması icap eder. Ancak mushaf gibi büyük kitapları yazarken kalemi yeniden açmak mahzurlu olur. Kalem tekrar açılırken ağzının genişliği mikronla ölçülecek kadar ilkinden farklı olsa bu, bilhassa nesih ve rikâ" gibi ince yazılarda büyük bir estetik kusur doğmasına sebep olur. Bu sebeple uzun metinlerin ince hatla yazılmasında ağzı kolay aşınmayan bir kalem ihtiyacı duyulmuştur. XIX. yüzyılın ilk yarısında İstanbul'dan Hicaz'a giden hattatlar, Endonezya'daki Cava adasından hacca gelenlerin elinde cava kalemini görüp benimsemişlerdir. Bunlar, yerde dallanan palmiye tipi bir ağacın lifleri arasından sarmalı olarak çıktıktan sonra sertleşip düzgünleşen abanoz gibi siyahımsı, içi dolu, ince çubuklardır. İnceliği dolayısıyla yazarken tutmak zorlaştığından ucu açıldıktan sonra başka bir kamış kalemin boşluğuna yerleştirilip elde rahat tutulacak kadar kalınlaşması sağlanır. Sertliği sebebiyle kullanılması ve açılması güç olan cava kalemini ilk defa Çömez Mustafa Vâsıf ve öğrencisi Kazasker Mustafa İzzet efendiler nesih hattı ile yazdıkları eserlerde deneyip beğendikten sonra diğer hattatlarca da bu kalem benimsenmiştir.

Yazının kalınlığı arttıkça kalemin ağzını da ona göre açabilmek için kargı kalemi denilen ney kalınlığındaki kamışlardan veya bambu kamışlarından faydalanılır. Ancak celî yazmaya bunların da yetmediği olur. O takdirde istenilen büyüklükte tahtadan yapılan celî kalemi kullanılır. Ağaç veya tahta kalem adı da verilen bu cinsin ağız kısmı oyularak iki ucu çıkıntılı bırakılmak sûretiyle, celî yazıyı çizgi şeklinde yazan çeşidi yapılmıştır. İnsan eli çok büyük celî yazıları yazabilecek kalemi kullanmaktan âciz kaldığında ise böyle yazılar satranç (kareleme) usûlüyle küçükten büyütülerek hazırlanmıştır.

Yeni açılacak kalemin boğum yeri bir parmak altından kalem-tıraş ile kesilip çıkartılır. Bu yapılmazsa kalem şakki düz olmaz, eğri gidebilir. Daha sonra kalem sol elin içine yatırılıp orta boşluğu ve cidarı badem biçiminde görünene kadar yukarıdan aşağıya meyilli olarak kesilir. Alttaki sivrilik yontulup inceltilir. Dil gibi uzadığı için kalem dili denilen bu yassı kısmın iki kenarı istenilen kalem ağzı genişliğine göre alınır. İki taraftan aynı miktarda alınmazsa görünüşü dengesiz olur. Kalemin dışını kaplayan sırçalı kısım mürekkep tutmayacağı için sadece ağız kısmından bir parça kalem-tıraş yardımıyla giderilerek bu sağlanır. Kalemin dil ve ağız kısımları aynı hizada bırakıldığı gibi ağız kısmı daha genişçe yontulursa çakırlı kalem denilen bir cins ortaya çıkar. Kalemin dili uzunsa süratli yazmaya yardımcı olur, kısa bırakılırsa ağır yazılır.

Yontma işlemi bittikten sonra kalemin ağız kısmının elde veya makta üstünde kamış boyuna paralel olarak birkaç santimetre uzunluğunda düz bir hat halinde çatlatılarak iki yakaya ayrılması-na şakk-i kalem denir. Küçük bir depo vazifesi gören bu çatlağa mürekkep dolarak yazarken aşağıya doğru devamlı akar. Şakke-dilen kalem ağzının yazandan tarafa kalan yakasına ünsî, diğeri-ne de vahşî adı verilir. Kalem şakkedilirken vahşî taraf biraz daha geniş bırakılır. Kalem ağzının kesilip düzeltilmesi (katt-ı kalem) işlemi de makta üzerindeki kamışın kalem yuvası (yatağı) deni-len yive tesbit edilmesiyle yapılır. Vahşî tarafın uzun, ünsî tarafın kısa kalacak şekilde eğri olarak kattedilmesi sırasında duyulan çı-tırtı ile kesim tamamlanmış olur. Yeni kattedilmiş kalemle yazılar çok keskin yazılır, kullandıkça ağzı bozulacağı için harfler pürüz-lü olarak çıkmaya başlar. Düz kattedilen kalemle yazılan yazılar metanetli olur. çok eğri maktaa vurulmuş kalemin yazılan yazıf fakat halâvet-lidir. İkisinin ortası hepsinden iyisidir. Hat sanatında eğri kattedilmiş kalemle yazmanın Yâkût el-Müsta'sımî ile başla-dığı kaynaklarda ifade edilmektedir. Kalemin ağzı eğri kesilmekle elde tabii duruş şekli olan yazandan tarafa yatık olması da sağla-nır. Ta'lik kalemi sülûse nazaran daha az eğri ağızlıdır. Nesih kale-mi ondan da az. rik'a kalemi ise düze yakın eğriliktir.

Kalemi ağzındaki eğrilik kâğıda tamamıyla intibak edecek (buna kalemin secdesi denir) şekilde tutup yukarıdan aşağıya dik olarak hareket ettirmekle harflerin ince, sağdan sola yürütmek-le de kalın kısımları yazılır. Sülûs ve nesih harf şekilleri kalem kâğıttan kalkmadan tutuş istikametine göre çıkarılır. Ancak ta'lik-teki harf incelikleri kalemin ağız kısmı kâğıda yarı yarıya değdi-rilerek yapılır. Harflerin ölçüleri nokta ile tesbit edildiği, bu da kalemin ağız genişliğine bağlı olduğu için kalem hat sanatında estetiği sağlayan en önemli unsurdur.

Hattat kalemi elinde fazla sıkmadan tutar. Yazma işi bitince kalemin ağzı sol elin şahadet parmağına sürülerek veya yalana-rak temizlenir. Aksi takdirde içindeki zamlı dolayısıyla mürekkep kurur ve akıntıya mani olur. Bu durumda kalemin ağzı başparmak üzerine bastırılıp çatlatılarak donmuş mürekkep temizlenir.

Kalemler divit veya kubur adı verilen hokkalı mahfazalarda veya kalemdan (kalemlik) denilen sade veya sanatlı kutular içinde saklanır. Kalemdanın boyu ekseriya 30-40 cm. olduğundan boğu-mu en uzun kamış kalemler bile içine rahatlıkla sığabilir. Yüksekliği 10 cm., genişliği de 15 cm. civarındadır. Ayrıca sol tarafında ahş-a gömülü olarak bir veya iki hokka yeri bulunur. Birkaç santimet-re derinliği bulunan üst kat bir tutmaçla çekilip kaldırıldığında

kalemdanının zemin katı meydana çıkar. Her iki kademe de kalem ve diğer yazı aletlerini muhafaza için kullanılır. Hatta tomar haline getirilmiş aharlı kâğıtlar bile burada saklanabilir. Kalemdan dikdörtgen prizma biçiminde olup kapaklıdır. Kapaklar bazılarında düz ve keskin çizgilidir, muhaddeb (dışbükey) olanlarına sandık biçimi kalemdan denilir. Kalemdanının fildişi, sedef ve bağa ile imal edilenlerine de rastlanılmakla beraber çoğunluğu ahşaptır. Altın ve cazip renkler kullanılarak bunlara işlenen desenlerin üzerine rugan (lak) tabakası çekildiği için ruganî veya edirnekârî diye anılırlar. Silindir biçimli olduğundan dolayı kubur denilen kalem mahfazaları dibine doğrudan yahut döndürülerek yerleştirilen hokka, kalemlik kapağı üstüne ba-zan konulan rıhdan ile kişinin yanında taşıyabileceği, 25-45 cm. arasında boyu ve 5-6 cm. çapı olan çok yönlü bir yazma vasıtasıdır. Ruganî ve fildişi oyma sanatlı kubur ve kalemdan örnekleri Topkapı Sarayı Müzesi'nde sergilenmektedir.

Kullanılmaktan dolayı küçülüp de istifade edilemeyecek hale gelen kalemın herhangi bir yere atılmaması, ayak altı olmayan bir yerde toprağa gömülmesi bir gelenektir. Her kalem açılışında çıkan ve eskilerin "bürâde-i kalem" dedikleri yongalar da biriktirilip aynı şekilde gömülürdü. Ayrıca hayatları boyunca açtıkları kalemlerin yongalarını saklayarak öldüklerinde gasil suyunun bunlarla ısıtılmasını vasiyet eden birçok hattat vardır (M. Uğur Derman, TDV İslâm Ansiklopedisi)

Kitab

Kur'an'ın temel kavramlarından biri olan "kitab" 255 yerde geçmektedir. Türkçedeki 'kitap' anlamı yanında; yazılı şey, yazı, yazılan ve yazdırılan anlamlarına da gelir. "El-Kitab": Allah'ın Kitabı demektir. Kur'an istilâhında Kitab; Allah tarafından yazdırılan şey anlamında kullanılır ve bu anlamda imanın temel konularından biri de Kitaplara imandır.

Kur'an'ın "kitab" la ilgili ifâdelerinden şunların kast edildiği anlaşılır:

Genel anlamda vahy ²⁴⁹

Son Peygamber'e gelmiş bulunan vahiyler toplamı ²⁵⁰

Bütün kâinat

İnsan

249] 43/Zuhurf, 4; 13/Ra'd, 39

250] 2/Bakara, 2; 38/Sâd, 29; 41/Fussilet, 3; 43/Zuhurf, 2; 44/Duhan, 2

Levh-ı Mahfuz'daki Evrensel kayıt kitabı (evrensel kompüter²⁵¹ Her ferdin fiillerinin kaydedildiği bireysel disket ²⁵²Kur'an'a göre insanın önüne, okunmak üzere konan üç temel kitap vardır: Kâinat kitabı, vahy kitabı (Kur'an) ve insanın bizzat kendisi. Kur'an, diğer iki kitabın gereğince okunup değerlendirilmesini kolaylaştıran bir nur (ışık)dur. Evren ve insan adlı kitapların gerektiği şekilde okunabilmesi için, bizzat Allah, vahy kitabı aracılığıyla insana yardımcı olmak için devreye girmektedir. Kur'an, bu üç kitabın belirli pasaj ve parçalarını "âyet" olarak anmaktadır. Kur'an, bir âyetler topluluğu olduğu gibi, kâinat ve insan da âyetler topluluğudur ²⁵³. Ne vahy kitabı, insan ve eşyaya ait ilimler olmaksızın çözülebilir; ne de eşya ve insan, vahy kitabı olmadan layıkıyla anlaşılabilir.

Kitap "Ke-te-be" fiil kökünden türetilmiştir. Bu fiilin masdan olan el-ketb deriyi deriye veya bir tabakayı diğer tabakaya iple bağlamak demektir. Bu anlamda "ketebtüs-Sekae torbayı bağladım" denilir. Terim olarak, 'harf leri birbirine yazıyla bitiştirmek anlamına gelir. Bu bağlamda, 'harflerin sözle de birbirine bağlanması'na işaret eder. Bu bakımdan, arzdan çıkan seslerin bir tertip halinde olması durumunda, bu seslere de 'kitap' denilebilir, yazılması şart değildir. Onun için, Allah'ın Kelâmı'na yazılı olmasa da 'kitap'²⁵⁴. Çünkü, Kur'an'da sürekli olarak geçen 'kitap' sözcüğü, her zaman Kur'an'ın yazılı şeklini ifade etmez; Allah'ın kelimelerinin bir düzen içinde birlik göstermesi "yazma" demektir.

Evren bütünüyle, Allah'ın "ol" emriyle meydana gelen bir kelimeler düzenidir. Evrenin bilgisi Allah'ın ezeli ilminde saklıydı; sonra, Allah her bilgiye "ol" dedi ve onlar da bir 'kelime' olarak varoldular. Bu anlamda, evren bu kelimelerden oluşan bir kitap halini aldı. Allah evrendeki varlıkların görevlerini, kısaca, evrenin işleyiş kanunlarını yazdı, bu işleyiş konusundaki hükmünü ortaya koydu; bundan böyle ne olup biteceğini de belirledi. Böylece, Allah'ın ezeli bilgisinden meydana getirdiği Ana Kitap'ta hiç bir şey eksik bırakılmadı. (Aslında, evrenin her an Allah tarafından yeniden yaratıldığı ve bu yaratmalar arasında bağ olduğu için bir devamlılık ortaya koyduğu bazı İslâm filozof ve ariflerince belirtilmiştir. Biz konunun anlaşılması için 'geçmiş zaman' kullandık, bunu 'geniş zaman'la da ifade ve her zamana teşmil edebiliriz²⁵⁵.

251] (18/Kehf, 47-49; 45/Câsiye, 29

252] 17/İsrâ, 13-14

253] 51/Zâriyât, 20-21; 41/Fussilet, 53

254] denilir (Müfredat, s. 423; Külliyyat-ı Ebl'1-Beka, s. 307

255] Muhammed İkbâl, İslâm'da Dini Düşüncenin Yeniden Doğuşu, Ç. A. Asrar Bir y. İst. 1984, s. 75. Abdülkerim Suruş, Evrenin Yatışmaz Yapısı, Ç. Prof.

“Yeryüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiç bir kuş yoktur ki, sizin gibi bir ümmet olmasınlar. Biz Kitap’ta hiç bir şeyi eksik bırakmamışızdır.” ²⁵⁶“Mutlaka O’nun bilgisiyle düşen bir yaprak, yerin karanlıklarındaki bir tanecik, yaş ve kuru hiç bir şey yoktur ki, apaçık bir Kitap’ta olmasın.” ²⁵⁷ Yaratılışla birlikte yazılan, ‘hükmolunan her şey vakti gelince ortaya çıkar; evrenin tümünde ne olup ne bitiyorsa, kesinlikle bu yazıya göre olup bitmektedir. “Yerde ve kendi öz nefislerinizde başınıza bir şey gelmesin ki, biz onu yaratmadan önce, bir Kitap’ta bulunmuş olmasın.” ²⁵⁸

Demek ki, Kitab’ın aslı, anası evrendeki her varlık ve meydana gelen her olaydır. Kur’an buna “Kitap, Ümül’Kitap, Levh-i Mahfuz” gibi adlar verir ki, hemen hemen hepsi de aynı anlamdadır. Evren bu Ki-tab’ın açılmış biçimidir, her geçen an bu Kitap’tan bir kelimeyi daha ortaya koymaktadır. Allah, insanlık tarihi boyunca zaman zaman bu Kitab’ı, insanlar arasından seçtiği elçileri aracılığıyla harflerden oluşan kelimeler, kelimelerden oluşan âyetler ve âyetlerden oluşan sûreler halinde gâyet toplu olarak insanlara göndermiştir. Bu bağlamda, Tevrat, İncil, Kur’an gibi ilâhî Kitaplar evrenin sayfalara sığdırılmış toplu bir açıklamasıdır denilebilir. Evrendeki her şey, olmuş olacak her olay bu kitaplarda da öz ve toplu olarak vardır. ²⁵⁹ Şimdi, bu temel bilginin ışığında, Kitab’ın bu gerçek ve aslî anlamıyla ilgili olarak, diğer yan anlamlarına da kısa bir göz atalım:

1. Kitab, yukarıda da belirttiğimiz gibi, yazılı sayfalar anlamına gelir: “Eğer sana kâğıt üzerine yazılı bir kitap indirmiş olsaydık da, onu elleriyle tutsalardı...” ²⁶⁰

2. Kitab, önce dileyip, sonra meydana getirme anlamını da içerir: “Allah, ‘Ben ve elçilerim gâlip geleceğiz’ diye yazdı.” ²⁶¹

3. Kitab, ‘hükmetmek, farz kılmak’ anlamına gelmektedir: “Yakınlığı olanlar (ülül’erham) Allah’ın kitabın birbirleri konusunda

H. Hatemt, İnsan yay, İst, 1984; Mevlâna Celaleddin er-Rumî, Mesnevi, terceme ve şerh, A. Baki Gölpınarlı, İnkılâp ve Aka. İst. 1981 c. I-II, s: 138-139

256] 6/En’âm, 38

257] 6/En’âm, 59

258] 57/Hadîd, 22

259] Hak Dini Kur’an Dili, III, 1920; Said Nursi, Sözler, Otuzuncu Söz, Ene ve Zerre Risalesi

260] 6/En’âm, 7

261] 58/Mücâdele, 21

daha hak sahibidir.”²⁶². “Üzerinize oruç yazıldı” .²⁶³ “Muhakkak namaz mü'minlerin üzerine vakitli olarak yazıldı.”²⁶⁴

4. Kitap, 'kılmak, arasına katmak' anlamındadır: “Bizi şâhitlerden yaz.”²⁶⁵

5. Kitap, 'Allah tarafından gönderilmiş bir delil' anlamına da gelmektedir: “İnsanlardan, Allah hakkında hiç bir ilmi, hidâyeti ve nur saçan bir kitap olmadığı halde mücadele eden vardır.”²⁶⁶

6.“Muhakkak onlardan bir grup vardır ki, Kitab'da olmayan bir şeyi, siz Kitab'da sanasınız diye dillerini Kitab'a eğip bükür.”²⁶⁷. Bu âyetle, birinci kitap, genel olarak Allah'ın kitabı anlamındadır; yani, Levh-i Mahfuz, Ümm'ül-Kitap veya evren kitabı, ya da Kur'an, Tevrat ve İncil gibi ilâhî Kitap anlamındadır. İkinci kitap, âyet Yahudilerle ilgili olduğu için Tevrat'ı kasdetmekte, yani, 'aslında Tevrat'ta olmadığı halde' denmektedir. Üçüncü kitap ise, Yahudiler'in Allah'ın Kitabı, ya da Tevrat yerine kendi elleriyle yazdıkları ve “Kitab'ı elleriyle yazanların vay haline”²⁶⁸ âyetinde ve benzer daha başka âyetlerde anlatılan kitaptır.

7. Kitap, 'yazma, yazışma, mektup' anlamlarına da gelir: “Ellerinizin altında bulunanlardan yazışmayla (akd) yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde bir hayr görürseniz yazışın.”²⁶⁹ “Bu mektubumu götür.”²⁷⁰

8. Kitap, Allah'ın hükümlerinin, 'ahkâm'ın bütünü anlamında 'Şeriat' demektir.

9. Kitabın bir önemli anlamı daha vardır ki, insanların dünya hayatındaki amellerinin yazılmasından oluşmaktadır. Kur'an'da “söylediklerini yazacağız.”²⁷¹ve “onun için Kıyamet günü bir kitap çıkarırız da, “oku kitabını (deriz).”²⁷² buyurulmaktadır.

İnsanlar kitaplarını Dîn Günü dünya hayatındaki amellerine göre ya önlerinden, ya sağlarından, ya da sol ve arkalarından alacaklar ve öncüler, sağdakiler (yemin ashâbı) ve soldakiler (şimal

262] 8/Enfâl, 75

263] Bakara: 183

264] 4/Nisâ, 103

265] 3/Âl-i İmran, 53

266] 22/Hacc, 8

267] 3/Âl-i İmran, 78

268] 2/Bakara, 79

269] 24/Nûr, 33

270] 27/Neml, 28

271] 19/Meryem, 79

272] 17/İsrâ, 13-14

ashâbı) olmak üzere üçe ayrılacaklardır.” Hayır hayır, muhakkak facirlerin kitabı siccindedir. Bilir misin siccın nedir? Açık, sağlam, yanlışsız, belirgin, rakamlı bir kitaptır. Hayır, hayır, muhakkak iyilerin kitabı illiyyindedir. Bilir misin illiyyîn nedir? Açık, sağlam, yanlışsız, belirgin, damgalı, rakamlı bir kitap” ²⁷³ âyetleri bu konuda gerçekten ilginçtir. İnsanların dünya hayatında kazandıkları bir kitap halinde onların Ahiret’teki yerlerini hazırlamakta ve oluşturmaktadır; ya kat kat derinlikler, ya da kat kat yükseklikler meydana getirmektedir sahipleri için. İnsanların her sözü ve her davranışı harf harf ve kelime kelime Ahiret’teki makamlarını ‘yazmakta’, inşa etmektedir.

Evreni ve evrendeki her türlü olayları, Allah’ın bütün bilgisi- ni harfler ve kelimeler olarak içeren ve Allah’tan geldiği biçimde korunan son Kitap Kur’an-ı Kerim’dir. Nitekim, Kur’an’da ‘Ana Kitab’ın Kur’anla eş anlamda kullanıldığı âyetler çoktur: “Bu apa- çık Kitabın âyetleridir; muhakkak onu Arapça Kur’an olarak indir- dik.” ²⁷⁴ “Bunlar Kur’an’ın ve apaçık Kitab’ın âyetleridir.” ²⁷⁵

Kur’an’da “apaçık kitap” olarak geçen kitap, genel anlamıyla Kitap’tır. Bu kitap’tan Allah’ın murad ettiği bilgiye sahip olanlar, göz açıp kapayıncaya kadar yüzlerce kilometrelik bir uzaklıktan herhangi bir nesneyi getirebilirler. “Yanında Kitap’tan bir ilim bu- lunan kimse de, ‘sen gözünü yummadan ben onu sana getirebili- rim’ dedi.” ²⁷⁶

İlâhî kitaplar insanlara yol göstericidir; öncüdür, rahmettir, iman edenler için hidâyet kaynağıdır. İnsanların ihtilâf ettikleri her konuda hükmün kendilerine göre verilmesi için gönderilmiş- lerdir. ‘Mizan’ ve ‘demir (otorite)’ le birlikte insanların hayatını dü- zenlemek üzere gönderilmişlerdir. İnsanların karanlıklardan ışığa, zulümden adaletle ulaşmaları için gönderilmişlerdir ^{277 278}

Bilgisizlik Olarak Cehâlet (Cehl)

Fıkıh usulü eserlerinin, İslâm hukukunda sorumluluk ve hakla- rın genel teorisini ele almayı hedeflediği söylenebilecek olan “el- mahkûm fih-bih” bölümünde sorumluluğun temel ilkeleri açık- lanırken, öncelikle kişinin ne ile yükümlü olduğunu bilmesi şartı üzerinde durulur. Bu şart, İslâm’da kişinin sorumlu tutulması için

273] 83/Mutaffifîn, 7-9, 18-19

274] 12/Yûsuf, 1-2

275] 27/Neml, 1

276] 27/Neml, 40

277] 2/Bakara, 213; 57/Hadîd, 25; 14/İbrâhim, 1; 16/Nahl, 64; 46/Ahkaf, 12

278] Ali Ünal, Kur’an’da Temel Kavramlar, Beyan Y., s. 30-34

yükümlülüğünün kendisine bildirilmiş olması gereğini ifade eden tebliğ ilkesinden kaynaklanır. Peygamber gönderilmedikçe kimseye azap edilmeyeceğini, müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberlerin gönderildiğini ²⁷⁹ bildiren âyetler ve benzeri naslar bu ilkenin dayanağı oluşturmaktadır.

Tebliğ olmadan sorumluluğun bulunmayacağı ilkesi hemen hemen bütün âlimlerce kabul edilmiştir.²⁸⁰ Burada sorumluluğun temel şartı olan 'bilme'den maksadın, daima bilfiil bilgi sahibi olma değil, bilgiye yahut bilme imkânına sahip bulunma olduğuna dikkat edilmelidir.²⁸¹ Nitekim Molla Hüsrev ²⁸² cehâleti istilâh olarak, bilinebilecek durumda olan dini esasları bilmemektir şeklinde tanımlamaktadır.

Fakihler, dini hükümlerden haberdar olmama halinde bunlarla yükümlü olunmayacağı ilkesinin uygulamasında kural olarak darul-İslâm'da bulunmayı bilgi karinesi, darul-harpte bulunmayı da bilgisizlik karinesi olarak kabul etmişlerdir.²⁸³

Dârü'l-İslâm'da bulunan kişi bakımından namaz kılmanın farz ve namuslu kadınlara iftira etmenin haram olması gibi dinin kesin hükümlerini bilmeme başlı başına günah sayıldığı için, böyle bir kişinin bu tür hükümleri bilmemesi mâzeret olarak kabul edilmiştir.

Öte yandan Şehabeddin el-Karafi ²⁸⁴ dinî vecibelerin nasıl yerine getirileceğine ilişkin bilgileri edinmeyi ihmal etmenin bir çeşit masiyet olduğuna, dolayısıyla bu çerçevedeki temel bilgileri öğrenmemiş olmanın da mâzeret sayılamayacağına işaret eder. İslâm ülkesinde yaşayan kişi için çoğunluğun bilgisi dışında kalamayacak dinî hükümleri bilmemenin mâzeret sayılamayacağı bir kuraldır.

Fiili imkânsızlık durumunda bunun bazı istisnaları meşru bir mâzeret sayılmıştır. Ancak bazı yazarların belirttiği gibi ²⁸⁵ bunlar da esasen birer istisna değil, 'bilme imkânı bulunmadıkça sorumlu tutmama' ilkesinin bir gereği sayılmalıdır. Kesin delillerle sabit olmayan ve geniş kitleler arasında yaygın olarak bilinmeyen

279] 17/İsrâ, 15; 4/Nisâ, 165; Gâmidî el-Abdelî - A, B. Sadi, Akidet'ül-Muvahhidin, 151

280] İbn Teymiye, Fetevâ, 20/37-38; Al-i Perme, 22-56

281] Abdulaziz Buhârî, Keşful-Esrar, -Metin- 3/1455, 1466-1467, -Hâmiş- 3/1466; Murtaza Mutahharî, Adl-i İlâhî, 346

282] v. 885-/1480

283] Ahmet Özel, Ülke Kavramı, 177-178

284] v. 684/1285

285] Abdülkadir Udeh, Ceza Hukuku, 1/620-621

hükümler hakkındaki bilgisizlik ise hemen bütün âlimlerce Dâru'l-İslâm'da bulunanlar bakımından da mâzeret olarak kabul edilmiştir. Cehlin mâzeret sayılması hallerinde dikkat edilmesi gereken bir husus, davranışa bağlanan hukuki sonucu bilmemenin değil, davranışın yasak olduğunu bilmemenin özür kabul edilışidir.

Cehlin sorumluluğa etkisi konusundaki temel yaklaşımlar yukarıda özetlendiği şekilde olmakla birlikte detaylar incelendiği takdirde bu yaklaşımlarda fakihlerin kendi dönemlerindeki şartların belirleyici bir rol oynadığı ve birçok somut olayda farklı değerlendirmeler yapıldığı dikkat çekmektedir.

Cehle bağlanan fıkhi sonuçlar, kelâmcıların metodunu esas alan eserlerde 'sorumlulukta bilgi şartı' konusu işlenirken ele alınmakla beraber fukaha metoduna göre kaleme alınan eserlerde ağırlıklı olarak 'ehliyet arızaları' başlığı altında incelenmiştir. Hanefi âlimlerinin öncülüğü ile fıkıh usulü eserlerinde önemli bir yer tutan ehliyet teorisine göre ehliyet arızaları semavi ve müktesep olmak üzere iki kısma ayrılır. Birincisi insanların irâdesi dışında oluşur, ikincisi ise onların irâdesine bağlı sebepleri ifade eder ki bu ikinci grup içinde cehl de yer almıştır. Ancak bu çerçevede söz konusu edilen durumların tamamı ehliyeti ortadan kaldırıcı veya daraltıcı Özellikte değildir. Abdülaziz el-Buhârî'nin ²⁸⁶ belirttiği gibi bazı arızalar ehliyeti etkilememekle beraber ilgili kişiler bakımından bazı hükümlerde değişiklikler meydana getirdiklerinden bu teori içinde yer almıştır ²⁸⁷. "

Allah, sizi analarınızın karnından hiç bir şey bilmez halde çıkarmıştır." ²⁸⁸ mealindeki âyette de ifade edildiği gibi cehl sonradan oluşan bir özellik olmamakla birlikte insanın gerçek hüviyetini aşan ve küçüklük hali gibi bazen bulunup bazen bulunmayan olumsuz bir durum olduğu için 'arıza' olarak nitelendirilmiş ve kişinin kendi çabası ile bilgi sahibi olup bu olumsuz özelliği giderme imkânına sahip bulunması sebebiyle müktesep arızalar arasında sayılmıştır²⁸⁹.

Cehâletin İnsan ve Toplum Üzerindeki Etkisi

Mâzeret, yapılması yahut sahip olunması gereken bir hususta öyle yapmamayı veya olamamayı tecviz eden gerekçe(ler)dir. Biz burada konumuz itibarıyla İslâmî nasları bilmemekten doğan gerek itikadî ve gerekse amelî yanlışlıkları ya da sapmaları doğuran

286] v.730/1330

287] Buhârî, Keşfu'l-Esrar, 3/1382-1383, 4/262-263, 330; ayrıca bkz. Pezdevî, Keşf Pezdevî, 4/262-263

288] 16/Nahl, 78

289] İbn Melek, Şerh'ul-Menar, 972-973; Aktaş, Cehâlet, 94-99

nedenlerin geçerli olup olmadığını değerlendirmeye ve bunların mâzeret teşkil edip etmeyeceğini ortaya koymaya çalışacağız.

Cehâleti Bilerek Tercih Etmek

Allah (c.c.), Kur'an'ı insan için göndermiştir. Onu imana, iyiye ve doğruya çağırmış; her türlü kötülükten sakındırmıştır. Ancak insanı bu konuda zorlamamıştır. İnanç ve irâde hürriyeti içerisinde insanlar, inanç, söz ve fiil itibariyle farklı durumlar sergilemişlerdir. İnsanlardan kimisi yapıp ettikleriyle iyi, kimisi de kötü nitelik kazanmıştır. Allah, Kur'an'da insanları ırkları, renkleri, cinsiyetleri ve fiziksel yapıları itibariyle değil, inançları ve ahlâkî yönleriyle değerlendirmiştir.

Akl kelimesinin anlamlarından biri olarak bağlamayı dikkate alarak gerçeklerle bağlantı kurmak olarak niteleyebileceğimiz akletme, insanoğlunun diğer yaratıklardan ayrıldığı mümeyyiz vasfıdır. Doğru yola girmenin akletme ile sıkı bir ilişkisi vardır. Burada önemli olan kulun akıllı olmasından çok bu aklı kullanıp kullanmadığıdır. Çünkü Kur'an, aklım kullanmayanları akı bulunmayanlara benzetir. Esasen akletmek ile iman etmek arasında sıkı bir ilişki vardır.

Kur'an'da akıl kelimesinin sadece fiil olarak yer alması, onun dinamik bir uygulama alanına sahip olduğunu gösterir. Kur'an'da "akıl" fiili, insanlar tarafından yapılabilen, yapılması gereken ve ihmal edilmesi kınanan bir zihin faaliyetine işaret ediyor. Akıl fiil olarak geçtiği her yerde bu eylem daima olumlu karşılanmaktadır. Buna göre akıl bir kabiliyettir. Bir malzeme, bir veri değildir. Akıl salt bir kabiliyet olunca onun, verisiz hiç bir muhakeme yapamayacağı ve hiçbir sonuç üretemeyeceği gerçeği ortaya çıkar. Tıpkı program yüklenmemiş bir bilgisayar ya da işlerlik kazandırılmayan 'okur-yazar'lık özelliği gibi.

Ancak Kur'an'ın bu buyruğuna rağmen, bugün, insanımız Kur'an'da sadece fiil şeklinde geçen akıl kelimesini "heva" kelimesinin grameri içinde kullanmaktadır. Bu demektir ki insanlar akletmenin yerine hevayı koymuşlardır. Ya da Kur'an'ı akletmeye teşvik ettiği hemen her yerde kınamış olduğu taklidi.

Oysa bu kavramların her birinin alanı ve fonksiyonu apayrıdır. Bunlardan, akıl ile ilme sahip çıkmak şarttır. Zira cehâletle, ne hak ile rehberlik etmek ne de adaleti müesses hale getirmek mümkündür.

Fert olarak herkesin akletmesi ve buna göre davranmasının yanında bir de ulus olarak (kavim) akletmek gerekir. Akledilecek

ki hem ferdi ve hem de toplumsal irâde ²⁹⁰ ile doğrular tercih edilebilsin ve bu yolda bir süreç izlensin.

İrade sahibi olmak, Allah'ın (c.c.) insanoğluna bahşettiği üstün bir özelliktir. Bu, şey veya şeyler arasından baskı altında kalmadan birini seçme yetisine sahip olmaktır. Belki de insanoğluna emanetin veriliş gerekçesi de budur. Onlar kendilerine verilen akıl sayesinde ve kendilerini kuşatan fitrî yapı, çevre ve şartların da desteğiyle bilgi ve beceri itibarıyla sıfır noktada yaratılmış olma yani 'hiçbir şey bilmez' özelliklerini bertaraf edeceklerdir. Böylece kendilerini hayata hazırlayacaklardır. Kendilerini bekleyen ancak böylesi olanaklarla doğru bir şekilde keşfedemeyecekleri, künhüne esaslıca vakıf olamayacakları akıbetlerinden yana ise 'Kitap' ile muttali olacaklardır. Nitekim bilgi eylemlerin anlamlı ve meşru kabul edilebilmesinin ilk şartıdır.

Fakat Âdemoğlu kendisindeki bu özellikleri (akıl-irâde) kullanmaz yahut birine ihale edip onların bu özellikleri kendi yerine kullanmalarına terk ederse ya da bizzat kendisi, biraz da koşulların etkisiyle bu özelliklerini farklı alanlarda kullanır ise bu durumda böylesi birinin arzu edilen veya edilmesi gereken neticeye ulaşması düşünülemez.

Buna göre, insan sırf İslâm toplumunda yahut İslâm'ın ege- men olduğu bir coğrafyada yaşadığı için diğer bir ifade ile kendi şuur ve irâdesini kullanması neticesi olmaksızın böylesi bir ortamın ferdi olmak hasebiyle 'hükmen müslüman' olmakla, yani kendisinden sadır olan fiilî bir iman olmadan Allah'ın vadettiği mükafaatlara nail olması olanaksızdır.²⁹¹

Esasen insanoğlu özgür irâde sahibi bir varlıktır. Muhatap olduğu şeylere karşılık verme, irâdasını dilediği şekilde tayin etme olanağına sahiptir. Bu noktada iki yönlü bir olgudan sözedilebilir. Biri, kendine rağmen ve belki onun adına ortaya konulan şeyler. İkincisi de kişinin karşısında bulunduğu ve tepki göstermesi istenen şeylere müteveccih kendi irâdesini devreye sokarak şöyle veya böyle herhangi bir tercihte bulunması.

Kişi devraldığı yahut karşılaştığı şeylere karşı hür irâdesini devreye sokmak durumundadır. Nitekim emanetin arz edilmesi de ondaki bu istidadına binaendir. O bu kabiliyetini etkin kılarak önündekine karşı bir tepkide bulunacak ve bu tavrına göre de bir

290] 2/Bakara, 113-119; 20/Tâhâ, 79; 37/Sâffât, 27-30; 39/Zümer, 39-41

291] İbn Teymiye, Feteva 26/30-32; Al-i Ferrac, 86 vd.; Mutahharî, Adl-i İlâhî, 350-351

sonuçla karşılaşacaktır. Diğer bir ifadeyle özgür irâde sahibi fertlerden oluşan toplum, kendine ait teşekkül eden irâdesini Allah'ın (c.c.) kendisine tevdi ettiği emanete karşı faal bir şekilde kullanma olanağına sahiptir. Muhatap olduğu bu hususa karşı tavrını ister olumlu, isterse olumsuz bir şekilde ortaya koyacaktır. Bu tavır, söz-gelimi Yunus'un (a.s.) kavmi gibi olumlu olursa²⁹², bu zaten ilâhî irâdenin de dilemiş olduğu bir vaziyettir. Yok, eğer durum bunun aksine cereyan etmişse, bu da artık öz irâdeleriyle seçmiş oldukları bir yoldur, Bu durumda da artık, her yeni gelen peygamberin geldiği kavmine nispet ettiği sıfat gibi bir vasma mahkûm oluverirler. Artık Allah (c.c.) dilemiş ise helâk edilmekte veya bunlara, tayin edilen bir ecele binaen belirli güne kadar mühlet verilmektedir.

Bu bağlamda günümüz açısından Allah'ın kitap ve elçiler göndermiş olması ve fertlerin/ toplumun da, hadiste kendisinden sorumluluğun kaldırıldığı bildirilen kişilerden müteşekkil olmaması hasebiyle, özelde son elçinin mesajı bağlamında bilmemekten yana mazur sayılamazlar. Kaldı ki insanların kendisinden yana mesul tutulacağı ve ilelâhire tahrif edilmeden baki kalacağı bildirilen bu anlaşılır kitabın geliş gerekçesi de insanlara bunu ilan etmektir.²⁹³

Bu anlamda söz konusu ilan çerçevesinde şahit-şehadet kavramları bağlamında insanları bilgilendirdiğini, böyle iken insanların herhangi bir özürleri söz konusu olmasın diye kitap ve bununla beraber elçiler göndermiş olduğunu, bu elçilerin tebliğleri hususunda insanlara karşı Allah'ın şahitleri ve bizim de Allah'ın yanında, peygamberlerin dini tebliğ ettiklerine dair şahitler olduğumuzu bildirir. Nitekim Rasûlullah'ın Veda Haccında 'haberiniz olsun tebliğ ettim mi?' diye buyurması herhalde buna işarettir.

Esasen fertlerin sorumluluklarının bilincinde ve tevhid esaslarını bilerek iman etmesi, neleri kabul, neleri redderek iman ettiğinin farkında olması gerekir. Çünkü bilinmeyen bir şey tasdik edilemez. Bilinecek ki inanılan bu kitabın temel prensiplerine aykırı hususlar yine bu kitaptandır, zannıyla tasdik edilmesin.

Analarından birşey bilmez olarak doğan çocuklar, doğup büyüdükleri çevre ve toplumun eğilimlerine göre atalarının kendilerine tâlim ettiği çerçevede bir bilgilenme yoluna girmektedirler. Bu noktada çocuk, öğretilenlere karşı sadece alıcı pozisyonundadır. Ancak atalarından ve toplumdaki - çevreden edinilerek

292] 10/Yûnus, 98; 37/Sâffât, 148

293] 7/A'râf, 172; 67/Mülk, 10; 43/Zuhruf, 44; 5/Mâide, 19; 28/Kasas, 46; 32/Secde, 2-3

inanılan bu bilgilerin her zaman için doğru ve yanlıştan arı olduğu söylenemez. Kaldı ki bu safhada, henüz, bir benimsemeden de bahsedilemez. Mamafih yine de hayatını idame için doğru veya yanlış algıladığı bu dökümanı almak durumundadır. Çünkü hiç bir inanmış fert yaratıldığı gibi kalkış olamaz. Zira iman yaratılışın üzerine kişinin bilinçli kazanımı, kendi elinin emeği, alın teriyle ulaştığı asgari bilgi ve bilinç düzeyidir. İşte fert ancak sağlıklı bir süreç içerisinde ulaştığı bu düzey ile sapıklıktan kurtularak hidâyet üzere ve ona tâbi olanlardan olmaktadır.

Başka bir açıdan insanın, sosyal bir varlık olarak hayatını devam ettirebilmesi için doğuştan getirdiği zarurî bir bilgiye sahip olmaması hasebiyle kesbî bir bilgi sahibi olmak zorunluluğu vardır. Esasen insanî bilgi ile hayvanî bilgi arasındaki temel fark ve onun ahlâkî bir varlık olmasının da esası bu kesbî özelliğidir.²⁹⁴

Bu anlamda Rabbimiz, biz insanoğlunu bir tabiat kanunu olarak sıfır bilgi düzeyinde yaratmış ve ancak bizden bunu bu düzeyden takatimiz nisbetinde ötelere taşımamızı istemiştir. Aynı zamanda bizi, bizleri kuşatan özellik ve şartlar itibariyle böylesi bir süreci yaşamaya da ehil kılmıştır. Esasen sözgelimî İsa (a.s.) gibi ²⁹⁵ mûcizevî bir şekilde birtakım farklı özelliklerle dünyaya gelen insanların bu durumları ile, normal yapı içerisindeki bir insanın sahip olduğu özelliklerle doğmayan ve - veya imkânlarla sahip olamadan hayat sürmekte olan bir insanmki aynıdır. Çünkü birinci durum bilinen tabiat kanunlarına muhalif olduğundan mucize sayılırken ikinci durum da aynı şekilde bir hikmete binaen ya özelliklerden mahrumiyet şeklinde ya da sahip olunan olanaklar bağlamında semavî bir araz olarak değerlendirilmektedir. Dolaşısıyla normal özellik ve imkânlar içerisinde bir hayat seyreden fertlerin- toplumların bilgilenererek hayata hazırlanmak şeklindeki gerekli süreci yaşamamaları kendileri için mükteseb bir araz olarak mâzeret olamamaktadır.²⁹⁶ Buna göre deli veya bütün olanaklardan mahrum olarak dağ başında yaşayan bir fert için mâzeret kabul edilen cehâletin, bu durumda olmadığı halde cehâleti bilerek seçen kimseler için mâzeret kabul edilmesi söz konusu bile olamamaktadır Nitekim ulema da cehâletin mazeretlik boyutunu hep özel istisnai durumları dikkate alarak ifade etmektedir.²⁹⁷ Özetle istisnai durumlar kendi özelinde ve genel durumlar ise

[294] Bilgi Özcan, 79- 89, 96, 127, 133, 164; Özgültekin, 83-84

[295] 3/Âl-i İmrân, 46

[296] Bkz. Nesefi, Keş'ul-Esrar, 2/477; Faruk Aktaş, Kitaba Varis Olanlar II, 53

[297] Örnek olarak bkz. er-Remeli, Nihâyet'ul-Muhtac, -bab'u hükm'i tarik'is-salat- 2/418, -Kitab'ur-ridde- 7/395; ayrıca bkz. Mihne, 11-12,298

yine kendi bağlamında değerlendirilmek durumundadır. Kaldı ki istisnâ-özel durumlar genel geçer bir kısım kuralların varlığını işaret ediyor olsa gerektir.

Bu nedenle sosyal hayatın uç noktalarından alınan istisnâ örnekler, hele dini öğrenme sürecini yaşayan ve pratiği de buna bağlı olarak gelişen ayrıca evveliyatı malum ve o esnadaki konumu belli olan sahabenin hayatından gösterilen eksantrik fenomenlerden hareketle kural belirlemek ²⁹⁸ çok da isâbetli olmasa gerektir. Değilse aynı yayınevinin yayımladığı diğer bir kitapta cehâletin mâzeret olmadığı yönündeki ifadeler ²⁹⁹ ile kişiler kendileriyle çelişkiye düşmüş olacaktır.

Sözelimi Ömer (r), Aişe (rh) ve İbn Abbas'ın (r) âyetlerde geçen "eben", "haraç", "fatires-semavat" "ğışlin", "hannan", "evvah" ile "fadih" in ne anlama geldiğini bilmemesi³⁰⁰, onların tevhi di de bilmediğine, dinin mantalitesinden haberdar olmadıklarına mı alamet sayılmalıdır. Yahut bunların hepsinin hadiste bahsi geçen cariye ³⁰¹ misali olduğunun alameti midir. Ya da Peygamberin, onların dinin özünü anlayıp anlamadığına aldırış etmeden İslâm'ını kabul ettiğini mi ortaya koyar.

Oysa Ashab hâlis Arap idi. Onlar üstün üslupların zevkine varıyor ve Rasûlullah'a (s.a.s.) gelen âyetleri anlıyorlardı. Nitekim Kur'an da mesajını, günlük hayatlarında kullandıkları 'dil'e ve bu dildeki kavramlara yükleyerek veriyordu. Kur'an'dan herhangi bir şeyin mânâsını anlamada güçlük çektiklerinde onu hemen Rasûlullah'tan soruyorlardı. Esasen Kur'an, hüda ve kılavuz kitap olarak anlaşılсын için inmişti.

Soruyorlardı çünkü hayat düsturlarını ondan alıyorlardı. Bilmediklerinde ondan öğrenme yoluna gidiyorlardı. Onların yanlış anladığı fark edildiğinde ise O veya O'nun terbiyesinden geçmiş şahsiyetler düzeltme yoluna gidiyorlardı. Mesela fecirden ak iplik kara iplikten seçilinceye kadar âyeti inince Adiy b. Hatem'in yaptığı, buna bir örnektir. O, biri beyaz diğeri siyah iki ipliği yastığının altına koyar şafak vakti çıkarıp bakardı. Bunlar birbirinden ayırd edilecek olduysa vaktin girdiğine hükmederdi. Rasûlullah (s.a.s.) bunu duyunca onun bilmezliğine kinaye olarak 'yastığın pek de enlidir.' deyip durumu düzeltme yoluna gitmişti. Bunun gibi Ebû

298] Bkz. Ahmed Ferid, Cehâlet Özürdür, 36, 39-40, 81 vd.; Hakkı Aydın, Huku-ku Bilmeme (I 251-254; agm., Hukuku Bilmeme (II, 45, 50, 57, 58, 61

299] el-Kaysi, Mealim 31, "Kuşkusuz toplumun sahih akideyi batıl akidelerle karıştırmasının esas sebebi cehâlettir. Bu ise özü değildir." 35, 58, 96

300] İsmail Cerrahoğlu, Tefsir Usulü, 155; Zemahşeri, Keşşaf, 3/595

301] Canan, Kütüb-i Sitte, 2/232-233

Hureyre'nin necaset kelimesini yanlış anlamasını düzeltmiştir. Keza "kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın" âyetinden istinbad sadedinde savaştan kaçan mücahidlere Ebû Eyyub el-Ensari, bu tarz anlamının yanlış olduğunu, âyetin esasen şöyle şöyle anlaşılması gerektiğini ifade etmiştir.³⁰²

Buna göre, bilinebilecek durumda olan dinî esasları bilmemek veya bilebilecek kabiliyette olan bir kimsenin bilgisizliği ya da akıl ve idrâk sahibi bir kimsenin dinî esasları bilmemesi diye tarif edilen cehâlet, faraza mâzeret olsa idi o zaman bu insanların, kendilerinden kaynaklanan sebeplerden neşet etmiş bu cehâletten dolayı bilinen duruma geldikleri için mazur görülmeleri gerekecekti. Değil mi ki malum durum cehâletlerinden kaynaklanmıştır.

Şu halde insanlar yanlışla doğru diye inanmışlar ise bunun kendilerini bağlayıcı olması gerekir. Değilse kimse -bir hinlik söz konusu değilse- yanlışla, yanlış olduğunu bilerek, farkında olarak doğru diye inanmaz. Aksine inanılan her yanlışla doğru olduğu zannıyla iman edilmiş, teslim olunmuştur. Bu nedenledir ki yanlış olana doğru diye sarılmış hiç kimse sırf bu sebeple cerh edilemez. Çünkü o bunu, doğru olduğunu sanarak samimiyetle kabul etmiştir. Nitekim birilerinin yanlış olduğuna inanılan kabulleri, onların bu hususları kasten benimsedikleri veya iddialarında ciddi olmadıkları gibi izahlarla değil, aksine bunları, doğru olduğu kanaatiyle kabul ettikleri esas alınarak gerektiği şekilde bertaraf edilmeye çalışılmaktadır. Ancak bunun, onların dürüstlüklerine bir halel getirdiği de düşünülmemektedir. Sözelimi geçmişte muhaddisler, 'yanlışla' doğru diye itikat ettikleri için bidatçı olarak nitelenen kimselerden, hadis almakta mahzur görmemişlerdir.³⁰³ Çünkü bunlar da sonuçta yanlışla yanlış olduğunu bile bile kabul eden kimseler değildirler. Esasen ahlâkî yönden dürüst olduktan sonra kimse iddiaları cihetiyle olduğundan farklı şekilde itham edilmediği gibi bu dürüstlük de, vaki iddiaların, şâyet gerçekten yanlış ise doğruluğunu gerektirmemiştir. Buna göre birileri cehâleti sebebiyle yanlışla doğru diye inanmış yahut bu yanlışla aynı sebeple işlemekte ise bunların bu tutumlarından sorumlu olacakları açıktır. Çünkü zaten sapmaların tezahürü de bu şekildedir.

Esasen burada konu, farkında olarak içine düşülen ya da tercih edilen vaziyet değildir. Ve zaten bu ikinci durum tartışma konusu bile olmamıştır. Oysa bilindiği gibi dinin usul- temel ve

302] Bkz. İbn Kesir, Tefsir, 3/768

303] Bkz. Tecrid-i Sarih, 1/327-332 -Mukaddime-; krş. Sakallı, T., Hadis, 131

furu- ayrıntı diye birtakım prensipleri vardır.³⁰⁴ Ve bunlardan temel prensiplere -özellikle günümüzde- yabancı kalmak söz konusu değildir. Çünkü iradî bir tercihten ibaret olan Din'e örfe değil, ancak bu usulü kabul ile dahil olunabilir.

"Bugün bütün dünyada, gerek imanı ve küfrü tanımakda, gerekse ibâdetleri doğru yapmakda, câhillik özür değildir. Dinini bilmediği için aldanan cehennemden kurtulamayacaktır. Allah-u Teala bugün dinini dünyanın her tarafına duyurmuş, imanı, helâli, haramı farzları öğrenmek pek kolaylaşmıştır. Bunları, lüzumu kadar öğrenmek farzdır" ³⁰⁵

"Velhâsıl akıllı olana özür ve bahane yoktur. Eğer câhil, İslâm dinini işitmeyip nazar ile sahih marifet elde ederse, hakikaten mü'min olup, cennetlik olur. Eğer imandan ve küfürden birini elde etmezse, mazur olup, hükmen mü'min kılınıp cennet ehli olur. Küfür itikad ederse mazur olmaz. Kâfir olur, cehennem ehli olur. Zira ehliyetnamesi olduğu açıktır." ³⁰⁶

"Bir kimse cehâleti sebebiyle küfür olduğunu bilmeyerek kendi arzusuyla kelime-i küfrü söylese o kimse daire-i İslâm'dan çıkar ve küfrün bataklığına dahil olur. Buhara ve Semerkand imamları ittifak ettiler ki câhil tav'an (isteyerek) kelime-i küfrü söylese kâfir olur. Zira cehil mâzeret sayılmaz. Fetva da bu kavil üzeredir." ³⁰⁷

"Artık bugün hiçbir millet din hususundaki cehâletinden dolayı mazur sayılamaz... Binaen aleyh Allahu Teala kendi fazl ve keremi ile insanlara peygamberler göndermiş ve bu veçhile insanlar hakkında 'Hüccet-i ilâhiye' tamam olmuş artık kimsenin 'ne yapayım, Allah'ı bilemedim Allah'a dair bilgi edinemedim' demeye mecali kalmamıştır." ³⁰⁸

"Mükellef (sorumlu olabilecek durumdaki kişi) Allah'tan başkasına ibâdetinde yahut Allah'tan başkasına kurban, O'ndan başkasına adak vesair Allah'a mahsus olan ibâdetlerden biriyle Allah'tan başkasına yaklaşmak kastıyla yaptığı şeylerden dolayı, Müslim'in Ebû Hüreyre'den onun da Rasûlullah'tan (s.a.s.) rivâyet ettiği hadise binaen mazur görülemez. Ancak İslâmî olmayan bir ülkede olup kendisine davet ulaşmamışsa bu durumda bizzat cehâletten dolayı değil kendisine mesaj ulaşmamış olması

304] Bkz. Al-i Ferrac, 259 vd.; krş. Ferid, 57

305] Hüseyin Hilmi Işık, Seadet-i Ebediyye, 51, 362, 474; aynı ifadeler için bkz. Kadızade, Amentü Şerhi, 47-48; krş. Ferid, 24, 27-28, 41, 43, 88

306] Kadızade, 22

307] M. Zahid Kotku, Ehli Sünnet, 251; Emali şerhi 46. madde

308] Ö. Nasuhi Bilmen, İlmihal, 1, 9

nedeniyle mazur görülür... Nebi (s.a.s.) kendisinin mesajını duyumuş olanla İslâm ülkesinde yaşayıp da Rasûlû işitmiş olan hiçbir kimseyi mazur görmemiştir. Dolayısıyla kimse cehâletinden dolayı imanın temel ilkelerinden yana câhil diye mazur görülemez.”³⁰⁹

“Biz kırsal kesim Arablarından birçoğunun ebeveyni, akraba-sı, kabirler yanında kurban kesmek, kabir ehliyle tevessül etmeyi onlara adak adamayı, kederlerin giderilmesi ve hastaların şifa bulması hususunda kabir ehlini, ölüleri vasıta aracı kılarak yardım dilemeyi âdet edinmiş ve bu hal üzere ölmüştür. Ancak onlara tevhidin, La ilâhe illallah’ın mânâsını anlatacak kimse de ulaşmamış ve adağın, duanın ibâdet olduğunu bunların sadece Allah için yapılabileceğini öğretecek kimse gelmemiş. İşte bu durumdaki kişilerin cenazelerinde yürümek, cenaze törenlerine katılmak, üzerine salât okumak, onlar için dua ve istiğfar etmek, haclarını kaza etmek ve onlar için sadaka vermek doğru mudur?

Cevap: Yukarda vassfedilen haliyle ölen kişinin cenazesine katılmak, üzerine salât okumak, onun için dua ve istiğfar etmek, haccını kaza etmek ve adına sadaka vermek câiz değildir. Çünkü zikredilen ameller şirk amelleridir... Ayrıca haklarında söz konusu edilen, işledikleri amelleri kendilerine anlatacak kimsenin gelmediği noktada ise hiç mazur değildirler. Çünkü anlatılan konularda Kur’an âyetleri gâyet açıktır. Öte taraftan aralarında ilim ehli de mevcuttur. Bu haliyle içinde oldukları şirk haline dair sorma öğrenme- araştırma imkânları da var iken buna rağmen onlar bundan yüz çevirmiş, içinde oldukları hale râzî olmuşlardır.”³¹⁰

İnsan, eğitimin meydana getirdiğinden başka bir şey değildir. Zira insan, kabiliyetlerini kendi kendine geliştirme yeteneğine sahip değildir. Kabiliyetlerini geliştirmek için mutlak sûrette eğitime muhtaçtır. İnsanları, önceden saptanmış kurallar çerçevesinde toplum yaşayışında yerlerini almak üzere belli amaçlara göre yetiştirme sürecinden ³¹¹geçirirken kendisinin felahına yardımcı olacak türden ne kadar çok bilgi verilmişse yahut bu kişi toplumsal çevresinde bu yöne müteveccih motivasyonlar almışsa kendisine mal edeceği-ettirileceği mantık o denli Allah’ın (c.c.) olmasını istediği mantığa uygun düşecektir. Çünkü fert birtakım fitrî özelliklere sahip olarak doğmakla beraber genelde yaşadığı çevrenin

309] Abdulaziz b. Abdullah b. Baz, İlmi Araştırmalar Fetva, Davet ve İrşad Dairesi Genel Başkanı, Fetva Tarihi, H. 22.12.1405, sayı: 9257, bkz. Gâmidî, 458-459

310] Fetva Tarihi, 18/3 H. 1401, sayı: 3547, bkz. Gamidi, 362, 456, 457

311] İlhan Yıldız, Yaygın Eğitim, 301, 308; Mehmet Kocatepe, Eğitim, 15-17

ürünüdür. Elbette çevre duvarını yıkan örnekler olmuştur ³¹² ve olmaya da devam edecektir. Ancak toplumsal anlamda bu çevre, ferdi ne yöne kanalizere ederse o da genel anlamda tayin edilen bu yöne kanalizere olacaktır. Sözgelimi Ömer'in (r.a.) sınamak niyetiyle kendisinden koyun satın almak istediği çocuğun takındığı sağlıklı tavır ve verdiği cevap, Kur'an'ı okumamış olsa bile onun öğretilerinin etkilediği atmosferde yaşıyor olmasından neşet etmiştir.³¹³

Esasen sünnetullah insanın müspet veya menfi geliştirdiği tavrı baz alarak gerçekleşmektedir. Bu anlamda değişmeyi belirleyen sebeplerin faili hür irâde sahibi fertlerden oluşan toplumdur. Nitekim Kur'an, değişim-helâk çerçevesinde toplumları yok eden sebepleri hatırlatmaya ve onlardan ibret alarak kendilerini kontrol etmelerini sağlamaya yönelik ortak anlamlar taşıyan muhtelif kavramlar kullanır.

Dinin insanın tutum ve davranışlarını, insanlar-arası ilişkileri ve toplumsal hayatı belirleyen temel bir kurum olması ve de topluma bir zihniyet ve değerler sistemi ile bilinç düzeyi kazandıran bir kurum olması hasebiyle bunun (dinin) neşet ettiği inancın da topluma yansımaları gereği söz konusudur. Sosyal tezahürü olmayan saf bir din olayından bahsetmek, hele İslâm özelinde olası olmadığına göre, bir dine mensup olan fert, dinin dünya hakkındaki değerler manzumesini kabul etmek ve davranışlarını buna göre ayarlayarak kendisine sağladığı formu pratize etmek durumundadır ³¹⁴ şeklindeki iddiası, hem çeliştiği genel geçer Kur'an mantığına ³¹⁵ binâen ve hem de Esed'in ifadesiyle 'b'âs ve ahireti inkâr günahı sâlih amellerine ağır basacak ve Allah'ın, kâfirin amelini kabul etmeyecek' ³¹⁶ olması sebebiyle kabul edilemez).

İslâm'da inanç temellerini incelemek ve bilmek her ferdin temel vazifesidir. Bu, toplumu oluşturan bütün fertlerin müçtehid olması ya da bu seviyeye çıkması ve nihâyet bunu gerçekleştirmiş olması gerektiği anlamında değildir elbette. Ancak herkesin delil ve burhan olmaksızın bir şeyi kabul etmemesi gerektiği de açıktır.

312] Bunun bir örneği Ebû Zerr'dir. Bkz. Tecrid, 9/239-243

313] Seyyid Abdullatif, Zihni İnşa, 18; krş. M. Ebû Zehra, İmam, 15, 127

314] Bkz. Murat Sülün, İman-Amel, 186, 276, 301, 332, 358, 425, ancak Sülün'ün belirttiği, iman etmemiş kişinin amelinin kendisine fayda vereceği (188, 401, 406; ayrıca bkz. Mutahhari, Adl-i İlâhî, 372-379, 423-425

315] bkz. 2/Bakara, 62; 3/Âl-i İmran, 22; 4/Nisâ. 150-151; 5/Mâide, 5; 6/En'âm, 88; 9/Tevbe, 17, 54; 11/Hûd, 16; 14/İbrâhim, 18; 16/Nahl, 97; 17/İsrâ, 19; 21/Enbiyâ, 94; 24/Nûr, 55; 27/Neml, 4-5, 89; 32/Secde, 18-19; 42/Şûrâ, 22; 47/Muhammed, 1, 32; 90/Beled, 19

316] 7/A'râf, 31; 11/Hûd, 27; 18/Kehf, 104; 21/Enbiyâ, 101; 34/Sebe', 65; 36/Yâsin, 11; 47/Muhammed, 3., 9. notlar

İslâm, baba ve atalarının inançlarına körükörüne bağlılığı yererek, kulak, göz ve kalbin sorumluluğundan yana uyarıda bulunmaktadır. Başka bir ifade ile fertler, Allah'ın (c.c.) doğru yolun bulunması tavsiyesine karşılık daha önce bilmedikleri şu anki sahip oldukları envai türlü bilgileri edinmişlerse bunun sorumluluğunun kendilerine ait olduğunu bilmek durumundadırlar. Çünkü bu durumda irâdelerini İslâmî ilkeleri öğrenmeye yönelik harcamadıklarından dolayı bu noktada söz konusu ilkelere câhil kalmaktadırlar. Oysa mükellef, muhatap olduğu duruma dair bilgiyi, peşine düşmek-sormak sûretiyle öğrenmek zorundadır. Sorarak öğrenme imkânına sahip olduğu halde bunu yapmamışsa bunun sorumluluğu kendisine aittir.³¹⁷ İşte cehâleti bilerek tercih etmiş olmak, bu demeye gelse gerektir.³¹⁸ Öyle ya mükellef, kendi gayreti, yönelmesi olmadıkça Allah'ın, bil-biliniz³¹⁹ tarzında ifade edilen buyruklarındaki hususları ve hatta diğer bütün direktiflerini, nasıl bile bilecektir? Oysa bilindiği gibi Mekke insanı da bilgisizce "biğayri ilm"³²⁰ evlâtlarını öldürmekte ve çeşitli haramlar ihdas etmiş durumda idi. Keza kendilerini biğayri ilm saptıran önderler vardı.³²¹ Ancak bu bilgisizlikleri ve de bilgisizlerin kendilerini saptırıyor oluşu onlara bir yarar sağlamamış ve bununla "muhtedîn"³²² olamamışlardı. Böyle iken onlar da kendilerini doğru yol üzere zannetmekte ve bu nedenle doğru yol arayışı içerisinde olmamışlardı.

Esasen 'teklif-i mâ lâ yutak' olamaz, ancak kişilerin müsait oldukları zamanlarında farklı şeylere harcamış oldukları vakit, güç ve enerjilerinin tükenmiş olması nedeniyle sunulan teklife takat edemeyişleri farklı olmaktadır.³²³ Çünkü Allah'ın gönderdiği kitâbına, verdiği akıl ile zamanında çalışmamış, bunun yerine farklı şeylerin bilgisiyle donanan ve de emeğini o uğurda harcayan insanın sorumluluğu ayrıdır. İşte bu tür insanlar, kıyamet sahnesinde şâyet, biz akledip işitir olsaydık, buranın sakini olmazdık³²⁴, kalkasına sığınmış ve cehâleti bilerek tercih etmiş insanlardı.

Buna göre cehâletin/bilgisizliğin mâzeret oluşu, hakkında

317] Bkz. Ebû Hanîfe, 72; Elmalılı, 3/489; Mustafa Sabri, İlâhî Adalet, 124-125

318] Krş. 50/Kaf, 37; Elmalılı, 2/245; Aydın, Hukuku Bilmeme (II, 49 vd.

319] 2/Bakara, 196, 223, 235; 5/Mâide, 92, 98; 8/Enfâl, 28; 28/Kasas, 50; 47/Muhammed, 19; 57/Hadîd, 20

320] 6/En'âm, 140 ve 148; 7/A'râf, 28, 30, 131; 21/Enbiyâ, 24, 39; 27/Neml, 61; 28/Kasas, 57; 30/Rûm, 56 vd.; 31/Lokman, 20

321] Bkz. 6/En'âm, 144; 16/Nahl, 24, 25; 31/Lokman, 6

322] 6/En'âm, 140; 18/Kehf, 5

323] Krş. Bebek, 66; Elmalılı, 2/240-241; Said, Bilgi, 33

324] 67/Mülk, 10; krş. 43/Zuhuruf, 78-80

bilginin bulunmadığı konularda olması ön şartıyladır. Oysa Allah'ın dini ve O'nun istekleri hususunda böyle bir durum söz konusu değildir. Çünkü O'nun kitabı, kendi metoduyla insanoğluna durmadan seslenmekte, hayra çağırmakta ve anlaşılmayı beklemektedir.

“Yani zulümle suçlanamayız. Çünkü onlar uyarıcıların uyanlarına kulak asmadılar. Ve helâk oldular. Onları uyarmak ve helâk olmadan önce kendilerini doğruya çağırarak yolunda hiç bir çaba sarfedilmemiş olsaydı, o zaman helâk edilmeleri zulüm olurdu.”³²⁵

Hak Dini Kur'an Dili adlı tefsirinde Elmalılı (V. 1942) ise şöyle diyor: “Bu bilgisizlikleri onlar için aslında müşriklikte ısrar etme açısından bir mâzeret olmamakla beraber, okuyup yazmaları mektep ve medreseleri olmayan, okuma yazma bilmeyen bir kavim olduklarından dolayı arap müşriklerinin çoğunluğuna nazaran bu habersiz oluşlarında bir mâzeret olma şüphesi bulunabilirdi... Onun inişi iştirildikten sonra onu öğrenme ve öğretme ile meşgul olmayıp hükümlerinden habersiz kalmanın bir mâzeret teşkil etmeyeceğini kesin olarak anlatmak gibi bir hikmeti de ihtivâ etmektedir.”³²⁶ Esasen Kur'an, toplumda oluşan olumsuzluklara karşı tarafsız kalınmasına bile itiraz etmektedir³²⁷. Çünkü anlaşıyor ki, toplum hayatında yapılması mutlaka gerekli olan sosyal görevler yapılmadığı zaman, fatura sadece kötülüklerin sahiplerine değil, orada yaşayanların tamamına kesilmektedir. Bunun da ötesinde Kur'an, yeryüzünün herhangi bir parçasında meydana gelen olayı da tüm yeryüzünün olayı olarak görmekte ve daima “, arz” kelimesini kullanmaktadır. Bu nedenle cehâleti bilerek tercih etmiş yani sorumluluğu bile bile üstlenmiş olmamak için Kur'an'ın özellikle üzerinde durduğu ataları taklit hususu, onlardan tevarüs edilen değerlerin sorgulanması noktasında aklını kullanmayanların konumunda olmamak hususunda dikkatli olunması gerektiği ve Kur'an'ın bunu ısrarla vurguladığı bilinmelidir.³²⁸

Kur'an kıssaları mahiyetleriyle beraber, kullar bunlardan ibret alıp kendi durumlarını bu zaviyeden gözden geçirsinler emrini de havidir. Bu anlamda Kur'an kıssaları da bir mânâda ahkâm âyetlerinin işlevini görmektedir. Bu nedenle insanın, kıyamet sahnesi şeklinde cereyan eden tasvirleri de dikkate alarak Kur'an'm mesajına kulak vermesi gerekir.³²⁹

325] Mevdudi, Tefhim, 4/61, 181, 472; krş. Muhammed Kutub, Akide, 238 vd.

326] Elmalılı, 3/489, 6/En'âm, 156

327] 7/A'râf, 164, 165; 8/Enfâl, 33; İbn Teymiye, Siyaset, 103-104

328] 46/Ahkaf, 5; 10/Yûnus, 35-36, 66

329] Der Râh-ı Hak, 176; Mevdudi, Firavun, 86-87

Bilindiği gibi İslâm-teslim olmak, irâdeye bağlı bilinçli bir eylemdir. Kur'an'ın bütün mesajı insanın iradî eylemleriyle oluştura-
cağı yaşamını düzgün bir çizgide tutmaya yöneliktir. Bu nedenle
insanlar hem bireysel hem de toplumsal yönden sorguya çekile-
ceklerdir. Bu sorgulamanın bireysel olan yönü uhrevî, toplumsal
yönü ise dünyevî olmaktadır. Kur'an'ın ifadeleri, bireyleri içgü-
düleriyle değil, sahip oldukları hür irâdeleriyle yaptıklarından so-
rumlu varlıklar halinde kabul etmektedir. İşte yolunu seçme hak-
kıyla doğan birey, uyumlu ya da uyumsuz rollerden birini tercih
ederken her halükârda rolünden yana davranışlar sergilemeye ça-
lışmak durumundadır. Özetle iki boyutlu insanın hangisini tercihi,
kendi hür irâdesinde somutlaşmaktadır.³³⁰

"İslâm insanı mütemadiyen, öğrenme ve öğretmeye teşvik eder.
Böyle olmasına rağmen, bir müslümanın öğrenmemesi mâzeret
sayılır mı? Hayır hiç bir zaman 'cehâleti' sebebiyle iyiliği kötülükte,
itaati isyanda arayan bir kimse mazur değildir. Ancak yeni müslü-
man olmuş, henüz öğrenecek zamanı bulamamışsa, o, mazurdur.
Bundan başkası mazur olamaz. Nitekim Allahu Teala, bilmiyorsa-
nız zikir ehline sorunuz buyurmuşlardır." ³³¹

"Ahkâm-ı şer'iyeye cehil, dâr-ı İslâm'da özür olmadığından
bir kimse ma'siyetin, ma'siyet olduğunu bilmeyerek işlemesi-
nden azabından halas olması lazım gelmeyeceğine bu âyet delalet
eder. Çünkü; Fahr-i Razi'nin beyanı veçhiyle bir kimse ma'siyetin,
ma'siyet olduğunu bilmesee velakin öğrenmeye muktedir oldukça
o ma'siyetin ikabından kurtulamaz. Mesela Yahudi, yehudiyetin
küfür olduğunu bilmeyerek Yehudiyette devam ettiğinde onun
hakkında cehil özür olmaz. Zira; din-i İslâmın zuhuruyla edyân-ı
sâirenin butlanını tahkik etse öğrenebileceğinden tahkik etmedi-
ğinden dolayı mazur olmaz." ³³²Bunun gibi İslâm kültürünün ege-
men olmadığı diğer bir ifade ile Hristiyan ve Yahudilerin ya da
İslâm'dan habersiz insanların yaşadığı bölgelerde oryantalistlerin
tahrif ederek ³³³ tanıttığı ve dolayısıyla özünden farklı ve yanlış

330] 6/En'âm, 49; 35/Fâtır, 42; Said, Yasalar, 54, 61-62, 75; agm., Bilgi, 76-77

331] Altıntaş, Câhiliyye, 57-58,63; ayrıca bkz. Enbiya: 21/7; Gazali, Kimya-yı Sa-
adet I-II, 101-102; Razi, 4/192, 204-206, 11/40, 103-104, 145, 18/299, 348,
23/12; el-Hemmam, el-Feteva el-Hindiyye, 2/276-277; Kutub, Fi Zilal,
2/247-250, 327,343-345, 397-398, 464, 3/226-227, 377-380, 5/142, 457-458,
464 vd., 6/204, 350-354, 507-512, 530-536, 7/90, 8/401-406, 460-462, 9/48,
58-60, 86-90, 12/534, 13/316; Rıza, el-Menar, A'raf: 7/172-173 tefsiri; Ga-
midi, 456 vd.; Bilmen, Tefsir, 2/117 vd.

332] Vehbi, 2/862

333] Sözgelimi müsteşriklerin hazırlamış olduğu ve türkçeye uzun bir süreçte
tercüme edilmiş olan, üstelik adına da İslâm Ansiklopedisi dedikleri cilt-
lerce kitap bunun bir örneğidir. Ayrıca bkz. Paret, 19, 53-71, 101-104, 134-

bir şekilde algılandığı İslâm'a karşı lakayt ve dahası düşman olan insanlar mazur olmuyorsa ³³⁴ eğer bu durumda dosdoğru şekline ulaşma imkânları olduğu halde bunu değerlendirmeyen insanlar mazur olabilir mi acaba?

Diğer bir açıdan, "fetret" ehlinde olsa bile insanlar yapıp ettiklerinden dolayı müstehak oldukları sıfatla nitelenirler. Bunun gibi dünya ahkâmı itibariyle durumlarına uygun muhatap oldukları hukuk ile sorumlu tutulurlar. Bu böyle iken fetrette bile olsa kişi bir adım ileri atarak kendi tercihi ve rızasıyla tevhide tebdil ve tağyir etmişse, keza kendi irâdesiyle dinin şirk diyerek reddettiği bir itikadı benimsemiş, küfür-şirk dediği bir ameli işliyorsa onun bundan sorumlu tutulacağı, mazur görülemeyeceği aşikârdır.³³⁵

Risâlet gelmeden yani fetret döneminde de eşya ve olayların değer hükmü olarak "iyi-güzel=hüsn ve kötü-şirkin= kubh" olduğunu akıl nimeti vasıtasıyla bilebilmek mümkün olduğu halde ³³⁶ Allah (c.c.) insanoğlunu sırf bununla muahaze etmeyip ilaveten bir de uyarıcı ve müjdeleyici bir elçi göndermeyi gerekli görmüştür. Ancak bu dönemde bile insanlar yaptıklarından dolayı ahiret ahkâmı açısından bir anlamda İslâm'ın 'kanunilik ilkesi'nin bir gereği olarak mazur olmakla beraber dünya ahkâmı açısından niteleme itibariyle mazur sayılmamaktadırlar.³³⁷ Başka bir ifade ile Allah, biz hükmedici değil, bunun yerine azap edici değiliz demişti.³³⁸ Nitekim ilk şirkin Nuh (a.s.) kavminde başladığı bilinmektedir. Ama aynı zamanda bu elçinin hitap ettiği o insanları müşrik diye nitelediği de malumdur. Bu nedenle kişiler her ortamda yapıp ettikleriyle alakalı İslâm'ın değer hükmüyle muhâtaplıdır.³³⁹ Öte taraftan yine kişi, fetrette bile olsa kendi rıza ve tercihiyle İslâm'a göre küfür ve şirk olan bir tasarrufta bulunmuş ise bu tasarrufu kendisini bağlayıcı olmakta ve fetret hali kendisi için bir özür teşkil etmemektedir.

Bu bağlamda olmak üzere gelen elçi sorumlu oldukları hususları kendilerine beyan ettikten daha doğru bir ifade ile

135; Ekinci-Gilchrist, 53-55, 60,78-82, 94

334] Krş. Süleyman Dünya, İman-Küfür Sınırı, 186-188; Razi, 7/431-432

335] İbn Habib, el-Munammak, 174; Nesefi, Keşf'ul-Esrar, 2/456 vd.; krş. Tecrid, Menakıb, n. 1435, 9/234 vd.; İbn Hişam, 1/116; ayrıca bkz. Nesefi, Tefsir, 2/125

336] İbn Teymiye, Feteve, 8/428 vd., 11/676 vd.; Ali-i Ferrac, 17 vd.; Mevdudi, Tefhim, 7/132-134

337] Krş. -Tevrat- Levililer 5/17; -İncil- Romalılara 2/13, 3/20, 5/13, 7/7

338] 17/İsrâ, 15; Ali Ferrac, 44, 53, 55, 280, 281; bu durum çoğu zaman birbirine karıştırılmaktadır. Örnek olarak bkz. Ferid, 37-39, 75-79, 95, 98, 103

339] Krş. 9/Tevbe, 6; İbn Kayyım, Zad'ul-Mead, 4/226

gündemlerine soktuktan itibaren ³⁴⁰ iman etmeyenler bu davranışlarından ötürü sorumlu tutularak hesap vermek durumunda bırakılmaktadırlar. "Bir peygamberin davetini iştirip küfür ve şirk-te ısrar edenler cehennemde azap olunacaktır. Bunda hiç bir niza ve ihtilaf yoktur." ³⁴¹

Buna göre Son Peygamber'in gelişinden bu yana günümüzde ve de gelecekte mesajın gündemde oluşu, daha doğru bir ifade ile tahrif edilmemiş olarak dileyenin rahatlıkla ulaşabilme olanağına sahip olması hasebiyle bir fetret döneminden bahsetmek olası değildir.³⁴² Çünkü her ne sebeple olursa olsun İslâm düşüncesini öğrenmek yerine başka şeylerin peşine düşen insanların burada cehâleti bilerek tercih ve öte şeylerin de bilerek âlimi olmaları realitesi söz konusudur. Bu nedenle böylesi sebeplerden kaynaklanan bilgisizliği, fetret olarak izah etmek imkânsızdır. Nitekim fukaha fetret deyince genelde İsa (a.s.) ile Rasulü Ekrem arasındaki zamanı kastederler. Bu sürede gelip geçenlere ehli fetret demişlerdir.³⁴³

Öte yandan fetret dönemlerinde yaşamış insanların yaptıkları ve inandıklarıyla hesaplarını Allah'a verecekleri, Allah'ın ise onlara ne yapacağı hususunda ahkâm kesmenin gereği olmadığı açıktır. Ancak şu bilinmektedir ki içinde yaşanılan bu dönem fetret dönemi değildir. Aksine bir düşünce, İslâm'ın evrenselliğini iptal mânâsına geleceği gibi artık elçi gelmeyecek ve Muhammed son elçidir şeklindeki İslâm'ın temel hükümlerinden birini geçersiz kılarak yeni bir peygamber beklemek gerektiği sonucunu doğuracaktır. Şu halde bu dönemin fetret dönemi olmadığı için çünkü Kur'an'ın tahrif edilmediğini ve hükmünün iptal edilmediğini bilmek lazım. İnsanlar onu kulak ardı etmiş, öğrenmeye gayret göstermemiş yahut gerek görmemişse bunun kendileri için mâzeret sayılması doğru olmasa gerektir. Çünkü bu kitabın ölçülerini ve temsilcisinin hayatının güzelliğini esas alması gerekirken bunun yerine başka şey-kişiler koyan birinin mazur olduğunu söylemek olası değildir.

Konuyla ilgili kaynaklarda peygamberin mesajının ulaştığı kimselerin cehâletinin mâzeret olup olmadığından öte peygamber mesajı ulaşmamış, bundan haberdar olamamış kişilerin bile mazur sayılıp sayılamayacağı tartışması yapılmaktadır³⁴⁴; Kuşku-

340] Krş. Buhârî, Keşfu'l-Esrar, 3/1466-1467

341] Tecrid, Cenaze, n. 665, 4/543

342] Krş. -İncil- Yuhanna 15/22

343] Tecrid, Cenaze, h. no: 665, 4/544; fetret için bkz. Aktaş, Cehâlet, 256-271

344] Bkz. Maturidi, Tevhid, 79 vd., 248 vd.; Hanifi Özcan, Çoğulculuk, 47, 57, 80, 88, 96

suz Allah'tan mesaj almayan-alamayan ya da kendisine mesajın ulaşmadığı insanların, üzerinde bulundukları hale binaen sorumlu tutulmaları ilâhî adalete uygun düşmeyecektir. Zira bilindiği gibi Allah (c.c.) kendisi hakkındaki doğru bilgiye (tevhid), insanların akıllarıyla yapacakları muhakeme sonucu ulaşmalarını şart koşmamış yahut mükellefiyeti sırf buna yüklememiş; aksine aynı zamanda elçiler de göndermiş ve mesuliyeti bunların risaletlerinden haberdar olup olmamaya bağlamıştır. Esasen risaletten habersiz bir toplum bırakılmamıştır. Ancak süreç içerisinde tahrifatın yapıldığı da bir realitedir. İşte bu tahrifatın yapıldığı bölgelerde doğan-yaşayan ve bu tahrifata varis olan kimselerin çevrelerinde bulduklarından ötürü sapıklıkta olmaları, -bu sapıklıklarının kendileri için 'doğru' kabul edildiği anlamında değil fakat sorumluluğun şartları olan akıl ve risaletten ikincisinden sağlıklı bir şekilde haberdar olamadıkları için- kendilerini ahiret ahkâmı açısından sorumlu kılmamaktadır. Öte yandan nihaî referansı ilâhî Hikmet'te mündemiç, kötülük(ğ)ün varlığıda yadsınamaz.Nitekim araştırmacıların çeşitli açılardan değerlendirdiği ³⁴⁵bu problemi kimileri Tanrının yokluğuna gerekçe saymıştır.³⁴⁶ Ancak kudret, adalet ve merhamet sahibi Allahın kullarını bunun tasallutuna terk etmediği de ayrı bir realitedir. Zira 'kötülük' denilenin, bunu gerektirecek çapta olmadığı bir yana, Kadir Adil ve Rahim olan Allah'ın insanoğlunu maruz kaldığı böylesi şeylere terk etmediği,aksine çeşitli vasıtalarla temasını sürdürdüğü de mâlumdur. Kaldı ki kötülüğün varlığı,terbiye,uyarı,disiplin,imtihan,ceza vs.açılardan kullar için bir bakıma gereklidirde.Ancak yinede ferdin mesajla sağlıklı buluşmasına engel teşkil ediyorsa bununda mesuliyete mani bir durum oluşturacağı ve dolayısıyla ahiret ahkamı açısından cezaya müstehak kılmayacağı anlaşılmaktadır. -Allah'u a'lem-). Bu durum günümüz şartlarında ve özellikle bölge coğrafyası açısından değerlendirildiğinde insanlara tebliğin ulaştığı, herkesin peygamberin mesajından haberdar olduğu, cehâletlerinin bunu önemsemeyişlerinden yahut edindikleri kanaat önderlerine tabi olmaktan kaynaklandığı görülmektedir.³⁴⁷

Durum - Mekân Açısından Cehâlet

Cehâletin-bilmemenin iki ayrı ortamı vardır. Biri, İslâm'ın ege-men olduğu ülke olan Dâru'l-İslâm, diğeri İslâm'ın dışında bir

345] BKZ.Werner,13vd.

346] bkz. C. Sadık Yaran, Kötülük,10,36-37; Mutahhari, Adl-i ilâhî, 81

347] Mustafa Akman, Kur'an'da Câhil Câhiliye Cehâlet, Buruc Yayınları, s. 164-189

inancın- hayat tarzının egemen olduğu ülke olarak dâru'l-harbdır.³⁴⁸ Dâr, lugatlarda yerleşme mekânı olarak tavsif edilir.³⁴⁹ Bunların birincisinde söz konusu şeyin (bilmemek) mâzeret olmadığı noktasında konuyla ilgili hiçbir ihtilaf varid değildir. "Dâru'l-İslâm'da bilmemek mâzeret değildir."³⁵⁰ "Bize göre bilmemek özür değildir. Akıl bilgiye götüren bir vâsıta"dır."³⁵¹

Dâru'l-İslâm'da bilgisizliğin özür sayılmadığı bir kaidedir. Çünkü Dâru'l-İslâm'daki kişilerin bilgi sahibi oldukları farzedilmektedir. Bu nedenle müslüman bilmesi gereken hususları bilmemekle mazur sayılmaz. Dolayısıyla şer'i hükümlere bilgisizlik - cehâlet iddiasıyla kimse muhâlefette bulunamaz. Çünkü burada cehâlet özür sayılmaz.

Buna göre İslâm diyarında oturan herkesin farzları da, yasakları gösteren genel esasları da bilmesi gerekir. Onları bilmemek özür sayılmaz. Ancak delili kesin olmayan hususlar bunun dışındadır. Aslında bu gibi delili kesin olan hususları bilmemek suçtur. Suç ise başka bir suçu meşru kılmaz.

Fakihlerin cumhuru, İslâm ülkesi olmayan memleketlerde İslâmî hükümler hakkındaki cehâletin şer'î teklifleri kaldıracak derecede kuvvetli bir mâzeret olduğunu kabul etmiştir. Sözelimi; bir kimse Dâru'l-harbtde müslüman olsa ve İslâm diyarına göçmese; bu yüzden de namaz, oruç ve zekât gibi farzları bilmediği için yerine getirmese, öğrendiği zaman onları kaza etmekle mükellef olmaz. Bu son kaideye İmam Züfer³⁵² muhalefet etmiştir. O, kişi, İslâm'ı kabul etmekle bütün hükümlerini üzerine almış demektir. Öyleyse onları yerine getirmelidir. Bilmediği için vaktinde eda etmemekte mazurdur. Fakat öğrenince mükellef olduğu vacibeleri kaza etmesi gerekir espirisinden hareketle öğrenince onları kaza etmesi vacip olur, demiştir.

İmam Züfer'in bu yaklaşımının aksine, fukahanın çoğunun yaklaşımı şöyledir: Dâru'l-harb, şer'î hükümlerin bilinmesine elverişli değildir. Hükümlerin kaynakları orada meşhur olacak şekilde herkese ulaşmamıştır. Oradaki bilgisizlik, delili bilmemektir. Delil üzerinde cehâlet ise teklifi düşürür. Çünkü Dâru'l-harbtde müslüman olan kimseye hitap, teveccüh etmez.³⁵³

348] Zeydan, Fıkıh, 145, agm., Fert ve Devlet, 23-24

349] İbn Manzur, 4/298; Elmalılı, 2/138 vd.

350] Damad, Mecme'ul-Enhür, 1/147 -Geçmiş namazların kazası bâbı-

351] Ziyaaddin Gümüshanevi, Ehli Sünnet, 55 ve 160

352] v.158/775

353] Bkz. Molla Hüsrev, 345; Aydın, Hukuku Bilmeme 1/271-272

Esasen Dâru'l-harbde müslümanların İslâmî hükümler hakkında bilgi sahibi oldukları farzedilemez. Çünkü Dâru'l-harb şer'i hükümlerin öğrenildiği, bilinebileceği yer değil, aksine onların öğretmediği, bilinmediği bir yerdir. Başka bir ifade ile Dâru'l-harb, İslâmî hükümlerin yayılıp tanındığı bir memleket değildir. Ancak yine de "aslında İslâm diyarı olup sonra dâru'l-harbe dönüşen memleketlerin halkı, bilmemelerinden dolayı mazur sayılamazlar."³⁵⁴

Dâru'l-harbte müslüman olup da emirleri yerine getirmeyen kişi hakkında Ebû Hanife³⁵⁵ ve İmameyn'in görüşü şöyledir: "Bu husustaki dini hitap-delil o kimseye kavuşmadığından, bilgisizliği özür sayılır. Çünkü bu durumda kendisi kusurlu değildir. Bilgisizlik, delilin kendisinin kapalı ve gizli kalmasından ileri gelmiştir... Dâru'l-harb üzerinde tebliğ velâyeti kesik olduğundan, şer'i hitap oradaki mükelleflere takdirenen ulaşmış sayılmaz... Buna mukabil Dâru'l-İslâm'da bir kimsenin bu husustaki bilgisizliği özür kabul edilmez. Çünkü Dâru'l-İslâm'da bulunmakla onun hakkında hükmen bu ilim sabittir. Bilgisizliği kendi şahsi kusuruna dayandığından özür sayılamaz."³⁵⁶ Ancak mezhep imamları, darul-harp'te İslâm'a giren kimsenin, müslümarûara farz olan hükümleri, güvenilir bir yolla öğrenmesi halinde, yapması gerekeni terk etmesi gerekenleri yapmada mazur sayılamayacağına müttetikirler.

Buna göre "cehâlet, kitap ve sünnet nass'ı ile sabit olan hükümler hakkında bir mâzeret teşkil etmez."³⁵⁷

Buradaki temel espi şudur: Bir şeyi bilmekten öte, o şeye ulaşabilme olanağının olup olmadığı daha önemlidir. Bu nedenle söz konusu mevzuda bilgisizliğin, mükellefin kendi kusuru olup olması çok önemlidir. Çünkü vücup için bilfiil bilgi değil de hükmü bilme imkânının bulunması yeterlidir. Dâru'l-İslâm'da bu imkân var olmasına karşın Dâru'l-harbde yoktur.

Nitekim beşerî kanunlar da bilfiil bilme yerine bilebilme olanağına sahip olmayı esas almışlardır. Bu kanunlara göre hükümlerin, sözelimi resmi gazetede yayınlanması gibi bilinen neşir yoluyla neşir edilmesi durumunda artık bu hükümlerin herkes tarafından bilindiği kabul edilir. Dolayısıyla kanunu bilmemekle hiç kimse mazur görülmemektedir. Buna göre kaide şudur: Kanunun

354] Hasan Karakaya, Fıkıh Usulü, 415

355] v. 150/767

356] Özel, 178

357] Ebû Zehra, Fıkıh Usulü, 301

bilinmemesi itirâzı kabul olunamaz.

Başka bir ifade ile çağdaş kanunlar da, kanun hakkında bilgi edinme imkânı ile yetinmekte, bilfiil bilgi sahibi olmayı şart koşturmamaktadır. Milletin her ferdi için bilgi edinme imkânı hâsıl olunca cehâlet özür sayılmamakta ve dolayısıyla kişi, bilfiil bilgi sahibi olmasa bile, biliyor farzedilmektedir.

Anlaşıldığı gibi bilgisizliğin kişinin kendi kusurundan dolayı olması durumunda bunun özür olamayacağı açıktır. Bunun yanında esas olan, doğrudan doğruya bilmek değil, bilebilme imkânının varolmasıdır. Nitekim Fakih Kâsani ³⁵⁸de buna dikkat çekmekte ve Dâru'l-İslâmî ilim yurdu olmakla nitelemekte ve buna bağlı olarak da bilmemenin mâzeret olamayacağını belirtmektedir.³⁵⁹

Dikkat etmek lazım; bilmemek-cehâlet ayrı, bilmeye çalışmamak ayrıdır. Gene bilmek için imkân olduğu halde câhil kalmak bambaşkadır. Bu, doğrudan kişinin kendi kusurudur. Ve zaten başlı başına bir suçtur.³⁶⁰

“Şu kadar var ki ilmin-bilginin gerçekten var olması şart değildir. Aksine ona ulaşma imkânının var olması yeterlidir. Bu ise Dâru'l-İslâm'da mümkündür. Çünkü o şer'î ahkâmın bilindiği, darulilimdir. Bu imkân Dâru'l-harbte bulunmaz. Çünkü orası darul-cehâlet, İslâm'dan yana bilgisizlik yurdu. Yalnız bu, iman, şükür-i nimet, küfrün haramlığı, küfran ve sair benzer konularda farklıdır. Çünkü bu ahkâm şeriatın vacib kılmasıyla kayıtlı değildir. Aksine bu, bize -hanefiler- göre mücerred akılla vacibdir. Bu ibareyi Ebû Yusuf ³⁶¹ Ebû Hanife'den ³⁶² rivâyet etmiştir. Ebû Yusuf şöyle dedi: Ebû Hanife şöyle diyordu: “Yaratıklardan hiç kimse için yaratıcısına dair bilgi hususunda cehâlet mâzeret değildir. Çünkü bütün yaratıklara Rabbi bilme ve onun tevhidi noktasında vücubiyet vardır. Bilmekle mükelleftirler... Farzlara gelince bunlara dair bilgiye sahip olamaz, bu bilgi ona ulaşmaz ise bu durumda onun hakkında hükmi delil kaim olmaz. Sorumlu olmaz... dâru'l-harbde Allah'a iman konusunda bilmemek bir mâzeret değildir.” ³⁶³

Burada vasatın/ortamın esas alınması prensibi söz konusu olduğundan dolayı kişinin aklını kullanmak gibi kendi imkânlarıyla ulaşabileceği hususlar yine mâzeret sayılmamaktadır. Sözgelimi

358] v.587/1191

359] Kâsani, 7/132

360] Bkz. eş-Şafii, er-Risale, 197-198; M. Ebû Zehra, Suç ve Ceza, 1/425-436

361] v.182/798

362] v.150/767

363] Kâsani, 7/132

Allah'a iman etmek noktasında kişi aklını kullanmak sûretiyle imana ulaşabilir denilerek bu hususta da cehâlet, mâzeret kabul edilmemektedir.³⁶⁴

Buradaki temel husus şu olmaktadır. Dâru'l-harb diye tesmiye edilen vasatta sadece İslâmî değerlerin o bölgeye ulaşması cihe-tiyle bazı istisnalar söz konusudur. Orada gayri İslâmî bir yöneti-min egemen oluşundan kaynaklanan bir durum mevcuttur. Söz konusu otorite orada İslâm'ın yayılmasına, anlatılmasına mani ol-makta bu nedenle İslâmî hükümler bilinmemektedir. Bu anlam-da böylesi bir yerde değil bilfiil bilmek, bilebilme olanağına sahip olmak dahi söz konusu değildir. Esasen cihadın gerçek sebebi de budur. Çünkü o (cihad), bir bakıma İslâm'ın mesajını ulaştırmak, önündeki engelleri kaldırmak ve İslâm'ın hâkimiyetini tesis etmek demektir.³⁶⁵

Bu anlamda Mekke'de, müslüman olmanın değil, ama Allah'ın dininin anlatılmasının önünde ciddi mânâda engeller bulunma-dığından cihada gerek duyulmamıştır. Çünkü orada dinin elçisi mesajını her halükârda kitlelere iletebiliyordu. Gündeme sokup kamuoyu oluşturabiliyordu. Öyle ki uzak yerlerden bile mesajını duyup merakla dinlemeye yahut kabule gelenler olmakta idi³⁶⁶. Bu nedenle insanların, merak etmişlerse ve de kendilerini saptıran önderlerinin hegemonyasından kurtulup peşine düşmüşlerse öğ-renme imkânları mevcuttu. Nitekim kurulan panayırlarda "gece sohbeti halkaları, tertiplemeleri, problemlerin çözümü, karma-şık meselelerin sağlıklı biçimde halledilmesi ve bütün bunlar için oturumlar düzenlemelerde ele geçmez olanaklar sağlıyordu."³⁶⁷ Buna binâen Rasûlullah (s.a.s.) da gerek bu dönemlerde gerekse hac döneminde gelmiş olan halkın çadırlarını dolaşıp yaygın eği-tim çerçevesinde mesajını anlatıyordu.³⁶⁸

Keşful-Esrar'ın yazarı konuyu şu şekilde değerlendirmektedir: Dâru'l-İslâm'da yaşayan kişiye hitap, ya tebliğ sûretiyle gerçek-ten ya da bu ortamda yaygınlığına binaen takdiren ulaşmış sa-yılır. Nitekim o da bu ülkenin bir ferdidir. Onun inkârı taannût ve cehâlettir. Cehâletin taannût (inat) şeklinde olmayanı mâzeret sayılmaz. Taannûtla beraber olanı ise hiç mâzeret sayılamaz.

Dâru'l-harbten hicret etmemiş müslümanın cehâleti kendisi

364] Ayrıca bkz. Udeh, 1/400-404

365] Draz, 64-65; Said, Şiddet, 32, 35, 46, 49, 55-56, 69-70

366] Bkz. Buhârî, Menâkıb, b. 9 n. 28, 7/3317; Tecrid, Menâkıb, n. 1436, 9/239 vd.

367] Derveze, Hayat, 1/193, 263, 3/179

368] Yıldız, 330, 335; M. Ali Kapar, Asr-ı Saadet, 2/341

için mâzerettir. Öyle ki bunlar onu bağlamaz bile. Çünkü inmiş emirler onun açısından gizli sayılır. Dolayısıyla hakkındaki cehâlet özür sayılır. Kaldı ki onun bunda bir kusuru (ihmali) bile yoktur. Çünkü bu cehâlet bizzat delilin ortada olmayışından kaynaklanmıştır. Nitekim hitap da ilkin inerken böyledir. Kendisine ulaşmamış olan kişi mazurdur. Küba ehli kıssası ile içkinin haram kılmasıyla ilgili rivâyetlerde olduğu gibi. Ancak hitap, İslâm ülkesinde yaygınlaşınca şüphesiz şeriat sahibince tebliğ tamamlanmış sayılır. Kim bu andan sonra câhil kalırsa kesinlikle bu tamamıyla kendi kusuru ve ihmali sonucunda olup delilin gizli oluşundan dolayı olmamaktadır. Bu nedenle mazur olamaz. Tıpkı şehirde su bulunmasına rağmen peşine düşmeyip teyemmüm ederek namaz kılmanın durumu gibi. Bunun namazı câiz değildir.

Esasen Dâru'l-harb, cehâlet ve ahkâmın kaybolma ülkesidir. Bu nedenle orada yaşayanın cehâleti hadleri kaldırmada bir şüphe olarak kabul edilebilir. Ne ki zina hakkındaki cehâleti kaale alınamaz. Çünkü zina bütün dinlerde haramdır. Onun haramlığına dair bilgi şer'î hitabın ulaşmasına bağlı değildir. Ta ki onun nezdinde haramlığı kesinleşmiş olsun. Bu nedenle böylesi bir şüphe haddin iskatına vesile olamaz. Keza zımmının, içkinin haram olduğuna dair cehâleti de böyledir. Çünkü o, İslâm ülkesinin bir ferdidir. Ve içkinin haram olduğu ilkesi de her tarafta yaygındır. Bu yüzden onun bu konudaki cehâleti hadler açısından şüphe sayılamaz. Acaba işitmiş midir diye tereddüde sebep sayılamaz. Bilakis onun bilgisizliği onun öğrenme isteyişindeki ihmalkârlığından kaynaklanmış olup ve bu da mâzeret sayılamaz. Dâru'l-harbtteki hicret etmemiş müslümanın şeriat konusundaki cehâleti özürdür. Öyle ki bir müddet orda kalsa namaz kılmasa da oruç tutmasa da keza namaz kılıp oruç tutması gerektiğini bilmesi de bunları kaza etmesi gerekmez. Şüphesiz nazil olmuş hitap onun açısından gizlidir. Çünkü hitap ona ne işitmiş olması sûretiyle gerçekte ve ne de yayılmış olması ve şöhreti dolayısıyla takdiren ulaşmamıştır. Bilindiği gibi Dâru'l-harb, İslâm ahkâmının yayılıp şöhret bulduğu bir ortam değildir. Bu sebeple hitaba dair cehâlet mâzerettir. Çünkü o delili aramada kusur etmemiştir. Aksine buradaki cehâlet bizzat delillerin gizli kalmış olmasından kaynaklanmıştır. Şöyle ki onlara yapılan tebliğin kesik olması sebebiyle orada yayılamamıştır.

Anlatılanlardan anlaşılmıştır ki şüphesiz hitabın/mesajın hükümü, muhatap ondan haberdar olmadıkça kesinleşmez. Çünkü onun, ondan haberdar olmadan ona inanması gücünü aşar. Bu sebepten dolayı mazur görülür. Fakat hitap İslâm beldesinde yaygınlaştığında artık dinin sahibince tebliğ kesinlikle tamamlanmış

demektir. Çünkü onun, herkese teke tek tebliğ etmesi, gücünü aşar. Şüphesiz onun yapabileceği, daveti yaymak (gündeme sokmak)tır. Nitekim Peygamber (s.a.s.), çevredeki krallara mektup ve elçiler göndermek sûretiyle kendisini herkese tebliğci yapmıştır. Öyle ki o şöyle diyordu: “Âgâh olun. Ben tebliğ ettim mi? Allah'ım sen şahid ol!” Bundan şu anlaşılır: Tebliğ, hitabın şöhret bulması ve yayılmasıyla tamam olur. Kim de onun şöhret bulmasından sonra câhil kalırsa bu tamamıyla onun kendi kusurundan kaynaklanmıştır. Yani o, bu sebepten dolayı câhil kalmıştır. Çünkü hitap, gizli kalışının aksine şöhretinden dolayı rahatlıkla bulunabilecek hale gelmiştir. Bu nedenle biz, Dâru'l-İslâm'da bir zımî müslüman olduğunda bir müddet geçtiği halde vacip olduğunu bilmediğinden namaz kılmayacak olursa onun bunları kaza etmesi gerekir demiştik. Çünkü o, hükümlerin şüyu bulduğu beldededir. Keza o insanların toplanmalarını görmekte ve ayrıca İslâm'ın ahkâmını sorma imkânına sahiptir. Kaldı ki sormamak ve öğrenmemek ondan kaynaklanan bir kusurdur. Bu nedenle o mazur görülemez. Şöyle ki şehirde su bulunmasına rağmen, olmadığı zannıyla su talep etmeyip (aramayıp) teyemmüm ederek namaz kılan kişinin namazı geçerli değildir. Çünkü o normalde suyun bulunduğu bir yerdedir. Ve onu temin etmemekle de kusurludur³⁶⁹.

Günümüzde İslâm'ın ilkeleri, insanlardan ne istediği, nelerden sakınmaları gerektiği hususu âleme yayılmış durumdadır. Kimse bu bilgilere, söz konusu mesaja ulaşamadığını iddia edemez. Yahut kimsenin buna ulaşması noktasında bir bahane, bir mâzeret ileri sürmesi mümkün değildir. Yaşadığımız coğrafyada bu inancı tercih edip de, öğrenmek için gayret gösterdiği halde ulaşamayan, öğrenme imkânı bulamayan tek kişiden bahsedilemez. Bilindiği gibi öğrenmemekten dolayı veya bilmek için gayret göstermemekten dolayı bilmemek ayrıdır, gayretine rağmen öğrenememiş, istediği halde imkân bulamamış dolayısıyla bilememiş ve câhil kalmış olmak bambaşkadır.

Şâyet bu böyle olmasaydı, İmam Şafii'nin ³⁷⁰dediği gibi bu durumda cehâlet, ilimden daha üstün olurdu. Zerkeşi'nin ³⁷¹ nakline göre o şöyle demiştir: “Eğer câhil cehlinden ötürü mazur sayılı saydı bilgisizlik ilimden üstün tutulmuş olurdu.”³⁷² Öyle ya bilen, öğrenmiş olan mükellef olacak, noksanından sorumlu tutulacak, ötekisi mazur görülecek, affedilecek. Bu, İslâm'ın temel ilkelerine

369] Buhârî, Keşfu'l-Esrar, 3/1455, 1466-1467; Nesefî, Keşf'ul-Esrar, 2/456

370] v.204/-819

371] v.794/1392

372] Dönmez, Cehâlet, 7/220

terstir. Çünkü fert öğrenmek istemiyor, kendisinde ve içinde olduğundan yana bir kaygı duymuyor; hatta bunu kendince bir baha-ne kabul edip kalkan olarak kullanıyor ise onun bu tavrına prim verilmesi düşünülemez.

Kaldı ki işledikleri amellerden yani kendi elleriyle yapıp ettiklerinden dolayı insanların felah yahut helâke duşar olduklarına ve kesbettikleri sıfatlarıyla muahaze edildiklerine dair gelen naslarda kısacası kıyamet sahnelerinde insanların bunları bilerek yahut bilmeyerek hak ettiklerine bakılmamasına rağmen bu durumda olan kimselerin aynı akibete maruz kaldıkları belirtilmektedir.

Öte yandan din, herhangi bir kişi yahut kavmin tekeline terk edilmemiştir. Çünkü bu, tevarüs edilen bir makam değildir. Bu nedenle bir kavim sebepleri ne olursa olsun dini değerlerini ve yaşantısını değiştirmiş ise bunun kendileri için cehâlet mâzereti olarak kabul edilmesi düşünülemez. Çünkü geçmişlerden geriye kalan doğru ölçüler, doğru bir şekilde inanıp pratize edilmedikçe bunların kabul edilmişliğinden bahsedilemez.

Şu husus da unutulmamalıdır ki peygamberler gereken nasihat ve tebliğde bulunmuş ve kitaplarda da şükretme ve küfretmenin yolları açık açık kaydedilmiştir. Bu iki yola gidilmemesinin sonuçları da bütün çıplaklığı ile gözler önüne serilmiştir. Bu nedenle “Senin zikrini unuttular ve böylece yıkıma uğrayan bir kavim oldular”³⁷³ âyetinin de ışığında kişiler nerede bulunursa bulunsunlar, hangi ‘dar’da yaşıyorlarsa yaşasınlar içinde bulundukları durumun hükmünü alırlar. Diğer bir ifade ile İslâm, fertleri fiil-fail ayırımı yaparak değil, herkesi fiiline göre değerlendirmektedir.³⁷⁴ Yalnız bu hükmetmeyi, azabetmek hususundan ayrı tutmaktadır. Yani mesaj, gerçek anlamda ikame edilmeden ve insanlar da çeşitli vesilelerle bilgilendikleri bu İslâm’a karşı olumsuz- ilgisiz bir tavır sergilemedikleri sürece azap etmemekte ve fakat değer hükmünü vermekten de imtina etmemektedir. Kaldı ki son mesaj bağlamında böylesi bir durum da söz konusu olamaz; çünkü ilk nesil olarak sahabe kendilerinden sonra gelecek insanlara, hiçbir konuda, cehâletlerini affettirecek bir mâzeret bırakmadılar.

Bir başka husus ise İslâm’ın kendi sahasında bile fertlerinin duyarlı olmasını isteyerek başka düşüncelerin insanlarına benzemekten sakındırmakta oluşudur.

Gerçekten bir dinin mensubu, bir felsefî sistemin inançlısı, bir

373] 25/Furkan, 17-19; bkz. 6/En’âm, 44, 70; 7/A’râf, 51; 37/Sâffât, 28, 34

374] Bkz. 9/Tevbe, 6; Al-i Ferrac, 44 vd., 234-235; Aktaş, Cehâlet, 271-280

örfün bağılısı kişi, tamamen veya kısmen farklı bir dinin, bir felsefenin, bir örfün prensipleriyle kaynaşır, mensublarıyla münasebetlerini sürdürür ve onları taklid ederse, kendi dini, sistemi ve örfü ile olan bağlarını zaafa uğratmış olur. Bu zaaf giderek büyür ve kaynaşılan prensiplere, taklid olunan kişilere muhabbete ve bağlılığı doğurur. Bu kaçınılmaz bir gerçektir. Bunun içindir ki İslâm dini, bâtil din ve ideolojilerin bağlılarının mü'minler üzerinde müessir olmaması ve onları karanlık inanç ve amellere sürüklememesi için teşebbühün/benzemenin her çeşidini yasaklamıştır.

Durum böyle iken fertlerin kendilerinden kaynaklanan sebeplerden dolayı yanlış düşmelerini mâzur görmesi düşünülemez. Bu bağlamda kendi sahasında yaşamayan fertlerin içinde bulundukları durumu tavsif etmekle beraber birtakım özel hükümlere bağladığı görülmektedir.³⁷⁵

Günümüz İnsanı ve Okuma

Nüfusu 7 milyon civarında olan Azerbaycan'da kitaplar ortalama 100.000 tirajla basılırken; 75 milyonluk Türkiye'nin 1.000 veya 2.000 olarak basılır. Gelişmiş ülkelerde kişi başına kitaba harcanan para, yılda ortalama 100 ABD doları iken, Türkiye'de 10 doların altındadır. Amerika'da 72 bin, Almanya'da 65 bin, İngiltere'de 48 bin, Fransa'da 39 bin, Brezilya'da 13 bin, Türkiye'de ise sadece 6 bin 31 çeşit kitap basılıyor. Japonya'da yılda toplam olarak 4 milyar 200 milyon adet kitap basılıyor. Türkiye'de ise yalnızca 23 milyon. Japonya'da kişi başına düşen kitap sayısı yılda 25, Fransa'da 7, Türkiye'de ise yılda 12 bin 89 kişiye 1 kitap düşüyor. Türkiye'de her 100 kişiden sadece 4 kişi kitap okuyor. Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Raporu'nda, kitap okuma oranında Malezya, Libya ve Ermenistan gibi ülkelerin bulunduğu 173 ülke arasında Türkiye, 86. sırada. Türkiye'de yüksek öğrenim görenlerin oranı 1965'e göre 14 kat arttı. Ama yüksek öğrenim mezunlarının kitap okuma oranı 1965'in de altında kaldı.

Türkiye'de dergi okuma oranı: % 4, kitap okuma oranı: % 4,5, gazete okuma oranı: % 22, radyo dinleme oranı: % 25, televizyon izleme oranı: % 94. Türkiye'de yaşayan insanlar, her akşam ortalama 4 saat televizyon karşısında. Bu saatlerin toplamı ayda 15 gününe (bir iş günü sekiz saat hesabıyla) tekabül eder. Sanki hayatı yaşamıyor, sadece seyrediyor insanımız. Üstelik seyrettiği hayatla yaşadığı hayat arasında hiçbir bağlantı yok. Televizyonda izlenen aileler, müslümana yabancı, İslâm kültürüne ve inancına tümüyle

375] Mustafa Akman, Kur'an'da Câhil Câhiliye Cehâlet, Buruc Y., 189-202

uzak. Tv. Programları, tümüyle zamanı kemiriyorlar.

Okunan kitaplar içinde Kur'ân-ı Kerim'in oranını merak edip araştıran bile çıkmamış. Elbette müslümana yakışacak oranda olduğu söylenemez. Bu kadar az kitap okunan ülkede, kitap okuyanların ne tür kitap ve dergi okudukları da, çok satanlar listelerinden ve hangi kitapların kaç baskı yaptığından belli oluyor. Hayatında onlarca kitap okuyanlar, hâlâ Kur'an meali ve tefsiri okuyacak zaman bulamıyorlar. Okul kitabından, Ahmed'in, Mehmed'in, hatıta John'un, Mary'nin kitabını okumaya fırsat bulanlar, Allah'ın kitabını okuma ihtiyacı hissetmedilerse, bu insanlara ne denir? "Kitapsız" diye bir kelime var, dilimizde, hakaret olarak kullanılan. Allah'ın kitabını hayatın merkezine koymayan, hayat kitabı edinmeyen, onu okumayan, hayatına geçirmeyen, onsuz yaşayan insanlar için kullanılır bu ifade. Şimdi tam günümüz insanını tanı-tıyor bu kelime. Bu tür insanlar, kabirde ya da âhirette: "Kitabın ne?" sorusuna, büyük ihtimalle "filan gazete, filan tv. kanalı, falanın romanı, filanın nutku" gibi cevaplar verecekler istemeseler de.

Âyet-i Kerimelerde Okuma, Yazma ve İlim

- A. Ka-ra-e Kelimesi ve Türevelerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Kur'an Kelimesiyle Beraber Toplam 88 Yerde:) 7/A'râf, 204; 10/Yûnus, 94; 16/Nahl, 98; 17/İsrâ, 14, 45, 71, 93, 106; 26/Şuarâ, 199; 69/Haakka, 19; 73/Müzzemmil, 20, 20; 75/Kiyâmet, 18; 84/İnşikak, 21; 87/A'lâ, 6; 96/Alak, 1, 3.
- B. Kur'an Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 70 Yerde:) 2/Bakara, 185; 4/Nisâ, 82; 5/Mâide, 101; 6/en'âm, 19; 7/A'râf, 204; 9/Tevbe, 111; 10/Yûnus, 15, 37, 61; 12/Yûsuf, 2, 3; 13/Ra'd, 31; 15/Hıcr, 1, 87, 91; 16/Nahl, 98; 17/İsrâ, 9, 41, 45, 46, 60, 78, 78, 82, 88, 89, 106; 18/Kehf, 54; 20/Tâhâ, 2, 113, 114; 25/Furkan, 30, 32; 27/Neml, 1, 7, 76, 92; 28/Kasas, 85; 30/Rûm, 58; 34/Sebe', 31; 36/Yâsin, 2, 69; 38/Sâd, 1; 39/Zümer, 27, 28; 41/Fussilet, 3, 26, 44; 42/Şûrâ, 7; 43/Zuhruf, 3, 31; 46/Ahkaf, 29; 47/Muhammed, 24; 50/Kaf, 1, 45; 54/Kamer, 17, 22, 32, 40; 55/Rahmân, 2; 56/Vâkıa, 77; 59/Haşr, 21; 72/Cinn, 1; 73/Müzzemmil, 4, 20; 75/Kiyâmet, 17, 18; 76/İnsân, 23, 84/İnşikak, 21; 85/Bürûc, 21.
- C. K-t-b Kelimesi ve Türevelerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Kitab Kelimesiyle Beraber Toplam 322 Yerde:) 2/Bakara, 79, 79, 178, 180, 183, 183, 187, 216, 246, 246, 282, 282, 282, 282, 282, 282, 282, 282, 283; 3/Âl-i İmrân, 53, 154, 181; 4/Nisâ, 66, 77, 77, 81, 127; 5/Mâide, 21, 32, 45, 83; 6/En'âm, 12, 54; 7/A'râf, 145, 156, 156; 9/Tevbe, 51, 120, 121; 10/Yûnus, 21; 19/Meryem, 79; 21/Enbiyâ, 94, 105; 22/Hacc, 4; 24/Nûr, 33; 25/Furkan, 5; 36/Yâsin, 12; 43/Zuhruf, 19, 80; 52/Tûr, 41; 57/Hadid, 27; 58/Mücâdele, 21, 22; 59/Haşr, 3; 68/Kalem, 47; 82/İnfıtâr, 11.
- D. Kitab Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 255 Yerde:) 2/Bakara, 2, 44, 53, 78, 79, 85, 87, 89, 101, 101, 105, 109, 113, 121, 129, 144, 145, 146, 151, 159, 174, 176, 177, 213, 231, 235; 3/Âl-i İmrân, 3, 7, 7, 19, 20, 23, 23, 48, 64, 65, 69, 70, 71, 72, 75, 78, 78, 78, 79, 79, 81, 98, 99, 100, 110, 113, 119, 145, 164, 184, 186, 187, 199; 4/Nisâ, 24, 44, 47, 51, 54, 103, 105, 113, 123, 127, 131, 136, 136, 140, 153, 153, 159, 171; 5/Mâide, 5, 5, 15, 15, 15, 19, 44, 48, 48, 57, 59, 65, 68, 77, 110; 6/En'âm, 7, 20, 38, 59, 89, 91, 92, 114, 114, 154, 155, 156, 157; 7/A'râf, 2, 37, 52, 169, 169, 170, 196; 8/Enfâl, 68, 75; 9/Tevbe, 29, 36; 10/Yûnus, 1, 37, 61, 94; 11/Hûd, 1, 6, 17, 110; 12/Yûsuf, 1; 13/Ra'd, 1, 36, 38, 39, 43; 14/İbrâhim, 1; 15/Hıcr, 1, 4; 16/Nahl, 64, 89; 17/İsrâ, 2, 4, 13, 14, 58, 71, 71, 93; 18/Kehf, 1, 27, 49, 49; 19/Meryem, 12, 16, 30, 41, 51, 54, 56; 20/Tâhâ, 52; 21/Enbiyâ, 10; 22/Hacc, 8, 70; 23/Mü'minûn, 49, 62; 24/Nûr, 33; 25/Furkan, 35; 26/Şuarâ, 2; 27/Neml, 1, 28, 29, 40, 75; 28/Kasas, 2, 43, 49, 52, 86; 29/Ankebût, 27, 45, 46, 47, 47, 48, 51; 30/Rûm, 56; 31/Lokman, 2, 20; 32/Secde, 2, 23; 33/Ahzâb, 6, 6; 26; 34/Sebe', 3; 35/Fâtır, 11, 25, 29, 31, 32, 40; 37/Sâffât, 117, 157; 38/Sâd, 29; 39/Zümer, 1, 2, 23, 41, 69; 40/Mü'min, 2, 53, 70; 41/Fussilet, 3, 41, 45; 42/Şûrâ, 14, 15, 17, 52; 43/Zuhruf, 2, 4, 21; 44/Duhân, 2; 45/Câsiye, 2, 16, 28, 29; 46/Ahkaf, 2, 4, 12, 12, 30; 50/Kaf, 4; 52/Tûr, 2; 56/Vâkıa, 78; 57/Hadid, 16, 22, 25, 26, 29; 59/Haşr, 2, 11; 62/Cum'a, 2; 68/Kalem, 37; 69/Haakka, 19, 19, 25, 25, 25; 74/Müddessir, 31, 31; 78/Nebe', 29; 83/Mutaffifin, 7, 9, 18, 20; 84/İnşikak, 7, 10; 98/Beyyine, 1, 4, 4, 6.
- E. Kitab Kelimesinin Çoğulu Kütüb Kelimesinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 6 Yerde:) 2/Bakara, 285, 4/Nisâ, 136; 21/Enbiyâ, 104; 34/Sebe', 44; 66/Tahrîm, 12; 98/Beyyine, 3.
- F. Tilâvet Kelimesinin Kökü Olan T-l-v ve Türevelerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 63 Yerde:) 2/Bakara, 44, 102, 113, 121, 121, 129, 151, 252; 3/Âl-i İmrân, 58, 93, 101, 108, 113, 164; 4/Nisâ, 127; 5/Mâide, 1, 27; 6/En'âm, 151; 7/A'râf, 175; 8/Enfâl, 2, 31; 10/Yûnus, 15, 16, 61, 71; 11/Hûd,

62, 76; 57/Hadîd, 3, 4, 6, 17, 20, 25, 29; 58/Mücâdele, 7, 7, 11, 14; 59/Haşr, 22; 60/Mümtehine, 1, 10, 10, 10; 61/Saff, 5, 11; 62/Cum'a, 2, 7, 8, 9; 63/Münâfıkun, 1, 8; 64/Teğâbün, 4, 4, 4, 11, 18; 65/Talâk, 12, 12; 66/Tahrîm, 2, 3; 67/Mülk, 13, 14, 17, 26, 29; 68/Kalem, 7, 7, 33, 44; 69/Haakka, 49; 70/Meâric, 24, 39; 71/Nûh, 4; 72/Cinn, 24, 26, 28; 73/Müzzemmil, 20, 20, 20; 74/Müddessir, 31; 76/İnsan, 30; 77/Mürselât, 22; 78/Nebe', 4, 5; 81/Tekvîr, 14; 82/İnfîtâr, 5, 12; 84/İnşikak, 23; 87/A'lâ, 7; 96/Alak, 4, 5, 5, 14; 100/Âdiyât, 9; 102/Tekâsür, 3, 4, 5, 5.

1. İlm'in Zıddı Cehâlet (c-h-l) Kelimesi ve Türevlerinin Geçtiği Âyet-i Kerimeler (Toplam 24 Yerde): 2/Bakara, 67, 273; 3/Âl-i İmrân, 154; 4/Nisâ, 17; 5/Mâide, 50; 6/En'am, 35, 54, 111; 7/A'râf, 138, 199; 11/Hûd, 29, 46; 12/Yûsuf, 33, 89; 16/Nahl, 119; 25/Furkan, 63; 27/Neml, 55; 28/Kasas, 55; 33/Ahzâb, 33, 72; 39/Zümer, 64; 46/Ahkaf, 23; 48/Fetih, 26; 49/Hucurât, 6.

İlim Konusundaki Âyet-i Kerimeler

1. Allah'tan Başkasının Bilgisi Sınırlıdır: Bakara, 30-33, 255; Yusuf, 76; Lokman, 34.
2. İnsana Bilmediğini Öğreten Allah'tır: Bakara, 32; Nisa, 113; Mâide, 110; Haakka, 51; Alak, 5.
3. Firâset ve İlham: Hicr, 75; Nahl, 68; Muhammed, 17.
4. Allah'tan İlim İstemek: Tâhâ, 114.
5. Âlimlerin Üstünlüğü: Al-i İmrân, 7, 18; Nisa, 162; İsra, 107; Hacc, 54; Şuara, 197; Ankebût, 43; Fâtır, 28; Zümer, 9; Mücadele, 11.
6. Câhillerden Yüzevirmek: Bakara, 67; Mâide, 50; En'am, 35; A'raf, 199; Hûd, 46.
7. İlim ile Amel Etmek (Bilgiyi Hayata Uygulamak): Mâide, 105; Cum'a, 5.
8. Bilmediğini Sorarak Öğrenmek: Nahl, 43; Enbiya, 7.
9. Çok Soru Sormaktan Sakınmak: Mâide, 101-102; Mücadele, 12.
10. Allah'ın Adı ile Okumak: Alak, 1-3.
11. Öğrenmek: Bakara, 129, 151; Kehf, 60, 82; Ahzab, 34.
12. Kalemın İlim Yönünden Değeri: Kalem, 1; Alak, 4.
13. Yakıyn, İlmin Dereceleri: Vâkıa, 95; Haakka, 51.
14. Bildiğini Öğretmek: Bakara, 129, 151; Tevbe, 122; Abese, 2-4.
15. Bildiğini Gizlemekten Sakınmak: Bakara, 159, 174.
16. Bilmeden Hüküm Vermenin Kötülüğü: En'am, 119, 144; Hacc, 8; Lokman, 20; Mü'min, 83.
17. İnsanın Bilemeyeceği Şeyler: Ra'd, 8; Lokman, 34.
18. Bilinmeyen Bir Şeyin Ardına Düşmekten Sakınmak: İsra, 36.
19. Allah, Her Şeyi Bilir: Bakara, 29, 33, 231, 244, 255-256, 282; Al-i İmrân, 5, 29; Nisa, 24, 111; Mâide, 7, 99; En'am, 3, 13, 59, 73, 101; Hûd, 5; Ra'd, 8-10; İbrahim, 38; Nahl, 19, 23; Tâhâ, 7, 98; Enbiya, 110; Hacc, 7, 76; Mü'minun, 92; Neml, 6; Kasas, 69; Ankebût, 45, 52, 61; Lokman, 16, 23, 34; Secde, 6; Ahzab, 1; Sebe', 1-2; Fâtır, 38, 44; Yâsin, 81; Zümer, 7, 46; Mü'min, 3, 19; Fussilet, 47; Şûrâ, 12, 24-25; Zuhruf, 84; Feth, 4; Hucurat, 1, 8, 13; Hadid, 3-4, 6; Mücadele, 7; Haşr, 22; Teğâbün, 4, 11, 18; Tahrim, 2; Mülk, 13-14; İnsan, 30.

Konuyla İlgili Geniş Bilgi Alınabilecek Kaynaklar

1. Namazda ve Namaz Dışında Kur'an Okumanın Hükümü, Abdullah Tunca, Marifet Y.
2. Kur'an Okuma Âdâbı, İmam Nevevî, Tevhid Y.
3. Kur'ân-ı Okuma Âdâbı, Hâfız Fikri Aksoy, Şahsî Y.
4. Kıraat İlminin Ta'limi, Necati Tetik, İşaret Y.
5. Kıraat ve Tecvid İstilahları, Nihat Temel, İFAV Y.
6. Kur'ân-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri, İsmail Karaçam, Marmara Ün. İlahîyat F. Vakfı Y.
7. Kurân-ı Kerim'in Nüzûlû ve Kırâati, İsmail Karaçam, Nedve Y.
8. Kur'an'ı Nasıl Okuyalım, Muhammed Kutub, İşaret Y.
9. Kur'an'ın Faziletleri (Fezâilu'l-Kur'an), İbn Kesir, mütercim Mehmed Sofuoğlu, Türdav Y.
10. İmam Şâfiî'nin Kur'an Okumaları, Gıyasettin Arslan, Rağbet Y.
11. Tarihte Dil, Yazı, Bilim ve Toplum, H. Sabahattin Payzın, 1992, İzmir, Şahsî Y.
12. Yazının Hikâyesi, Hasan Ali Ediz, Doğan Kardeş Y.
13. Eski Türklerde Yazı, Kâğıt, Kitap ve Kâğıt Damgaları, Şinasi Tekin, K. Tuba Çavdar, Eren Y.
14. İslâm Yazısına Dair, Kadir Mısıroğlu, Sebül Y.
15. Medeniyet Âleminde Yazı ve İslâm Medeniyetinde Kalem Güzeli, 1-3, M. Bedreddin Yazır, D.İ.B. Y.
16. Hat Sanatımız, Tarihçesi Malzeme ve Âletler Meşkler, Muhiddin Serin, Kubbealtı Neşriyat
17. Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar, Muhittin Serin, İstanbul 1999
18. Eski Çağ'da Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu, Nuray Yıldız, Ankara 2000
19. Antikçağ'da Kitap, H. Blanck, trc. Zehra Aksu Yılmaz, Ankara 2000
20. Osmanlı Hat Sanatı, M. Uğur Derman, Berlin 2001
21. Eski Yazıları Okuma Anahtarı, Mahmud Yazır, Vakıflar Genel Müdürlüğü Y.
- 22.
23. Atatürk ve Harf Devrimi, M. Şakir Ülkütaşır, Türk Dil Kurumu Y.
24. Türkiye'de Kitap Okuma Alışkanlığı, Servet Bayram, İstanbul Ticaret Odası Y.
25. Okuma Becerisi, İlgisi ve Alışkanlığı Üzerine Psiko-Sosyal Bir Araştırma, Üstün Dökmen, M.E.B. Y.
26. Tefekkür ve Edebiyat, Hekimoğlu İsmail, Türdav Y.
27. Edebiyata Müslümanca Bakmak, Selim Çoraklı (Cemal Doğan), Birleşik Y.
28. Kur'an'da Beden Dili, Necati Kara, Bilge Y.
29. Kur'an'ın İnsan-Biçimci dili, Nadim Macit, Beyan Y.
30. Kur'an'da Zihin Eğitimi, Yaşar Fersahoğlu, Marifet Y.
31. Kur'an'da Cehâlet Câhil Câhililiye, Mustafa Akman, Buruc Y.
32. İslâm Hukuku Açısından Cehâlet, (Uzr b'il-Cehl), Al-i Ferrac, Terc. Mustafa Akman, Kayıhan Y.
33. Kitab'a Vâris Olanlar, Mustafa Akman, Ekin Y.
34. Kur'an'da Cehâlet Kavramı, Faruk Aktaş, Ekin Yay., İst. 2001.
35. Lisan ve İnsan, Yusuf Alan, TÖV Y.

36. Kur'an-ı Kerim ve İletişim, Abdurrahman Kasapoğlu, Nursan Y.
37. İletişim ve Dil, İsa Kayaalp, T.D.V. Y.
38. İnsan İlişkilerinde 4x4'lük İletişim, Oğuz Saygın, Hayat Y.
39. İletişim, Stuart Sillars, çev. Nüzhet Akın, M.E.B. Y.
40. Anlayarak Hızlı Okuma, Adil Maviş, Hayat Y.
41. Çok Hızlı Okuma Teknikleri, F. Richaude, M. Gauquelin, F. Gauquelin, Nil Y.
42. Dil ve Diksiyon Yazılı ve Sözlü Anlatım Bozuklukları, Sıddık Akbayır, Akçağ Y.
43. Söz ve Diksiyon Sanatı, Nüzhet Şenbay, YKY.
44. Konuşma Sanatı, Diksiyon, Yavuz Özdem, Kariyer Y.
45. Güzel Konuşma ve Yazma Sanatı, Ömer Sevinçgöl, Zafer Y.
46. Örnekleriyle Kompozisyon Bilgileri, Aylâ Abak, Hazar Y.
47. Güzel Konuşma Yazma, Sâlih Sarıca, Mustafa Gündüz, Fil Y.
48. Türkçe (Güzel Konuşma, Okuma ve Yazma) Öğretim Rehberi, Nusret Alperen, M.E.B. Y.
49. Elifbe'den Alfabe'ye Türkiye'de Harf ve Yazı Meselesi, Rekin Ertem, Dergâh Y.
50. Tanzimattan Cumhuriyete Alfabe Tartışmaları, Hüseyin Yorulmaz, Kitabevi Y.
51. Oku Oku Budur Sonu, İhsan Ünlüer, Çağdaş Y.
52. Mefhumlardan Tefekküre, Hayri Bilecik, Hülbe Y., s. 90-93
53. Kur'an'da Zihin Eğitimi, Yaşar Fersahoğlu, Marifet Y. s. 150-377
54. Kur'an'da Cehâlet, Câhil, Câhiliye, Mustafa Akman, Buruc Y.
55. Bilgiden Tevhide Yükseliş, Ekrem Sağıroğlu, Timaş Y.
56. Bilgi Bilinci, Ekrem Sağıroğlu, Denge Y.
57. Bilginin Gücü, M. Said Çekmegil, Timaş Y.
58. Bilim ve Yeni Bilim, Bünyamin Duran, Nesil Y.
59. Çağdaş Bilimin Saplantısı, Zübeyir Yetik, Akabe Y.
60. Batılı Bilginin Eleştirisi Üzerine, Korkut Tuna, İst. Ün. Ed. Fak. Y.
61. Batıda İlmî Skandallar, Ali Çankırılı, Adım Y. / Feza Y.
62. İlim ve İdeoloji, Sadettin Elibol, Birlik Y.
63. Modern Bilimin Arka Plânı, İlhan Kutluer, İnsan Y.
64. Bilimin Öteki Yüzü, Bougenaya, M. Karabaşoğlu, Senai Demirci, İz Y.
65. İslâm Bilimi Tartışmaları, Mustafa Armağan, İnsan Y.
66. Bilginin İslâmileştirilmesi, İsmail Farukî, Risale Y.
67. Müslümanın Bilgilenme ve Değerlendirme Metodu, Mehmet Sümbül, Ümmet Y.
68. Bilgi Çağı, Hasan Tekeli, Simavi Y.
69. İslâm Düşüncesinde Allah-Âlem İlişkisi, Halife Keskin, Beyan Y.
70. İlim ve Bilim, Abdülfettah Şahin ve heyet, T.Ö.V. Y.
71. İslâm'da Bilginin Temelleri, Şakir Kocabaş, İz Y.
72. Din ve Bilim, Cafer Sadık Yaran ve heyet, Sidre Y.
73. İslâm'da Bilim ve Teknoloji Tarihi, Mehmet Bayraktar, Rehber Y./T. Diyanet Vakfı Y.
74. Bilimden Damlalar, Ömer Öztürkmen, Ötüken Neşriyat

75. Tasavvuf ve Modern Bilim, Mehmet Bayraktar, Seha Neşriyat
76. İlim Uğrunda, Abdülfettah Ebû Ğudde, Ebru Y.
77. İslâmiyet'te ve Hristiyanlık'ta İlim Anlayışı, Polat Has, T.Ö.V. Y.
78. Ta'limü'l-Müteallim Tercümesi, Burhaneddin Zernuci, Furkan Kitabevi
79. Ta'limü'l-Müteallim (İlim Öğrenme Âdâbı), Abdullah Naim Şener, Sönmez Neşriyat
80. Müslüman İlim Öncüleri 1-2, Şaban Döğen, Yeni Asya Gaz. Neşriyat
81. Müslüman İlim Öncüleri Ansiklopedisi, Şaban Döğen, Nesil Basım Yayın
82. Allah, İlim ve İnsan, C. Ceressy Morrison, Şelâle Y.
83. Allah ve Modern İlim, 1-2, Abdürrezzak Nevfel, Hikmet Y.
84. İlimler ve Yorumlar, Hekimoğlu İsmail, Türdav A.Ş. Y.
85. İmanla Gelen İlim, Halûk Nurbaki, Damla Y.
86. İslâm İlimleriyle Tanışma, Murteza Mutahhari, Endişe Y.
87. İslâm ve İlim, Seyyid Hüseyin Nasr, İnsan Y.
88. İslâm ve İlim, Şaban Döğen, Gençlik Y.
89. İslâm ve İlim, Enver Yılmaz, Nizam Y.
90. İslâm ve Bilim, Derleme, Seha neşriyat
91. İlimlerin Özü, Nevî Efendi, İnsan Y.
92. İlim, Mehmet Zahit Kotku, Seha Neşriyat
93. Âlim, Mehmet Zahit Kotku, Seha Neşriyat
94. Bilgi Toplumu, Mustafa Temiz, Seha Neşriyat
95. Bilim ve Teknolojinin Gelişimi ile Türk İslâm Bilginlerinin Yeri, Lütfi Göker, M. E. B. Y.
96. Değişim Sürecinde İnanç-Bilim İlişkisi, İslâmî Araştırmalar Dergisi, c. 11, sayı 1-2, 1998
97. Bilgi, Bilim ve İslâm, Heyet, 1-2, İSAV Y. / İlmî Neşriyat
98. Bilgi Üzerine Söyleşi, Paul Feyerabend, Metis Y.
99. İhvân-ı Safâ Felsefesinde Bilgi Problemi, İsmail Yakıt, Üçdal Neşriyat
100. Maturidi'de Bilgi Problemi, Hanifi Özcan, Marm. Ün. İlahiyat Fak. Y.
101. Âmidî'de Bilgi Teorisi, Emrullah Yüksel, İşaret Y.
102. İlmî Tavır ve Ötesi, Seyit Ahmet Arvasi, Burak Y.
103. Uzay Âyetleri Tefsiri, Celâl Yeniçeri, Erkam Y.
104. Kur'an ve Bilim, Celal Kırca, Marifet Y.
105. Kur'an-ı Kerim'de Fen Bilimleri, Celal Kırca, Marifet Y.
106. Kur'an Bilim, M. Harun Osmanoğlu, Gül-San Y.
107. Kur'an-ı Kerim ve Tabiat İlimleri, Ahmet Yüksel Özemre, Furkan Y.
108. Kur'an ve İlimler, Safvet Seni, Nil A.Ş. Y.
109. Kur'an'dan İcatlara, Şaban Döğen Nesil Basım-Yayın
110. Kur'an'ın İlmî Sırları, Süleyman Aksoy, Sır Y.
111. Kur'an-ı Kerim ve Müsbet İlim, Fahri Demir, D. İ. B. Y.
112. Kur'an-ı Kerim'den Âyetler ve İlmî Gerçekler, Halûk Nurbaki, T. Diyanet Vakfı Y.
113. Bilim Açısından İmanın 6 Şartı, Halûk Nurbaki, Nesil Basım-Yayım
114. Bilimden İmana, Cevat Babuna, Babialı Kültür Yayıncılığı
115. İlimlerden Açılan Pencere, Sinan Bengisu, Zafer Y.
116. Bilim ve Uygarlık Açısından İslâm, Vahidüddin Han, İşaret Y.

117. İlim ve Âlim, Heyet, Ankara Fazilet Y.
118. İslâm ve Bilim, Derleme, Seha Neşriyat
119. İslâm ve Bilim, Pervez Hoodbhoy, Cep Kitapları Y.
120. İslâm ve İlim, Necmettin Erbakan, Furkan Basın Y.
121. Ortaçağ İslâm Dünyasında Bilim ve Teknik, Zeki Tez, Dicle Ün. Y.
122. İlim ve Din, A. Adnan Adıvar, Remzi Kitabevi
123. Bilim ve Teknoloji Ansiklopedisi, John David Yule, Remzi Kitabevi
124. Bilim Tarihi, Mehmet Bayraktar, Koza Eğitim Y. Akıllar, Beyinler ve Bilim, John Searle, Say Y.
125. Bilim Tarihi, Feyzullah Akben, Gün Y.
126. Bilim Tarihi, Cemal Yıldırım, Remzi Kitabevi
127. Beşerî Bilim Teorileri, Julien Freund, Türk Tarih Kurumu Y.
128. Bilim Kutsal Bir İnektir, Anthony Standen, Şule Y.
129. Bilimin Arka Yüzü, Adrian Berry, Tübitak Y.
130. Okulsuz Toplum, Ivan Illich, Birey Toplum Y.
131. Bilimsel Bilginin Sosyolojisi, Barry Barnes, Vadi Y.
132. Bilimin Öncüleri, Cemal Yıldırım, Tübitak Y.
133. Bilim ve Din, Bertrand Russel, Cem Y.
134. Din ile Bilim, Bertrand Russel, Say Y.
135. Çocukluk ve Gençlik Çağında İslâmî Eğitim ve Psikolojik Temelleri, Ömer Özyılmaz, Pınar Y. 2003
136. Kur'an'da Tebliğ ve Eğitim Psikolojisi, Mehmet Şanver, Pınar Y. İst. 2001
137. Hz. Muhammed ve Öğretim Metodları, Abdulfettah Ebû Gudde, Umran Y. İst. 1998
138. Hz. Peygamber ve İlim, Yusuf el-Kardavî, Şule Y. İst. 1993
139. İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu, Heyet, İSAV, İlmî Neşriyat, İst. 1995
140. İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi 2, İSAV, Ensar Neşriyat, İst. 1996
141. Ailede Çocuğun Din Eğitimi, Abdurrahman Dodurgalı, İFAV Y., İst. 1996
142. Aile Okulu, Kemalettin Erdil, T. Diyanet Vakfı Y. Ank. 1991
143. Ailede Eğitim, Hüseyin Ağca, T. Diyanet Vakfı Y. Ank. 1993
144. Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Mustafa Öcal, T. Diyanet Vakfı Y. 2. Bs. Ank. 1991
145. Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi, İslâm Medeniyeti Vakfı, İst. 1993
146. İslâm'ın ve İlmîn Işığında Çocuk Eğitimi, H. Hüseyin Korkmaz, Feza Y. 93; Tuna A.Ş. Y. İst. 95
147. Kur'an'da Çocuk Eğitimi, İbrahim Canan, Nesil Y., İst. 1996
148. Rasûlullah'a Göre Âilede ve Okulda Çocuk Terbiyesi, İbrahim Canan, Yeni Asya Y. İst. 79; Türdav
149. İslâm'da Temel Eğitim Esasları, İbrahim Canan, Yeni Asya Y., İst. 1980
150. Din Eğitimi ve Öğretimi (İman-İbadet), Halis Ayhan, DİB Y. Ank. 1985
151. Çocuğumuzu Nasıl Eğitelim, Bakiye Marangoz, Mektup Y., İst. 1988
152. Çocuk Eğitim Rehberi, Ana-Babanın El Kitabı, Nurhan Şener, Toker Y., 2. Bs., İst. 1976
153. İslâmî Hayatta Âile ve Çocuk Terbiyesi, Ayşenur Zehra, İttihad Y., İst. 1993
154. Kemalist Eğitim ve Din Düşmanlığı, Burhan Bozgeyik, İttihad Y., İst. 1993

155. Sınıfta Pozitif Disiplin, J. Nelsen, L. Lott, S. Glenn, Hayat Y. İst. 1999
156. SOS! Ana Babalara Yardım, Lynn Clark, Ph. D., Evrim Y., İst. 1996
157. Her Yönüyle Çocuğunuz, Şule Bilir, Pelin Bilir Adıyaman, Alkim Y., İst.
158. Yaratıcı Bir Çocuk Yetiştirme, Cynthia MacGregor, Papirus Y., 2. Bs. İst. 1997
159. Sevgi Eğitimi, Veysel Sönmez, Anı Y., 5. Bs. Ank. 1997
160. Çocuğunuz ve Oyun, Arnold Arnold, Fitzhugh Dodson, Denge Y., İst. 1998
161. Eğitimi Zor Çocukların Psikolojisi, Alfred Adler, Baha Matbaası, İst. 1965
162. Çocuklar Nasıl Öğrenir, Ahmet Rahmi Ercan, Alkim Y. Ankara
163. Çocuğunuzu Yanlış Eğitiyorsunuz, Yengeç Kitabı, Salzman, Çocuk Vakfı Y., İst. 1991
164. Fî Zilâli'l-Kur'an, Seyyid Kutub, Hikmet Y. c. 1, s. 116-117
165. Hak Dini Kur'an Dili, Elmalılı Hamdi Yazır, Azim Y. c. 1, s. 265-272
166. Tefhimu'l Kur'an, Mevdudi, İnsan Y. c. 1, s. 62
167. Kur'an-ı Kerim Şıfa Tefsiri, Mahmut Toptaş, Cantaş Y. c. 1, s. 119-123
168. Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, İbn Kesir, Çağrı Y. c. 2, s. 276-284
169. Mefatihü'l-Gayb (Tefsir-i Kebir), Fahreddin Razi, Akçağ Y. c. 2, s. 262-332
170. El-Mizan Fi Tefsiri'l-Kur'an, Muhammed Hüseyin Tabatabai, Kevser Y. c. 1, s. 164-166
171. Min Vahyi'l-Kur'an, Muhammed Hüseyin Fadlullah, Akademi Y. c. 1, s. 166-170
172. Safvetü't Tefâsir, Muhammed Ali es-Sabuni, Ensar Neşriyat, c. 1, s. 82-83
173. Davetçinin Tefsiri, Seyfuddin el-Muvahhid, Hak Y. c. 1, s. 97-101
174. Kur'an Ansiklopedisi, Süleyman Ateş, Kuba Y. c. 1, 125-126; c. 2, 221-222
175. İslâm Ansiklopedisi, Şâmil Y. c. 3. s. 133-137
176. İslâm ve Türk Ceza Hukukunda Hukuku Bilmeme (Cehâlet) (I), Hakkı Aydın, ATA.Ü.İ.F.D., sy. 12, Erzurum 1995.
177. 'İslâm ve Türk Ceza Hukukunda Hukuku Bilmeme (Cehâlet) (II), Hakkı Aydın, Cumhuriyet Ü.İ.F.D., sy. 1, Sivas 1996.
178. İslâmiyet'in Eğitimimize Getirdiği Değerler, Nevzat Ayasbeyoğlu, MEB Y.
179. İlim - İslâm Münâsebeti, Mehmed Aydın, İsav, Bilgi, Bilim ve İslâm
180. Eğitime Giriş ve İslâmiyet'in Eğitime Getirdiği Değerler, Halis Ayhan,
181. Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Mustafa Öcal, Ankara 1990
182. Öğretimde Program, İlke ve Yöntemler, N. Kemal Önder, İstanbul 1992
183. Asr-ı Saadetle Yazı ve Vahiy Katipleri, Mustafa A'zami, Trc: Durak Pasmaz, Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadetle İslâm, Beyan Yay., İst. 1994.
184. Kur'an'ın Zihni İnşası, Seyyid Abdullatif, Trc: Mehmed Kürşad Atalar, Pınar Yay., İst. 1995.
185. Kitab'a Varis Olanlar, Mustafa Akman, Ekin Yay., İst. 2004.
186. Kur'an'da Cehalet Kavramı, Faruk Aktaş (Mustafa Akman), Ekin Yay., İst. 2001.
187. Bütün Yönleriyle Cahiliyye, Ramazan Altıntaş, Konya 1990.
188. İslâm ve Türk Ceza Hukukunda Hukuku Bilmeme (Cehalet) Hakkı Aydın, (I), ATA.Ü.İ.F.D., sy. 12, Erzurum 1995.
189. İslâm ve Türk Ceza Hukukunda Hukuku Bilmeme (Cehalet) (II) Hakkı Aydın, Cumhuriyet Ü.İ.F.D., sy. 1, Sivas 1996.
190. Huccetullahü 'l-Baliğa, Ahmed Şah Veliyyullah Dihlevi, Trc: Mehmet Erdoğan, İz Yay., İst. 1994.

KUR'AN KAVRAMLARI SERİSİ İTİKÂDİ KAVRAMLAR

191. Fevz'ul-Kebir fi Usuli't-Tefsir, Dihlevi, Trc: Mehmed Sofuoğlu, Çağrı Yay., İst. 1980.
192. İslâm Hukukunda Suç ve Ceza, Ebu Zehra, Trc: İbrahim Tüfekçi, Kitabevi, İst. 1994.
193. İslâm Hukukunda Ahkâmın Değişmesi, Mehmet Erdoğan, M.Ü.İ.F.V. (Hav) Yay., İst. 1994.
194. Cehalet özürdür Bid'atçı Tekfircilere Reddiye, Ahmed Ferid, Trc: Mustafa Yiğit, Guraba Yay., İst. 1996.
195. Rasûlullah (s.a.s.) Döneminde İlköğretim Kurumları ve İşlevleri, Şakir Gözütok, Dini Araştırmalar (Dergisi), c 1 sy. 2, Eylül-Aralık 1998.
196. İslâm 'da Sembolik Dil, Sadık Kılıç, İnsan Yay., İst. 1995.
197. İslâm 'da Bilginin Temelleri (Emr Kitabı), Şakir Kocabaş, İz Yay., İst. 1997.
198. Hz. Muhammed'in Mekke Döneminde Uyguladığı Yaygın Eğitim, Mehmet Kocatepe, İttifak Kültür Serisi, (Bursa 1997) Konya 1999.
199. İslâm Hukukunda Milletlerarası Münasebetler ve Ülke Kavramı, Ahmet Özel, Marifet Yay., İst. 1982.
200. Kur'an'da İlim ve Cehalet Kavramları, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ömer Özgültekin, H.Ü.S.-B.E., Urfa 1996.
201. İslâmi Mücadelede Bilginin Gücü, (Oku Kalemle Öğreten Rabbin En Büyük Kerem Sahibidir.) Talat Sakallı, Trc: Abdullah Kahraman, Pınar Yay., İst. 1997.
202. Cahiliyye Kelimesinin Mana ve Menşei, Süleyman Tülücü, ATA.Ü.İ.F.D., sy. 4, Ankara 1980.
203. İslâm Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk, Abdulkadir Udeh, Trc: Akif Nuri, İhya Yay., İst. 1976.
204. Kuran'da Cahillik ve İlim, Veli Ulutürk, İlim ve Sanat Dergisi, sy. 16, Kasım-Aralık 1987.
205. Hz. Peygamberin Mekke Dönemi Yaygın Eğitim Çalışmaları, İlhan Yıldız, Y.Y.Ü.İ.F.D. sy. 2 Aralık 1998.
206. Kur'an'da Cehalet Kavramı, Faik Yılmaz, Y.Y.-Ü.İ.F.D., sy. 2, Van, Aralık 1998.

Sonsöz

Eğer bu kitabı gerçekten okuyup mesajını anladıysanız, bunu ve buna benzer diğer kitapları bir kenara koymalısınız ve hemen elinize Allah'ın Kitabı'nı alıp meal ve tefsiriyle okumaya başlamalısınız. Daha önce okuduysanız, yine yeniden ve sürekli okumalısınız. Anlayarak, yaşayışınızla ve güncel hayatla bağlantı kurup O'nun gösterdiği istikamet doğrultusunda her şeyi gözden geçirerek Kur'an'a yönelmeniz, bu okuyup bitirdiğiniz kitabın yazılış amacına hizmet etmiş olacaktır.

Haydi Kur'an'a; Elimize, gönlümüze ve yaşantımıza almak ve bir daha bırakmamak için...

